

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Geysel 701 10/6

385
2

VETERUM ALIQUOT
Galliae & Belgii
SCRIPTORUM
OPUSCULA
SACRA

Nunquam edita, jam verò
E MSS. Codicibus Bibliothecarum Galliae

In lucem prodeuntia.

*Cum Effigibus, vitaeque eorum
compendio.*

Collectore

P. CASIMIRO OUDIN

Presbytero Veteris Instituti ordinis
Præmonstratensis.

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officiâ PETRI VANDER MEERSCHE.
M. D. C. XCII.

141. k. 21.

TO DONNA M. DREYER

1892-1893

1892-1893

1892-1893

1892-1893

V E T E R U M
Aliquot
Galliæ & Belgii
SCRIPTORUM
O P U S C U L A
S A C R A

Nunquam edita, jam verò
*E MSS. Codicibus Bibliothecarum
Galliæ*

In lucem prodeuntia.
*Cum effigiibus, vitæque eorum
compendio.*

LUGDUNI BATAVORUM.
Ex Officinâ PETRI VANDER MEERSCHÆ.
M. DC. XCII.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

1000 S. MICHIGAN AVE.

CHICAGO, ILL. 60607

TEL. 733-7321

TELETYPE 733-7321

CABLE 733-7321

POSTAL TELEGRAM 733-7321

TELEGRAPH 733-7321

TELEPHONE 733-7321

TELEFAX 733-7321

TELETYPE 733-7321

TELEPHONE 733-7321

TELEFAX 733-7321

TELETYPE 733-7321

TELEPHONE 733-7321

TELEFAX 733-7321

TELETYPE 733-7321

TELEPHONE 733-7321

TELEFAX 733-7321

TELETYPE 733-7321

TELEPHONE 733-7321

TELEFAX 733-7321

TELETYPE 733-7321

TELEPHONE 733-7321

TELEFAX 733-7321

TELETYPE 733-7321

TELEPHONE 733-7321

TELEFAX 733-7321

INDEX

CAPITULUM

SINGULORUM AUTHORUM.

Hincmari Rhemensis Archiepiscopi
de Fonte vitæ.

<i>Compendium vitæ hujus Authoris.</i>	1
<i>Epistola Audradi Episcopi ad Hingna-</i> <i>rum.</i>	5
<i>Fictio poetica Audradi Episcopi.</i>	5
<i>Hincmarus ad Audradum de fonte vitæ.</i>	8
<i>De creatione mundi et hominis, cui Deus in-</i> <i>fundit vitam.</i>	9
<i>Præceptum a Deo primo homini impositum, sub pena amit-</i> <i>tendi fontis vitæ.</i>	10
<i>Homo peccans amittit sibi & posteris fontem vitæ.</i>	10
<i>Ad quem revocatur a Deo, per penitentiam.</i>	10
<i>Mittit Deus ad revocandum hominem Prophetas, qui nihil</i> <i>possunt in hac re.</i>	11
<i>Christus fons vitæ æternus, hominem sua morte redimit.</i>	12
<i>Merito exclusus e Paradiso.</i>	12
<i>Quem mors alloquitur, regnaturum ubique terrarum.</i>	13
<i>Fons vitæ restauratur per Christum resurgentem a mortis se-</i> <i>pulchro.</i>	14
<i>Portas mortis effringentem.</i>	14
<i>Et eripientem e faucibus draconis homines.</i>	14
<i>Explicatio mystica Paschatis & ejus dierum.</i>	15
<i>Luna hominis figura.</i>	15
<i>Celebratio Paschæ prohibetur ante lunam.</i>	15

I N D E X

S. Fulberti Carnotensis Episcopi in illud Actor: xii.

C ompendium vite hujus Authoris.	1
Exordium Sermonis.	6
1. Super Vers. 1. Misit Herodes Rex manus, ut quosdam affligeret de Ecclesia.	7
2. Super Vers 2. Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio.	9
3. Super Vers. 3. Videns autem quia placeret Judæis apposuit & apprehendere Petrum.	10
4. Ibidem. Erant autem dies azymorum.	13
5. Super Vers. 4. Quem cum apprehendisset, misit in carcerem.	14
6. Ibidem. Tradens quatuor quaternionibus militum custodiendum.	14
7. Expositio precedentis versui, sub aliâ significatione.	20
8. Ibidem. Volens post Pascha eum producere populo.	26
9. Super Vers. 5. Et Petrus quidem servabatur in carcere, oratio autem fiebat sine intermissione ad Ecclesia ad Deum pro eo.	28
10. Super Vers 6. Cumque producturus esset eum Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duas milites vinc- tus catenis duabus.	28
11. Ibidem. Et custodes ante ostium custodiabant eum.	30
12. Super Vers. 7. Et ecce Angelus Domini esset, & lu- men refulsit in habitaculo.	30
13. Ibidem. Percussitque latens Petri, excitavit eum dicens: surge velociter: & ceciderunt catene de manibus ejus.	32
14. Super Vers. 8. Dixit autem Angelus ad eum: Pratin- gere & calcia te caligae tuas. Et fecit sic.	33
15. Ibidem. Dixit autem Angelus ad eum, circumdatus tibi vestimentum tuum, & sequere me.	36
16. Super Vers. 9. Et evicens sequabatur eum, & nesciebat quia	

C A P I T U M.

- quis verum est quod fiebat per Angelum ; existimabas autem se visum videre.* 38
47. *Super Vers. 10. Transcuntes autem primam & secundam custodiam , venerunt ad portam ferream , quæ ducit ad civitatem , quæ ultro aperta est eis.* 39
18. *Ibid. Venerunt ad portam ferream quæ ducit ad civitatem.* 44
19. *Ibid. Quæ ultro aperta est eis.* 55
20. *Ibid. Et exevntes processerunt vicum unum , & continuò discessit Angelus ab eo.* 48
21. *Super Vers. 11. Et Petrus ad se reversus dixit , nunc scio verè quia misit Dominus Angelum suum , & eripuit me de manu Herodis , & de omni expectatione plebis Judæorum.*
22. *Repetitio præcedentis Vers ;* 49

Hermanni Abb: S. Mart, Tornacens. De Incarnatione Domini.

- C**ompendium vite hujus Authoris. 2
- Præfatio ejusdem ad Stephanum Viennensem Archiepiscopum.* 6
- Cap. 1. *Quæ fuerit necessitas Incarnationis filii Dei.* 7
- Cap. 2. *Cur Deus ipsum primum hominem creaverit ?* 9
- Cap. 3. *Conveniens fuit ut homo possit peccatum non redimeretur nisi cum aliqua satisfactione facta Deo.* 13
- Cap. 4. *Quid homo Deo abstulit . quando de ligno vitæ comedit ?* 16
- Cap. 5. *Congrua & decens redemptio naturæ humanæ ,* 20
- Cap. 6. *Fuit Deo condigna satisfactio per Incarnationem.* 22
- Cap. 7. *Quomodo antiqui Patres ante legem & post , desideraverunt adventum Incarnationis.* 28
- Cap. 8. *De beata Maria destinata ab æterno , ut ad executionem Incarnationis concurreret.* 24
- * 3
- Cap.

I N D E X

- Cap. 9. *Idem locus S. Scripturæ potest exponi variis modis.*
Iterum de B. Virgine Maria. 40
- Cap. 10. *Quomodo nudus Noë Passionem Christi figuraverit?* 44
- Cap. 11. *Author vertit sermonem suum ad B. Virginem, quam deprecatur ut misericordiæ matrem.* 46

Ernaldi Abb. Bonæ vallis, in Psalmum CXXXII.

- C**ompendium vite hujus Authoris. 1
- Homilia *Prima in Vers. 1.*
Ecce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum. 9
- Homil. 2. *in Vers. 2. Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.* 14
- Homil. 3. *in Vers. 3. Quod descendit in oram vestimenti ejus: sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.* 20
- Homil. 4. *in Vers. 4. Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem. & vitam usque in seculum.* 25
- Homil. 5. *De definitione loci, & multis locorum divisionibus, tum de loco penitentiae & solitudinis. Ubi sicut in præcedenti, textu relicto, in plaustrum Davidis abreptus est: ita hic varia quoque, neglecto textu, tractans vagatur.*

Ejusdem, de donis Spiritus Sancti.

- P**rologus. 44
- Cap. 1. *De Sapientia & intellectu.* 46
- Cap. 2. *De consilio secundum quod a Scriptura dividitur in præceptum & consilium.* 48
- Cap. 3. *Item de Consilio, scilicet secundum quod opus est spiritu consilii, his qui aliis consulere debent.* 50
- Cap. 4. *Quod spiritus consilii Prælator specialiter deceat.* 54
- Cap.

CAPITULUM.

Cap. 5. <i>Quod in tribulatione passus, pernecessarium sit opus consilii.</i>	54
Cap. 6. <i>Item subtilius & altius de spiritu consilii.</i>	56
Cap. 7. <i>De scientia ubi ostenditur spiritus scientia, quae in Christo requiritur, ad humilitatem maxime pertinere.</i>	58
Cap. 8. <i>De spiritu pietatis.</i>	62
Cap. 9. <i>De spiritu timoris Domini.</i>	64
Cap. 10. <i>De scientia ceterisque donis.</i>	65
Cap. 11. <i>Comparatio septem primorum dierum, cum septem Spiritus S. donis. Imprimis de primo die, comparato cum spiritu sapientiae.</i>	66
Cap. 12. <i>Comparatio secundae diei, cum spiritu intellectus.</i>	67
Cap. 13. <i>Comparatio tertiae diei, cum spiritu consilii.</i>	69
Cap. 14. <i>Comparatio quartae diei, cum spiritu fortitudinis.</i>	70
Cap. 15. <i>Comparatio diei quintae cum spiritu scientiae, ubi scientia sicut & supra, ad humilitatem refertur,</i>	72
Cap. 16. <i>Comparatio diei sextae, cum spiritu pietatis.</i>	73
Cap. 17. <i>Comparatio diei septimae, cum spiritu timoris Domini.</i>	74
<i>Clausula Libelli.</i>	75

**Guillelmi Abb: S. Theod: Rhem: Ex
S. Gregorio Papa super Cantica
Canticorum.**

C ompendium vite hujus Authoris.	1
Super Cap. 1. <i>Vers 1. Osculetur me osculo oris sui.</i>	7
<i>Ibid. Meliora sunt ubera tua vino.</i>	8
<i>Vers. 2. Adolescentula dilexerunt te.</i>	9
<i>Super Vers. 3. In adorem unguentorum tuorum currimus.</i>	9
<i>Super Vers. 4. Nigra sum sed formosa.</i>	9
<i>Super Vers. 5. Posuerunt me custodem in vineis,</i>	
<i>vincam</i>	

INDEX

- vineam meam non custodivi.* 9
- Super Vers. 6. Indica mihi quem diligit anima mea ,
ubi pascis , ubi cubas in meridie?* 10
- Super Vers. 7. Nisi cognoveris to ô pulchra inter
mulieres ? egredere & ubi post vestigia gregum , &
pascé hados tuos.* 11
- Super Vers. 7. Donec Rex in recubitu suo est , nar-
dus mea dedit odorem suum.* 11
- Super Cap. 2. Vers. 2. Sicut lilium in spinas , sic amica
mea inter filias.* 12
- Super Vers. 9. Fulcite me floribus , stipate me ma-
lia , quia amore languco.* 13
- Ibid. Vulnerata charitate ego sum.* 16
- Super Vers. 6. Læus ejus sub capite meo , & dex-
tera illius amplexabitur me.* 18
- Super Vers. 8. Ecce venit saliens in montibus , tran-
siliciens colles.* 18
- Ibid. Similis est dilectus meus capree , binnuleque
corvorum.* 19
- Super Vers. 9. En ipse stat post parietem nostrum ,
respiciens per fenestras , prospiciens per cancel-
los.* 19
- Super Vers. 10. Surge , propere amica mea , colum-
ba mea , formosa mea & veni. Jam enim hiemps
transiit , imber abiit & recessit , flores apparue-
runt in terra , tempus putationis advenit.* 20
- Super Cap. 3. Vers. 1. In lectulo meo per noctes quasi-
vi quem diligit anima mea , quasi- vi illum & non
inveni. Surgam & circuibo civitatem , per vicos
& plateas queram , quem diligit anima mea.
Quasi- vi illum & non inveni , invocaverunt me vi-
giles qui custodiunt civitatem.* 22
- Super Vers. 6. Quæ est ista quæ asecndit per deser-
tionem , sicut virgula fumi , ex aromatibus myrrhæ
& storis , & universi pulveris pigmentarii?* 24
- Super Vers. 7. En lectulum Salomonis sexaginta
fortes*

CAPITUM.

- fortes ambiunt, ex fortissimis Israël,* 24
Super Vers. 8. Omnes tenentes gladios, & ad bella
doctissimi. 26
Ibid. Uniuscujusque ensis super femur suum, propter
timores nocturnos. 26
Super Vers. 9. Ferculum fecit sibi Rex Salomon de
lignis libani. Columnas ejus fecit argenteas, re-
clinatorias aureas, ascensum purpureum, me-
diâ charitate constravit propter filias Jerusa-
lem. 27
Super Cap. 4. Vers. 1. Quam pulchra es amica mea, quam
pulchra! Oculi tui columbarum, absque eo quod
intrinsecus latet. 29
Super Vers. 2. Dentes tui sicut græcæ tonsuræ, as-
cendentium de lavaero. 29
Super Vers. 3. Sicut nitæ coccineæ labia tua sponsa,
& eloquium tuum dulce. 30
Super Vers. 4. Sicut turris David collum tuum,
quæ adificata est cum propugnaculis suis: mille
clypei pendent ex eâ, omnis armatura fortium. 30
Super Vers. 5. Duo ubera tua sicut bimuli capræ
gemelli, qui pascuntur in liliis, donec aspiret dies
& inclinentur umbra. 31
Super Vers. 8. Coronaberis de Capite Armana, de
vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leo-
rum. 37
Super Vers. 15. Mel & lac sub linguâ tuâ. 37
Super Vers. 16. Surge aquilo & veni auster, perfla
hortum meum, & fluent aromata illius. 38
Super Cap. 5. Vers. 2. Ego dormio & cor meum vigi-
lat. 39
Super Vers. 4. Dilatus meus misit manum suam
per foramen, & ventor meus intravit ad tabernaculum
ejus. 40
Super Vers. 5. Manus meæ stillaverunt myrrham,
digiti mei pleni myrrâ prebatissimâ. 40

I N D E X

<i>Super Vers. 6. Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est.</i>	41
<i>Ibid. Quasi si & non inveni illum, vocavi & non respondit mihi. Invenierunt me custodes qui circumcunctant civitatem: percusserunt me, vulneraverunt me. Tulerunt mihi pallium meum custodes murorum.</i>	41
<i>Super Vers. 11. Caput ejus aurum optimum.</i>	42
<i>Super. Cap. 6. Vers. 3. Pulchra es amica mea, suavis & decora, sicut Jerusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata.</i>	42
<i>Super Vers. 6. Sicut cortex mali punici, genae tuae absque occultis tuis.</i>	44
<i>Super Vers. 9. Quae est ista quae progreditur, quasi aurora consurgens?</i>	45
<i>Super. Cap. 7. Vers. 4. Nasus tuus sicut turris libani.</i>	48
<i>Super Vers. 12. Mane surgamus ad vineas, videamus si vinea floruit, si flores fructus parturiunt.</i>	49
<i>Super. Cap. 8. Vers. 5. Quae est ista quae ascendit de deserto, delitiis affluens?</i>	
<i>Super Vers. 6. Pone me ut signaculum super cor tuum.</i>	
<i>Ibid. Fortis est ut mors, dilectio.</i>	
<i>Super Vers. 8. Soror nostra parvula est, & ubera non habet.</i>	
<i>Super Vers. 13. Quae habitat in hortis, amici ascultant. fac me audire vocem tuam.</i>	
<i>Super Vers. 14. Fuge dilecte mi, fuge.</i>	
Gualtheri de Castellione Tornac. Canon. Praepositi.	
Contra Judaeos.	
C ompendium vitae hujus Authoris	1
Prologus.	
Dialogi. Libellus Primus.	7
Libellus Secundus.	24
Libellus Tertius.	44

VETERUM ALIQUOT
GALLIÆ ET BELGII
SCRIPTORUM
OPUSCULA SACRA.

Opuscula in hīs Libro Contentā:

HINC MARI *Archiepiscopi Rhemensis*
Opusculum de Fonte Vitæ.
Ex MS. Codice Abbatia Floreffiensis.

S. FULBERTI *Episcopi Carnotensis*
Commentarius in Actor. xii. Misit Herodes Rex
manus, ut quosdam affligeret de Ecclesia &c.
Ex MS. Codice Abbatia Longipontis.

HERMANNI *Abbatis S. Martini Tornacensis.*
Tractatus de Incarnatione Domini,
Ex MS. Codice Abbatia Viconiensis.

ERNALDI *Abbatis Bona Vallis ord. S. Benedicti*
Commentarius in Psalm: cxxxii. Ecce quam bonum
& Jocundum Frātres habitare in unum. &c.
Ex MS. Codice Abbatia Longipontis.

EJUSDEM Libellus de Donis Spiritus Sancti.
Ex MS. Codice Abbatia Cistercii.

GUILLELMI *Abbatis primum S. Theodorici Rho-*
mensis ac postea Monachi ord. Cisterc.
Commentarius in Cantica Canticorum.
Ex MS. Codice Abbatia Signiaci. &c

GUALTHERI de CASTELLIONE *Tornac.*
Canonic. Præpos.
Libelli tres contra Judæos.
Ex MS. Codice Abbatia S. Evodii de Brana.

CONTENTS

PREFACE

CHAPTER I

CHAPTER II

CHAPTER III

CHAPTER IV

CHAPTER V

CHAPTER VI

CHAPTER VII

CHAPTER VIII

CHAPTER IX

CHAPTER X

CHAPTER XI

CHAPTER XII

CHAPTER XIII

CHAPTER XIV

CHAPTER XV

CHAPTER XVI

CHAPTER XVII

CHAPTER XVIII

CHAPTER XIX

CHAPTER XX

VI AUTORES

HINCMARUS

Archiepiscopus Remensis.

S: FULBERTUS

Episcopus Carnotensis.

HERMANNUS

Abbas S: Martini Tornacensis.

ERNALDUS

Abbas Bonæ-Vallis ordin: S: Benedicti.

GUILLELMUS

Abbas primus S: Theodorici Remensis.

**Ac postea Signiacensis Monachi Ordinis
Cisterciensis.**

GUALTHERUS de CASTELLIONE

Canonic. Præposit. Tornacensis.

Sive ergo Manducatis, sive Bibitis,

Sive aliud quid faciatis,

OMNIA IN GLORIAM DEI FACITE.

1 Cor. 10: 31.

Veterum aliquot

GALLIÆ & BELGII

SCRIPTORUM

OPUSCULA.

Hincmarus Remensis Archiepiscopus.

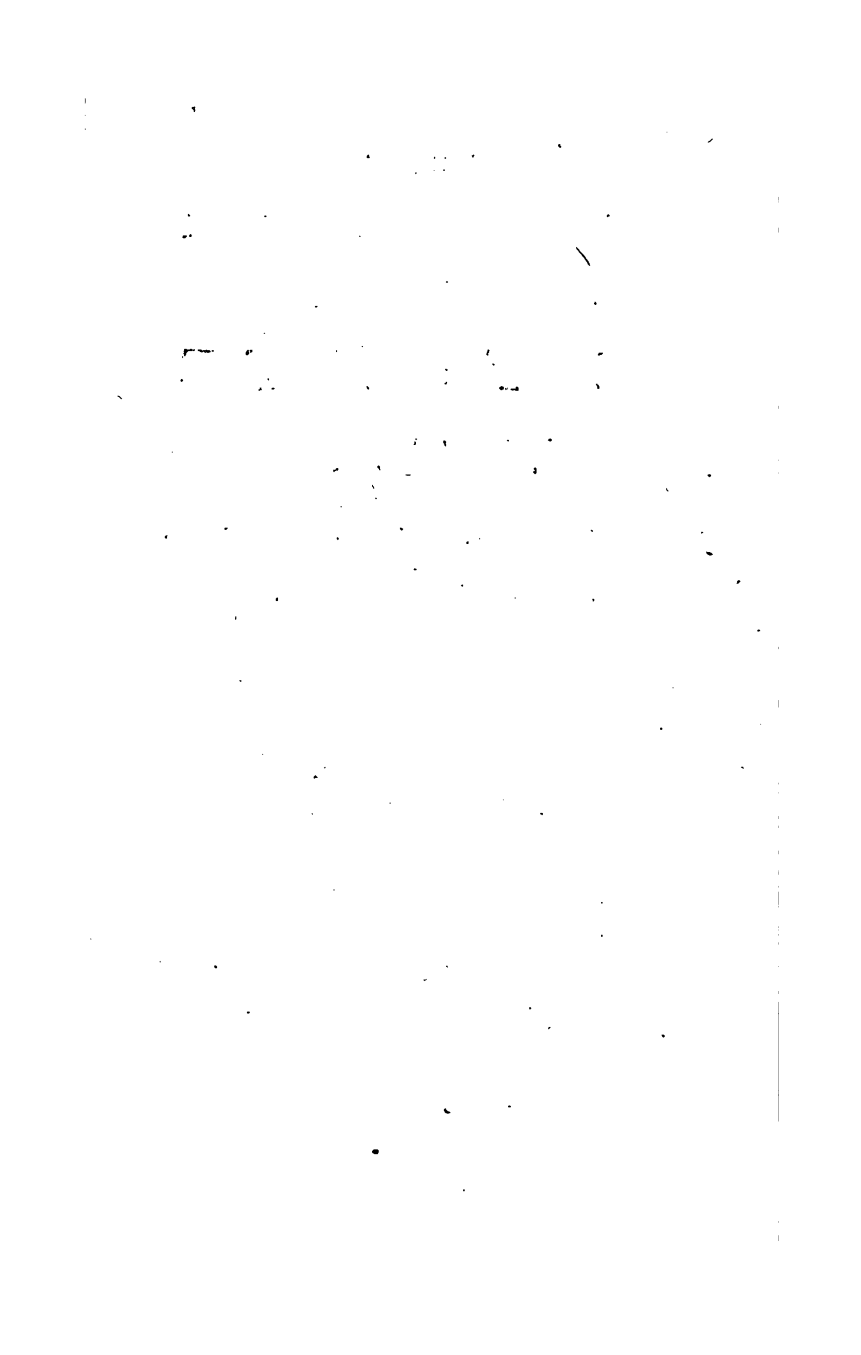
HINC MARI
REMENSIS ARCHIEPISCOPI
OPUSCULUM
DE FONTE
VITÆ.

*Ex M. S. Codice Abbatia Floreffiensis
in Tractu Namurcensi.*

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officinâ PETRI VANDER MEERSCHÆ.
M. DC. XCII.

COMPENDIUM

VITÆ

HINC MARI REMENSIS

ARCHIEPISCOPI.

Hincmarus Monachus primum S. Dionysii in Agro Parisiensi, Abbas postea Reomacensis, ac anno demum 844. Rhemensis ordinatus Archiepiscopus, sæculo 9. celeberrimus fuit. Interfuit multis Synodis, Meldensi An. 845. Parisiensi 846. Carisiacæ 848. Sueffionensi 851. Tullensi 859. ac Trecenti 867. Carolum Calvum in Austrasiæ Regem anno 869. Metis, & Ludovicum II. Balbum anno 858. inunxit, anno tandem 882. vivere desijt. Varia de Hincmaro sententia ad posteros, sæculo præsertim nostro pertransiit: aliis, ut Ludovico Cellotio, cæterisque Molinistis, Hincmarum velut ævi sui ornamentum, ad Coelos inferentibus: ut sceleratissimum atque fraudulentissimum virum, aliis cum Mauguino accusantibus: qua de re pluribus agere, nostri non est instituti. Omnia quotquot extabant hujus Opera procuravit imprimi Jacobus Sirmondus duobus tomis in fol. Parisiis anno 1645. apud Sebastianum Cramoisy sub Ciconiis. De illo Bellarminus & Labbeus in Opere *De Scriptoribus Ecclesiasticis*. Quibus addo *Concilium Duziacense* primum, quod purum Hincmari opus est, evulgatum à Ludovico Cellot ex MS. Codice Sirmondi anno 1648. in 4. ejusdem Sebastiani Cramoisy typis. Tum in Conciliis ultimæ impressionis Labbeanæ Parisiensis anni 1671. tom. 8. pag. 1542. & seqq. cum *Notis* Cellotii & omnibus amborum *Hincmarorum Opusculis & Epistolis*,

li, usque ad pag. 1845. Adde varia quæ in Appendice
 ejusdem tom. 8. Conciliorum habentur, ut *Epistola Lo-*
tharii Imperatoris ad Leonem IV. Papam contra Ebbo-
 nem *pro Hincmaro*, cujus gratia pallium petit, quamque
 Hincmarus ipse dictavit. Habetur illic pag. 193. & apud
 Ludovicum Cellot in *Historia Prædestinatiana* pag. 407.
 cum præludio & notis. Item *Epistolam Caroli Calvi nomi-*
ne ad Adrianum Pontificem, de causa Hincmari Laudunen-
sis, cum rescripto Concilii Duziacensis ad eundem Pontificem
de eodem negotio: quæ absque dubio ejusdem Hincmari
 Rhemenfis fraudes sunt, quas vide in Appendice ad Li-
 brum *De Causis Majoribus* impressum Parisiis in 4. anno
 1679. apud Franciscum le Cointe, via Jacobæa è re-
 gione Collegii Rhemenfis. Item *Epistolam* quam habet
 Joannes Mabillon tom. 1. *Analektorum* pag. 59. quibus
 omnibus Opera Hincmari plurimum ampliantur. Deni-
 que scripsit *Poëma* carmine heroico pro mose sui sæculi,
 inscriptum *De fonte vita ad Audradum Modicum* Gallia-
 rum Episcopum, quod à me relatum ex itinere belgico,
 heic productum. Quonam circiter tempore hoc Opuscu-
 lum Hincmari scriptum sit, ominari licet, ex temporibus
 Audradi ad quem illud misit, anno circiter 854. vel ul-
 trà. Fuit ille consanguineus Burchardi Carnotensis Epi-
 scopi, claruitque familiarissimus Weniloni Senonensi,
 Hincmaro Remensi, Amalrico & Leopardulo venerabi-
 libus Galliarum Archiepiscopis. Adfuit Concilio Seno-
 nensi anno 853. ut ipse testatur, de quo loquitur Ludo-
 vicus Cellot *In Historia Gotteschalci Prædestinatiani* lib. 4.
 „ cap. 10. pag. 272. his verbis. Lubet animi gratiâ Re-
 „ velationes Audradi Modici ex MS. Sirmondi Codice
 „ in Historiam Francorum immixtas, huc referre: quæ
 „ hoc ipso anno 853. quem nonum induciarum vates
 „ appellat, de Burchardi electione & consecratione sic
 „ loquuntur. Narrat enim Audradus, se Carolo Regi
 „ præsentibus testibusque principibus Ecclesiarum We-
 „ nilone, Hincmaro, Amalrico, Leopardulo venerabili-
 „ bus

COMPENDIUM VITÆ

„ bus Archiepiscopis, mense tertio, retulisse quæ antea
 „ revelante Christo didicerat : *Non sine querela, quod S.*
 „ *Martini Basilicam, quod promiserat, non refecisset. Sed ad*
 „ *provocandam adhuc iram omnipotentis, accersivit quen-*
 „ *dam Diaconum nomine Burchardum, qui erat à partibus*
 „ *Lotharii Regis.* Lotharius autem narratur *In Anna-*
 „ *libus Bertinianis* tomo 2. *Historia Francorum*, eodem
 „ anno 853. Carolum fratrem invisisse, & ejus filiam è
 „ sacro fonte suscepisse : unde conjicere possumus venisse
 „ cum eo Burchardum atque ab illo Regi commenda-
 „ tum fuisse. Tum idem Audradus. *Et commendavit illi*
 „ *Ecclesiam Carnotensem, ut esset in ea Pontifex, ac si nullum*
 „ *in Regno dignioris nominis Clericum invenire potuisset : Et*
 „ *dixit Weniloni Senonum Archiepiscopo, ut cum ordinaret*
 „ *Episcopum. Vocavit autem me idem Archiepiscopus, & dixit:*
 „ *Scio ad iram Dei provocandam; Regem nostrum Carolum*
 „ *egisse, ut Burchardum à partibus Lotharii evocaret, &*
 „ *pastorem Ecclesie constitueret. Nam de eo per universas*
 „ *Regni hujus Ecclesias, infanda fama & dictu horribilis*
 „ *divulgata est. Sed si esse posset, ut Dei iracundia non*
 „ *provocaretur, quia apud sæculi causam strenuus esse di-*
 „ *gnoscitur, rogo te omnimodis ut ores Deum, quatenus di-*
 „ *gnetur tibi ostendere, si esse possit ullo modo, ut secundum*
 „ *ejus voluntatem Idem Burchardus fieri mereatur Episco-*
 „ *pus. Nam ego si esse posset, satis hoc vellem, est enim*
 „ *mibi consanguineus.* Pluribus ille suum tempus de-
 „ clarat *In Revelationibus Historiæ Francorum Duchenia-*
 „ *næ veteri immixtis, tum loco citato Ludovicus Cello-*
 „ *tius.* Sed hæc satis sunt, ut scripti hujus tempus utunque
 „ designetur. Ignotum porro mihi est, cujusnam sedis
 „ Episcopus Audradus fuerit, cujus haud meminit *Gallia*
 „ *Christiana* in Episcopis & Archiepiscopis. Plura de illo
 „ Jacobus Sirmondus qui ejus Operum editionem procura-
 „ vit, anno locoque citatis. Fratres Sammarthani tomo 1.
 „ *Gallia Christiana* in Archiepiscopis Rhemenfibus. Ludo-
 „ vicus Cellotius qui acta ejus singulari opere scripsit, atque

4
In Historia Gottschalci Prædestiniani, passim. Gilbertus
Mauguinus *In vindiciis prædestinationis & gratiæ*. Nata-
lis Alexander sæculo 9. *Historiæ Ecclesiasticæ* parte 1.
cap. 3. art. 23. pag. 248. parte 2. *Dissertatione* 5. *de Got-*
teschalci causa, &c. pag. 264. & seqq. denique *Disserta-*
tione 8. *De Causa utriusque Hincmari Laudunensis & Re-*
monsis, pag. 428. & seqq.

HINCMARI RHEMENSIS
ARCHIEPISCOPI
AD
AUDRADUM
MODICUM EPISCOPUM,
LIBER
DE FONTE
VITÆ.

5

EPISTOLA

AUDRADI EPISCOPI

AD
HINC MARUM.

Nobilis ingenti linguam facunde poeta,
 Coelitus esse tibi dulci modulamine pandis,
 Dum flagrans animo, virtutum pascua lustras;
 Dum salientis aquae perfundis lumina rore.
 Ocius hinc lectae Lauri succedis & umbræ
 Pallentis hederæ, necnon & pinguis olivæ:
 Dans miro nexam capiti de fonte coronam.
 Denique quos dudum sitientes ire per agros
 Cernebas miseros, studio florente monebas,
 10 Ut (fontis vitæ) clarissima cernere templa
 Irent, & votis peterent sibi dona salutis.
 Me quoque jamdudum carum quem ducis Amicum,
 Talibus Audradum dictis Hincmare monebas:
 Ut vivas felix, monitis nunc utere nostris,
 Rumpe moras, cursu properans quod moenia cernis.
 Fons ibi de medio sedis diverberat auras,
 Et mihi largitur vivos haurire saporis,
 Atque tibi faciam præcedens, limina pandi.

Fictio poetica Audradi Episcopi.

Credulus his equidem dictis festinus Amici
 20 Explorare locum, cernens sed culmina veni.
 Sive fides horret dictu, seu fictio fratris
 Famâ mox facili sancto me clausit ab Imbri.
 Vertex cùm subito paret de margine bino
 Sacratum tereti fontem circumdare saxo,
 Si foret emensus, septem bis redderet ulnas
 Candida septenis species fulgebat in ulnis,
 Ac totidem mixtas nebulis obduxerat Eurus.
 Illic dum frustra duodenis atteror horis,

6 AUDRADUS EPISCOPUS

- Tuque domi placidis celares tempora ramis,
 30 Inculcare fidem cœpi fallacis Amici,
 Nec defunt Lacrymæ, cur te præcedere fivi.
 Occiduis quoque surgebant jam partibus umbræ,
 Vesper & hesperias ornabat lampade terras.
 Cum fletu victos oculos per mœnia volvo,
 Vocibus his Dominum, votis iterumque reposcens.
 O, quicumque loci custos rectorque videris,
 O Dignare sitim misero restringere tantam!
 Mox de sede sacrâ vox est allata per auras:
 Sum rerum custos, sum vivi fontis origo,
 40 Sed sine vase suos mortalibus abnegat haustus;
 Sit cui cognosceas talis compacta figura,
 Scilicet ut calamis septenis surgat ab Imo,
 Erigat & summum distinguens ansa cacumen,
 Ora quidem totidem colli de vertice flagrent.
 O quam gratisonis celebrabat talia verbis!
 Demum quid facerem, docuit sermone paterno.
 Curre domum, manibusque refer quæ mando, miselle;
 Aut si pauperies te illud non finit habere,
 Invida seu furtim rapuit de nocte noverca,
 50 Aut si nulla domi mansit spes inveniendi.
 Audi consilium, cur his exureris auris?
 Huc quidam Juvenis, te nocte dieque frequentat
 Et citho nostris libamina fundit in aris:
 Olli nos nostris dedimus viridantia pratis
 Tecta, quibus maneat jussus, seu prosit Amicis.
 Cignea jamque sibi costinis atria gyrat,
 Utitur & claris nostris moderamine limphis,
 Jam seu dives amat pictis recubare tapetis.
 Ocius accelerans, illi hæc mea dicta referto.
 60 Hospitio sanctam requiem meruisse fideles
 Sis memor! o Juvenis, nunc & sine fine valetq.
 Auribus hoc capiat, tectis te vimine textis
 Temperet atque sitim, somnum sub nocte quietis
 Sternat, & hærentes recreet per viscera fibras.

Et

- Et primâ cum luce dies dejecerit umbras
 Molliat argillam, primo vel sole tepescat;
 Et notâ torquet specie, quam novit abunde;
 Obducatur cerâ, ceramque recondat arenâ,
 Innocuos ignes juxta mox collocet illud,
 70 Æquet lance, metalla placet cum pondere libræ.
 Quæ commissa sibi meminit, lucrique memor fit
 Per quæ pollet ovans, nostris vernantibus aulis;
 Ambabus manibus post omnia follibus efflet,
 Et vacuet formam cerâ, repleatque metallo.
 Post aliquod spatium, vas testis exuat assis,
 Effigiemque novam ferro diffumiget unco,
 Concilietque tuis manibus venerabile pignus.
 Illud huc tecum veniens deferre memento,
 Hoc libabis aquæ fontem salientis ad astra,
 80 Insuper & causam referet, quid vase figurem,
 Et dubios verbis animos tibi firmet amicis.
 Interea triplum solvat cum carmine nodum,
 Quem poterit fuscum referans ornare metallum
 Hunc tibi mente locans. Olli, sic pangere mando.
 In geminæ specie lunæ distinguitur orbis,
 Scilicet obscurâ clarâque fugante tenebras,
 Luminis & faciem terras dum vertit ad imas,
 Altera pars cœlo, tenebris obducta tenetur.
 Denique bis septem, lumen mirabile visu
 90 Evomit in terris glomeratâ fronte diebus.
 Nam mirum dictu, grescunt dum lumina Phœbæ,
 Instituire Patres nimium solemnia Paschæ.
 Sed sursum pallens, ut primum condere lumen
 Cœperit, & terris nigrâ vilescere formâ
 Ter septem numerant, quos non excedere soles.
 Sit sed in his licitum, sanctum solemnne requiri
 Quid hic Pascha pium numerus, seu Luna figurent;
 Explicet: & triplum poterit dissolvere nodum.
 Hic memor esto, locum Juvenis responsa capebant.
 Explicet Epistola Audradi Episcopi.

Incipit

LIBER DE FONTE VITÆ

A B

HINCMARO ARCHIEPISCOPO

A D

AUDRADUM EPISCOPUM.

Tum præsens Juvenis referens hæc ordine jussu,
 Jussa refers, agnosco quidem mandata relatis,
 Immortale decus Domino, Regnumque perenne.
 Qui mihi dignatur geminas mandare salutes,
 Quique dedit vivo faciem perfundere rivo,
 Vimineasque domus frondenti tegmine cessit:
 Excipit ac nostri scipho libamina voti,
 Illius haud dubium nobis præcepta tulisti.
 Da dilecte manum, mecumque hac nocte quiesce,
 10 Florentemque domum jam nunc fidissimus intra,
 Atque sedens animum recreato salubribus undis,
 Utere vel stratis somno, sub nocte tapetis.
 Coëtera quæque refers, aurorâ teste facessam.
 Non meritis indigna tuis tibi gloria crevit
 Tanta, bonus hospes sacro de fonte bibisti,
 Namque vales doctis ægrum sanare loquelis.
 En quæsitâ manus, quo vis properemus Amice?
 Nec fraudabo thorum membris, nec pocula labris:
 Illius æternum maneat per sæcula nomen
 20 Hospitis electi, qui me direxit ad aulam.
 Sed cum tanta tibi virtus, laudesque manerent:
 Miror cur tantis voluisti subdere pœnis
 Me, qui nil nocui, invenem sed semper amavi.

Dicere

- Dicere si liceat, placitum culpabo Magistrī.
 Nam quondam placidis caneres cūm vocibus odas;
 Me ceu dilectum, mulcebas carmine tali:
 Consule festinus, propriæ dilecte salutī.
 Te quoque paulatim præcedens limina pandam,
 Intra quæ saliens fons vivus, verberat astra.
- 30 Ficta fides placiti rapuit vestigia pacti,
 Conditoque loco veniens incognitus horror:
 Bisque quaterque vocans Hincmarum, vocibus addo.
 Hauribam vacuas crebrâ de voce loquelas
 Aure, tuque fidem velans, responsa negabas.
 Altitonans donec me misit partibus istis,
 Cunctaque quæ retuli, docuit sermone paterno.
 Confortare precor, violet ne cura quietem;
 Sit tibi nunc requies, spatio sub noctis opacæ,
 Et veniente die dictis responsa parabo.
- 40 Pallida luciferum sequitur jam filia solis
 O meus Andrade, solpes sis, somnia linquis
 O venerande nimis, sanum me somnia linquunt
 Principio lucis, pacti vel temporis horâ.
 Perfice namque precor multum laudabilis hospes,
 Pignus: & exponas missum cum carmine nodum.
- Incipe nunc mecum cœlestis gratia Carmen
 Æterni fontis, ciphri paschalis, Et horæ.
 Sit Regi Domino virtus, laus, gloria semper,
 Illius & faciem precibus poscamus uterque,
- 50 Sensibus ut nostris aspiret iussa fateri
 Qui tibi differri iussit sua pocula, donec
 Æternum fatearis eum, credasque colasque
De creatione mundi & hominis, cui Deus infundit vitam.
- Incipe nunc mecum cœlestis gratia Carmen
 Æterni fontis, ciphri paschalis & horæ.
 Vult etenim sciri, mundi qui tempora ducit,
 Pontum, telluremque, polosque creavit, & illis
 Ære subtili formam speciemque reducit,
 Astris qui cœlos, variis animalibus arva,
 Et greges

E grege squammoso fluvios, volucrumque perornat
 60 Aëra, post hominem fecit ratione repertum,
 Talibus & dictis affatur conditor illum.

*Præceptum à Deo homini primo impositum, sub pœna
 amittendi fontis vitæ.*

Quæq; moventur in orbe novo, frondentq; virentque;
 Omnia trado tibi, mihimet tu subditus esto:
 Illa tuis vivant, nostris tu condite jussis.
 Confero multa tibi, nobis tu pauca rependas,
 Unius ut ligni tangas ne mala memento,
 Nam te de limo feci, vitæque replevi
 Ut semper vivas, si non neglexeris illud:
 Et mecum regnes, seniq non fractus in ævum.
 70 Quod si de vetitâ gustaveris arbore malum,
 Continuo mortalis eris, captivus & ibis,
 Fonsque tibi vitæ claudetur cum paradiso.
 Nam te qui terræ dominum concedo manere,
 Carcere flammivomo, tristi nec torqueo fumo,
 Horrisonique canis rabiem non cernere cogo,
 Nec feci gelidum tenebris sentire dolorem;
 Alterius fugias domini succumbere jussis.
 Cujus suggestu, misero si riseris actu,
 Quas retuli supra, merito succumbito pœnis.

Homo peccans amittit sibi & posteris fontem vitæ.

80 Eheu qui primi recinam nunc facta parentis,
 Qui sprevit præcepta Dei, vitamque reliquit,
 Et mortis domino consensit, & intulit orbi
 Atque suis natis, omni sobolique sequenti
 Quas meruit pœnas, domino mereatur iniquo.
 Qui vetiti malum ligni porrexerat Evæ,
 Eva viro, mortem cunctisque sequacibus ambo.
 Sic homo cum voluit, vitam pro morte reliquit.

Incipe nunc mecum cœlestis gratia Carmen

Æterni fontis, ciphri paschalis, & horæ

Ad quem revocatur à Deo, per pœnitentiam.

90 Sed tamen omnipotens rerum cui summa potestas
 Quem

- Quem fecit hominem doluit, miseratus & illum.
 Dulcibus alloquiis & celsâ voce reclamat,
 Quo fugis O factura mei? per devia vallis
 Tendis ad ignotas & cœci carceris ædes,
 Sulphureasque domos, flammâs sine fine vomentes.
 Illic mors inimica sedens tua funera sarcit,
 Obvia mille tuo præmittens spicula cordi.
 Flecte miser cursum, quo sol confurgit ebo:
 Est ubi nostra domus, & vivi fontis origo.
 100 Et septem palmæ faciem salientis amictant
 Fœcundæ fructu, quarum non poma putrescunt.
 Temperies veris, flores & roscida mella,
 Et miranda suos emittunt gramina flores,
 Pulchrius in toto verum nil cernitur orbe.
 Huc plangens lacrymansque redi, veniamq; preceris,
 Et votis exposce tibi pia pocula fontis,
 Et fructu palmæ peccati vincula solui:
 Namque tuæ mortis, tu conscius esse videris.
 Hæc celebrante Deo clementi carmine verba,
 110 Infelix oculos, gressum nec flexit ad illum,
 Sed mortis dominum letali fonte secutus,
 Excepit dignas tanto pro crimine poenas.
 Hostis ut agnovit revocari carmine vinctum,
 Fraude dolos acuit, figitque cacumine culmi,
 Mortiferum pomum nexit, calamoque Draconem
 Extulit, & virgâ signum pomo colubroque
 Ante patrem prolemque suam: non intulit illis
 Vim, quod sponte suâ cuncti periere sequentes.
 Sic victor serpens, victorum signa levavit,
 120 Et sibi per campos, urbesque domosque petivit
 Et nemora, sculpi simulagra, Deumque precari
 Se iussit, hominumque genus sibi subdidit omne.
*Mittit Deus ad revocandum hominem prophetas, qui
 nihil possunt in hac re.*
 Incipe nunc mecum cœlestis gratia Carmen
 Eterni fontis, cypri paschalis, & horæ.

Sed Deus æternus hominem servire metallo
 Indoluit, elegitque viros, quos esse Prophetas
 Iussit, & errantem docuit revocare parentem.
 Hi Domini videre domum, fontemque bibunt :
 Gustavit palmæ fructum, sed nullus eorum.

- 130 Vincula nec potuit captivi solvere quisquam,
Christus fons vitæ æternus, hominem sua morte redimit.
 Æqualis patri donec de virgine natus
 Filius aduenit, homines retinere labentes,
 Et revocare sibi mortis de carcere lapsos
 Ipse quidem præsens Dominus, hæc verba salutis,
 Eloquentio dulci saliens fons, intulit orbi.
 Terrigenæ quicunque sitim restinguere rivo
 Vultis, æternum cursim contendite fontem
 Unicus ecce Dei fons vitæ, jure perenni
 Effluo nunc largos vobis sitientibus imbres.

- 140 Namque meas hominum quisquis gustaverit undas,
 Ultrâ non sitiet, felix sed vivet in ævum.
 Cernitis ecce quidem præsentem corpore natum,
 Me Patris æterni genitum sine temporis horâ.
 De me, deque Patre procedit Spiritus almus,
 Quem septem palmæ faciem quæ fontis amittant,
 Multiplici dono distinctæ, mysticè signant.
 Nam dederam mundo vitam, quam respuit Adam,
 Humano generi gignens lætale venenum,
 Unde fuit totum, morti tenebrisque pererrat,

- 150 Allum qui feci, jam præsens ipse requiro.

Merito exclusum è Paradiso.

Eligo namque hominem moriens absolvere læto,
 Namque per excessum vitam pro morte reliquit,
 Proque suis meritis paradisi perdidit aulam.
 Cognitione Dei vacuus, simulacra deosque
 Effigiare sibi studuit, dominosque precari.
 Hunc ego decrevi, soli mihi subdere colla.
 Quid facit? ab furis rapitur deceptus amore,
 Utque Deum veneratur eum, cui claustra gehennæ
 Inferus

- Inferus & flammæ, tenebrisque obducta vorago
 160 Atra manet, fedes spirantibus undique flammis.
 O factura mei, tristi sub sorte laborans.
 Quam feci manibus faciem, vitæque replevi,
 Ad me despectas: Nam qui voco corpore sumpto
 Te revocare volens, veni moriturus in orbem.
 Signifer ille quidem læthi, mortisque repertor
 Talibus auditis, furris accensus & irâ,
 Artibus infimulat fidis; Sat possumus, inquit.
 Cùm mater hominum nostro sine numine tantum
 Ediderit terris, culpati nescia partus.
 170 Conditor ille potens, cœli qui possidet arcem,
 In terris hominem primum quem fecit, adivi;
 Discicque suis clausum quem sepserat aula;
 Et mihi subjeci, & natos, vulgusque nepotum,
 Insuper & proprio complevi dogmate mundum.
 Me sine nec prolem matres genuere maritis,
 Ex quo nostra volens Adam præcepta secutus,
 Seque suosque dedit nobis servire parentes:
 Legibus his donec pacto quo nescia fractis,
 Tactus in orbe puer, nullius criminis hæres
 180 Intrat, & antiquas præsumit frangere leges.
 Dum mihi prostratum, quærit sibi surgere mundum;
 Hunc ego ter tentans hominem cognoscere purum
 Arte meâ volui; heu pulsus dubiisque recessi,
 Ergo decet majora vitæ sentire pericla.
 Mors mihi te sociam solito cum fredere jungam,
 Qui nisi cognoscat semper quid possit amica,
 Esse potest totum revocet per carmina mundum.
Quem mors alloquitur; regnaturum ubique terrarum.
 Mors dedit è contra tales de pectore voces.
 Fœdera si quæris, tecum sum semper ubique,
 Perfice quod gaudes, totus quam suscipit orbis,
 Æmulus ille tuus morfu degustet amaro.
 Erige, nil tardes, virgam, pomum colubrumque;
 Quo lato dignè Dominus veneraris in orbe,

Lexque manet, priscos subdens tibi jure colonos,
 Alius in faciem victricia signa levato.

Humano qui more nisi tua sceptrâ sequatur,
 Sorte meâ calidam divellam corpore mentem.

Tuque potens animam rapies, raptamque tenebis,
 Corpus in optatâ claudetur morte sepultum,

200 Sic quoque cessabit nostros irrumpere fines.

Dixerat, & Dæmon concusso culmine signi

Audet in æterno torquendus sulphuris igne

Infestare Dei faciem, pumo colubroque.

*Fons vitæ restauratur per Christum resurgentem à mor-
 tis sepulchro.*

Incipe nunc mecum cœlestis gratia carmen

Æterni fontis, ciphri paschalis, & horæ.

At patiens Dominus hominum cui cura perennis,

Signa levat contra lignum, pomumque Deumque;

Pro furto pomi sacrum dans in cruce pomum.

Hujus non speciem potuit mors ferre nec hydrus

210 Moxque fugam caperent, si non vis proxima Christi

Majestâque Dei leviathan prenderet hamo,

Et natus hominis mortem moriendo necaret,

Qui ponens animam sancto commisit ab ore.

Protinus alma jubet, hostis sævissima colla

Divinis stringi vinclis; toruumque draconem

Portas mortis effringentem.

Jam tormenta premunt suspecta, trahuntque ge-
 mentem

Ad portas erebi, Dominus quas obruit, atque

Tartara dirupit. Cœci tunc carceris ædes

220 Lux Deus irradians, evertit luce tenebras.

Et eripientem è faucibus draconis homines.

Q nova captivis facies tunc visâ tonantis,

Qui genus humanum rapuit de fauce draconis.

Vincula dissolvit, prædam patrique reduxit,

Armillæque tetras percussit cuspide fauces,

Posse nec indulsit sanari vulnus apertum.

Tunc

- Tunc mortis morsus prædictus voce Prophetæ •
 Exitit, & partem rapuit, partemque reliquit.
 Primus & ad vitam devictâ morte triumphans
 Ter redeunte die post hæc surrexit ab umbris
 Christus, & ē tenebris lumen resplenduit orbi :
 130 Ut sol post tenebras confurgit luce coruscus,
 Condere quem densæ nunquam potuere tenebræ.
 Sic Chaos exsuperans Christus, de morte migravit,
 Atque pium celebri cum nomine Pascha sacrauit.
 Quo transivit enim lux est, & vita perennis,
 Dans formam nobis tenebris exsurgere posse,
 Si tamen illius celebremus dogmatis horam
 Lumine quam lunæ numero signavit & almo.
 Inferiora legas, si vis hæc carmina nosse.

Explicatio mystica Paschatis, & ejus dierum.

- Perfice nunc mecum cœlestis gratia carmen
 Æterni fontis, ciphri Paschalis, & horæ.
 Nunc audi frater quæ sit displosio nodi.
 In geminâ specie lunæ distinguitur orbis,
 Scilicet obscurâ, clarâque fugante tenebras.
 Dicitur hac specie pars terræ, parsque polorum,

Luna hominis figura.

- Effigies hominis, manibus plasmata creantis.
 Hactenus & terris conversum lumen ad illum
 Vertere luna monet, quæ dum sua lumina terris
 voluit & ad cœlum, tenebris obducta tenetur.
 250 Dat hominis formam, qui dum terrestria quarit,
 Ingenii lumen terras convertit ad imas :
 Excipit & vulgi gaudens dum murmure laudes,
 Dispectus cœlo, tenebris obductus habetur.

Celebratio Pascha prohibetur ante lunam 14.

Interea mimimum poterit solemnitas haberi,
 Bis etenim septem glomeratâ fronte diebus
 Evomit in terris lumen mirabile luna,

In

In quibus est vetitum sanctum solemne requiri.
 Qui duo, quæ Christum præcedunt tempora signant
 Ante datam legem primum, sub lege secundum.

- 160 Per quæ terrigenæ peccati pondere pressi
 Ingenium vitæ sibi met conferre volentes,
 Indigni cælo, tenebris misere senectam,
 Morte nec abjectâ, meruerunt cernere Pascha.
 Sed fursum pallens, ut primum condere lumen
 Cœperit, & terris nigrâ vilescere formâ:
 Ter septem numerant, quos non excedere soles:
 Sit sed in his licitum, sanctum solemne requiri.
 Sic lacrymans, primum cælo cum vertere vitam
 Cœperit, & terris vilis despectus & esse.

- 170 Jam cælo clarus, ter septem supputet illud,
 Scilicet in mundo, Christi quo gratia fulget
 Tempus: & ex toto conversus corde requirat
 Paschâ salutiferum, celebri ratione repertum.
 Deque tenebrôsâ saliens caligine noctis,
 Transeat ad lucem, Christus quam contulit orbi:
 Ut tribuente Deo, felix per sæcula vivat.

Perfice nunc mecum cœlestis gratia carmen
 Æterni fontis, ciphri Paschalis, & horæ.
 Auxiliante Deo cujus mihi verba tulisti,

- 180 Arcanum fidei referans, sub nomine Paschæ,
 Explicui; triplum potuique resolvare nodum.
 Marginis & geminas cecini jam fortè figuras,
 Clarâ septenis specie qui fulget in ulnis,
 Ac totidem mixtis variatur cortice nigro.
 Vos quoque jam fudi, venerabite pignus honoris,
 Septenis calamis, horis totidemque ter ornans.
 Hoc sine quisque sicut, frustra contendit ad umbras
 Æterni fontis, hic est sapientia patris;
 Non intrabit enim commercia pectoris atri,
 190 Subdita peccatis nec mens amplectitur illam.
 Spiritus ipse Dei, sed qua dignissimus hospes
 Expurgans vitiiis, septeno munere datur,

Per-

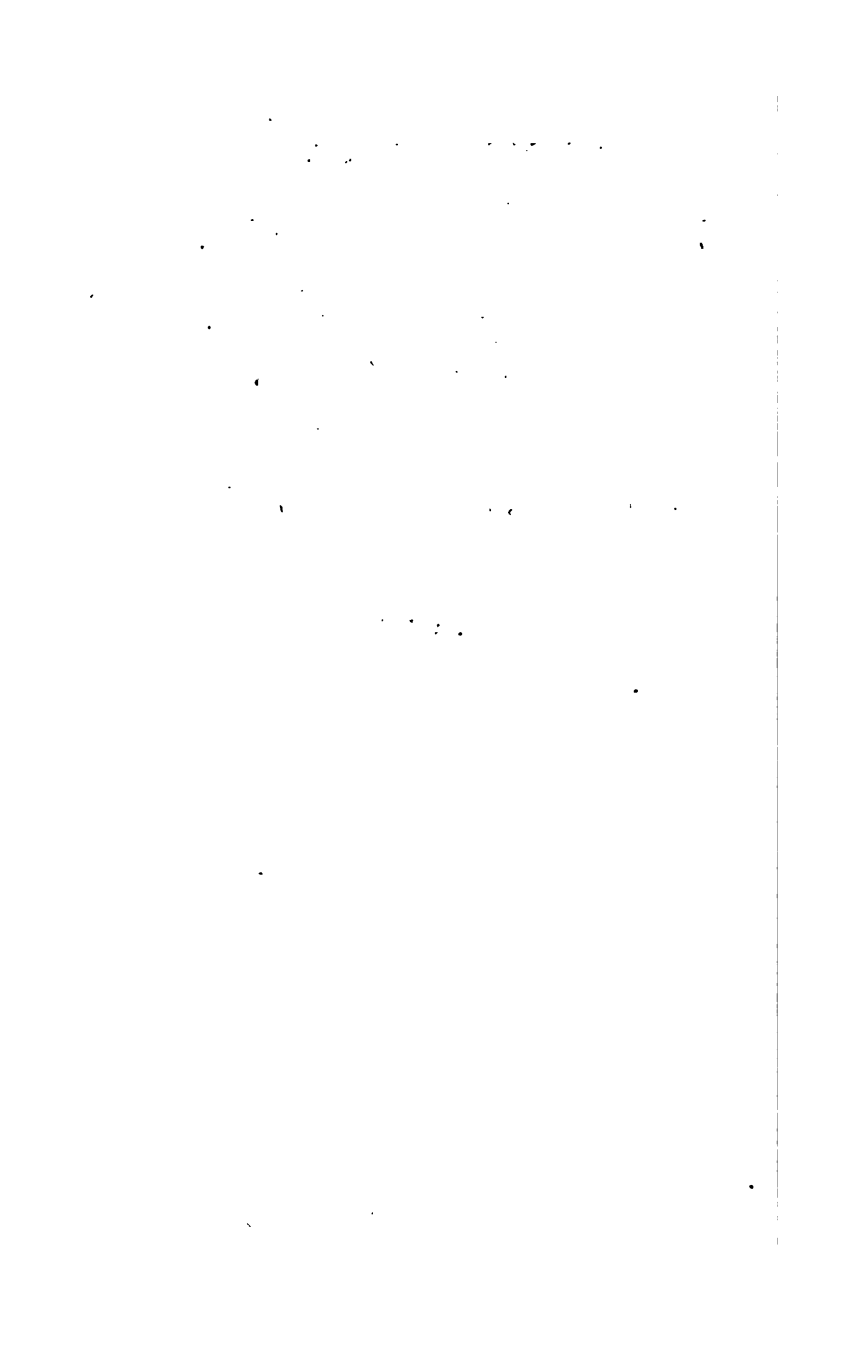
DE FONTE VITÆ.

17

Perpetuoque sibi mansuram dedicat aulam,
Hæc sitiens limphas poterit haurire salubres.
Hoc vas quisquis habet, fontis festinet ad undas,
Hauriat & sacris fundat libamen in aris.
Curfibus æthereis, sonitus fit maximus orbi,
Qui tegit hunc sonito, monuit me sensibus imis.
Hæc Audrade tibi modulari carmine dulci,
Pignora cara satis, recinas quæ sæpius oro,
Sic quoque felici tractabis gutture fontem
Quæsitum, longo certamine, dulcis Amice.
Maxima dona tibi cælestis gratia confert.
Hæc memor esto mei, sacris cum funderis aris
Obsecro mi frater, nunc fælicissimus esto.

EXPLICIT.

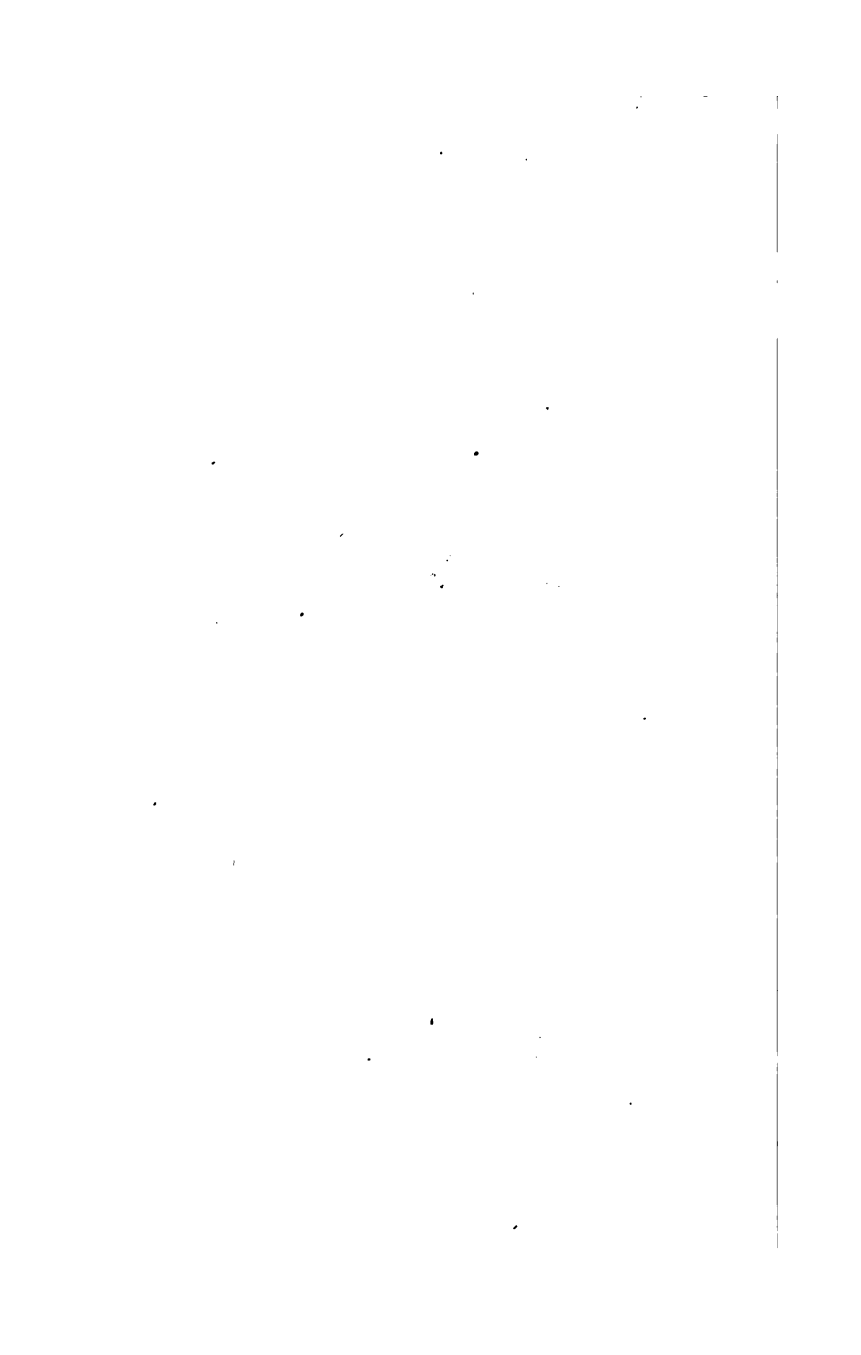

**S. FULBERTI
CARNOTENSIS EPISCOPI
OPUSCULUM.**

S. Fulbertus Carnotensis Episcopus.

S. FULBERTI
CARNOTENSIS
EPISCOPI
TRACTATUS

In illud Actor. XII.

*Misit Herodes Rex manus, ut quosdam
affligeret de Ecclesia, &c.*

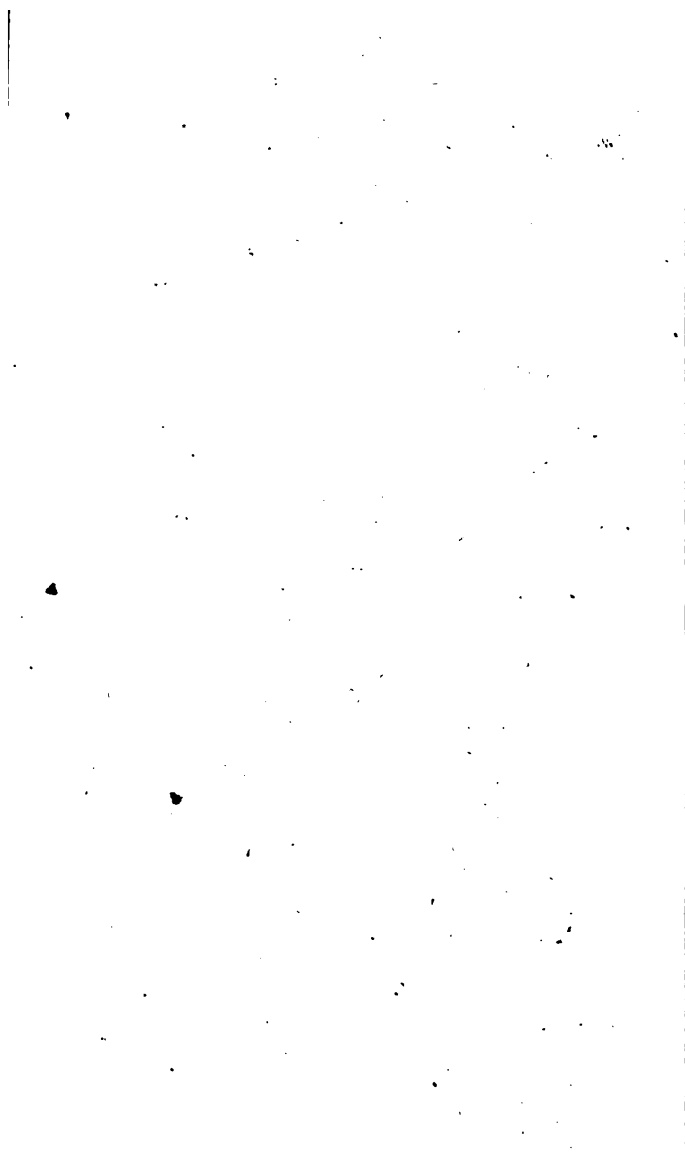
Factus in Festo S. Petri ad Vincula.

*Ex MS. Codice Abbatie
Longipontis.*

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officinâ PETRI VANDER MEERSCHÆ.
M. DC. XCII.

COMPENDIUM

V I T Æ

S. FULBERTI CARNOTENSIS EPISCOPI.

Ulbertus vitæ sanctimonia & eruditione sua ætate clarissimus, Guillelmi Aquitanici Ducis favore, primùm Pictaviensis Ecclesiæ S. Hilarii Thesaurarius factus, ut fragmentum *Historia Aquitanica* refert, Idemque leges apud Ademarum Cabanensem *In Chronico*. Insignis vita & eruditione, lucernaque ardens à Domino Ecclesiæ Gallicanæ candelabro sublatu, Roberti Regis Christianissimi cui gratissimus erat, autoritate, Carnotensis Episcopus post Rodolphum creatus est, à Lætherico Archiepiscopo & Metropolitano Senonensi consecratus, quemadmodum ipse Fulbertus affirmat *Epistola 23.* ad eundem. *Multum amoris atque fidelitatis, tibi Pater tue debere confesso, per cuius manum, benedictionem & sacram unctionem accepi.* Is autem Episcopalem gradum affecutus, libertates Ecclesiasticas egregiè tutatus est, ut passim significat variis Epistolis, quas ad Pontifices Maximos, Reges & Episcopos scripsit, quarum nonnullæ extant ad Franconem Præsulem Parisiensem *De extirpandis à manu Laica beneficiis*. Et apud Joannem Pontificem Maximum graviter conqueritur de Rodolfo Comite, Jurium Ecclesiæ suæ pervasore sacrilego, auxilium Apostolicum implorans; *Magna*, inquit Fulbertus, & *præclara Ecclesia pusillus Episcopus*. Episcopatum, ut diximus, favore Roberti Regis, cujus partes contra Constantiam Reginam graviter se-

status est, adeptum fuisse apparet ex Epistolâ ad eundem, quâ de Godefridi Vicecomitis violentia adversus Carnotensem Ecclesiam, sic conquestus est. *Pietatem vestram cum tum fletu cordis & mentis, genua flexi precamur, succurrite sanctæ Dei Genitricis Ecclesiæ, cui nos fideles vestros quantum possumus, licet indignos præesse voluistis: quorum à vobis solummodo post Deum in his quæ ingeruntur molestiis, consolatio & respiratio funditus pendet.* Suam porro humilitatem adstruit his verbis Epistola 68. ad Odilonem abbatem cluniacensem. *Decet Pater, ut tu quoque vicissim me tuum servulum de te pendentem, teque non sine magnâ fiducia respectantem, sacris intercessionibus adjuves. Sum enim valde miserabilis homo, qui cum ad propriam non sufficerem, ad publicam curam, nescio qua scurratione, seu temeritate perductus sum.* Quanta verò amicitia inter ipsum & prædictum Odilonem fuerit, docet Monachus Sylviniaci hæc scribens in vitâ Odilonis. *Hoc nomina (Archangeli Monachorum) censabat eum appellandum in suis Sermonibus & Epistolis, Fulbertus ille sibi præcordialis amicus, Carnotensis Episcopus, in sanctitate laudabilis, in sapientia mirabilis, in cuius morte studium Philosophiæ in Francia periit, & gloria sacerdotum pendecidit.* Quod autem nonnulli eum Roberti Regis fuisse Cancellarium scribunt, probationis id caret documento, cum reverâ fuerit potius Ecclesiæ Carnotensis tantum Cancellarius. Porro cum anno 1020. Urbs & Basilica conflagraissent, fundamenta Ecclesiæ sanctissimæ Virginis Fulbertus jecit, eademque miro lapideo fornice & tabulatu perfecit. Quo quidem insigni opere præcipuam apud Posteris sui nominis famam propagavit, pecunias suppeditante imprimis Rege Anglorum. Hoc discitur ex Willelmo Malmesburienfi; lib. 2. de gestis Anglorum. *Rex Cnuto ad transmarinas Ecclesias pecunias mittens, maxime Carnotum ditavit, ubi tunc florebat Fulbertus Episcopus in sanctitate & Philosophia nominatissimus. Qui inter cætera industriæ sue documenta,*

Eccle-

COMPENDIUM VITÆ

3

Ecclesie Domina nostra sanctæ Mariæ, cujus fundamenta jecerat, summam manum mirifico effectu imposuit, quam etiam pro posse honorificare studens, musicis modulationibus crebro exulit. Quanto enim amore in honorem Virginis anbelaverit, poterit conjicere, qui audierit cantus cælestia vota sonantes. Extat inter cætera Opuscula ejus Epistolarum volumen, in quarum una gratias agit Cnutoni magnificentissimo Regi, quod largitatis suæ viscera in expensas Ecclesiæ Carnotensis effuderit. Sacratissimæ verò Dei genitricis Mariæ servus addictissimus fuit, cujus laudes peculiari libro edidit. Ab ipsa autem tradunt remuneratum. Dum enim morbo fuisset correptus, eadem per visum apparens virgo, sacra ubera ipsi sugenda aperuit, ut testis est Albericus in Chronico ad annum 1022. Florebat Fulbertus Episcopus sanctitate & Philosophia nominatissimus, qui fundamenta sanctæ Ecclesiæ Dei Genitricis jecit, & eadem perfecit miro lapideo tabulatu qui etiam ab eadem Dei genitrice in infirmitate sua visitatus esse dicitur & de ejus lacte sanctissimo recreatus. Hic enim multo amore & felicissimo in honorem beatæ Mariæ virginis Dei genitricis exarsit: quod ostendunt cantus quos de ea ille edidit, cælestia vota sancientes. Inter cætera ejus Opera, extat Epistolarum volumen. Et Willelmus Malmesburiensis libro 3. De gestis Anglorum id docet, loquens de Berengario Andegavenfi Archidiacono, suo olim in Schola Carnotensi discipulo. Berengarius plane, quamvis ipse sententiam correxerit, omnes quos ex totis terris depravaverat, convertere nequivit. Quod Episcopum Carnotensem Fulbertum (quem Domini mater olim agrotum lacte mamillarum suarum visa fuit sanare) prædixisse ajunt. Nam cum in extremis positum multi visitarent, & adium capacitas vix confluentibus sufficeret, ille inter oppositas cætervas, oculo rimatus Berengarium, nisu quo valuit expellendum censuit: protestatus immanem draconem prope eum consistere, multosque ad eum sequendum blandiente manu, & illico anhelitu corrumpere. Hæc stupenda posteri mir-

rentur, magis quàm credant, ex ore duorum istorum
testium. Demum è vivis excessit anno 1029. die 10.
Aprilis. In quibusdam MSS. anno 1028. tumulatus in
ecclia S. Petri in valle, magna sanctitatis & doctrinæ
opinione passim commendabilis, quam utique prædi-
cant Glæber memoratus, Chronica, & Auctores pluri-
mi. Fulberti Epitaphium tale in MS. Codice reperitur.
Anno ab Incarnatione Domini 1028: 4. Idus Aprilis,
Ubiis dilectus Deo & hominibus Pater noster venerandæ me-
morie Fulbertus, suæ tempestatis Pontificum decus, lux
præclara mundo à Deo data, pauperum sustentator, do-
solatorum consolator, prædonum & latronum refræctor, vir
eloquentissimus & sapientissimus, tam in divinis quàm in
liberalium artium libris. Qui ad restaurationem sancti Tem-
pli suæ Diocesis, quod ipse post incendium à fundamento
reædificare cepit, bonam partem auri sui & argenti re-
liquit. Et disciplina ac sapientiæ radiis locum illum illu-
minavit, & Clericis suis multa bona fecit. Item leguntur
de eodem hæc carmina.

Quem tibi Carnotis concessit fons bonitatis,

Doctrinæ fluvium duplicis egregium,

Pontificum sydus, Fulbertus fulgidus actu,

Vestis pauperibus, victus & assiduus,

Inclusus jacet hic, factus de pulvere pulvis,

Et præstolatur surgere cum reliquis.

Virtutum cultor, vitiorum mortificator,

Auxiliante Deo perstitit à puero.

Bis denos annos, atque unum, dimidiumque,

Virgo Maria tuæ præfuit Ecclesiæ.

Ingressurus erat Phœbus, post lumina septem

Tænarum, cum mœstum deseruit populum.

Ejus Opera singulatim impressa Parisiis anno 1608 tum
postea immixta in totum xi. *Bibliotheca veterum Patrum*
Colonienfis Editionis anni 1618. ubi leguntur *Epistole*
cxlii. Sermones quidam. Canon de Penitentia mulierum.
Hymni aliquot cum prosis. Tractatus adversus Judæos no-
gentes

gates hanc *Jacob morientis prophetiam*, Non auferetur sceptrum de Juda, &c. In *Christo Domino fuisse impletam*. De quibus Bellarminus & Labbeus, quorum in supplementum addimus extare ejusdem Fulberti *Epistolam de rebus Ecclesiæ religioſe & canonicè distribuendis* tomo 2. *Spicilegii Lucæ Dacheril*, pag. 827. editionis Parisiensis. Ejusdem quoque nomine apud Surium *In probatis Sanctorum vitis* tomo 6. ad diem 13. Decembris pag. 989. *Vita sancti Auberti Cameracensis Episcopi*, quam etſi mutilam Surius ediderit, habent tamen integram fratres ejus Abbatia, quæ nomen ipsius in urbe Cameracensi præfert, ut scribunt fratres Sammarthani tomo 1. *Gallia Christiana* in Archiepiscopis Cameracensibus pag. 233. Item ad eundem Fulbertum Carnotensem Episcopum spectat, *Sermo de Assumptione Beatae Mariæ Virginis*, qui extat inter Opera divo Augustino supposita, in suppositis sermonibus, *Sermone* ccviii. Col. 343. novissimæ editionis quam procuraverunt his temporibus, P. P. Benedictini Galli congregationis S. Mauri. Denique ejusdem invenimus egregium Tractatum in illud Actorum 12. v. 1. *Misit Herodes Rex manus*, &c. in Bibliotheca Longipontis Ordinis Cisterciensis in Episcopatu Sueffionensi, quem heic subjicimus, ne temporum lapsu intereat. Agunt de sancto Fulberto fratres Sammarthani tomo 2. *Gallia Christiana* in Episcopis Carnotensibus pag. 485. quos heic verbo tenus expressimus, ordine tantum mutato. Robertus Bellarminus & Philippus Labbeus, ambo in suis Operibus *De Scriptoribus Ecclesiasticis*. Antonius Possevinus tomo 1. *Apparatus Sacri* verbo *Fulbertus*, &c. Henricus Gandavenſis qui Catalogum suum ab eo incipit auctore, *Fulbertum liberalium artium suo tempore peritissimum, virum religiosum, & erga Beatam virginem devotissimum* celebrans. Baldericus Noviomenſis Episcopus *In Chronico Cameracensi* libro 1. cap. 77. Aubertus Miræus *In notis ad librum Henrici Gandavenſis De Scriptoribus Ecclesiasticis*. Gerardus Joannes Vossius, in Opere *De Historicis Latinis*.

Incipit

TRACTATUS S. FULBERTI
CARNOTENSIS EPISCOPI.

In illud Actor. 12.

*Misit Herodes Rex manus, ut affligeret quosdam de
Ecclesia, &c.*

Factus, in Festo Sancti Petri ad vincula.

Scripturam Sacram rectè cum legit intel-
ligit, qui modos locutionum ejus non ne-
gligit. Hos autem considerare non suffi-
cit, nisi qui eam meditatione continua
frequentavit. Nam sicut homini cuilibet
frequentius colloquendo, paulatim cu-
jus sit qualitat, advertimus: Ita & morem Scripturæ
Sacrae, sæpius eam retractando cognoscimus. Ipsa enim
sicut Patrum magisterio edocemur, nonnunquam per
hoc quod vituperabiliter juxta Historiam gestum nar-
rat, virtutem laude dignam juxta mysticum intellectum
significat. Hoc autem in eo vel maximè claret, quod de
David & Uria* Sacra Historia gestum refert: ubi & Uriæ
innocens devotio, Judæorum infidelitatem designavit:
& peccatum Davidis, Sacramentum magnum Christi &
Ecclesiæ figuravit. Sciendum tamen, quia in his quæ hi-
storialiter acta referuntur, agentium causæ propter si-
gnificationem non mutantur: ita ut nec justo aliquid de
justitia sua minuat, etiamsi per quod ab eo laudabiliter
gestum est, malum aliquod designetur: nec injusto justiti-
æ meritum conferat, etiamsi per hoc quod improbabi-

* 2. Reg. 11,

liter

6. FULBERTUS IN ACTOR. XII.

littera gessit; aliquod bonum figuretur. Neque enim peccatum David, ideo peccatum non fuit, quia bonum illud maximum figuravit: aut Uriæ innocentia malum fuit, quia infidelis populi duritiam designavit. Hæc idcirco præmisimus, ne meritis Apostolicis derogasse ab aliquo judicemur: cum per ea quæ de illis in hodierna lectione narrantur, aliquid quod sanctitati eorum non congruat, significare dixerimus. Hodie namque nobis de more Ecclesiæ, Apostolorum Actuum Lectio recitatur, in qua frater Johannis Jacobus gladio narratur occisus, Apostolus quoque Petrus & comprehensus legitur & exceptus. Digna prorsus fidei historia est, etiam juxta litteram venerabiliter amplectenda, verumtamen quia in spirituali libro Ecclesiæ continetur, & ex illa quædam Patres spiritualiter intellexisse legimus: non videtur incongruum, si Historiæ veritate servatâ, quomodo spiritualiter tota possit intelligi, demonstramus. Sed jam audiamus exordium.

1. Misit Herodes a Rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesia. Quem sub Herodis vocabulo accipere debeamus significatum, & nominis ejus appellatione, & operis crudelitatem docemur. Herodes quippe pellicius interpretatur, quo nomine rectè antiquus humani generis Adversarius designatur: cujus suasionibus dum primi homines crediderunt, stolâ immortalitatis perditâ pelliceas tunicas mortalitatis indices acceperunt. Nam quia pelles mortuis animalibus solent detrahi, non incongruè per pellicias tunicas dicitur mortalitas figurari. Quas quidem tunicas Deus fecisse, & homines induisse legitur: non quod eos ipse mortales creaverit, de quo Scriptura verax veraciter protestatur, *b Quia Deus mortem non fecit: sed quia quos ad vitam æternam, si mandatum servarent, condidit; post præ-*

a Act. 12. v. 1. b Sap. 1. 13.

C 4

Varia

varicationem mortales factos, ipsa vestis qualitate monstravit. Sed hujus indumenti ipse propriè hominibus auctor extitit, qui eis culpam qua illud mererentur promissione seductoriâ persuasit. Jure igitur ipse pelliceus nominatur, cujus instinctu humana natura pellicis tunicis mortem significantibus, amicitur. Rex autem Herodes iste vocatur, quia ipsum esse Regem super omnes filios superbiæ Scriptura * testatur: qui & omnibus regimini suo subjectis ad mortem perpetuam principatur. Cujus Herodis manus sunt, vel maligni spiritus qui illi ad deceptionem obsequuntur: vel certè perversi homines, in quibus juxta Pauli vocem, *d Iniquitatis Mystèrium operatur*. Hostis quippe humanæ perditionis insatiabiliter avidus, cùm ei ad votum sua solum nequitia non plenariè satisfacit, ad exsatiandam famem suæ malitiæ socios sibi vel malignos spiritus vel homines perversos adjungit. Qui nimirum ad læsionem bonorum totiens manus mittit, quotiens cordi eorum vel per subjectos spiritus immunda desideria injicit, vel per humanam sævitiam contra eos in exteriori acerbitate crudescit: quod enim contra caput nostrum semel egit, hoc etiam contra nos membra ejus, indefinenter agere non omittit. Nam quia mentem ejus tentando penetrare non potuit, ad perimendam carnem ipsius, manus suas, videlicet Judæos & milites armatos Romanos, armavit. Sic ergo etiam nunc quotiens à corde electorum repellitur, ut eos saltem in corpore perimat, invidiâ ardesciente succenditur. Ad quid autem tantopere sæviat, aperitur cùm subditur, *Ut affligeret quosdam de Ecclesia*. Ea enim quamprimùm intentio illum ad contemplandam Electorum innocentiam concitat, ut vel eos in culpam perversa suadendo dejiciat: vel certè dum ejus suasionibus resistunt, eos requiescere non permittat. Justorum verò mens, quæ in supernâ

c Job. 41. 25. d 2. Theff. 2. 7.

COR-

IN ACTOR. XII.

contemplatione requiescere appetit, hoc ipso vehementer affligitur, quod occulto insidiatori continuâ con-
gressionem repugnare compellitur: quibus etsi numerositas triumphorum coronam victoriæ repromittit, hoc ipsum tamen quod crebrò dimicare coguntur, eos ve-
hementer affligit. Scientes namque humanam fragilitatem ad casum esse præcipitem: valde suspecti sunt, ne hostis qui eos ad certamen frequentius provocat, remissius decertantes quandoque devincat. Notandum intereâ quod non dicitur, *Ut affligeret Ecclesiam*, Sed *quosdam de Ecclesia*: quia etsi fideles omnes odio generali persequitur, acerbiter tamen illius illi gravius sentiunt, qui levibus desideriis ejus, maturâ gravitate resistunt. Quos videlicet tanto atrocius impugnat, quanto eos fortius repugnantes considerat. Vel certè missis manibus quosdam specialiter Herodes affligit, cum tentamenta illius aliis evadentibus, alios ad vitiorum præcipitia trahit.

2. Sequitur, **Occidit autem Jacobum fratrem Johannis gladio*. Hanc quidem beati Jacobi Passionem omni veneratione suscipimus credentes, & illum pro triumpho Martyrii justitiæ coronâ donatum, & hostem ipsius pro sua crudelitate morte æternâ mulctatum. Sed quod juxta Historiam semel factum audivimus, non frustra quomodo quotidie fiat mysticè, perscrutamur. Quia igitur Jacobus luctator & supplantator interpretatur, & Johannes, gratia Dei: possunt per hæc duo vocabula, duo in Ecclesia Ordines figurari, unus scilicet incipientium, qui adhuc in lucta fidei contra diabolum certat: alius autem eorum, qui per gratiam Dei superato adversario, nullâ jam mentis instabilitate vacillat. Is autem qui luctatur, modò supra, modò infra inspicitur: ita & qui necdum perfectè compressis carnis motibus, contra diabolum luctantur: sic illum interdum sibi subjicientes supplantant, ut ab illo etiam aliquoties, saltem delectatione
e *Vers. 2.* noxia

noxia supplantentur. Quæ videlicet noxia delectatio, si non cito compescitur, protinus anima, vitalis flatu iustitiæ perditio, consensus gladio trucidatur. Rectè ergo consensus delectationi succedens, gladius appellatur: quia intra Sanctam Ecclesiam, illi quoque qui blandimentis diaboli enormiter succumbunt, cum illis qui per gratiam Dei in virtute perfecti sunt, uno verbi semine concepti, uno sanctæ matris Ecclesiæ utero sunt renati. Sicque illos meritorum diversitas separat, ut tamen Sacramentorum communio, quadam ut ita dixerim fidei consanguinitate conjungat. Nec novum sanè si semen verbum dicitur, quia & Paulus cùm idem verbum super corda Atheniensium spargeret, ab eisdem ^f *Seminivertus* vocatus est. Si autem per hanc Apostoli necem, non mors peccati, sed carnis accipitur: sciendum est quia crudelis adversarius læsionem bonorum semper esuriens, cùm (ut suprà dictum est) ad interiorē mortem se prævalere non posse considerat: eum qui sibi resistit, saltem corporaliter trucidare festinat. Sed quolibet modo electis noceat, ejus sævitia illis maximè placet, quibus pro sua innocentia, vita fidelium displicet.

3. Unde & sequitur, ^g *Videns autem quia placeret Judæis, apposuit apprehendere & Petrum.* Judæi namque qui confitentes interpretantur, quos alios hoc in loco designant, nisi eos qui juxta Apostolum ^h *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant?* Possunt tamen Judæorum nomine etiam immundi spiritus accipi, qui & ipsi in Euangelio ⁱ, dum de obsessis corporibus pellerentur, quamquam inviti Christum Dei vivi filium fatebantur. Sed si perverfos homines, seu immundos spiritus, Judæorum vocabulo designatos accipiamus; constat profectò quia de bonorum afflictione, utrique voto non dispari gratulantur. Unde & idem caput iniquorum

^f *Act.* 17. 18. ^g *Vers.* 3. ^h *Tit.* 1. 16. ⁱ *Luc.* 4. 41.
uno verbo. ad

ad persequendos bonos tanto expeditius attingit se, quanto se per hoc, votis suorum amplius satisfacere sentit. Sed iusto morte carnis perempto, pars iniqua exultat: quia videlicet, ille ē medio subtractus est, qui sub umbra suæ protectionis multos ab æstu malitiæ defendebat. Iusto verò in peccati mortem delapso, tanto amplius lætitia perverfis augetur: quanto is qui lapsus est, per vitæ meritum stare altius videbatur. Sed sicut supra beati Jacobi Martyrium juxta Historiam venerabiliter amplexantes, quomodo juxta internam intelligentiam accipi possit ostendimus: sic nunc quoque servato textu Historiæ, quomodo juxta eundem sensum, hæc beati Petri comprehensio intelligi valeat, ostendamus. Ad investigandum mysterium comprehensionis viam nobis aperit, ipsa ejus qui comprehensus est, appellatio nominis. Sicut enim ferè omnes novimus, à Petra Petrus nomen accepit. Quinam ergo hoc nomine designantur, nisi qui per mentis constantiam fortiter stare in virtutum soliditate videntur? Contra quos nimirum hostis tanto acrius pugnat, quanto per illos etiam alios in virtute roborari dolens pensat. Et quia fortassis soliditatem mentis eorum, primo impetu tentationis labefactare non sufficit: more aquæ crebro superveniens, duram eorum constantiam rumpit. Nam sicut quidam ait: *Gutta cavat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo.* Quod etiam divina Scriptura testatur. *¶ Lapidem excavant aque, & alluvione paulatim terra consumitur.* Cùm itaque diabolus fortem virum in laqueum peccati inducit, quasi ad comprehendendum Petrum, manus Herodes apposuit. Ubi ipsa quoque verborum proprietas, est nobis magnopere perpendenda. Nam qui iuprà, ut quosdam de Ecclesia affligeret, manus misit: nunc ut Petrum comprehenderet, apposuit. Sciendum itaque, quia tanto se unusquisque à diabolo minùs elongat, quantò ad comprehendendum culmen perfectionis minùs appropiat. Unde cùm aliquem ex talibus ad culpam diabolus rapit,

quasi

k Job. 14. 19.

quasi juxta se manus mittit : quia ad se eum qui non longè discesserat , retrahit. Cùm verò fortem quemque atque in virtute perfectum decipere nititur & non valet , quasi ad comprehendendum Petrum , manus (ut ita dicam) arctas habet. Unde manus ut Petrum comprehenderat apponit , quia ut robustum quemque decipiat , multiplices deceptionum laqueos nectit. Nulla autem callidi tentatoris arte , tam citò virtus pectoris infirmatur : quàm eum roboris sui vires sibi arrogans , privata apud se exultatione lætatur. Nam mox à superno protectore desertus , in virtutum culmine diu minimè perseverat , quia eum exinde ventus elationum perturbat. Ab alto verò corruentem adversarius excipit , cùm superno auxilio destitutum , per quælibet vitiorum præcipitia trahit. Quasi ergo appositis manibus , Petrum Herodes apprehendit : cùm illum , qui per virtutum iter gradiens procul à se discesserat , protensis fraudum laqueis iterum irretivit. Ad quod astruendum , si exemplum quæritur , non est opus ut longius evagemur. Quia is ipse Petrus , cujus Historiam figuratà interpretatione discutimus , in semetipso , partim est expertus quod dicimus. Nam cujus carnem Herodes Historicus adprehendit , ipsius animam jampridem Herodes Typicus trinæ negationis laqueo , quasi fune torto tripliciter alligavit. Et certè de suæ firmitatis robore , multa jam experimenta tenebat : jam Christum Dei vivi filium confessus fuerat : jam beatum se ore veritatis audiverat : jam à soliditate inviolabilis Petræ Petri agnomen traxerat : jam claves Regni cœlestis acceperat : & tamen post tot & tanta divinæ largitatis munera , cùm ad horam Dominicæ Passionis ventum est ; quia paulò ampliùs de sua firmitate præsumpsit , sibimet relictus , protinus quisnam esset invenit. Qui certè in æternam periret , nisi illum benignus Jesus intuitu benignitatis suæ respiceret , respiciens emolliret , emolliens ad amaras lacrymas commoveret , commovendo ad lacrymas , crimen quod commiserat , indulgeret.

Quo

Quo nimirum exemplo nos infirmi ad cautelæ vigilantiâ evidenter instruimur, ut mens nostra etiam summis virtutibus prædita, semper se in humilitate deprimat, semper non ex se esse quod est, trepidare cognoscat: ne fortè dùm ultra se præsumptionis aurâ raptatur, quanto se altius extulit, tanto gravius elidatur.

4. Sequitur ¹, *Erant autem dies azymorum.* Juxta litteram patet sensus, quòd scilicet Apostolus infra Judicæ paschæ septimanam sit ab Herode comprehensus: dies quippe Azymorum illi septem propriè vocabantur, qui quartumdecimum primi mensis quo agnus immolabatur, ad vespèram ex ordine sequebantur. Evangelistarum tamen auctoritas & pascha pro azymis; & azyma pro pascha ponere consuevit: sicut facile est ei agnoscere, qui eorum volumina studuerit recensere. Sed nos hæc paucis juxta Historiam dixerimus, nunc interiorem sensum hujusce sententiæ videamus, Ait ergo, *Erant autem dies azymorum.* Dies azymorum omne hoc tempus accipimus, quod ab adventu nostri Salvatoris usque ad finem mundi evolvitur: in quo nimirum tempore verus ille agnus qui tollit peccata mundi, immolatur: per cujus sanguinem à peccati dominio fidelis populus liberatur. Unde etiam Paulus dicit ^m: *Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiae, sed in azymis sinceritatis & veritatis.* Non igitur otiosè comprehensionem Apostoli, per quam fortis viri casus designatur, in diebus azymorum contigisse, scriptam asseruit. Sed nimirum significans, quia cum ab ipso humanæ conditionis primordio adversus homines invidia diaboli exarsit: à tempore tamen Incarnationis Dominicæ tantò acerbius sævit, quantò sævitæ suæ finem jamjamque imminere præsentit. Unde scriptum est, ⁿ *Ve terra & mari, quia*

¹ *Ibidem.* ^m 1. Cor. 5. 7. ⁿ Apoc. 12. 12.

descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens quia modicum tempus habet. Tertæ quippe & maris nomine, carnales quique significantur, quia & terrenis solis intendunt, & undarum morē vicissim se saltu superbiæ superponunt: ad quos diabolus habens iram magnam descendit, quia electorum corda deserens, in reproborum cordibus requiescit. Qui quia jam ad beatitudinem se non posse redire considerat, quasi in solatium suæ perditionis, socios sibi cum quibus vel in æternum habeat, coærvat.

3. Sequitur, *Quem tunc apprehendisset, misit in carcerem.* Comprehensum Petrum Herodes in carcerem mittit, cum antiquus hostis justum letali crimine captivatum, in latebris conscientie peccatricis abscondit. Rectè autem peccatrix conscientia appellatur carcer: quia ibi homo interior & vinculis peccatorum adstringitur, & nocte internâ cæcatus, videre solem justitiæ prohibetur.

6. Sequitur, *Tradens quatuor quaternionibus militum custodiendum.* Inter omnes hujus lectionis sententias, ista est ad penetrandum obstrusior, quæ & ideo fortassis tam gravis ad intelligendum videtur, quia per illam grave aliquid signatur. Gratiā itaque suā nobis Dominus subministrare dignetur, quatenus sic de illa loqui possimus, ut si quis est inter nos qui adhuc vinculis inimici teneatur adstrictus: de istis quaternionibus quantum expedit audiat, audiens intelligat, intelligens doleat, dolens ingemiscat, ingemiscens talibus se executoribus traditum perhorrescat, perhorrescens autem det operam, ut evadat. Quia utique unusquisque quaternio quatuor sub se milites habet, quatuor quaterniones cum sibi subiectis milicibus, simul viginti milites sunt. Qui numerus, quia ex quinario & denario conficitur, nam & quater quini & bis deni viginti sunt: potest per illam universa vitiorum

rum multiplicitas designari, quæ contra Decalogi præcepta per quinque corporis sensus perpetrantur. Sed fortasse exigitur a nobis, ut eosdem quaterniones & qui sub eis militant satellites, specialiter distinguamus. Est quidem hoc aliquantulum operosum, sed & hoc duplici ratione indagare conabimur. De quibus nimirum quaternionibus ut secundum internam intelligentiam loqui aperiùs valeamus, primum oportet eos seorsum construere, ac deinde singulis suos milites prout ratio dictaverit, assignare. Ponamus itaque aliquem à diabolo ita omni prorsus lumine rationis privatum, ut possit velut insipiens dicere in corde suo, *p Non est Deus*: de quo plane pronuntiare possumus, quia per insipientiam suam in infidelitatis est carcere mancipatus. Qui nimirum, quia alterius bonæ vitæ, vel malæ esse aliqua omnino non credit: ad vitæ præsentis bonæ appetenda vel malæ cavenda, curam suam ex toto inflectit. Unde fit ut animæ illius jam in infidelitatis carcere reclusæ, quatuor modos perturbationum diabolus supponat: qui eam sub sæva custodia clausam teneant, ne evadat. Quæ nimirum perturbationes etiam in anima sapientis, vicissim sibi pro causarum varietate succedunt: sed in anima insipientis perturbationes sunt, quia per eas insipiens perturbatur. In anima sapientis non tam perturbationes quàm affectiones vocantur, quia ne perturbent, ratione sapientiæ moderantur. Primus itaque perturbationum modus cupere: secundus metuere: tertius dolere: quartus gaudere. Nec moneat, quod istos perturbationum modos non eo ordine posuimus, quo illos sæcularis Poëta locavit: quia Scripturæ nostræ auctoritatem judicamus potiore, in qua legitur: *q Radix omnium malorum cupiditas*. Sed nec ipsi, qui inter sæculi sapientes habentur, eodem illos ordine in libris suis posuerunt, aut iisdem nominibus nuncupaverunt. Ecce etenim unus eorum cum de animabus

p Psalm. 13. 2. q 1. Tim. 6. 10.

D 2

cor-

corpore exutis secundum suam opinionem ageret, ait:

Hinc metuumt, cupiuntque, dolent, gaudentque, &c.

Alius autem qui in Scholis sæcularibus legitur, ita posuit :

Gaudia pelle, pelle timorem; spemque fugato, nec dolor adfuit.

Ecce quod ille ultimum, iste posuit primum; quod ille primum, iste secundum; quod ille secundum, iste mutato loco & nomine, posuit tertium. Dolor autem qui heic quarto loco est positus, ibi in tertio ponitur. Jam autem verum constat, quod his quatuor perturbationibus, quasi quatuor quaternionibus insipiens in infidelitatis carcere custodiatur inclusus. Et Poëta in eodem loco ipsius quoque carceris fecerit mentionem, ait enim :

Hinc metuumt, cupiuntque, dolent, gaudentque, nec auras

Respiciunt clausæ tenebris & carcere cæco.

Authoritate itaque Scripturæ nostræ, primum modum perturbationis, quasi primum quaternionem, ponimus cupiditatem: secundo loco motum, tertio dolorem, quarto gaudium: quod cur inter turbationes animi numeretur, inferius ostendemus. Ecce isti sunt quatuor quaterniones, quibus captivum suum diabolus custodiendum committit, quem prius in infidelitatis carcerem per insipientiæ ostium introduxit. Qui ut præfati sumus, quia præter hoc quod corporeis oculis videt, nihil aliud credit: bonis interioribus vacuus, totus in exteriora prolabitur. Et primò quidem vallat eum cupiditas, ut habeat: secundò metus ne amittat: tertio, dolor si amiserit: quartò, gaudium si recuperaverit. Habent autem & isti quaterniones, ad servandum captivum diaboli, singuli sub se milites suos. Vitia etenim quæ de unaquaque perturbatione quasi originaliter nascuntur, ipsi sunt milites, qui unicuique quaternioni, quasi pro adiutorio ad peccatoris custodiam deputantur. Sub primo itaque quaternione quem cupiditatem nominavimus, primus miles est tenacia, secundus multiplicatio, tertius inaffectio, quar-

quartus voluptas. Recto siquidem ordine cupiditatem tenacia sequitur, quia tanto quisque studet strictius quod acquisitum est retinere, quanto se meminit in acquirendo, gravius laborasse. Tenaciæ verò multiplicatio subnectatur, quia dum longa sibi vitæ spatia pollicetur, inflat magnopere: ut quæ jam parta sunt, quotidiano fœnore cumulentur. Quod cum ad votum multiplicari contigerit, res quidem exterior dilatatur, sed ipse interior angustatur. Unde & tertio loco, inaffectio subinfertur: quia tanto crudelius contra indigentiam proximi induratur, quanto sibi soli credit vir posse sufficere, quæ habentur. Sed inter hæc cogitat, quia frustra in congregandis tantopere desudavit, si sic ab eorum communiōe indigentem proximum subleuat, ut ipse quoque ab eorum usu alienus existat. Unde quia post hæc, totum se in lasciviam voluptatis dejecit, in commilitonum agmine, quarto gradu voluptas incedit: per quam scilicet ita illecebris carnis suæ resolvitur, ut ei illa voluptuorum sententia meritò coaptetur: *1 Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Et 1 coronemus nos rosas, antequam marcescant: Et, Ubique queramus signa lætitiæ: & nullum pratum sit, quod non pertranscat luxuria nostra.* Sed dum infelix anima taliter in sua voluptate resolvitur, incipit vehementer metuere, ne scilicet id quod eam tantopere delectat, ab ea subito auferatur. Unde bene loco secundi quaternionis, metus cum suis satellitibus subrogatur, quorum 1. est sollicitudo, 2. inconstantia, 3. fictio, 4. irrationabilitas. Quos videlicet frustra sic ordinavimus, si non rationem quoque cur taliter sint ordinati, reddamus. Sollicitudo namque metum primo gradu subsequitur, quia metuentis animus, dum aliquid quod vehementer amplectitur, amittere trepidat, imensa illum suspicionum varietas turbat: quæ menti

1 1. Cor. 15. 32. 1 Sap. 2. 8. & 9.

trepida dum damna ventura proponit, omnia illi per cogitationem irrogat, quæ posse irrogare conſingit. Sollicitudinem autem inconstantia comitatur, quia dum ea quæ pati metuit, intolerabilia fore præponderat: efformatus per ignaviam, nullâ se tolerantia virtute confortat. Cum verò se ad tanta discrimina prævidet virtutis robore non posse subsistere: tentat magnopere, si ea saltem per fictionem valeat devitare. Ac proinde post inconstantiam fictio numeratur, quia metu concussus animus de campo confidentiæ fugiens, in duplicis angulo occultatur. Post fictionem autem irrationabilitas subrogatur, quia idcirco animum tam densa perturbatio- num nebula circumfundit: eo quod amisso humanitatis consilio, nullâ se rationis moderatione componit. Huic jam dolor quem tertium quaternionem diximus, cum suo agmine ad captivi custodiam subrogatus. Est autem satellitum ejus primus livor, secundus amaritudo, tertius clamor, quartus crudelitas. Dolorem quippe primus livor prosequitur: quia cum alter adipiscitur quod alter amisit, amittens in adipiscentem livore invidia succenditur. Livori autem amaritudo succedit, quia invidentis animus tanto ad omnes amareſcit exterius: quanto exurente invidia radices ejus intimas, succus alicujus infundit. Post amaritudinem quoque clamor non incongruè numeratur, quia amaricatus animus cum jam flammæ suas apud se; ipse tolerare non sufficit, exterius eas cum clamoris vociferatione profundit: tantoque eas altius jaculatur, quanto id quod amissum est, carius amabatur. Quartus in hoc agmine satellitum, crudelitas nominatur. Quia exasperatus per dolorem animus, qui dolorem suum sub livoris tegmine diutius enutrivit, cum hunc clamores efferendo plenè non satiat; studet inhiantèr, ut verbis crudelibus opera crudelitatis adjungat: quæ nimirum crudelitas eoque doloris immensitate se dilatat, ut in eandem ipsum qui dolet, doloris poenas retorqueat. Plerisque etenim accidit, ut vel rerum vel pi-
gnorum

gamm-amillione turbati, dum doloris sui vulnus lenire rationis medicamine neglexerunt: in eos perturbatio-
num fluctus inciderint, ut vel sensum communem amitte-
rent, vel in seipsos crudeliter manus injicerent. Ecce
quousque per satellites suos dolor sævit, ut quasi parum
sibi quietem animæ perturbare, studeat illam etiam de
ipso habitaculo corporis effugare. Restat quartus quater-
nio, quem veteres gaudium nominaverunt, post dolo-
rem congruè collocatus. Quia sicut dolor de re genera-
tur adeptâ, ita & gaudium de re generatur adeptâ.
Sed videndum cur majorum authoritas, inter eas pertur-
bationes quæ statum mentis solent avertere, gaudium
numeravit: cum hoc inter fructus justitiæ Sanctus Pau-
lus Apostolus computaverit dicens; *Fructus autem spi-
ritus est, gaudium, pax, &c.* Unde noverimus gaudium si
quando in mala significatione ponitur, non propriè, sed
abusivè nominari. Unde & apud Esaiam *v* ubi nostrâ
translatio habet, *Non est pax impiis dicit Dominus*: alia
translatio habet, *Non est gaudere impiis, dicit Dominus.*
Verumtamen Apostolus *x* cum de charitate loqueretur,
hoc verbum abusivè posuit: dicens, *Non gaudet super in-
iquitate.* Cum certè quicumque super iniquitate lætatur,
non gaudere, sed potius gestire dicendus est. Gaudere
etenim tantummodò bonorum est, gestire autem non
solum hominum, verum etiam irrationabilium anima-
lium est: unde & catuli gestire dicuntur, cum internam
alacritatem gestibus caudæ, vel aliorum membrorum
ostentare videntur. Hoc itaque loco cum gaudium inter
perturbationes animi numeratur, non propriè gaudium,
sed potius gestus quidam irrationabilis est accipiendus;
qui & mentem per immoderatam lætitiâ à gravitatis
pondere levigat, & hanc eandem levitatem per signa ex-
teriora demonstrat. Unde quia per dissolutionem exte-
riorem demonstratam levitas interna detegitur, non in-

t Gal. 5. 22. v Esai. 48. 22. x 1. Corin. 13. 6.

congruè ipsa dissolutio huic quarto quaternioni pro primo milite deputatur. Cum enim mens conceptam intus lætitiā, gravitatis freno retinere non curat; qualis apud se intrinsecus lateat, motus exterior manifestat, quæ scilicet manifestatione non minimum illi dispendium irrogatur. Quia cum motus exterior ab internæ superfluitatis fontibus hauriat, quidquid in externis obtutibus foris manat: tanto jam mens vilior ab omnibus æstimatur, quanto interno ejus gazophilacio pretium gravitatis non inesseprehenditur. Secundus in hac extrema acie miles, jactantia nominatur: quia nimirum cum membra per motus inconditos dissolvuntur, lingua quoque ruptis habenis silentii, per verba jactantiæ diffrenatur. Pro tertio adhuc milite mendacium computatur, quia qui multa de se jactanter loquitur, fieri non potest ut non etiam quædam interferat, unde mentiat. Mendacio autem superbia subrogatur, quæ supradictis omnibus materiam subministret, & ultima superatur. Nam sicut scriptum est, *Radix omnium malorum cupiditas*: ita etiam scriptum legitur, *Initium omnis peccati superbia*. Quæ utraq; sententiæ valde ab invicem discrepant, nisi aliquo modo unum essent. Sed quia una semper aliam gradu individuo comitatur, rectè & *Radix omnium malorum cupiditas*, & *Initium omnis peccati superbia* perhibetur: Quia nisi cupidus per superbiam intumesceret, nequaquam divitiarum copia excœcare cœteros festinaret: & nisi superbus cupiditatis stimulis urgeretur, non utique ad apicem singularis potentiæ tanto opere raperetur.

7. Sed quia hoc quod Apostolus comprehensus & quaternionibus traditus dicitur, uno modo tractavimus: libet hoc ipsum sub alia significatione exponere, & ejus judicio qui hæc fortassis legere dignabitur, utramque expositionem relinquere. Nam qui jam per divinam gratiam illuminati sumus, non nobis utique jam con-

quod ² *Dixit incipiens in corde suo, Non est Deus.* Et quia sæculum omne contempsimus, jam fortassis non nos cupiditas habendi inflamat, non metus amittendi sollicitat, non dolor amissi addicit, non gaudium recuperati extollit. Sunt autem alia vitia, quæ nos etiam fugientes de sæculo prosequuntur, quæque nobis tanto importuniùs insistant, quanto in nobis ipsis materiam importunitatis inveniunt. Ex his itaque unum assumamus, & secundum ejus significationem, de istis quaternionibus pertractemus. Ponamus itaque aliquem qui per delectationis suæ mollietatem in cœnum luxuriæ ceciderit, hunc sine dubio diabolus apprehendit, quia eum libertate castitatis ablata in servitutem libidinis captivavit. Sed comprehensus peccator carceri mancipatur, si post perperationem criminis, in suæ conscientie latebris occultatur. Nec tamen sufficit crudeli adversario suo, quod captivum suum tenebris carceralibus damnat, insuper etiam custodes illi adhibet, ne evadat. Nam peccator quem per admissum facinus diabolus captivavit, nonnunquam de ejus captione per confessionis foramen exire disponit: sed custodes adhibiti volentem exire retentant, quia difficultatum obstacula quæ supponit, illum ne possit exire retardant. Salvâ itaque veritate Historiæ, quaterniones quibus Petrus clausus carcere custoditur, ipsa sunt difficultatum obstacula, quibus peccata confiteri deliberans, à confessione præpeditur. Quos nimirum quaterniones ut evidentius ostendamus, necesse est eos nominatim exprimere, & eis singulos suos milites assignare. Sed ut de aliis sicut ordo processit, vidimus: nunc restat, primus quo censeatur nomine & quo stipetur agmine, videamus. Sit itaque quaternio primus, affectus peccandi; & habeat sub se milites suos, quorum primus vocetur recordatio præteritæ voluptatis, secundus excusatio fragilitatis, tertius imitatio pravitatis, quartus ra-

tiocinatio conditionis. Recto autem ordine in quaternionum numero primus omnium, affectus peccandi locatur: quia nimirum is qui in carcere est luxuriæ retrusus, citius exinde progredi festinaret, nisi eum peccare iterum delectaret: sed quia adhuc peccare affectat, non potest confitendo peccatum, impugnare quod amat. Sub hoc autem primo quaternione, primus miles est, ut diximus, recordatio præteritæ voluptatis: quæ quaternioni suo fœdere copulatur, ut & cum illo ad peccatoris custodiam excubet, & eidem iterum peccandi materiam subministrat. Quæ nimirum recordatio, tanto peccatorem ut iterum peccet violentius cogit: quanto illi expressius repræsentat voluptates suas, quas expertus est dum peccavit. Sed si per recordationem præteritæ voluptatis, peccator ad repetendum peccatum urgetur: cur non ipsa in hoc agmine affectui peccandi præponitur? Si enim ista illi materiam existendi, sicut promissimus subministrat: plus utique videtur esse, quàm ipse. Sed sciendum nobis est, plus esse aliquid, peccandi habere affectum; quàm peccati habere recordationem. Ille etenim sic est vitium, ut virtus esse omnino non possit: hæc autem sic nunc inter vitia numeratur, ut nonnunquam etiam in virtutum numero computetur. Nam quæ peccatorem peccare volentem admonet ut iterum peccet, ipsa peccatorem peccasse dolentem, admonet ut ampliùs ploret. Vel certè ideo affectui peccandi postponitur recordatio præteritæ voluptatis, quia recordari eorum propriè dicimur, quæ pridem aliquo modo experti sumus. Affectare autem ea etiam possumus, de quibus nulum adhuc experimentum tenemus. Unde recordatio eorum, nobis nunc peccatorum delectationes repræsentat, quæ fecimus: affectus autem peccandi ad illa etiam nos pertrahit, quæ per sensum experientiæ ignoramus. Qui ergo plus valere cognoscitur, dignum fuit ut primus in hoc agmine poneretur. Sub quo nimirum loco, secundi militis militat excusatio fragilitatis: quia non-

nun-

nam dum perpetrato scelere peccator ipse quoque suo addicitur, hæc repente interveniens quasi blando ~~et~~ alloquio consolatur. Suggestit enim illi non esse mirum si peccato consentit, quippe quem ipsa carnis fragilitas ad peccatum impellit. Tertius miles imitatio pravitatis vocatur, quia perversa mens quæ culpam suam tegere velamento fragilitatis propriæ nititur, hanc etiam aliquotiens exemplo alienæ iniquitatis tueri conatur; & damnanda agens inde se quasi minus damnablem cœdit, quia plures socios in iniquitate invenit. Quarto gradu miles 4. ingreditur, qui ratiocinationis conditionis vocatur: per quam videlicet ratiocinationem mens reproba in eam plerumque perversitatem profilit, ut reatum suum ratiocinando defendat; affirmans scilicet, quia si Deus misceri utrumque sexum noluisset, membra ipsi huic operi apta in humano corpore non locasset. Quid igitur hoc quarto satellite perversius, per quem peccator sic in tenebris interioribus coarctatur, ut totius justitiæ autorem suæ injustitiæ suspicetur. Hunc primum quaternionem sequitur alius, qui pudor confessionis vocatur, ordine, non crudelitatem secundus. Ut quid enim in latebris conscientiae se peccator abscondit, nisi quia pudet eum, confiteri quod fecit? Sub hoc secundo quaternione, 1. loco levigatio militat culpæ, 2. longiturnitas vitæ, 3. præsumptio veniæ, 4. torpor negligentiae. Primas enim excubiæ in hoc agmine levigatio culpæ observat, quæ dum aut nihil aut parum esse quod perpetratum est persuadet: mentem quæ jam salubriter contristari cœperat, manu noxiæ consolationis demulcet: sicque dum apud ejus existimationem pondus peccati levigat, agit ut eam pondus judicii quandoque intolerabiliter premat. Loco autem secundi militis, longiturnitas vitæ computatur, quia nimirum, dum mens longa sibi vitæ spatia pollicetur: seriùs quàm oportet de peccati sui carcere per ostium confessionis egreditur. Quam etiam

etiam ad confessionis dilationem ea nonnunquam cogitatio nutrit, quod quodocunque convertatur, veniam sibi donari præsumat, sicut scriptum est: *a In quacunque die peccator conversus fuerit & ingemuerit, salvus erit.* Quia ergo per hoc quod sibi de divina misericordia plus iusto blandiens veniam se mereri, quandocunque redeat repromittit: non immerito ipsa præsumptio veniæ per quam confessio differtur, loco tertii militis numeratur. Quartus quoque miles est torpor negligentiae, quia dum peccator pudori suo carnaliter prospiciens, confiteri dissimulat: dum sibi noxiè blandiens, pondus sibi sui peccati levigat: dum de divina longanimitate præsumens, converti detrectat: repente in torpore negligentiae resolutum, dies extrema supplantat. Sed utquid se homo in culpa tam molliter palpet? Ut quid eam tot velaminibus operit? nisi quia amore privato se diligens, æquitatis regulam ut se diligat, non assumit. Unde & amor ipse privatus per quem homo ab intuitu rectitudinis avertitur, hoc in loco vice quaternionis tertii computatur. In hujus comitatu primus miles est appetitus famæ, 2. rubor abjectionis, 3. rigor poenitentiae, 4. metus perseverantiae. In istius itaque quaternionis acie, primus militat appetitus famæ, qui nimirum sic suo primicerio ad adiutorium copulatur, ut de illo etiam generetur. Nam quisquis privato amore se amat, ad hoc magnopere nititur, ut per famam laudabilem nomen suæ opinionis extendat: quæ videlicet opinionis extensio vultum confessionis præpedit: quia difficile, imò impossibile est, ut culpas suas possit purè detegere confitendo, quisquis adhuc apud aliorum æstimationem gloriosus appetit apparere. Unde de hoc quoque milite alius procreatur qui pudor abjectionis vocatur: quia tantò se quisque in confessione tardiùs de commissis

humiliat, quanto illum ampliùs aut loci aut ordinis altitudo delectat. Et dum abjectus videri exterius erubescit, in interni iudicis obtutibus erubescendus haberi non metuit: magisque veretur ne inter consortes despectus appareat, quàm ne eum æquus arbiter extra consortium humilium mittat. Quo circa exemplo suo Psalmista ^b nos instruit dicens, *Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.* Sed inter hæc sciendum quia plerumque peccatorem nec appetitus famæ, nec rubor abjectionis à confessione retrahit, sed rigor pœnitentiæ & metus perseverantiæ. Unde & hæc duo pro duobus qui restant militibus computantur, quia & ipsa maximè præpediunt, neis qui captus est ematur; quorum unum nascitur ex amore carnis, aliud ex immisione adversarii. Rigor enim pœnitentiæ qui peccatorem à confessione deterret, ex carnis amore nascitur: quia dum apud se tacitus perpendit, quanta sibi si confessus fuerit, pro satisfactione criminis injungentur: carnis suæ teneritudini parcens, à confessione retardatur. Metus autem perseverantiæ ex immisione adversarii generatur, qui idcirco peccatorem de perseverantia reddit suspectum, ut semper illum teneat in iniquitate reclusum: ut scilicet nunquam bonum audeat inchoare, dum metuit ne possit in eo quod coepit perdurare. Quartus Quaternio qui profundum malorum dicitur, ultimus omnium excubat, ut commissum sibi, de profundo malitiæ in profundum pœnæ pertrahat. Habet enim & ipse 4. satellites ad captivi custodiam deputatos, quorum 1. est contemptus, 2. obduratio cordis, 3. impœnitentia, 4. cœcitas mentis. De profundo enim malorum ante illos 1. contemptus exoritur, quia sicut scriptum est, *Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit.* Obduratio quoque cordis pro 2. milite numeratur,

^b Psalm. 83, 11. c. Prov. 18. 3.

quia

quâ cûm consideratâ malôrum suorum enormitate, veniam se jam non posse mereri confingit, per campos totius malitiæ mente obduratâ discurrit. Obdurationem quoque cordis impœnitentia sequitur, per quam peccator divitias divinæ longanimitatis contemnens, dum peccata peccatis accumulât, iram sibi in die iræ juxta Apostolum^d thesaurisat. Loco autem 4. militis cœcitas mentis accipitur. Quia ad normam divinæ rectitudinis pertinet, ut peccatori qui sæpe in culpam videndo & contemnendo præcipitatur, in eam quandoque etiam non videns impingatur: & qui per cor impœnitens antea perdidit bene vivere, postmodum per cor divinitus excoecatum, perdat etiam bene scire. Ecce in quam sævam custodiam se retrudit, qui hostis persuasionibus consentiens, delectationi noxiæ molliter acquiescit. Ecce quàm non suæ potestatis se efficit; qui satanæ potestati peccando se tradit. Ecce quantis & quàm sævis custodibus delegatur, quisquis confiteri dissimulans, in suæ conscientiæ latebris occultatur. Cavendum itaque summopere nobis est, ne unquam delectatio prava in consensum transeat, & usque ad affectum peccandi progrediens, sathanæ nos laqueis jam captivos adstringat. Si autem per nostram mollietiam jam capti tenemur, caveamus omnimodis ne in carcerem retrudamur: sed quantocius ardore poenitiæ succensi, eos qui nos adstringunt satanæ laqueos exuramus: ne fortè si tamdiu differimus, tanto difficilior jam ad progrediendum aditus pateat, quanto nos multiplex custodia undique circumvallat. Sed Petro retrusô in carcere, & quaternionibus deputato, videamus quid sequitur.

8. * *Volens post Pascha producere eum populo.* Ecce ad quid captivum suum diabolus tantopere servat, ecce.

d Rom. 2. 5. e *Ibidem.*

cur

cur eum carceri mancipat. Ecce cur tot & tantis eum apparitoribus delegat, ut scilicet eum populo ad spectaculum post Pascha producat: quia enim Pascha transitus dicitur, non incongruè per hoc vocabulum transitus uniuscuiusque de hac vita signatur. Omnes quippe moriendo transimus, sed interest utrum per mortem ad mortem, an per mortem transeamus ad vitam. Per mortem enim ad mortem transeunt, quibus post mortem carnis, restat æternus interitus mortis. Ad vitam verò per mortem transeunt, quibus post resolutionem corporis, gaudia æterna succedunt. Ad hoc itaque captivum suum tam diligenter diabolus servat, ut eum populo ad spectaculum post pascha producat, quia ad hoc peccatorem utque ad mortem in peccato retentat, ut illum de hac vita transeuntem de carcere in carcerem mittat: de carcere scilicet tenebrosæ conscientiæ in carcerem poenalis gehennæ. Si autem captionem istam, ad eum qui post susceptum religionis habitum in crimen læthale corruit, propriè referamus: hoc quod ait, *Producere eum populo*: non otiosè additum adverteamus. Certè enim ad illud extremum iudicium, non solum homines, sed & boni & mali Angeli deducuntur. Cum ergo illi extremo iudicio, & homines & angelos bonos & malos adfuturos noverimus: cur religiosus in perpetrato crimine usque ad finem perdurans, soli populo produci ad spectaculum perhibetur? Videtur itaque ad ignominiam nostram qui sæculo renuntiavimus, & additum esse quod dicitur, *Producere eum populo*. Nam quia à populando populus dicitur, populari autem vastare dicimus: nobis qui religiosi videmur, magna profectò ignominia erit, si post transitum vitæ lajzus, illis etiam ad spectaculum derisionis producimur, qui per lata voluptatum itinera discurrentes, vitam suam quotidie populantur.

¶ Fulbertus vitam professam regularem, post sæculum abiecit.

9. Sequitur. *Et Petrus quidem servabatur in carcere, oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo.* Cum is qui in captionem diaboli detinetur, per se exinde exire aut non velit aut non valet: ad pietatis sanctæ matris Ecclesiæ pertinet finem, ut ei à Domino egrediendi imploret effectum. Utrumque enim à Domino necessariò postulatur, quia peccator in carcere peccati reclusus tantà aliquotiens insensibilitate obdurescit, tantis tenebris obumbratur: ut nec squallorem sui carceris sentiat, nec vincula quibus alligatus est, videat. Unde quantominus calamitatem qua punitur sentit, tantominus ab ea desiderat liberari. Nonnunquam verò & miseriam suam videt, & erui ab illa exoptat: sed exire non prævalet, quia illæ eum multiplex quaternionum custodia circumvallat. Sed five volens, five nolens teneatur in carcere, dignum est ut mater Ecclesia filium quem genuit recognoscat, & ei maternæ pietatis viscera pro eo orando, intendat. Quod quâ instantiâ sit agendum, sententia interposita manifestat. Nam cum diceretur, *Oratio autem fiebat: interpositum est, Sine intermissione:* quia nimirum tunc quod petimus impetramus, cum nulla impetrandi difficultate ab oratione lassamur. Unde etiam juxta litteram, quantum orationes beato Petro profuerint, aperitur, cum subditur.

10. *h Cumque producturus esset cum Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus.* Si juxta litteram ipsum ordinem Apostolicæ liberationis paulò diligentius intuemur, juxta interiorem sensum, quantum peccator divinæ misericordiæ debeat, evidenter instruimur. Quid enim innuit, quod Apostolus tunc refertur erutus de carcere, cum jam

g. *Vers. 5.* h. *Vers. 6.*

effect

est populo ad spectaculum producendus : nisi quod divina pietas plerumque tunc etiam peccatorem de sua captivitate liberat, cum jam proximum est, ut eum diabolus eductum de corpore ad æternam irrisiōnem perducatur. *In ipsa nocte* (inquit) *erat Petrus dormiens.* Comprehensus Petrus in nocte dormit, quando vir fortis in peccatum prolapsus, à cognitione reatus sui mentis oculos claudit. Nox enim in qua dormit, ignorantia est : nisi enim seipsum & quæ circa eum aguntur, ignoraret : in sui utique considerationem oculos aperiret, aperiens periculum suum videret, videns sentiret, sentiens doleret, dolens ingemisceret, ingemiscens autem evadere festinaret. Sed comprehensus Petrus dormit, quia quid sibi imminet, non attendit. Dormit inter duos milites, vinctus catenis duabus. Iterum cogimur investigare, quinam sunt isti duo milites, qui dormientis Petri latus utrumque ambiunt : vel quæ sint catenæ, quæ manus illas adstringunt. Suprà audivimus, quod Apostolus missus in carcerem, quatuor quaternionibus sit ad custodiam delegatus : quod nos quoque quomodo specialiter intelligi possit, ostendimus. Sed cum dicitur quod inter duos milites dormiebat, intelligitur quod ei à dextro & à sinistro latere milites cohærebant : usu autem quotidianæ locutionis, pro dextro nos habere quidquid adjuvat, pro sinistro quidquid adversatur. Sit itaque miles, qui dextro lateri assistit, præsumptio veniæ, quam pro 3.º milite sub secundo quaternione suprà posuimus : quæ nimirum dum peccatori quandocunque redeat, veniam repromittit, securum illum juxta se dormire facit : Miles ergo iste, dextrum latus dormientis observat : quia illud scilicet pollicetur, quod peccatorem somno negligentia resolutum ad veniæ præsumptionem adjuvare videtur. Sit etiam miles sinistro lateri assistens, rubor abjectionis, pro 2.º milite superius quaternioni tertio deputatus : per quem videlicet ruborem abjectionis, dum peccator ad-

versū aliquid se perpeti opinatur, eligit potius intūs apud se qualicunque quiete quiescere, quā foras ex-
eundo, abjectionis verecundiam sustinere. Duæ autem
catenæ quibus dormiens vincitur, sunt consuetudo &
desperatio, quibus ne bonum aliquid faciat, præpedi-
tur. Catenā enim malæ consuetudinis, peccatoris ma-
nus obligantur: quia plerumque dum ad bonum opus
se conatur extendere, ab eisdem peccatis quæ consue-
vit facere, retinetur. Catena quoque desperationis,
manus ejus adstringit: quia tanto pigrior ad omne opus
bonum efficitur, quanto jam sibi non posse prodesse,
quidquid boni fecerit, suspicatur.

11. Sequitur *Et custodes ante ostium custodiebant car-
cerem.* Si ostium carceris aditum confessionis accipimus,
custodes qui ante ostium excubant, sunt illa difficul-
tatum obstacula, quæ jam suprā nominatim in descri-
ptione secundi quaternionis expressimus. Sed licet heic
parum persistere, & captivi hujus miseras exprimere.
Ecce etenim quia hosti blandienti consentit, ab eodem
est atrociter apprehensus. Ecce quia confiteri distulit,
in carcerem est reclusus. Ecce illi jam recluso, multi-
plex quaternionum custodia exterius adhibetur: ecce
intra ipsum quoque carcerem, catenis adstrictus à mi-
litibus observatur. Quando ergo evadit, quem intūs &
extrā tam multiplex custodia circumvallat? sed ubi hu-
mana major miseria, ibi plerumque major claret divi-
na misericordia: nam sequitur.

12. *Et ecceⁱ Angelus Domini astitit, & lumen refulsit in
habituculo.* Notandum magnopere video quod dicitur,
Et ecce. Ecce etenim dicere solemus, cū aliquid præter
spem subito contigisse monstramus: unde per hoc quod
dicitur, *Et ecce*: repentina & insperata divina subventio
innuitur, quæ plerumque tunc etiam captivum de sua
captivitate liberat, quando ipse quoque jam se posse li-
berari

berari desperat. Sed jam videamus, quisnam sit iste Angelus, per quem de carcere suo peccator educitur. Ipse est utique de quo per Prophetam dicitur, *Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est.* Nam quia græcè Angelus, latine dicitur nuntius, rectè is qui legem annuntiat, Angelus appellatur. Sacerdotis ergo labia scientiam custodiunt, quia nimirum ille sacrum ducatum populis legendo ostendit, qui quod novit sciendo, etiam vivendo custodit: *Ex cujus ore legem requirunt*, quia Prælatum suum subditus tanto reverentiùs audit, quanto eum intelligit non de præsumptionis opinione, sed de scientiæ certitudine, proferre quod dicit. Qui bene *Angelus Domini* dicitur, quia per hoc quòd legem Domini nuntiat, ad ejusdem Domini lucra, non ad suos favores, anhelat. Nam non jam propriè Domini, sed suus Angelus esset, si ideo loqueretur, ut per vocem ejus exercitus Domini non cresceret: sed ut ipse, quàm esset doctus & sapiens, appareret. Quia verò per omne quod dicit, ad hoc principaliter intendit, ut sui Domini exercitus augeatur, Angelus Domini exercituum nominatur. De quo nimirum Angelo magnopere notandum est, quia non propriè stetit, sed adstitisse refertur: adstare etenim propriè quasi juxta stare dicimus. Prædicator autem legem Domini nuntians, auditori suo stat quidem, sed nequaquam adstat: quando ipse quidem rectè juxta regulam fidei exhortatur, sed auditor id quod audit nullo amoris brachio complexatur. Valde itaque Prædicator ab eo cui prædicat remotus est, quando ad cor ipsius prædicando appropinquare non valet. Unde & habitaculum talis carceris Angelus non illustrat, quia dum peccator non curat obedire audire quod audit, lumen sanctæ prædicationis tenebras illius conscientiæ non expellit. Cùm

verò Angelus adstat, habitaculum carceris illustratur : quia cùm prædicatio sancta à corde obedienti excipitur, tanto magis illud reddit perspicuum, quanto amplius per obedientiam sibi sentit propinquum. Tunc Angelus non solum stat, sed etiam adstat : quia vox prædicationis non solum exterius perstrepat, sed etiam interiùs juxta cor compunctum assistit. Potest tamen in hoc quod Angelus in carcere assistisse dicitur, adhuc aliud figurari. Nam quia stare laborantis est vel pugnantis : quid per stantem Angelum, nisi labor pœnitentiæ signatur ? Angelus itaque Petrum de carcere educiturus, juxta eum astat : quia nimirum prædicator peccatorem ad magnum certamen provocat, cùm eum ad congressum diaboli per pœnitentiæ laborem invitat. In quo nimirum congressu, etiam contra semetipsum pugnare compellitur, cùm contra delectationes peccatorum, quæ se gessisse meminit, reluctatur. Si enim nullus in statu pœnitentiæ labor esset, Psalmista utique non ¹ dixisset, *Laboravi in gemitu meo*. In gemitu enim suo peccator laborat, quando de malis quæ perpetravit, pœnitentiæ se dolore castigat. sed ad hujus laboris congressum tunc fortius laboratur, quando ei per prædicationis vocem passio Redemptoris ad memoriam reducitur : unde bene de Angelo typum prædicatoris tenente subjungitur.

13. m *Percussoque latere Petri, excitavit eum dicens ; surge velociter : & ceciderunt catenæ de manibus ejus*. Sicut jam & ante nos dictum est, percussio lateris commemorationem designat Dominicæ passionis. Nam quia aperto latere Redemptoris, sanguis & aqua manavit, quorum unum ad pretium, aliud verò ad Lavacrum : rectè hæc utraque peccatori converso ad memoriam revocantur, ut & dignitatem sui pretii perpendens,

1 Psalm. 6. 7. m *Ibidem*.

peccat.

peccare ulterius dedignetur : & inquinatus post lavacrum , poenitentiae fontibus iterum baptizetur. Vel certe ideo necesse est , ut poenitens quisque angustias dominicae passionis ante oculos mentis suae depingat , quatenus exemplo illius , suum quoque animum ad tolerantiam passionum accingat. Unde quoque ipse beatus Petrus nos admonet dicens , *in Christo igitur passo in carne , & vos eadem cogitatione armamini.* Ac si aperte dicat , *Qui peccatores estis , tanto necesse est ut vestrum animum ad tolerantiam informetis : quanto eum qui peccatum non fecit , talia passum agnoscitis.* Ergo quae & quanta in carne vestra pro vobis sit perpessus Redemptor , attendite ; & ita demum vos ipsos ad eandem patientiam per cogitationem armate. Sed Petrus percussus in latere expergiscitur , quia peccator per recordationem Dominicae passionis à somno suae inertiae excitatur : excitatus autem surgere velociter imperatur , ut qui eatenus prostratus in cubili iniquitatis jacebat , nunc humiliatus per gratiam , mala quae perpetravit relinquat. Ubi notandum , quod non solum surgere , sed etiam velociter surgere jubetur : quia sunt nonnulli qui etiam post illuminationem gratiae , bonum quod per intellectum vident , pigre exequuntur. Sed velociter exsurgenti , catenae de manibus cadunt : quia qui bonum quod agnovit cum fervore spiritus arripit , quidquid eum praepedire poterat , citius evanescit. Catenas enim superius esse diximus , pravam consuetudinem & desperationem , quae utraque velociter exsurgenti de manibus cadunt : quia cum audita praedicatione de torporis sui lecto sine mora peccator exsurgit , nec peccandi consuetudo valet illum ad peccatum retrahere , nec desperatio ab speranda indulgentia detertere.

14. Sequitur , *in Dixit autem Angelus ad eum : Prae-
cingere & calceas te caligas tuas. Et fecit sic.* Hic etiam
juxta literam , de virtute discretionis instruiamur. Petrus
m. 1. Pet. 4. 1. n. Vers. 8. E 3 enim

enim ut frigus noctis sibi aliquantulum temperaret, vestimentum quo induebatur, soluto cingulo circa pedes dimisit. Exemplum nobis infirmis præbens, cum vel humanâ sævitia afficimur, vel corporis infirmitate gravamur, licere nobis aliquid de propositi vigore laxare: ut dum fragilitati corporis in minimis condescendimus, vires illi majores ad exercendum certamen fidei reparemus. Juxta internam verò intelligentiam Prædicator peccatorem præcingi imperat, cum illum hortatur, ut luxuriæ fluxa cingulo castitatis restringat. Hoc cingulo discipulos suos castitatis Magister præcingebat, cum diceret, *o Sint lumbi vestri præcincti*. De hoc quoque cingulo ipse Petrus nos admonet dicens, *p Succincti lumbos mentis vestre*. Sed quia Prædicator tunc congruentius prædicat, cum auditorem suum de antiquorum dictis & exemplis informat: rectè Petrum Angelus non solum præcingi, sed etiam caligas calciare præcepit. Quid enim per caligas quibus crura muniuntur, nisi Patrum dicta & exempla signantur? Quæ nimirum nos & à vulnere peccati custodiunt, & ad amorem Dei nos calefacientes accendunt. Caligas itaque nostras calciamus, cum ex dictis & exemplis Sanctorum, gressus nostrorum operum contra vulnus peccati defendimus, & ad supernam patriam eorum imitatione calefacti, ardenti desiderio anhelamus. Nec moveat quod Ecclesiæ caligæ, nostræ dicuntur: dicta enim & exempla Patrum, & sua sunt, quia per eos exhibita; & nostra, quæ nobis ad imitandum relicta. Sciendum enim est, quia hoc in loco Græcus codex non habet *Caligas*, sed *Sandalia*: quæ Latine dicuntur *Soleæ*. Est autem genus calceamentorum, quæ partem pedis inferiorem ex toto contegunt, superiorem autem intactam ostendunt. Quo nimirum genere calceamenti, & Apostoli usi sunt, sicut in præsentī monstratur: & Episcopi hodie, non

sine certi causâ Mysterii utuntur. Pars ergo hujus calceamenti quæ per terram trahitur, providentiam significat temporalium, per quam subditis à Prælatiis terrena subsidia ministrantur. Pars autem superior quæ pedem intectum ex parte ostendat, est contemplatio supernorum, per quam & Prælatus ipse divinis revelationibus pascitur, & his qui sibi commissi sunt spirituales alimoniam impartitur. Hæc sandalia Petrum Angelus calciare præcepit, quia & dignum valde est ut is ad quem liberandum Dominus Angelum suum mittit, ad eam quandoque perfectionem attingat, ut proximis ad necessitatem utramque sufficiat. Si autem quod dicitur, *Præcingere & calcia te caligas tuas*, ad Doctores Ecclesiasticos specialiter referimus, quibus & dicitur, *¶ Sint lumbi vestri præcincti: & calciati pedes in præparatione Evangelii pacis*. Notandum summopere est, quod prius *præcingi* & postmodum *calciari* præcipitur. Quia nimirum rectum ordinem in sua actione non servat, qui prius pedes suos ad euangelizandum calciat, quàm renes suos balteo castitatis restringat. Sed prius *præcingatur*, & postmodum *calciatur*: ut prius in se luxuriæ fluxum pudicitie rigore restringat, & postea in seipso jam pacatus, in præparatione Evangelii pacis, calceatis pedibus incedat. Calceatos autem pedes habere Prædicatores jubentur, ut ad prædicandum parati semper esse debere, monstrentur. Nam quasi discalceatus Prædicator est, qui non semper est ad docendum paratus: quem cum subditus de aliqua necessaria quæstione interrogat, hinc primùm incipit quærere, cum debeat respondere. Hoc prædicationis calceamento Magistros Ecclesiæ Petrus calciabat, cum diceret: *¶ Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem fidei, de ea quæ in vobis est spe*. Sed ad hanc perfectionem ille quandoque pertingit, qui cum ad bo-

¶ *Luc. 11. 35. Ephe. 6. 18. & 1 Pet. 3. 15.*

nam instruitur, institutoris sui monitis reverenter obaudiat. Unde post præceptum Angeli, obedientia Petri subinfertur, cum dicitur, *Et fecit sic*. Ad vocem enim præcipientis Angeli Petrus sic facit, cum auditor prædicatori suo tanta devotione obtemperat, ut ad peragendum quod ei injungitur, moras nullas innectat. Cum verò auditorem suum prædicator, ea quæ jam didicit, studiosè implere considerat: magis magisque provocatur, ut omnia illi quæ ad perfectionem innotescat. Unde & sequitur.

15. *Dixit : autem Angelus ad eum, Circumda tibi vestimentum tuum, & sequere me.* Quod vestimentum ad corpus, hoc est justitia ad animam. Vestimentum enim tegit & calefacit, justitia quoque ab anima & frigus malitiæ expellit, & quæ in ea per peccatum sunt verenda, divino judicio abscondit. Si enim malitia frigus non esset, Propheta utique sub Judææ specie de mente reproba non dixisset: *Frigidam facit cisterna aquam, sic frigidam fecit malitiam suam.* Et rursum si justitia vestimentum non esset, Psalmista utique non dixisset, *Sacerdotes tui induantur justitiam.* Nos quippe Sacerdotes Domini sumus, quia membra summi Sacerdotis existimus, & per mortificationem carnis nos ipsos hostiam vivam Domino immolamus. Qui nimirum tunc veracius justitiâ induimur, cum nulla quæ sunt facienda prætermittimus. Unde heic quoque notandum est quòd Angelus Petro nequaquam ait, *Vesti vestimentum tuum*, sed *Circumda tibi vestimentum tuum*. Fieri enim potest in aliquo genere vestimenti si ex una parte tegamur, ut ex parte alia intecti videamur. Quando autem sic vestimur, ut nulla ex parte nudi remaneamus: hinc non tantum vestimento vestiti, sed etiam circumdati sumus. Qui igitur sic quædam bona agit ut alia negligat,

s. *Ibidem.* t. *Jerem. 6. 7.* u. *Psalm. 134. 9.*

& cx

& ex parte vestitus est, & ex parte nudus: quia profecto eam partem sui intactam relinquit, quam velamento justitiæ operire neglexit. Petro itaque de carcere educendo præcipitur, ut vestimentum suum sibi circumdet: quia nimirum necesse est, ut qui perfecte à carcere peccatorum exire desiderat, sic se undique vestimento justitiæ circumtegat, ut nulla quæ ad eum pertinent, prætermittat. Sed ecce carcerem jam quo tenebatur, adstans Angelus illustravit, quia lux sanctæ prædicationis in conscientia peccatoris emicuit. Ecce jam surrexit, quia stratum peccati in quo jacebat, reliquit. Ecce jam lumbos præcinxit, quia luxuriæ fluxa restrinxit. Ecce jam se calciat, quia exemplis Patrum gressus sacrorum operum communivit. Ecce jam vestimentum suum sibi circumdedit, quia nulla quæ didicit, prætermisit. Quis jam imperfectus esse censendus est, qui tantum profecit? Sed huic Angelo adhuc nec ista sufficiunt, adhuc instat, adhuc quæ novit superesse, inculcat: ut eum quem liberandum suscepit, aut obedientem perfecte excipiat, aut si obedire neglexerit, ab illius damnatione se immunem reddat. Unde cum dixisset, *Circumda tibi vestimentum tuum*: protinus intulit dicens, *Et sequere me*. Circumdato autem Petro vestimento suo, Petrus post Angelum vadit: cum conversus peccator sic vestigiis sanctæ prædicationis inhaeret, & ab itinere justitiæ nullo diverticulo transitorie intentionis abstinet. Post circumdationem etenim vestimenti sui Angelum minimè sequitur, quisquis post adimpletionem boni operis, in se & non in Domino gloriatur. Longè quippe à consecratu sui Angeli deviat, qui per bonum quod agit, aliud intendit, quàm est illud quod singulariter appetendum ex ore sui prædicatoris audivit. Opportunè igitur Angelus Petrum ut sequeretur admonuit, quia sermo divinus postquam de omnibus quæ pertinent ad nostram salutem instruit: etiam qualiter appetitum inanis gloriæ

riæ præterire debeamus, ostendit. Sed cùm ea quæ Petrum facere Angelus monuit, ad tantam perfectionem pertineant: quærit fortasse aliquis quomodò peccatori adhuc retrusò in carcere, hæc tantæ perfectionis instituta conveniant? Quod rectè forsitan quereretur, si nos modò ageremus de peccatore adhuc in peccati sui carcere dormiente, & non de illo potius cujus jam carcerem Angelus illustravit, quem jam Dominus per compunctionis spiritum excitavit. Cui certè omne quod de perfectione dicitur, tanto veriùs congruit, quanto ipse se devotiùs per oppositum confessionis accingit. Petrus itaque adhuc in captione positus, præcepta libertatis accipit, quia peccator tunc etiam per os prædicatoris quæque sibi agenda cognoscit, cùm adhuc per aliquam mentis debilitatem in suæ conscientia latebris delitescit. Sed jam tandem omnem nodum debilitatis abrumpat, jam Angelum præcedentem sequatur, jam præcepta perfectionis non se frustrà audiisse testetur. Quid adhuc in carcere facit, ad quem liberandum, jam Angelum suum Dominus misit?

16. Sequitur. *x Et exiens sequebatur eum, & nesciebat quia verum est quod fiebat per Angelum; existimabat autem se visum videre.* Tantà fuerat custodià circumseptus, ut visum se videre æstimaret, etiam cùm eum in veritate Angelus liberaret. Solet enim in animo humano ex consideratione præteritæ tribulationis, ista liberationis hæsitatio generari: quia cùm immensitatem periculorum per quam transivit reminiscitur, quomodo potuerit evadere, apud se ipse quasi dubitando miratur. Unde est illa vox beatorum Martyrum per Psalmistam *y* dicentium; *Torrentem pertransiit anima nostra, forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.* Non enim idcirco dicitur forsitan, quasi verè de sua liberatione dabi-

x Vers. 9. y Psalm. 123. 4.

tent:

tent : sed verbo hæsitatiōis immensitatem tribulationis illius per quam transierunt , influent , quod bene etiam mysterio significatiōis cooptatur. Nam quia in die clarè videmus , in nocte verò sub visu dubio caligamus : quid per visionem divinam nisi manifesta veritas , quid per nocturnam nisi dubia designatur ? In die itaque non immeritò jam esse dicuntur , qui remotà omnis corruptionis caligine , claritatem veritatis incommutabiliter contuentur. Nos qui adhuc in hujus exilii cœcitate detinemur , sicut scilicet *2 Ex parte scimus & ex parte prophetamus* : sic etiam ex parte videmus. Quia etsi jam videmus per fidem , nondum tamen per speciem : per quam videlicet fidei visionem , sic jam in spe de nostra liberatione gaudemus : ut tamen de occulta super nos interni judicis dispositione solliciti , liberationem nostram clarè conspiciere non possimus. Nam ut scriptum est , *Omnia in futurum servantur incerta , & nescit homo utrum amore , an odio dignus sit*. Petrus itaque & cùm Angelum sequitur , visum se videre arbitratur : quia peccator conversus etsi jam carcerem exivit , quia culpas suas detexit ; etsi jam Angelum sequitur , quia bona quæ per Prædicatorem didicit , operatur : oportet tamen ut omnes profectuum suorum gradus quasi visionem nocturnam existimet , quia etsi ipse jam utique videt quod agat , utrum in his tamen perseveraturus sit , vel ab interno qualiter æstimeretur , ignorat.

17. Sequitur. *b Transcuntes autem primam & secundam custodiam , venerunt ad portam ferream , quæ ducit ad civitatem , quæ ultrò aperta est eis*. Suprà legimus quod comprehensus Petrus traditus fuerit quatuor quaternionibus , id est , simul viginti militibus. Unde datur intelligi , quod iidem ipsi qui custodiendum susceperant , ut cum cæcis observarent , in binas se diviserunt cus-

2 1. Corinth. 13. 9. a Eccl. 9. 2. b Vers. 10.

todias,

sodias. Præter istos enim, alios illi custodes deputatos non legimus. Quia ergo iidem ipsi in primam & secundam custodiam distinguuntur, nos quoque juxta sensum interiorem easdem custodias dividamus. Sed ab hac divisione illos duos milites sequestremus, inter quos eum dormire suprâ ostendimus. Illis ergo duobus exceptis, quomodo reliqui in primam & secundam custodiam dividi valeant, videamus. Primum itaque quaternionem quem affectum peccandi nominavimus, cum suo agmine pro prima custodia habeamus. Rectè etenim ipse & milites sui pro prima custodia deputantur, quia scilicet ut suprâ dictum est, idcirco peccator de carcere suo exire detrectat, quia eum peccare iterum delectat. Pro secunda quoque custodia, secundum quaternionem qui pudor confessionis est, cum suis militibus deputemus. Congruenter autem & ipse pro secunda custodia collocatur, quia & prius nos in peccatum præcipitat affectus peccandi, & subsequenter pudor confessionis in peccato retentat. Sed quia Angelum sequitur, à neutra harum custodia detinetur: quia qui Prædicatorem veritatis obedienter auscultat, nec per peccandi affectum peccatum iterat, nec per pudorem confessionis, ea quæ commisit occultat. Cùm ergo post Angelum vadit, utramque custodiam sine læsione pertransit: quia Prædicator suus ex Scripturis sanctis ei assiduè arma subministrat, quibus se contra pericula circumjecta defendat. Ne enim illum peccandi affectus ad iterandum peccatum pertrahat, sententia eum de Scripturis per Prædicatorem adhibita castigat. c *Fili peccasti, ne adicias iterum, sed & de præteritis deprecare, ut tibi dimittatur.* Et Apostolus, d *Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia.* Quid enim est *Voluntariè peccare*, Nisi peccandi voluntatem habere? Quæ videlicet

c *Ecclesi. 21. 1.* d *Hebr. 10. 26.*

pec-

peccandi voluntas per participium præsentis temporis notatur. Sed ei qui voluntariè peccans est, id est, cui peccandi voluntas semper in præsentis est: pro peccatis hostia non relinquitur, quia per oblationem corporis Christi, peccatis ejus medicina nulla confertur. Item ne per pudorem confessionis peccata sua peccator abscondat, sententias illi ex Scripturis Prædicator opponat.

e Fili ne confundaris confiteri peccata tua, est enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam.

Et iterum, f Qui abscondit scelera sua, non dirigetur; qui autem confessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Et Psalmita, *g Revela Domino viam tuam, & spora in eo.* Hinc Jacobus Apostolus, *h Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro invicem, ut salvemini.*

Cùm ergo hæc & ejusmodi exhortamenta auditori suo Prædicator adhibet, quid illum nisi & affectui peccandi & confusioi consistendi resistere admonet: id est, qualiter per primam & secundam custodiam transire debeat, docet? Sed heic fortè opponitur, quomodo cùm eatenus de 4. quaternionibus tractaverimus, nunc de duobus tantummodò tractare videamur? Unde sciendum, quia si subtiliter inspicimus, in duobus istis de quibus hæc diximus, duo quoque alii continentur. Et quia Scripturam sacram ille congruenter exponit, qui omnibus quæ lectorem possunt movere, providenter occurrit: ostendamus si possumus, quomodo in hac 1.ma & 2.da custodia, quam de 1.mo & 2.do quaternione confecimus, duo quoque quaterniones alii comprehendantur: ita ut duobus illis transitis, duo quoque alii transeantur. Ecce enim primum quaternionem, peccandi affectum diximus, & eundem cum suis militibus in prima custodia collocavimus. Est autem ut præmisimus, militum ejus primus, recordatio præteritæ voluptatis: 2. excusatio fragilitatis: 3. imitatio pravitatis: 4. ra-

e Eccli. 4. 25. f Prov. 28. 13. g Psalm. 36. 5.

h Jacobi. 5. 16.

tiocinatio conditionis. Quantum quoque quaternionem nominavimus profundum malorum, in quod cum venerit peccator, contemnit, obduratur, impenitens efficitur, excæcatur. Videamus ergo quomodo duo isti quaterniones & eorum milites inter se vicissim contineantur, ita ut unus cum suis, alter quoque cum suis pariter superetur. Certè enim quia per affectum peccandi, peccator peccatum repetit, in profundum malorum descendit: quia per recordationem præteritæ voluptatis, iniquitas illi in corde dulcescit, de malorum suorum profundo redire contemnit: quia culpis suis excusationem fragilitatis obtendit, paulatim adversus viscera divinæ misericordiæ obdurefcit: quia per imitationem pravitatis exempla alienæ iniquitatis attendit, non curat per pœnitentiæ correctionem emendare quod fecit: quia reatum suum ratiocinando tueri conatur, justo iudicio, rationis lumine quod ad malum intorquet, privatur. Ecce 1.um & 2.um Quaternionem, utrorumque milites invicem contulimus, ut qualiter in hanc primam custodiam pariter conveniant, monstraremus. Nunc etiam per hanc primam custodiam, qualiter duce Angelo peccator transeat, ostendamus. Itaque transito peccandi affectu, profundum malorum transitur: quia profecto peccata multiplicare iterando non potest, qui peccandi voluntatem non habet. Transita recordatione præteritæ voluptatis, contemptus quoque pariter pertransitur: quia dum per laudabilem oblivionem transactas delectationes à sua mente obliterat, ad eum qui se diu toleravit, citius redire postposito contemptu festinat. Transita excusatione fragilitatis, obduratio quoque cordis pariter pertransitur: quia cum subducto excusationis velamine, semetipsum accusare incipit, confestim per respectum divinæ gratiæ, cordis sui duritiam in lacrymis liquefacit. Transita imitatione pravitatis, impenitentia quoque pertransitur: quia nequaquam ad malum alienæ nequitie exemplo informatur,

dum

dum diligenter quæ poenitentes maneat, intuetur : quin imò ad poenitentiam tanto celerius currit , quanto ne in malis suis deprehendatur , formidulosius pertimescit. Transita ratiocinatione conditionis , cœcitas quoque mentis pariter pertransitur : quia dum lumen rationis ad culpæ defensionem nequaquam intorquet , illuminatus per gratiam , quid sequi , quid cavere debeat , lucidiùs videt. Ecce duo quaterniones cum suis militibus in primam custodiam convenientes , qualiter transeantur , ostendimus : nunc duo alii , qualiter in 2.^{am} conveniant , ostendamus. Secundum itaque quaternionem qui pudor confessionis dicitur , & tertium quem amorem privatum nominavimus , cum suis militibus pariter conferamus , & eos in 2.^{am} custodiam prout ratio dictaverit , ordinemus. Sed quia de istorum quaternionum agmine , sunt illi duo milites , inter quos per significationem captivus dormire superius dictus est ; illis duobus prætermisissis , de aliis videamus. De agmine itaque secundi quaternionis uno extra carcerem excubante , reliqui tres sunt levigatio culpæ , longiturnitas vitæ , torpor negligentiae. Item de agmine tertii quaternionis , uno milite intra carcerem relicto , residui tres sunt , appetitus famæ , rigor poenitentiae , metus perseverantiae. Duo itaque isti quaterniones ita sibi conveniunt. Ideo namque culpas suas confiteri erubescit , quia privato amore se diligit : ideo peccatum suum excusationibus levigat , ne apud æstimationem aliorum reprehensibilis convictus , nomen famæ quod appetit , perdat : ideo rigorem poenitentiae subire refugit , quia longa sibi vitæ spatia repromittit ; ideo eum torpor negligentiae astringit , quia metus eum ad frigus perseverantiae suspectum reddit. Et ideo ne contingat ab iniquitate redire , eligit potius semper in peccato torpere , quàm bonum aliquid in quo perseverare nequeat , inchoare : cum deberet & de sua bona voluntate incipere , & de Deo perfectionem perseverantiae sperare. Sed
jam

jam quia istos pariter contulimus, videamus nunc quomodo nihilominus transeantur. Transito itaque pudore confessionis, amor quoque privatus pariter pertransitur: quia nimirum sui ipsius adversarius efficitur, dum culpas suas detegens, salubri odio infectatur. Transita levigatione culpæ, appetitus quoque famæ pariter pertransitur: quia dum reatum suum ipse sibi adgravat, Deo soli placere gestiens, de fama exteriori non curat. Transito rigore poenitentiae, longevitatis quoque promissio pariter pertransiitur: quia dum illum quem offendit placare citius concupiscit, seductoriae dilationis inducias non admittit. Transito torpore negligentiae, metus quoque perseverantiae pariter pertransitur: quia dum ferventi spiritu ipse bonum facere incipit, ex divino adjutorio hoc posse consummare se praesumit. Hoc itaque modo isti duo quaterniones cum suis satellitibus in secundam custodiam rediguntur, hoc etiam modo à peccatore converso, duce Angelo transeuntur. Sed quia jam de carcere exiit, quia 1.^{am} & 2.^{am} custodiam transiit ductorem suum sequendo, videamus quò venerit.

18. *Venerunt* (inquit) *i ad portam ferream quæ ducit ad civitatem.* Postquam de carcere tenebrose conscientiae peccator exiit, postquam 1.^{am} & 2.^{am} custodiam transiit, id est, obstacula vitiorum quæ se in peccato detinebant evadit, ad portam ferream venit: quia sola peccatorum confessio ad salutem non sufficit, si non etiam pro his quæ commisit, per satisfactionis duritiam se affligit. Videamus David *k* de carcere exeuntem, & ad portam ferream properantem: qui ait, *Iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.* Peccator etenim cum iniquitatem suam confitendo annuntiat, de carcere exit: cum verò cogitat, qualiter

i Ibidem. k Psalm. 37. 19.

Deo

Deo pro unoquoque peccato satisfaciatur, ad portam ferream tendit. Ipsa itaque satisfactio, qua Deo pro peccatis nostris satisfacimus, porta ferrea non inconvenienter accipitur: quia homini mollibus desideriis olim dedito, valde durum est dum conversus ad poenitentiam cogitur, eadem desideria relinquere, carnem macerare, ingemiscere, flere, jejunare, saeculo funditus renuntiare, remotam vitam expetere, & deinceps ad alterius arbitrium vivere. Peccati ergo satisfactio rectè porta ferrea nominatur, per quam homo ut Deum sibi placatum reddat, quidquid in se carnaliter vixit, ferro duræ poenitentiae necat. Unde & Joannes Baptista peccatores ad se confluentes, ad portam ferream invitabat, dicens: ^a *Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere à ventura ira, facite ergo fructus dignos poenitentiae.* Dignos enim fructus poenitentiae facere, hoc est ad portam ferream properare, hoc est ita plenariam Deo satisfactionem offerre, ut à licitis etiam debeat abstinere, qui se meminit illicita perpetrasse: Ad hanc itaque portam ferream Petrum eductum de carcere Angelus ducit: quia sermo divinus postquam nos de carcere peccati per officium confessionis extrahit, quàm districta satisfactione Deum nobis placare debeamus, ostendit. Quæ nimirum porta ferrea ducit ad civitatem, quia satisfactionis angustia ad latitudinem nos supernæ civitatis intramittit. Ad cujus nimirum civitatis gaudia, cum conversus peccator ferventi amore festinat, grossus desiderii ejus qualibet portæ ferreae restrictio non retardat. Unde bene porta ferrea dicitur.

19. ^b *Quæ ultro aperta est eis.* Cum Petrus Angelo præcunte ad portam venit, ante ipsum porta eadem se ultro aperit: quia cum conversus peccator vestigia sanctæ prædicationis cum alacritate persequitur, cuncta illi hunc facilia, quæ prius difficilia videbantur. Et qui antea pecca-

^a Luc. 3. 7. ^b Ibidem.

peccatorum grossitudine dilatatus, nonnisi per ampla voluptatum incedere potuit: nunc extenuatus limâ poenitentiae, quaslibet angustias sine difficultate pertransit. Sed quærendum video, cur sit dictum, *aperta est eis*: & non potius, *aperta est ei*. Certè Angelus qui Petrum ducebat, Spiritus erat: & proinde etiam non apertâ portâ eadem, per subtilitatem spiritualis naturæ transire poterat. Nam carcer quoque de quo Petrum ex-
traxit, clausus erat: in quem tamen cum intrasset, non legitur aliqua janua patefacta. Sed heic fortè opponitur, quia scilicet non legitur aliquis aditus patefactus cum ad eum intravit, ita nec tunc quidem dum cum eodem exivit; ac proinde videri debere, quodd illum non reſerato aditu eduxerit. Sed hæc opinio non mihi recipienda videtur, nisi aliquo canonicæ Scripturæ testimonio confirmetur. Canonicam autem scripturam nunc appello eam, quæ in canone librorum veteris & novi Testamenti continetur. In qua planè nusquam me legiſſe recordor, quodd homo quispian mortali corpore vestitus, per aliquem aditum non apertum cum suo solido corpore transire potuerit, excepto Domino nostro Jesu Christo, qui & cum nasceretur, non aperto ostio de ventre matris exivit: & cum resurgeret, cum eodem suo immortalis sed tamen vero corpore, clausis januis, ad Discipulos intravit. Nam si quis illud opponit quod de quodam Apostolo legitur, quodd scilicet ad Regem quemdam clausis januis intravit: Exemplum hoc non me tenet, non me terret: quia ipsa quoque Scriptura in qua hoc legitur, Patrum autoritate inter Apocripha numeratur. Potius itaque hoc credendum, quodd Angelus qui ad Petrum in carcere non aperto aditu per subtilitatem Angelicæ naturæ intravit, idem ipse ut eum educeret, per virtutem Domini ostium carceris patefecit. Sed quolibet modo eum eduxerit, viderit ille qui fecit, nos ad propositam redeamus quæſtionem. Quærebamus enim, cur de porta pluraliter dictum sit, *aperta est eis*:
&c

& non potius singulariter, *aperta est ei*: cum utique non Angelo qui spiritus erat, sed tantum Petro, qui solido corpore vestiebatur, necessaria ista apertio videbatur. Sed ista literæ difficultate ad internam intelligentiam mittimur, quam si paullo diligentius intuemur, videbimus statim quàm congruenter, ambobus aperta esse porta eadem memoretur. Sicut enim suprâ jam diximus: Vir fortis prolapsus in peccatum per Petrum designatur, per Angelum quilibet prædicator demonstratur veritatis. Jam nunc ergo investigemus, quomodo prædicator cum converso peccatore ad portam ferream veniat, & quomodo portam istam cum eodem pertranseat, Videamus Angelum cum Petro suo ad portam ferream properantem. Et quis verius dicendus est Angelus, quàm ille de quo scriptum est: *c. Ecce ego mitto Angelum meum ante te, & præparabit viam tuam?* qui nimirum cum diceret, *d. Facite fructus dignos pœnitentiæ*, quid aliud agebat, nisi Petrum suum, id est conversos peccatores ad portam ferream properare monebat. Videamus nunc, si & ipse per eandem portam transierit? Et quis melius illo, imò quis adeo sicut ille, qui in indicium pœnitentiæ & afflictionis, pilis camelorum corpus suum limabat: qui in signum mortificandæ voluptatis zonam pelli-
ciam circa lumbos habebat: qui in documentum singularis abstinentiæ, pane contempto, locustas & mel silvestre edebat: qui in exemplum remotæ conversationis, in cretino consistebat. Videamus alium Angelum cum Petro suo ad portam ferream properantem. Quis enim verior Angelus illo qui dixit, *e. An experimentum ejus queritis, qui in me loquitur Christus*. Ipse itaque Petro suo, Gentibus scilicet quas de carcere infidelitatis eduxerat, quid ait? *f. Sic currite ut comprehendatis, omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet*. Cum ergo

eo

c Malac. 3. 1. d Luc. 3. 8. e 2 Corinth. 13. 3.

f 1 Corinth. 9. 24.

eos sic currere ut comprehendant admonet, quid cum illis agit, nisi ad portam illam quæ ducit ad civitatem ubi bravium recepturi sunt, tendere persuadet? Cùm verbò illos exemplo sæcularis athletæ ab omnibus quæ agonem impediunt, præcipit abstinere: quid cum illis agit, nisi quomodo per portam ferream debeant intrare, ostendit. Videamus nunc si & ipse hoc agat, ad quæ agendum suos sequaces informat. *Alt g Ego sic curro, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo corpus meum, & in servitutem rodigo, ne forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar.* Cùm itaque & seipsum currere, & pugnare insinuat, quid nisi se quoque ad portam ferream properare demonstrat? Bene ergo de hac porta dicitur, *qua ultra aperta est eis*: quia sancti Prædicatores nostri qui nos de carcere peccatorum educunt, nobiscum portam ferream intrant: cùm ipsi quoque ut nobis exemplum poenitentiae præbeant, carnem suam cum vitiis & dura afflictione castigant.

20. Sequitur h *Et exsantes processerunt vicum unum, & continuo discessit Angelus ab eo.* Quid per vicum unum, nisi mors carnis accipitur? Quæ videlicet mors carnis, bene non vicus quidem, sed vicus unus dicitur, quia per ipsam viam universitas carnis transire compellitur. Unde & in Scripturis mors eadem, via universæ carnis vocatur. Angelus itaque qui Petrum de carcere educit, quousque vicum unum procedat, eum non deserit: quia sermo Divinus qui nobis per ora prædicantium, viam egrediendi de peccato ostendit, tamdiu nobis individuo comitatu adhæret, quousque morte carnis pertransitâ, eum nobis quem promiserat repræsentet. Nam eousque necesse est ut nobiscum pergat, quia etiam egressi de carcere citius erraremus: nisi per illum nobis iter quo deberemus ingredi, monstraretur. Cùm autem vicum unum procedimus, continuo Angelus à nobis discedit: quia

g 1 Cor. 9. 16. h Ibidem.

quia cum ipsam qui via, veritas & vita est, vidimus, jam ductore ulterius non egemus.

11. Sequitur, i *Et Petrus ad se reversus dixit, nunc scio verè quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Judæorum.* Juxta literam patet sensus, quia Petrus ab illo mentis excessu in quem præ gaudio super se raptus fuerat, ad hoc redit, quod intellectu communij & prius fuit. Sed siquemadmodum coepimus, hæc quoque verba ad internam intelligentiam referimus: magnam in eis futuræ nostræ ereptionis imaginem prævidemus, magnam & in præsentī futuræ nostræ exultationis dulcedinem prægustamus. Nos etenim quamdiu in hujus exiliij religionē detinemur, nobiscum esse perfectè non possumus: quia imaginem illam & similitudinem quam à conditore accepimus, imamunem à peccato servare, sicut condita est, non valeamus. Nam quotiens peccamus, & nos sumus, & nobiscum non sumus: quia per peccatum subter nos lapsi, ab illius similitudine qui super nos est, degeneramus. Sed cum illis superius dictis periculis omnibus evitatis, ad eum qui nos fecit, venerimus: tunc etiam ad nos ipsos perfectè revertimur, quia peccatum nullum habentes, quales nos condidit, tales sumus. Tunc jam de nostra ereptione securi, in vocem exultationis erumpemus dicentes.

12. *Nunc scio verè, quia misit Deus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Judæorum.* De manu Herodis, id est de potentate Diaboli tunc in veritate eripimur: quando de locotentationis assumpti, ejus insidias non ulterius timeamus. De omni quoque expectatione plebis Judæorum eripimur: quia sive maligni Spiritus, sive perversi homines, qui bonorum afflictionem inhumanter expectant, nostris talibus jam deinceps non insultant. Nec sanè negligenter prætereundum videtur, quod non ait, *De expectatione* 2

Hermannus Abbas S. Martini Tornacensis.

**HERMANNI
ABBATIS SANCTI MARTINI
TORNACENSIS**

Ord. S. Benedicti

OPUSCULUM.

Hermannus Abbas S. Martini Tornacensis.

HERMANNI
ABBATIS SANCTI MARTINI
TORNACENSIS
Ord. S. Benedicti
OPUSCULUM
DE INCARNATIONE
DOMINI.

*Ex MS. Codice Abbatiae Viconiensis
juxta Valencenas.*

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officinâ PETRI VANDER MEERSCHE.
M. DC. XCII.

COMPENDIUM

VITÆ

HERMANNI ABBATIS

S. MARTINI TORNACENSIS.

Ord. S. Benedicti.

Segardo Abbate Sancti Martini Tornacensis secundo, mortuo anno Dominicæ incarnationis 1127 tertio Kalendas februarii, atque in Sacello beatæ Mariæ ante altare sepulto, successit ei in regimine Monasterii Herimannus seu Hermannus tertius, filius Radulphi Præpositi. Hic cum reliquis fratribus suis *Theoderico*, *Waltero*, *Radulpho* ad pedes Magistri *Ogardi* seu *Odonis* literali scientiâ apprime eruditus, divini verbi claruit prædicator maximus, egregiè euangelizans & affirmans testimoniis Scripturarum Christum Dei virtutem, mundi redemptorem & salvatorem, cujus lingua principaliter inter principes loquebatur sapientiam. Temporibus autem Abbatis Hermani Ecclesia S. Martini Tornacensis dedicata est à Domino Simone Episcopo anno Dominicæ Incarnationis 1132. Ab instauratione verò ejusdem Cænobii 40. In administratione autem Cænobii, decem annis nondum expletis, in gravem quæ paralyssis vocatur, incurrit ægritudinem: qui mansuetudine nimia & cordis humilitate pollens, juxta exemplum summi Magistri, qui ait: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde*: Nemine prorsus cogente, sed propria voluntate & humilitate, curam sibi commissam, susceptique regiminis baculum, anno 1136. vel sub initium 1137. in manus reddidit nobili honorificoque Simoni Dei a *Matth. 11. 29.*

gratia Tornacensium Episcopo. Hæc verbotenus ex continuatore *Chronici Abbatia S. Martini Tornacensis* Tom. 12. Spicilegii N. 107. pag. 475. Utrum morbo quo tunc temporis tenebatur, dum Abbatia cessit oneri, fato functus sit Dominus Hermannus: an eo tandem, favente Deo, solutus sit, incertum est, reticente historia Abbatia istius. Mihi tamen ex conjecturis videtur huic morbo superstes fuisse, dudum sanus. Scripsit ille pro indole sibi ad literas natâ libros tres *De Miraculis Beatae Mariae Laudunensis*, quos clarissimo tunc temporis Antistiti seu Episcopo Laudunensis urbis Bartholomæo dedicavit, impressos postmodum ad calcem Operum Guiberti Abbatis Novigentini, studio Domini Lucæ Dacherii, Parisiis anno 1651. in folio apud Ludovicum Billaine. Scripsit quoque dum Abbas esset hujus Cænobii *Narrationem seu Historiam Abbatia S. Martini Tornacensis*, quam Patribus, Fratribus, filiisque ejusdem Monasterii omnibus dedicavit. Impressionem cujus procuravit Dominus Lucas Dacherius Ordinis D. Benedicti, Congregationis S. Mauri in Gallia clarus scriptis Monachus, tomo 12. *Spicilegii* pag. 358. & seqq. in 4. apud eundem Billanium Parisiis anno 1675. Scriptum autem istud Opusculum Romæ ut ipse inquit, atque hoc anno à restauratione Monasterii Sancti Martini Tornacensis quinquagesimo: dum ibidem ob negotia Episcopatus versaretur, *Ne torporet otio*: quod inligne indicium est, quantum studiis Herimannus esset intentus. Id ipsius audiamus verbis, in præfata narrationis prologo.

„ Nostis autem ex quo adolescentulus fui, me idem
 „ facere voluisse, & etiam tabulis aliqua impressis-
 „ se: sed dum considerarem primos Ecclesiæ nostræ
 „ inceptores adhuc vivere, adulationis notam timuiss-
 „ se: si eorum actus viventibus ipsis viderer scribe-
 „ re, sicque ea quæ inceperam, delevisse. Nunc verò
 „ quia jam duobus primis defunctis, ego tertius Abbas
 „ successi, ac de prioribus Monachis aut nullum aut pau-
 „ , cos

COMPENDIUM VITÆ

3

„ cos superstites video, simul etiam quia jam quinquage-
 „ gesimum annum restorationis nostræ transisse non
 „ ignoro : ecce securior petitioni vestræ possum acquies-
 „ cere. Si enim ulterius differam, tempore prætereunte
 „ multa possunt paulatim oblivioni tradi, quæ necesse
 „ fuisset describi. Quia ergo sicut nostis, præterito nu-
 „ per Natali Domini cum Domino nostro Samfone Re-
 „ morum Archiepiscopo Romæ rediens, litteras Domini
 „ Papæ Innocentii II. Tornacum detuli, præcipientes
 „ Tornacensibus ut proprium sibi Episcopum eligerent,
 „ & ab obedientia Noviomenfis Episcopi omnino abso-
 „ luti essent : sicque electo ad Episcopatum Domino
 „ Absalone *Sancti Amandi* Abbate, statim pro eo Ro-
 „ mam rogatus sum redire. Dumque Domini Papæ res-
 „ ponsum expecto, jam ab octavis Paschæ usque ad
 „ octavas Pentecostes, me Romæ demoratum esse con-
 „ spicio : ne penitus tam longi temporis tædio deficiam,
 „ vel otio depeream. in Lateranensi Palatio, restaura-
 „ tionis Ecclesiæ nostræ ordinem scribere aggredior,
 „ descriptumque vobis transmittere cupio. Summopere
 „ deprecans, ut si fortè, quod multum timeo, nimio
 „ calore ingravescente, mori me Romæ contigerit :
 „ servuli vestri animam, Domino precibus commende-
 „ tis. Duobus sanè fraternitatem vestram jugiter hortor
 „ insistere, Religioni scilicet, & mutuæ dilectioni : per
 „ hæc enim duo, tam intrinsecus quam extrinsecus Deo
 „ favente proficere poteritis. Hæc duo quotiescunque
 „ firmiter tenuimus, exterius sævientes mundi procellas
 „ deridendo despeximus, & despiciendo calcavimus :
 „ Si quando verò ea vel leviter inter nos frigescere per-
 „ misimus, exteriori prosperitatem nihil nobis com-
 „ modi conferre probavimus.

Non videtur autem Hermannus extendisse suam narra-
 tionem ultra Numerum 102. pagina 472. tomi. 12. *Spi-*
oilegii. Nam Num. 103. incipiens, *Hermannus ergo Præ-*
positum factum capis pro posse paternos mores imitari &c. vide-

tur esse continuatoris alterius, qui usque ad annum 1160. protenditur, quo suam relationem absoluit. *Hermannus quippe summâ animi demissione, aliisque virtutibus præclarum, in tot sui laudes prorupisse, minime fas est credere*: inquit lucas Dacherius in præludiis ad tomum 12. *Spicilegii*. Non improbable tamen videtur, quin ad 1150 usque. annum superstes fuerit.

Ambiguum autem videtur, quomodo hoc Chronicon convenire possit. Nam Num. 107. pag. 475. vel ipse Hermannus vel illius continuator, annum 40. restaurationis Cœnobii S. Martini Tornacensis, concurrentem facit cum anno Dominicæ Incarnationis 1132. Ergo annus Restorationis hujus Cœnobii 50. quo Hermannus in prologo *Chronici*, testatur se Romæ illud scripsisse, concurrat cum anno Dominicæ incarnationis 1142. Si autem Abbas adhuc sui Cœnobii & Romæ positus, illius anno 1142. Chronicon scribebat: quomodo stabit quod ad marginem Prologi pag. 398. scriptum de Hermanno est: *Abdicavit munus Abbatiale anno 1136. in fine, vel initio sequentis, cum præfuiisset 10. ferme annis*. Quod confirmatur ex eodem Chronico Num. 104. pag. 473. ubi Segardus ejus Prædecessor dicitur mortuus, die Dominica anno Dominicæ Incarnationis 1127. Indictione v. Epacta vi. Concurrente v. tertio Calendas Februarii. Sed dicendum, post depositionem Abbatialis dignitatis Romam anno 1142. missum esse, ut constat ex continuatore *Chronici*, Num. 113. pag. 481. De eodem autem, Chronici „ Continuator pag. 486. Dominus etiam Hermannus „ quondam Abbas noster cum eisdem Principibus gloriosum Domini Jesu sepulchrum invisere multo ardore sitiens, anno Dominicæ incarnationis, ni fallor „ 1147. Hierosolymam religioso cum apparatu ire perrexerit. In itinere quid egerit, actum quid de eo sit, nihil certi habemus: alii enim pro Christi nomine & „ proximi dilectione martyrizatum, alii captivum abductum referunt.

Idem

Idem Abbas existens scripsit Opusculum *De Incarnatione Domini* ad Stephanum Viennensem Archiepiscopum in Gallia, quod ex MS. Codice Abbatiae Viconiensis juxta Valencenas habitum, reliqui in Bibliotheca Buciliensi agri laudunensis. Opusculum istud ab eo scriptum Abbate Tornacensis Ecclesiae S. Martini, ut præfatur : atque missum ad præfatum Archiepiscopum, quo cum aliquando de eo locutus fuerat. Cum enim è Metropoli Flandriae Tornaco, ut inquit, venisset alias Viennam Galliarum Metropolim Ecclesiasticam, ob quas nescio causas, tumque ab Archiepiscopo lubenter & hilariter acceptus fuisset; in hospitalitatis exhibitæ gratiam, Tractatum hunc, de quo olim cum Archipresule disseruerat, ad eum misit, gratitudinis monumentum stabile. Scriptum autem illud Opusculum à se fatetur, ex Domni Odonis Abbatis primi Ecclesiae S. Martini Tornacensis dictis, sub quo juvenis Monasterium ingressus, Palæstricam Monachorum exercitationem didicit. Audiamus Hermannum ipsum ex Prologo.

„ Is, inquam, Abbas Odo in vigilia Nativitatis Domini, de eadem incarnatione ejus sermonem perpulchrum & prolixum fratribus nostris in capitulo singulis annis facere consueverat : adeo ut cum mane inciperet, usque ad horam ferè sextam eum protenderet. Et quia tunc eram adolescens, & capacis ingenii, non pauca ex ejus verbis memoriæ commendavi, quæ nunc etiam referam vobis, & omni legere volenti: Itaque pronuntiatio ex more Evangelio *Cum esset desponsata* &c. sicut mihi videtur, hoc modo solebat incipere &c. De Hermannō isto Lucas Dacherius tum in præludiis ad Opera *Guiberti De Novigento* editionis citatæ, tum ad Tomum 12. *Spicilegii*. Natalis Alexander *In Scriptoribus Sæculi XII*. Guillelmus Cuvus *In Historia Rei literariæ Sæculi XII*. & pauci quidam alii. Nos in Supplemento Bellarmini *De Scriptoribus Ecclesiasticis* pag. 385. ubi de Opere præsentī locuti sumus.

HERMANNI

Monachi ordinis D. Benedicti, ac postea

ABBATIS SANCTI MARTINI

TORNACENSIS

TRACTATUS

De.

Incarnatione Jesu Christi, Domini nostri,

Incipit

Præfatio Sequentis Operis.

Reverendo Patri & Domino suo Stephano
 Dei gratia Vjennensi Archiepiscopo frater
 Hermannus omnium Monachorum
 minimus, in æternum gaudere cum Christo,
 de Christo, per Christum, in Christo.

De Benignitate quæ me de longinquâ regione, id est
 de urbe Tornaco, quæ in finibus Francorum sita, Metro-
 polis Flandriæ dignoscitur esse, venientem tam hilariter
 suscipere & vobiscum dignatus estis retinere: non quales
 debeo, sed quales valeo vestræ Paternitati gratias refero;
 utque ipse pro cuius amore hoc fecistis, vobis Dominus
 retribuat pro me, ipsius misericordiam exoro. Quia ve-
 rò Majestas vestra dignata est petere, ut Opusculum
 quod de Incarnatione Domini parvitas mea fecerat, vobis
 osten-

ostenderem ; ecce libens pareo jussioni vestræ , orans ut si quid in eo perperam dictum est , per vos corrigatur : quod verò bene , per vos approbetur . Sciatis tamen me in eo nihil de meo posuisse , sed quod in sanctis Doctoribus legeram , & maxime in libro Domini Anselmi Cantuariensis Archiepiscopi , quem de eadem materiâ compositum *Cur Deus homo* nominavit , velut in uno vasculo congregasse . Præterea Dominus Odo Cameracensis Episcopus piæ memoriæ vir , nostri Cœnobii id est Beati Martini Tornacensis primus Monachus & primus Abbas , qui me & patrem meum tresque germanos meos Monachos fecit , & cui ego licet indignus in ejusdem Cœnobii regimine tertius Abbas successi : is inquam Abbas Odo in vigiliâ Nativitatis Domini , de eadem incarnatione ejus sermonem perpulchrum & prolixum fratribus nostris in capitulo singulis annis facere consueverat : adeo ut cùm mane inciperet , usque ad horam fere sextam eum protenderet . Et quia tunc eram adolescens & capacis ingenii , non pauca ex ejus verbis memoriæ commendavi , quæ nunc etiam referam vobis & omni legere volenti . Itaque pronuntiato ex more Evangelio , *Cum esset desponsata* , &c. sicut mihi videtur , hoc modo solebat incipere .

TRACTATUS DE INCARNATIONE DOMINI.

CAPUT PRIMUM.

*Qua fuerit necessitas Incarnationis filii Dei , hic
quæritur.*

Redemptoris nostri Nativitatem annua devotione celebraturi Fratres carissimi , sollicitè & diligenter considerare debemus , qua ratione vel necessitate carnis nostræ

infirma suscepit, passionisque simul opprobria pertulit. Quam quæstionem non solum fideles, sed & infideles quique solent discutere, illi quidem addendo, isti verò pietæ & religiosæ causam hujus mysterii perscrutando. Quæ enim inquirunt necessitas fuit, ut Deus in utero foemineo novem mensibus incarnatus & inclusus gestaretur? Deinde sicut alii parvuli, lacte materno aleretur, & vagiens pannis involveretur: ad ultimum inter latrones tam contemptibiliter delusus, consputus & suspensus moreretur? Quibus cum respondemus illud Apostoli quod *Propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos Deus, filium suum misit in similitudinem carnis peccati, ut nos redimeret & educeret de potestate diaboli*, qui nos captivos tenebat peccato primi parentis. Illico subjungunt, quæ ratio est ut Deus propter hoc de cœlo ad terram descenderet, & tot passionibus ac ludibria sustineret: præsertim cum de eo per Psalmistam dicatur, *b Omnia quaecunque voluit, fecit in cœlo & in terrâ*? Si enim *c In voluntate ejus universa sunt posita, & non est qui possit resistere voluntati ejus*: quare non sicut dixit, *d Fiat lux & facta est lux*: Ita etiam supra thronum Majestatis suæ in cœlo residens, præcepit ut captivus homo de diaboli manu liberaretur, & in cœlum cum angelis levaretur? Nam sicut Rex aliquis præpotens cum posset servum suum ab aliis servis captum solo jussu eripere & libertati reddere, si nollet eum aliter liberare nisi seipsum pro eo in vinculis ponere, non misericordia, sed nimia insipientia deputeretur. Ita & Dominus Deus cum solo nutu, nedum jussu posset hominem de diaboli potestate liberare: ut saluâ pace ejus dicatur; stultum & incredibile videtur, ut pro ejus ereptione vellet prius per semetipsum experiri, utrum lac in matris uberibus amarum esset an dulce? Uterque enim à Deo creatus, uterque Dei fuerat servus, homo scilicet & diabolus. Et si servus nequam simplicem servum fraudulentò consilio seduxerat, & proprio

a *Ephef.* 2. 4. b *Psalm.* 134. 6. c *Esther.* 13. 9.

d *Gen.* 1. 3.

DE INCARNATIONE DOMINI

9

prio Domino subtractum sibi nec subjugaverat : nonne iustum fuit ut servus nequam pro suâ nequitia puniretur , & servus simplex de ejus dominio liberaretur ? Cùm hæc dicunt , non considerant illam divinæ Scripturæ sententiam : quod e *Sapientia vincit malitiam , attingens à fine ad finem fortiter , & disponens omnia suaviter*. Non solum enim fortitudo Deo convenit , sed etiam suavitas : suavitas autem non solum in amicis , sed etiam in inimicis. *f Suavis enim Dominus universis & miserationes ejus super omnia opera ejus*. Ut ergo diligentius perscrutari valeamus , cur Deus homo factus fuerit : primò consideremus cur Deus ipsum primum hominem creaverit.

CAPUT SECUNDUM.

Cur Deus ipsum primum hominem creaverit ?

Omnipotens itaque Deus Pater & Filius & Spiritus sanctus , trinus quidem est in personis , sed unus in substantia , unus in maiestate. Deus quidem est Pater , Deus Filius , Deus Spiritus Sanctus. Non tamen idem est Pater , qui Filius aut Spiritus Sanctus : nec idem est Filius , qui Pater aut Spiritus Sanctus : nec idem Spiritus Sanctus qui Pater aut Filius. Ipse juxta cujusdam sapientis dictum supra cuncta , subter cuncta , intra cuncta , extra cuncta : supra cuncta nec elatus , subter cuncta nec substratus , intra cuncta nec inclusus , extra cuncta nec exclusus. Supra cuncta præsidendo , subter cuncta sustinendo , intra cuncta adimplendo , extra cuncta complectendo. Ipsi potestas vel divitiæ aut opes , nec augeri possunt nec minui : quia nec ditior fuit cùm totum mundum creavit , nec pauperior esset , si totus mundus deficeret & in nihilum rediret. Unde nullâ necessitate sed sola benignitate mundum

e *sap.* 8. 1. f *Psal.* 144. 9.

dum creavit, sicut de eo nobilis ille consul Boëtius cecinit dicens.

O qui perpetuâ mundum ratione gubernas
Terrarum cœlique sator, qui tempus ab ævo
Ire jubes, stabilisque manens das cuncta moveri.
Quem non externæ pepulerunt fingere causæ,
Materiæ fluitantis opus: verum insita summi
Forma boni, livore carens, tu cuncta superno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens, &c.

Placuit itaque ipsi supremo Regi Domino Deo nostro, ædificare civitatem sibi; illam cœlestem de qua dicitur in Psalmo, *g Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei: cujus muros non ex suâ substantiâ, sed de nihilo creavit. Intellectumque eis contulit quo ipsum quidem Dominum & creatorem suum, se vero servos & creaturam ejus esse cognoscerent, ipsique sine aliquo labore vel difficultate obediendo, in perpetuâ cum eo beatitudine foeliciter permanerent. Nec tamen eos omnes in uno gradu æquales esse ordinavit, sed sicut per Esaiam dicitur ei qui cœteris est prælatus: h Omnis lapis pretiosus operimentum tuum: Sardius, Topazius & Jaspis, & Chrysolitus, Onyx & Berillus, Saphirus, Carbunculus & Smaragdus. Quod beatus Gregorius in homiliâ decem drachmarum exponens: ecce, inquit, novem dixit nomina lapidum, quia profecto novem sunt ordines Angelorum, quibus omnibus ille unus Angelus fuit prælatus. Sed magnitudinem atque excellentiam gloriæ & claritatis suæ ferre non sustinens, contra Creatorem suum intumuit, sicut rursus ei per eundem Esaiam dicitur: i Quomodo cecidisti de cœlo lucifer qui mane oricharis, qui dicebas in corde tuo, In cœlum conscendam; super astra cœli exaltabo saluum meum, ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Illo verò contra*

g Psalm. 88. 3. h Ezech. 28. 13. Esaiam quidem loquitur, sed fallitur, nam hoc apud Ezechielem cap. 28. v. 13. i Esai. 14. 12.

tra Creatorem superbè intumefcente, non defuerunt ex Angelis qui se ei conjungerent, & aduersus Dominum cum eo superbirent. Sed ille iustus iudex nihil inordinatum in suâ civitate relinquere volens, illos pretiosos virtutum cœlestium lapides qui contra Conditorem sese erexerant, protinus de cœlo dejecit & precipitavit. Sicque qui prius fuerant Angeli, nunc appellantur diaboli, hoc ipsum Domino in Euangelio testante ubi dicitur, *⁂ Videbam sathanam sicut fulgur de cœlo cadentem.* Hic si aliquis quærat quomodò ad tam præcellam dignitatem Angelorum in cœlis positorum, tam mala tamque noxia pestis superbiæ ascendere vel irrepere potuerit, quisve primus ejus author extiterit, vel quomodo tantæ celsitudinis creatura eâ corrumpi vel infici potuerit: legat librum præfati Domini Anselmi *De casu diaboli*, ubi tractat cur Deus ei perseverantiam non dedit, ibique multa proficua invenire poterit. Quidam etiam sapiens inde requisitus, sic breviter & eleganter quatuor versiculis respondit.

Quid petis unde malum, cùm sint bona cuncta creata?

Defectu proprio sunt mala, quæ mala sunt.

Cum vitio careant etenim, vitium tamen ex se,

Et per se citius, dulcia poma trahunt.

Ruentibus autem superbis angelis, & libero arbitrio quod prius habuerant male abusis, hi qui fideles Creatori suo remanserant, in tantum ab eo roborati & confirmati sunt ejusdem liberi arbitrii perfectâ & immutabili soliditate: ut nullam ulterius peccandi vel superbiendi habeant voluntatem. Unde etiam mysticè in Genesis exordio, cùm dictum fuisset, *¹ In principio creavit Deus cœlum & terram*: postea in secundi diei creatione repetitur, quod vocavit Deus firmamentum, cœlum. Quod beatus Gregorius exponens, dicit virtutes Angelicas quæ ruentibus sociis cum Deo remanserunt, in tantâ soliditate fuisse confirmatas: ut ad comparisonem hujus, firmitatis, videan-

⁂ *Luc. 10. 18. ¹ Gen. 1. 1.*

deantur prius quasi infirmi & imbecilles fuisse; sed in secundo die id est in hac sequenti confirmatione, meritò coelum pro soliditate vocari debere. Ecce ergo glorioſa illa ſummi Regis civitas gravem ruinam pertulit, murusque ejus non parvâ ex parte interruptus fuit. Cùm autem longè poſt ruinam illam Daniel Propheta de his qui remanſerunt, dixerit, *⁊ Millia millium miniſtrabant ei, & decies milies centena millia aſſiſtebant ei*: quis eſtimare, quis cogitare ſufficiat: quantus decor domus illius fuerit vel urbis, quamdiu cunctis civibus ſuis integra manſit? Ne ergo tam ſpecioſam civitatem ruina illa, vel interruptio diutiùs dedecoraret, placuit ſuperno Opifici pro ejus reſtauratione aliquam creaturam condere. Si verò aliquis quærat, cur ex eis qui ceciderant angelis eam non reſtauravit, cùm viderit in ſubſequentibus difficultatem reparationis humanæ? Facile per ſeipſum poterit perpendere, lapſos angelos nullatenus jam reparari poſſe. Creavit itaque Deus hominem, ^ⁱ ſed non tantæ ſublimitatis, quantæ angelos fecerat: ne fortè & ipſe gloriam ſuam non ferens, contra Deum ſuperbiret & periret. Ex animâ ergo rationali & carne eum conſiſtere voluit, quatenus animâ quidem rationali aſſimularetur Angelis, carne verò quæ de limo terræ eſſet, ſemper ad humilitatem provocaretur, dum ſe ex eâ parem beſtiis fore contempleretur. Fœlicem tamen & omnis infirmitatis vel indigentia ſeu corruptionis immunem in eo ſtatu eum creavit: ut ſi peccare nollet, nunquam moreretur: ſi verò creatori inobediens eſſet, protinus morti obnoxius fieret. Quia verò de terrâ factus fuerat, in terreſtri loco id eſt in Paradifo eum poſuit, intellectum rationalem ei contulit, nihilque aliud obedientia niſi ut de unâ ſolâ arbore non comederet, ei injunxit. Quod ſi contemneret, mortem illico ſubſecuturam ei comminando prædixit: ſi verò ſervaret, tempore congruo de terrâ levandum, & cum Angelis

ⁱ Dan. 7. 10. *ⁱ* Homo creatus in infirmitate ſimul & gloria.

gelis in cœlo cognosceret se fore collocandum. Sociam quoque ei de costâ suâ id est de semetipso factam quæ ei prolem generaret, addidit: & quid facere deberent, utrosque edocuit. Invidens diabolus illuc hominem de limbo terræ factum ascendere, unde ipse tam præclarus sciebatur corruisse: sicut omnibus notum est, per serpentem mulierem seduxit, & per eam viro fructum vetitum comedere suavit, sicque utrumque sibi subdidit: ac per hoc, consilium Dei quod de eis disposuerat, cassare studuit, imò se cassasse exultavit. Ecce ergo homo ad imaginem Dei factus, universæque creaturæ quam sub cœlo Deus fecerat prælatus: *o Cum in honore esset, non intellexit, imò noluit intelligere ut bene ageret: ideoque iusto Dei iudicio comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.* In præsentî vitâ, *p Brevi vivens tempore, repletur multis miseriis,* moriens infernalibus addicitur tenebris. Quid ergo miser faciet? Quo se convertet? Quomodo poterit resurgere, seque de diaboli manu vel servitute liberare? Per se certè surgere non potest. Clamet ergo ad Dominum & dicat: *q O Domine quia ego servus tuus, ego servus tuus & filius ancillæ tuæ. Educ de carcere animam meam. Et eripe me de inimicis meis Deus meus.*

CAPUT TERTIUM.

Conveniens fuit ut homo post peccatum non redimeretur nisi cum aliquâ satisfactione factâ Deo.

Sed quid faciet Dominus Deus? verum est certè, *r Quia omnia quæcunque voluit, fecit in cœlo & in terrâ: nihil tamen facere potest vel debet injustè.* Et si præceperit diabolo ut dimittat eum exire de inferno, quem injustè &

o Psalm. 48. 13. & 11. p Job. 14. 1. q Psalm. 115. 16. 58. 2. r Psalm. 134. 6.

H

per

per invidiam seduxit, poterit ei diabolus respondere. Verum quidem est Domine, quod per invidiam eum decipi : sed tamen si violenter eum mihi abstuleris, injustè me tractabis. Non enim eum mihi violenter subdidi, quoniam per violentiam nihil ei facere potuisssem. Tu ei præcepisti de ligno non comedere, ego suasi ei comedere : tu ei prædixeras quod si comederet, moreretur : ego ei dixi quod non moreretur : ipse autem magis credidit mihi quàm tibi, & propter consilium meum, sponte despexit præceptum tuum. Cùm ergo eum violenter peccare non fecerim, sed tantummodo ut peccaret suaserim : injustum certè erit, si eum mihi violenter abstuleris. Dimitte potius eum congredi mecum, & sicut sese sponte mihi supposuit : ita si potuerit, eripiat se de manibus meis. Ista certè posset Deo diabolus objicere. Quanquam etsi aliqua pietas vel misericordia, (quod impossibile est) moveret diabolum erga hominem, nihil tamen ejus pietas homini proficeret. Etiam si Deo diceret, Domine Deus saturatus sum miseriis & pœnis infericis hominis, jamque me pœnitet quod eum per invidiam seduxerim : & congedo ut educas eum de inferno, imò etiam deprecor ut sicut proposuisti, eum colloques cum Angelis in cœlo: nihil hæc tota ejus bonitas homini conferret. Homo enim si diligenter suspiciatur, nihil debebat diabolo, vel in manu vel potestate ejus consistebat. Contra Deum peccaverat, dum præceptum ejus utpote Domini sui contempserat : ideoque Deus eum in carcere suo, id est, in inferno posuerat : justo tamen judicio illum ei torturem tradiderat, cui ipse stultè crediderat. Si Deo aliquo modo reconciliari posset, ut Deus illi iram suam indulgeret, & peccatum quod fecerat dimitteret : tunc vellet nollet diabolus, facilè de inferno educi posset. Hæc autem reconciliatio sine aliquâ peccati ipsius satisfactione fieri non potest. Alioquin etiam si Dominus Deus misericordiâ motus homini peccatum indulgeret, eumque de inferno educeret : essetne justum & conveniens, ut eum
 sic

sic sordidum & maculatum, nullâque satisfactione lotum vel mundatum, cum Angelis tam mundis & gloriosis qui nunquam Deum offenderunt, in cœlo collocaret? Et ubi esset quod dicit Apostolus, *f. Quæ communicatio luci ad tenebras?* Hoc reverà inconveniens esse, omni sanum sapienti patet. Quapropter aliquam satisfactionem oportet hominem facere, qua possit Deum placare. Cujusmodi autem debeat esse ipsa satisfactio, videamus sub exemplo. Verbi gratia, Sit Rex aliquis præpotens, qui unum ex principibus suis contumacem sibi & rebellem ejiciat de regno suo: Si postea ille Regi domino suo voluerit reconciliari, primum oportet ut ex integro reddat quidquid ei abstulit: aut si illud non potest reddere, reddat quod tantundem valeat. Deinde pro contumaciâ & superbiâ qua contra eum rebellavit, secundum leges curiæ suæ & judicium Optimatum suorum ei satisfaciât. Quantum enim retinet & non reddit quod ei abstulit, non est conveniens vel digna satisfactio, nec ad honorem Regis. Si enim Rex sua retinenti indulserit, veniâque donans in regnum suum redire permiserit: dicent utique homines ideo eum indulgisse, quia emendare vel sibi eum aliter subjicere non potuit; sicque hujusmodi satisfactio vel reconciliatio, ad vilitatem ac dedecus, seu opprobrium fiet Regis. Similiter ergo homo qui pro culpâ suâ ejectus est de Paradiso & relegatus in inferno, si Domino Deo vult reconciliari & gratiam ejus recipere: primum oportet ut ex integro reddat quidquid ei abstulit, aut quod tantundem valeat. Deinde pro superbiâ qua Creatoris sui præceptum contempsit & ejus hosti adhæsit, ei satisfaciât. Si hoc ordine non satisfecerit, satisfactio ejus non erit ad honorem Dei. Videamus ergo quid Deo abstulit, quando de ligno vetito comedit.

f. 2. Cor. 6. 14.

CAPUT QUARTUM.

*Quid homo Deo abstulit, quando de ligno vetito
comedit?*

Deus certè ut supradictum est ideo illum creavit, ut ex illius genere ruinam restauraret supernæ civitatis. Dicit etiam beatus Gregorius in præfatâ homiliâ *Decem drachmarum*, quòd tantum numerum credimus ad eam ascensurum electorum hominum, quantum illic contigit remansisse electorum Angelorum. Cùm ergo homo præceptum divinum transgrediens peccavit, tot utique animas Deo abstulit, quot ipse in cœlum levare disposuerat cum Angelis. Itaque si vult Deo reconciliari & ad Paradisum reverti, oportet ut primo solvat ei damnum quod intulit: tot scilicet homines, quot Deus disposuit in cœlum levare: Et tam mundos atque ab omni peccato immunes, sicut fuit Adam antequàm peccasset. Aut si non potest tot homines mundos & immaculatos reddere, solvat quod tantundem valeat: alioquin satisfactio ejus sicut dictum est, non erit ad honorem Dei. Etsi Deus, antequàm reddatur sibi quod ablatum est, misericordiâ motus homini peccatum suum indulserit, cumque Angelis in cœlo sociaverit: non erit certè justitiæ congruum; ut raptorem suum, furem suum, homicidam suum, qui tot homines sibi rapuit, tot furatus est, tot interfecit, jungat filiis suis, amicis suis, qui semper sibi ac si dulcissimo patri servierunt, nunquam eum offenderunt, nunquam mandatum ejus præterierunt. Reddat ergo homo, reddat Deo quod ei abstulit, ut gratiam ejus recipere possit. Sed quomodo reddet ei tot homines tales, qualis fuit Adam antequàm peccasset. Ut de tot hominibus taceam, unum certè solum hominem talem, qualis fuit Adam antequàm peccasset, in toto genere

nere suo, id est in totâ naturâ humanâ, non inveniet. Quando enim peccavit Adam, innocentiam & munditiam suam perdidit, peccatorque & immundus factus est. Qualis autem factus est, tales utique generavit: quia peccator & immundus nonnisi peccatores & immundos generare potuit: *Quis enim sicut Job ait, a Potest facere mundum de immundo conceptum semine?* ^b In totâ ergo lineâ generationis humanæ, non reperietur unus homo sine peccato, nedum tot millium multitudo. Peccator autem homo, si semetipsum in mortem pro peccatis aliorum offerat Deo, nec se solum poterit justificare, necdum alios. Nam nec Isaac sanctus & de sanctis parentibus natus, si inter manus patris, Dei præcepto obedientis occisus fuisset: de inferno se liberare potuisset, sicut nec Abel sanctus & Dei voce laudatus. Quod ergo Deo abstulit, nullo genere reddere potest. Sed nunquid saltem quod tantundem valeat, reddere poterit? Non utique. Nam licet in lege à Deo per Moysen datâ, Sacrificia fieri jubeantur de bestiis & volatilibus: tamen sicut ait Apostolus, *c Impossibile erat sanguine taurorum & hircorum, auferri peccata.* Omnes enim hirci vel tauri, imò omnes bestię agri & volatilia coeli, & ut amplius dicam totus mundus cum sole & lunâ & syderibus, non potest comparari uni homini licet immundo, licet peccatori: nec valet eum, quia ipse ad imaginem Dei factus est, quamvis peccando eam in se corruerit. Et animam rationalem habet, & in fine sæculi resuscitandus & ad judicium est venturus, postque in æternum licet in poenis victurus. Nec damnum ergo quod Deo intulit, nec quod tantundem valeat, potest homo reddere de toto mundo, vel de suo genere. Sed si Deus novum aliquem hominem justum & mundum faceret sicut fecit Adam, qui se pro peccatis omnium hominum in sacrificium Deo offerret, possent.

^a Job. 14. 4. ^b *Necessitas & convenientia Incarnationis Divinæ.* ^c Heb. 10. 4.

possetne sufficiens hostia esse? Nequaquam. Unus enim homo talis qualis fuit Adam antequam peccasset, non valeret nisi solum Adam redimere, aut unum hominem, solum ei similem: Et sanguis unius talis hominis non valeret nisi ad redemptionem unius solius hominis. Quamquam etiamsi valeret ad redemptionem omnium hominum, quod impossibile est, tamen ut concedamus posse valere; illud certè patet, quod et si valeret, non tamen in pristinam dignitatem natura humana per ejus sanguinem restituta esset. Justum enim esset ut ei natura humana subiceretur & serviret, per quem se redemptam esse cognosceret: quod si fieret, jam pristinae dignitati restituta non esset. Quando enim Adam factus est, nulli nisi soli Deo subjectus est: licet pro substantiâ carnis per David dicatur *c*, *Minuisti cum paulominus ab Angelis*. Nunc autem si alius esset cui subiceretur, jam à priori dignitate inferior fieret, nec æqualis esset Angelis, qui nemini subjecti sunt nisi soli Deo. Præterea ille novus & justus homo, quare mereretur? Qui nullum peccatum fecisset. Mors enim non est, nisi poena peccati: Et si Adam non peccasset, nunquam utique moreretur. Novus itaque & sanctus ille homo, ab omni peccato liber & immunis, non debet puniri pro peccatore: sed qui peccavit, debet poenam & supplicium subire peccati. Hoc idem posset dici & cogitari de quolibet Angelo, si fieret homo: unde dicitur in Psalmo: *d* *Frater non redimit, redimet homo*. Fratres enim nostri Angeli sunt, quibus secundum animam æquales sumus, per quam ad imaginem suam nos condidit Deus. Sed cum frater id est Angelus tam sanctus, tam gloriosus, nos redimere non possit: quomodo redimet homo, de immundo semine conceptus & in peccatis genitus? *e* *Non dabit Deo placationem suam, & pretium redemptionis animæ suæ*. Quid ergo faciet? *Et laborabit in æternum*. Patet itaque quod nec Angelus,
nec

c Heb. 2. 7. *d* Psal. 48. 8. *e* Ibid.

nec novus aliquis homo, nedum vetus & peccator potest humanum genus redimere. Quamobrem nulla omnino creatura, neque totus mundus potest pro peccato primi hominis dignè satisfacere. Sed quod non potest Angelus, vel homo vel totus mundus facere: Deus utique qui omnipotens est, posset facere: quia *Omnia quaecunque voluit, fecit in caelo & in terrâ*. Si ergo vellet, posset utique nos redimere, quod nec Angelus nec homo neque alia quælibet creatura potest facere. Sed jam dixi quod pro peccato non debet mori, nisi illa natura quæ peccavit: Deus autem non peccavit, ideoque non debet mori. Redemptionem ergo istam non potest facere nisi Deus, nec debet illam facere nisi homo. Quoniam itaque non potest illam facere nisi Deus, nec debet, illam facere nisi homo: necesse est ut eam faciat Deus homo. Compleatur igitur illud Psalmistæ, *g Redemptionem misit Dominus populo suo*: nisi enim de caelo mittatur, in terrâ non invenitur. Unde rursus dicitur, *h Quia prospexit de excelsis sancto suo, Dominus de caelo in terram aspexit: ut audiret gemitus compeditorum, ut solveret filios interemptorum*. Sed cum Deus constet in tribus personis, non tamen Trinitatem necesse est incarnari: quia quæcunque ex tribus personis incarnetur, Deus incarnabitur, quoniam unaquæque per se singillatim persona, verus est Deus. Quærendum itaque est, cui personæ magis conveniat, Incarnatio, de quo tamen non est opus diutius immorari. Quia convenientius est ut Filius se offerat Patri in sacrificium pro nobis & supplicet Patri: quàm Pater Filio. Præterea si Pater incarnaretur & Filius esset Virginis: tunc duo Filii essent in Trinitate, Filius scilicet Dei Patris, & ipse Deus Pater, qui esset Filius Virginis. Ac per hoc quædam confusio sequeretur personarum, & dum de Filio tractaretur, dubitaretur: Utrum de Filio Dei, an de Filio Virginis, esset locutio. Idem etiam contingeret, si Spiritus Sanctus

incar-

f Psalm. 134. 6. g Psalm. 110. 9. h Psalm. 52. 3.

incarnaretur. Multo ergo aptius, multo est convenientius ut Filius incarnetur, sitque una persona in Trinitate permanens sine aliquâ dubietatis confusione, Filius Dei & Filius Virginis: per hoc quod ex Patre genitus est, verus Deus permanens: per hoc quod de Virgine natus est, verus homo existens. Alioquin nisi se de nostro genere novum hominem faceret, ad nos utique ejus natura non pertineret: nec pro nobis mori deberet, quia de naturâ illâ quæ peccaverat, natus non esset. Nunc autem cum de carne Adam veram carnemumat absque peccato, quia non de virili semine, sed de Spiritu Sancto conceptus & natus est: licet ipse peccatum non fecerit, nec inventus sit dolus in ore ejus, ac per hoc mori non mereatur: propter consortium tamen & participationem humanitatis nostræ, rectè & convenienter poterit & debet (si voluerit) mori pro fratribus suis, qui ejusdem generis, ejusdem sunt secum naturæ. Unde & Apostolus, *i* *Decbat enim (inquit) eum propter quem omnia & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare. Unde debuit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret & fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi.* Dicens ergo, *Debit per omnia fratribus assimilari*, Non ita hoc intulit: quod debuerit mori pro peccato sicut alii moriuntur, sed solummodò pro misericordiâ & participatione humanitatis nostræ.

i *Heb. 2. 10.*

CAPUT QUINTUM.

Congrua & decens redemptio natura humana.

Intueamur verò nunc quàm congruè & decenter, sequatur redemptio humanæ naturæ. Diximus superius, quod humana natura debet primum Deo reddere quod ei abstulit:

lit: id est, tot homines quot ad civitatem suam restaurandam vel complendam, necessarios esse disposuit, vel quod tantundem valeat. Dei ergo Filius unus cum Patre Deus existens, nonne melior est, quàm non solum illi qui ad supernæ civitatis ædificium restaurandum erant necessarii: verum etiam omnes Angeli & Archangeli, imò universa generaliter creatura totius mundi. Creator inquam omnis creaturæ, nonne melior est omni creaturâ: Deus omnipotens qui omnia solo jussu fecit, etsi perirent, solo jussu in momento omnia reficeret: nonne melior est & plus valet, omnibus quæ fecit? Dum ergo se obtulit in sacrificium Deo Patri pro nobis, mortemque suscipiens vitam suam tradidit pro peccatis nostris: nonne centies milliès, in infinitum plus valuit quod ipse reddidit pro nobis: quàm valuissent omnes illi homines, quos Adam diximus Deo abstulisse, cùm peccavit. Quomodò itaque se Deus Pater continere posset, ut humano generi peccatum suum non dimitteret, iram antiquam non indulgeret paradysumque redderet: cùm Filium suum dilectum, coæqualem sibi & coeternum pro eis in cruce pendentem, manibus ad se extensis, tantam sibi cerneret solvere redemptionem? Hinc & præfatus Apostolus in eadem Epistolâ, *a Qui in diebus (inquit) carnis suæ, preces supplicationesque ad eum qui possit illum salvum facere à morte, cum clamore valido & lacrymis offerens: exauditus est pro suâ reverentiâ.* Solvit ergo misericorditer pro nobis, quod pro se non debebat, dicens cum Prophetâ David: *b Quæ non rapui, tunc exsoluebam.* Hinc & Isaias, *c Vulneratus est propter peccata nostra, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & livore ejus sanati sumus.* Disciplinam enim mortis & dolorum atque passionem, quam pro peccatis nostris merueramus, ipse pro nobis suscepit & per eam nos Deo Patri, sibi que ipsi & Spiritui sancto, id est Sanctæ trinitati quæ unus Deus est, reconcilia-

a Heb. 5. 7. *b* Psalm. 68. 5. *c* Isai. 53. 5.

ciliavit : pacemque inter nos & Deum , in sanguine suo pius mediator reformavit. Ipse est enim sacerdos à quo & per quem reconciliati sumus , ipse hostia qua reconciliati sumus , ipse est Deus cui reconciliati sumus.

CAPUT SEXTUM.

Fit Deo condigna satisfactio per Incarnationem.

Postquàm ergo per ipsum Dei & hominum mediatorem Christum Jesum , humana natura reddidit Deo pretium , quod multo plus valebat , quàm omnes homines quos ei abstulerat : videamus etiàm nunc quomodò de contumaciâ & contemptu quo ejus præceptum transgressus est , satisfaciat. Sic enim superiùs rectum ordinem regię satisfactionis proposuimus , ut princeps expulsus & reconciliandus primùm solueret Regi ex integro quod ei abstulerat , aut equipollens : deinde pro contemptu Regię majestatis & contumaciâ , judicio curię & optimatum suorum satisfaceret. Primò itaque humanę contumacię modum consideremus. Hominem Deus ut suprà dictum est ex duabus naturis composuit , id est ex spirituali & corporali : ex spirituali secundùm animam , ex corporali secundùm carnem , quę de terrę limo facta est. Sed secundùm animam quę & rationalis est & immortalis , factus est homo ad imaginem & similitudinem Dei : secundùm carnem verò quę de terrâ facta est , non factus est ad similitudinem Dei , quia Deus nec oculos nec aures , nec aliquod membrum corporale habet : quoniam summus & incircumscriptus Spiritus est. Et quod legitur in Psalmis , *a Manus tuę Domine fecerunt me & psalmaverunt me* : Itemque *b Oculi Domini super justos & aures ejus in preces eorum* , Et similia multa. Non simpliciter ad litteram sunt accipienda , sed figuraliter intelligenda : *c Littera enim*

a Job. 10. 8. b Psalm. 33. 16. c 2. Cor. 3. 6.

DE INCARNATIONE DOMINI.

123

anim occidit, spiritus autem vivificat. Alioquin & alius Deus habebit, quia de illo legitur: *d Et ascendit super Cherubim & volavit, volavit super pennas ventorum.* Anthropomorphitæ ergo hæretici qui dicunt hominem secundum corpus factum ad imaginem Dei, aut ostendant hominem volare, quia Deus legitur volasse: aut recognoscant fatuitatem nimiam simplicitatis suæ. Sola itaque rationalis creatura, Angelica scilicet atque humana, similitudinem Dei in se continet, quamvis Angelus non legatur factus ad imaginem Dei. Sic enim ei per Isaïam dicitur, ** Tu signaculum similitudinis, plenus sapientiâ & perfectus decore, in delitiis Paradisi Dei fuisti.* Quod beatus Gregorius exponens, Notandum (inquit) quod non ad similitudinem Dei factus, sed *Signaculum similitudinis* dicitur: ut quo in eo subtilior est natura, eo in illo imago Dei subtilius vel similis insinuetur expressa. Similis ergo in Angelo qui nihil habet corporale, sed solummodo spiritus est, imago Dei est expressa: quàm in homine, qui corpus gestat terrestre. Licet dicat idem beatus Gregorius in expositione Ezechielis, quod ad comparisonem summi illius & incirconscripti spiritus qui est Deus, etiam Angeli corporei possunt dici. Secundum animam itaque homo factus est ad imaginem Dei, & similis est Angelis, imò æqualis: secundum corpus verò inferior est Angelis, testante Psalmistâ qui ait, *† Minuisti eum paulo minus ab Angelis.* Adam itaque qui per rationalem intellectum sibi à Deo datum, debuit cognoscere sese minorem esse Angelis: per superbiam conatus est superior esse Angelis, & Deo confimilis. Mulier etenim credens serpenti dicenti, *‡ Scit Deus quod in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dii scientes bonum & malum:* eâ intentione comedit & viro comedere suavit, quia speravit, quod futuri essent Dii. Unde & ipse Deus,

Ecce

d Psalm. 17. 11.   e Ezech. 18. 12.   f Psalm. 8. 6.

g Gen. 3. 5.

h Ecce inquit *Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum & malum.* Ecce quanta superbia! Quod homo de terræ limo factus, conatur excellere Angelos, & par esse Deo creatori suo. Unum ergo idemque est vitium superbientis Angeli & superbientis hominis: quamobrem iusto Dei iudicio parem culpam par poena sequitur, quia ille de coelo, & hic ejicitur de Paradiso. Sed illum sine aliquâ spe recuperationis lapsum credimus, quamvis legatur Origenem scripisse, quòd Saluator noster sicut perditum hominem reparavit: Ita quoque post resurrectionem prolapsum Angelum peracto iudicio liberabit. Homo verò qui jam per Mediatorem Jesum Christum solvit Deo quod ei abstulerat, pretium scilicet sanguinis ejus plus valentis, quàm illud quod ei abstulerat: nunc superest ut pro contumaciâ & superbiâ quâ contra eum tumuit, dignè ei satisfaciat. Quæ ergo dignior vel convenientior potest esse satisfactio pro contumaciâ hominis, qui superbe voluit esse similis Deo: quàm ut Filius Dei humiliter fiat homo? Quia enim homo stultè voluit esse Deus, misericorditer Deus factus est homo. Hinc & beatus Apostolus, *Hoc (inquit) sentite in vobis, quod & in Christo Jesu: qui cum in formâ Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo.* Ecce quàm distinctè superbiam hominis & humilitatem Christi notavit. Homo enim per rapinam conatus est Deo esse æqualis, & hoc arbitratus est, se per fructus vetiti comestionem posse assequi: Christus autem non rapinâ, sed naturâ æqualis Deo fuit. Homo cum in formâ serui, imò Dei servus esset, superbe se voluit extollere ad similitudinem Dei: Christus verò *i* *Cum in formâ Dei esset, semetipsum exinanivit formam servi accipiens in similitudinem hominum factus & habitu inventus ut homo.* Adam sine aliquâ necessitate præceptum Dei transgressus est, & obedientiam ejus servare contempsit: Christus verò dicens, *& Non veni facere voluntatem meam, sed*

h Gen. 3. 22. *i* Philip. 2. 6. *k* Joan. 6. 38.

sed ejus qui me misit : per multarum tribulationum difficultates & angustias , factus est obediens Patri , servavitque irrefragabiliter ejus obedientiam non ad tempus , sed usque ad mortem. Nec ipsam jucundam aut suavem vel honorabilem mortem : sed duram & ignominiosam , mortem scilicet crucis. Unde & ipse hæc omnia sciens & passioni propinquans , cum discipulos imò totum genus humanum Deo patri commendans , oraret pro omnibus : *1 Et pro eis* (inquit) *sanctifico meipsum , ut sint & ipsi sanctificati in veritate.* Ac si diceret , pro eis offero meipsum , qui plus valeo quàm omnes homines , quos tibi abstulerunt. Qui pro eis , cum essem Deus , Filius tuus unigenitus : homo factus sum , & usque ad mortem tibi obediens sum. *m Dirigatur ergo pro eis oratio mea sicut incensum in conspectu tuo , & elevatio manuum mearum in cruce fecit pro eis Sacrificium vespertinum* : ut dimissa omni peccati originalis maculâ , *n Sint & ipsi sanctificati in veritate.* Sic ergo *o Cum clamore valido & lacrymis offerens , exauditus est pro sua reverentiâ* , peractoque sacrificio & satisfactione ad integrum completa : *p Consummatum est*, inquit. *Et inclinato capite emisit spiritum.* Quodque magis mirandum est , & dulci memoriâ retinendum , jugique ruminacione venerandum : non solummodo sanguinem suum qui majoris est pretii , quàm tota creatura quæ Deus non est , Patri suo pro nobis recompensavit : sed etiam omnes homines quos primus parens Deo abstulerat , ei ex integro reddidit per virtutem ejusdem Sacrificii. Dicit enim Apostolus , quia *q Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu , in morte ipsius baptizati sumus.* Habet namque fides Catholica , quod unusquisque fidelis baptizatus , ab omni peccati originalis maculâ sit liber , & plenè mundatus atque purgatus : ejusdemque est meriti , cujus fuit Adam antequàm peccaret. Hic si aliquis quærat , quare dimisso peccato

1 Joan. 17. 9. m Psalm. 140. 2. n Joan. 17. 9. o Hebr. 5. 7. p Joan. 19. 30. q Rom. 6. 3.

peccato originali, non dimittitur nec removetur, sed fixa retinetur poena ejusdem peccati, id est mors? Hanc questionem beatus Augustinus in libro *De libero arbitrio* ita soluit: Omnis inquit ⁊ summa salutis nostræ in fide est, quia sine fide impossibile est placere Deo, ⁊ justus ex fide vivit. *Est autem fides* sicut dicit Apostolus ⁊ *sperandum substantia rerum, argumentum non apparentium*. Si ergo viderent Judæi atque Pagani quosque baptizatos ultra non mori, utique non propter Christianæ fidei dilectionem, sed propter devitandam corporis mortem, omnes currebant etiam non vocati ad baptismum, sicque fides proprium perderet meritum. Cum itaque duæ sint mortes, prima scilicet carnis ⁊ secunda animæ, unde dicitur in Apocalypsi, ⁊ *Qui vicerit, non ledetur à morte secundâ* ⁊ utramque incurrit primus homo, dum vetitum lignum comedit: in præsentem quidem mortem carnis, in futuro verò mortem animæ, id est damnationem. Veniens autem Redemptor noster, simplicem suam mortem id est carnis, duplæ nostræ opposuit: ⁊ per eam nos ab utrâque liberavit: dum per suam, nostram destruxit dicens per Osee Prophetam, *O mors ero mors tua*! Quamvis si diligenter consideremus, etiam in animâ solâ duæ mortes inveniuntur, una in præsentem, altera in futuro. Quando enim facit aliquis criminale peccatum, moritur in eo animâ: dicit namque beatus Augustinus, quoddam sicut vita corporis anima, ita vita animæ Deus est. Egremente animâ mortuum remanet corpus, ⁊ recedente Deo propter peccatum, moritur anima. Propter hanc mortem animæ orabat David, ⁊ *Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte, nequando dicat inimicus meus, prævalui adversus eum*. Quandiu enim resistimus adversario ⁊ pugnamus contra eum, cujuscunque criminis nobis tentationes inferat: non morimur propter eas, imò coronam nobis ⁊

⁊ *Omnia in fide, ex Divo Augustino.* f *Hebr.* 11. 1.
t *Apoç.* 12. 11. v *Psal.* 12. 4.

salutem operantur. Si autem nobis credentibus & devotis, potuerit dicere inimicus, *Prævalui adversus eum*: Heu ecce in corpore vivo & lascivo, mortua jacet anima. Unde & Apostolus, *⁊ Vidua inquit quæ in delictis est, vivens mortua est*. Post hanc verò primam mortem animæ quæ fit in præsentī, sequitur in futuro secunda: quoniam nisi hîc per pœnitentiam resurgat, hinc exeuntem recipit mors, id est, damnatio æterna. Pro hac damnatione, dicitur in Euangelio de reo illo, ministris, à Rege: *⁊ Mittere eum in tenebras exteriores*. Quoniam nisi hîc quisque per peccatum incurrens cœcitatem mentis, decidat in tenebras interiores cordis: illuc post mortem, non mittitur in tenebras exteriores inferni. Per tenebras ergo interiores, deceditur in tenebras exteriores: quia per mortem peccati, infelix anima mortem incurrit damnationis. Pro hac morte Dominus dicit in Euangelio, *⁊ Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet: ⁊ Omnis qui vivit ⁊ credit in me, non morietur in æternum*. Pro hujus primæ mortis, id est peccatorum diversitate, tres mortui à Domino resuscitati leguntur in Euangelio: Puella in cubiculo, Juvenis extra portam, Lazarus quatruiduanus in sepulchro: significantes peccatores pro criminis sui modo vel qualitate, alios privatâ, alios publicâ, alios diutinâ pœnitentiâ fore resuscitandos. De his ergo omnibus mortis generibus anima in baptismo liberatur, & deposito veteri homine, novus homo & Filius Dei per lavacrum regenerationis efficitur: ejusdemque munditiæ & sanctitatis existens, cujus fuit Adam antequam peccaret, de baptismo egreditur. *⁊ Quotquot enim receperunt eum, dedit eis potestatem Filios Dei fieri*. Mors tamen carnis retinetur, ne non propter animæ, sed propter carnis mortem devitandam ad baptismum veniant. Veniet autem tempus, quando. *⁂ Novissima inimica destruetur mors, in resur-*

*x 1. ad Tim. 5. 6. y Matth. 25. 30, z Joann. 11. 25.
a Joann. 1. 12. b 1. Cor. 15. 26.*

surrectione scilicet. Cùm integro numero, collectis omnibus qui ad complendam perfectionem cœlestis illius glorioſæ civitatis Jeruſalem, fuerint neceſſarii: dabuntur ſingulis, non ſingulæ ſed binæ ſtolæ albæ, id eſt perfecta immortalitas animæ & corporis: ſicque *c Corruptibile noſtrum inducit incorruptionem, & mortale noſtrum inducet immortalitatem.* Deinde fiet ſermo qui ſcriptus eſt, *abſorpta eſt mors in viſtoria*: noſque perpetuò lætantes videbimus, quomodò erit Deus omnia in omnibus, Amen.

c Ibid. verſ. 53.

CAPUT SEPTIMUM.

Quomodo antiqui Patres ante legem & poſt, deſideraverunt adventum Incarnationis.

Ecce ergo Fratres cariffimi jam audivimus qua ratione Deus homo factus, operatus eſt ſalutem in medio terræ: nunc verò ſi placet audiamus, quomodò antiqui Patres ante legem & ſub lege in eum credentes, ejus deſideraverunt adventum: quomodò cum lacrymis ut eum viderent, ſuſpiraverunt: quomodo myſterium Incarnationis ejus, & verbis & factis prænuntiaverunt. Si quis enim diligenter inſpicere velit, quidquid nunc diximus de Incarnatione Domini, in antiquis Scripturis reperire poterit. Verùm quia non omnia Scripturæ Divinæ testimonia facile poſſunt replicari, illud certè quòd Moyſes omnium primum ponit, inſpiciamus quomodò conſonet his quæ ſuprà dicta ſunt. *a In principio*, inquit, *creavit Deus cœlum & terram*: cœli nomine cœleſtem creaturam, id eſt Angelos; terræ verò, terrenam id eſt humanam volens intelligi. Quia verò non de Angelis ſed de homine referre propoſuerat: cœlo interim dimiſſo, addit: *b Terra autem erat inanis & vacua*, id eſt, humana natura bene

a Gen. 1. v. 1. b Ibid. v. 2.

benè à D^{eo} creata, Protoplasti peccato prorsus inanis totius boni & vacua virtutibus ita facta est: ut nihil in ea prioris dignitatis vel munditiæ, inveniretur. *Et tenebrae erant supra faciem abyssi.* Abyssi nomine cor humanum potest intelligi, Jeremia dicente: *b Pravam est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscat illud?* Sicut enim profundum abyssi nullus nostrum penetrare valet, nec ad ejus finem pertingere: sic & humani cordis altitudinem vel ingenium aut versutias, non facile dijudicare vel cognoscere possumus. Ita ut quem nobis magis blandiri exterius conspiciamus: ab eo sit nobis nonnunquam potius cavendum interius, dum dolos vel astutias ejus non intelligimus. *Tenebrae ergo erant supra faciem abyssi:* quia post illud peccatum Protoplasti, corda humana divinæ cognitionis tanta contextit ignorantia: ut etiam relicto Creatore deos esse crederent sua opera vel figmenta: nec cur facti vel à quo facti essent homines, aliquis penè eorum cognosceret. *Et spiritus Dei ferebatur super aquas,* per ora Prophetarum qui Spiritu Sancto edocti, præmentiebant per aquas baptismatis, reddendam esse salutem generi humano. Ecce quàm breviter descripsit per inanitatem & vacuitatem terræ & per tenebras abyssi, ignorantiam totius mundi: quæ tanta erat, ut exceptis paucis intra Judæam hominibus vel Prophetis, vix aliquis sciret cur natus fuisset. Sed cùm tenebræ istæ, jam per quinque millia & eo amplius annos mundum contextissent: illudque tempus advenisset de quo dicit David: *c Tu exurgens Domine miserere Sion, quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus:* dixit Deus, *Fiat lux.* Quæ est ista lux? Nisi Filius Dei, Deus de Deo, lumen de lumine: quæ erat quidem cum Patre, non facta sed genita: & videbatur ab Angelis quos claritatis suæ illustrabat aspectu. Sed ab hominibus videri non poterat, quia oculos eorum tenebrarum densitas operuerat. Nam nec cæcus solem clarè ful-

gen-

b Jerem. 17. 9. c Psal. 137. 14.

gentem videre potest, quoniam non habet oculos quibus eum videat. Non ergo culpa solis est, quòd non videtur, sed culpa cæci. Sic & homines non poterant videre lucem illam præcipuam, quia visum illum quo Deus videtur, amiserant. Erat itaque lux ista apud Patrem, sed facta non erat: quia Filius Dei nec factus nec creatus, sed tantum à Patre est genitus. Quia ergo homo infixus in limbo profundi tantæ altitudinis lucem videre non poterat, dixit Deus, *Fiat lux*. Ac si diceret, quoniam miser homo tenebrarum caligine pressus, non potest videre lumen mihi coævum, & coëquale, id est Filium meum: volo ut Filius meus per quem omnia facta sunt, illi condescendens, fiat talis lux quam videre oculis corporeis possit, id est incarnetur & fiat homo. Ut quia homo non potest videre Deum, qui spiritus est: Deus fiat homo, & ab homine videatur ut homo: quatenus hominem videndo & Deum hunc esse recognoscendo, per visionem hominis paulatim redeat & ascendat ad visionem Dei. *d Et facta est lux*, id est, *e Verbum caro factum est*. Dum ergo medium silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo Dei de cælis à regalibus sedibus venit. Hoc licet de vindictâ Dei quæ facta est mediâ nocte in Ægypto, quando omnia primogenita occisa sunt, dictum sit: tamen etiam de Incarnatione Domini convenienter intelligitur. Duæ quippe voces in mundo sonuerunt, primò vox Prophetarum venturum Christum prædicentium, secundò vox Apostolorum eum venisse clamantium. Quas duas voces significabant duo Seraphim de quibus dicit Isaias, quòd clamabant alter ad alterum, & dicebant: *f Sanctus Sanctus*, &c. Quod enim futurum Prophetæ prædixerunt, Apostoli factum esse prædicaverunt. Sed tempore Dominicæ Nativitatis, Prophetis jam ex majori parte defunctis, prophetia penè retriggerat: Apostolorum verò prædicatio nec dum intonue-

d Gen. 1. 3. e Joan. 1. 14. f Isai. 6. 3.

auerat : sicque inter eorum voces . medium silentium intercesserat . Ante adventum etiam Christi dictum fuerat ; *Notus in Iudæa Deus , in Israël magnum nomen ejus* : eo autem adveniente , nox in suo cursu medium iter habebat : quia tanta noctis & tenebrarum id est ignorantie caligo excreverat : ut nec ipsi Judæi qui Prophetas legébant , nec Gentiles eum cognescerent , sicut Joannes dicit : *h In mundo erat , & mundus per ipsum factus est , & mundus eum non cognovit : in propria venit , & sui eum non receperunt* . In tantâ ergo tenebrarum densitate subita lux de cœlo refulgens , venit illuminare his qui in tenebris & in umbrâ mortis sedebant , ut compleretur illud Isaïæ : *i Populus qui ambulabat in tenebris , vidit lucem magnam , habitantibus in regione umbrae mortis , lux orta est eis* . Hanc lucem significat etiam ille cereus quem singulis annis in vigiliâ Paschæ pulcherrimo more sancta Ecclesia novum facere & accendere consuevit : unde & ipsi cereo inscribitur quotus annus sit Dominicæ Incarnationis , quatenus per hoc etiam pueri patenter intelligant , ad recordationem eum fieri illius novæ lucis , quæ de cœlo in terra refulsit . Nam & ipsæ tenebræ quæ tribus diebus ante Pascha recoli jubentur , easdem tenebras de quibus locuti sumus , significant : quas Christus veniens illustravit . Ex bene tribus diebus fiunt , propter tria tempora quæ ipsam lucem præcesserunt . Primum tempus ante legem , Secundum sub lege , Tertium sub gratiâ . Ante legem à principio mundi , id est ab Adam usque ad Moysen . Sub lege à Moysen usque ad Joannem , sic enim ipse Dominus in Evangelio determinat dicens . *k Lex & Prophetæ usque ad Joannem , & ex eo regnum Dei evangelizatur* . Bene ergo etiam tempore gratiæ licet jam nato Christo , tenebræ durant : quia ab Abel justo usque ad Passionem Christi quantumcunque piè & justè viverent Sancti , morientes

ta-

g Psal. 75. 2. h Joan. 1. 10. i Isai. 9. 2.

Matth. 4. 16. k Luc. 16. 16.

tamen in tenebras & in infernum ire cogebantur: licet nequaquam igne vel tormentis sicut impii punirentur. Hinc est quod sancta Ecclesia, quamvis probatissimi Patres ante Christum fuerint: de nullo tamen eorum qui priusquam Christus pateretur mortui sunt, diem agere consuevit sollemnem: excepto Sancto Joanne Baptista, & Innocentibus, septemque fratribus Machabæis, quia omnes pariter ducebantur ad infernum. Quando enim festum alicujus Sancti colimus, congaudemus ei utique & Deum collaudamus de eo quod animam ejus educam de corpore levaverit ad cælum. Quorum autem animæ ducebantur ad infernum, quomodo de eis fiet solemnitatis? Quibus magis videtur compatiendum, quam congaudendum. Postquam autem Christo ad inferos descendente, populus Sanctorum qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: &educti sunt à Domino in manu forti & brachio extento: statim impletum est illud Apostoli, *Quoniam tenebrae transierunt & lumen verum jam lucet.* Hæc tria tempora significant etiam illæ tres missæ quas in presenti Natalis Dominici die celebraturi sumus. Prima enim Missa in nocte significat tempus ante legem, quando exceptis paucis Patriarchis nox ignorantie contegebat fidem vel agnitionem Dominicæ Incarnationis. Secunda Missa aurorâ apparente significat tempus sub lege, quando jam in Psalmis & Prophetis remotâ ex parte magnâ priori nocte, incipit apparere fulgor nascituri solis. Tertia verò Missa in die designat tempus gratiæ, quando exortum est in tenebris lumen rectis corde. Unde & Angelus qui eandem Nativitatem pastoribus nuntiavit, cum lucis claritate apparuit, quod nunquam antea legitur contigisse: insinuans jam priores tenebras spiculo novi solis penitus effugandas esse. Postquam ergo dixit Deus, *in Fiat lux, & facta est lux:* rectè subjungitur, *Et vidit Deus lucem quod esset bona, & divisit lucem à tenebris.* Videre Dei, ap-
pre-

DE INCARNATIONE DOMINI.

33

probare & laudare est. *Vidit ergo lucem quod esset bona: id est, placuit ei & laudavit quicquid ille verus sol faciebat, dicens super eum in Jordane baptizatum vel in monte transfiguratum: » Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui. » Et divisit lucem à tenebris, dicens, ei: p *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuarum.* Vel lucem possumus hìc intelligere Apostolos ejus, qui participatione veræ lucis & ipsi facti sunt lux, sicut eis dicitur à Domino, q *Vos estis lux mundi.* Hos divisit à tenebris dicens eis; r *De mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.* Et alibi s *Veni separare hominem adversus patrem, & filiam adversus matrem & cætera.* Appellavitque lucem diem & tenebras noctem. Diem se nominari Dominus designat dicens Apostolis v *Nonne duodecim sunt horæ diei? Quia videlicet ipse dies, duodecim habebat Apostolos. Apostoli quoque dies vocantur, dicente Psalmo, x *Dies diei erudit verbum: & item, *Dies formabuntur & nemo in eis.* Noctem autem & tenebras vocari impios, nullus ignorat. Statim verò de Passione ejus subditur, y *Factumque est vespere & mane dies unus.* Per vespere & mane, intelligi Passionem & Resurrectionem. David breviter ostendit dicens: z *Ad vespertinum demorabitur fletus & ad matutinum latitia,* scilicet Apostolis, qui Christo patiente tristati, resurgente verò sunt lætati. Et sub personâ Christi, a *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Notandum autem quàm congruè voluerit dicere, b *Factum est vespere & mane, dies primus: sicut dicit de consequentibus, sed dies unus: quod multùm valet contra hæreticos, qui alteram Dei, alteram hominis dixerunt esse personam. Ponit ergo, *Factum est vespere & mane dies unus; ac si dixisset aptius, licet Christus passus*****

sit

n *Matt. 17. 1. 2. Pet. 1. 17. o Gen. 1. 4. p Psal. 109. 1. q Matt. 5. 14. r Joan. 15. 19. s Matt. 10. 35. t Gen. 1. 5. v Joan. 11. 9. x Psalm. 18. 2. 138. 16. y Gen. 1. 5. z Psalm. 29. 6. a Ibid. b Gen. 1. 5.*

sit ac mortuus non ex Divinitatis sed ex humanitatis naturâ, resurrexit autem per Deitatis potentiam: non tamen ex duabus personis constare dicendus est, sed ex duabus naturis: nec in eo Deus est ab homine separandus, quia Deus & homo unus est dies, id est unus est Christus. Unde & congruè sancti Patres instituerunt, ut sanguis Christi in sacrificium altaris nunquam de vino puro consecratur, sed semper in calice aqua cum vino misceatur: per vinum Divinitatem, per aquam verò intelligi volentes, Christi humanitatem.

CAPUT OCTAVUM.

*De beata Maria destinata ab aeterno, ut ad executionem
Incarnationis concurreret.*

His verò de Christi nativitate passione ac resurrectione, nostrâque redemptione breviter à Moyse praelibatis, rursus post operationem sex dierum de Tabernaculo in quo requievit, id est, de beatissima matre ejus Dominâ nostrâ sanctâ Mariâ, dignam memoriâ protulit sententiam dicens: *a Plantaverat autem Dominus paradisum voluptatis à principio, in quo posuit hominem quem formaverat.* Hoc si solummodo de illo Paradiso in quo positus est Adam ad litteram dictum intelligatur, mirum videtur quomodò à principio plantatus esse dicatur. Nam non in principio, sed die tertio jubente Deo, *b Protulit terra herbam viventem, lignumque faciens fructum.* Si ergo die tertio primitus factæ sunt arbores, quomodò à principio *Paradisus* iste plantatus dicatur? Sed si figuratè de Dominâ nostrâ dictum intelligatur, omnis quæstio solvitur. Plantaverat enim eam reverâ Dominus à principio, & cum ab ipso Filio ejus in Evangelio dicatur: *c Omnis plantatio*

a Gen. 2. 8. b Gen. 3. 11. c Matt. 13. 31.

ratio quam non plantavit Pater meus celestis eradicabitur : liquet profectò quòd illa quam plantavit, fixè & altius stabilita eradicari non potest. Plantaverat ergo eam Dominus à principio, quia ^d *Antequam quicquam faceret à principio, ab æterno ordinata erat, & ex antiquis antequàm terra fieret* : immobiliter in præscientiâ suâ Deus proposuerat & diffinierat per ejus fructum reparare genus humanum. Paradisum autem eam sæpe vocat sancta Ecclesia, cùm in ejus laude illud Cantici Canticorum decantat : *• Emissiones tue, Paradisus malorum puniceorum cum pomorum fructibus*. Paradisus namque, locus deliciarum interpretatur : & quis magis locus deliciarum intelligi potest, quàm venter ille in quo panis Angelorum & delitiæ eorum, novem mensibus reconditus mansit ? *† Plantaverat itaque Dominus Deus paradisum voluptatis à principio, in quo posuit hominem quem formaverat*, id est paraverat aulam regiam à principio : in quâ poneret filium suum, coæqualem sibi & coæternum, cùm hominem formaret. Sed quomodò plantaverat & qualem plantaverat hunc paradisum ? Planè talem, cui nulla deesset voluptatis causa. Cùm enim vult Rex aliquis dives sibi ædificare aulam, in qua fessus requiescere & frequentius velit habitare : eligit utique competentem locum, id est aquis irriguum, arboribus confutum, locorum natura munitum, nemori contiguum, hortorum abundantia circumseptum. Videamus si aliquid ex his defuit illi cœlesti aulæ Dominæ nostræ. Aquis fuit irriguus iste paradisus, quia *g Fons ascendebat de terrâ irrigans universam superficiem terræ*, & paulo post, *h Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita*. Quis est iste fons, sive fluvius qui egrediebatur de loco voluptatis ? Nimirum iste est de quo dicit Isaias, *i In die illâ erit fons patens domui*

David,

d Prov. 8. 22. e Cant. 4. 13. f Gen. 2. 8. g Gen. 2. 6. h Ibid. v. 10. i Zacha. 13. 1.

David, in oblationem peccatoris & menstruata. Iste egreditur de loco voluptatis, de utero scilicet sanctæ Mariæ irrigans universam superficiem terræ: id est sanctæ Ecclesiæ peccatores abluens, justos dulci potu reficiens juxta illud, *Super aquam refectiois educavit me: & Item, Inebriabuntur ab ubertate domus tue, & torrentis voluptatis tue potabis eos.* Qui inde dividitur in quatuor capita, quia unicuique Evangelistarum divisit, quid vel quantum de se dicere deberet: & vide quàm mirabiliter etiam ipsos Evangelistas exprimit & determinat. *Nomen uni Phison, ipse est qui circuit omnem terram Euilath, ubi nascitur aurum, & aurum terre illius optimum est: quia aurum pretiosius est omnibus metallis, & Divinitas Christi pretiosior est humanitate.* Non incongruè per Phison, qui circuit terram in qua nascitur aurum: intelligimus Joannem, qui aliis cæteris de Divinitate Christi contemplatus est & locutes, *Et nomen fluvio secundo Gihon, ipse est qui circuit omnem terram Æthiopie.* Mattheum in Æthiopiam ad prædicandum missum esse, eamque prædicando circumfisse & ad fidem convertisse, ibique passum fuisse, legimus. Ideoque per Gihon, rectè ipse designatur. *Nomen verò fluminis tertii Tigris, ipse vadit contra Assyrios.* Lucam natione Syrum fuisse legimus, qui ad Christum conversus, vadit contra Assyrios: dum contra errorem patrum scribit Evangelium, ideoque per Tygrin potest designari. *Fluvius autem quartus ipse est Euphrates, qui circuit Babyloniam & Alexandriam in qua Marcus prædicavit & Evangelium scripsit, atque passus est: & ideo non incongruè per Euphratem potest idem Marcus designari.* Paradisus ergo iste, id est, Dei genitrix, *¶ Hortus conclusus, fons signatus, patens aquarum viventium, quam sicut dies verni circumdant flores rosarum & lilia corvullique, quæ sicut cinnamomum & balsamum aromatizans suavissimè* jugiter

k Psalm. 22. 2. l Psalm. 35. 9. m Gen. 2. 11. n Ibid. vers. 13. o Ibid. vers. 14. p Cant. 4. 12. & 15. q Cant. 2. 1. r Eccl. 24. 20.

jugiter flagrat odore Paradisus inquam iste, videamus quàm forti polleat munitione: Dicitur in amoris Cantico, ¶ Sicut turris David collum tuum, quæ edificata est cum propugnaculis suis; mille clipei pendent ex ea, unus armatura fortium. Collum inter caput & corpus medium est, caputque jungit corpori. Collum ergo sanctæ Ecclesiæ competenter Domina nostra intelligitur, quæ inter Deum & homines: Mediatrix existens, dum Dei verbum Incarnatum genuit, quasi caput corpori, Christum Ecclesiæ, Divinitatem humanitati nostræ conjunxit. Hæc sicut turris David constructa dicitur, quia hanc Rex David ille mansuetis contra Nabuccodonosor Regem Babylonis crexit & munivit, in hanc contra eum pugnaturus intravit, sicut in Evangelio dicitur: ¶ Intravit Jesus in quoddam castellum. Ex hac castellum illud expugnavit, ad quod invadendum præmittens milites suos, dicit eis. ¶ Ite in castellum quod contra vos est, & invenietis asinam, id est naturam humanam alligatam à Rege Babylonis, Solvite & adducite mihi. Ex hac turre fortem illum devicit, qui in pace æternis atrium suum custodiens, sedebat in medio fluminum suorum teste Isaia & dicebat: ¶ Sicut colliguntur oves quæ direlietæ sunt, sic universam terram ego congregavi: & non fuit qui moveret penam, & aperiret os & gauderet. Ex hac inquam turre egrediens ille verus David, 2 Rufus & pulcher aspectu: Rufus propter asperionem sanguinis de latere vel pedibus ac manibus defluentis. Pulcher aspectu, quia 2 Speciosus formæ præ filiis hominum, Goliath superbum in fronte percussit, prostratumque gladio proprio interficiens, universa arma ejus in quibus confidebat abstulit, & spolia ejus distribuit. Sicque victor ad mili-

¶ Cant. 4. 4. 2 1. Tim. 2. 9. ¶ Juxta editionem vulgatam, nam Græcus textus aliter legit, Luc. 10. 38. x Luc. 19. 30. y Esai. 10. 14. z 1. Reg. 16. 12. & 17. 42. a Psal. 44. 3. 1. Reg. 17. 50.

milites suos cum triumpho rediens, ^b *Confidite*, ait, *ego vici mundum*: Et ^c *Nunc princeps mundi hujus ejicietur foras*. Hæc itaque turris ædificata est cum suis propugnaculis, virtutibus scilicet principalibus, vel donis Spiritus Sancti protegentibus eam: sicut ei per Gabrielem dicitur ^d *Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi*. ^e *Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium*. Per millenarium qui perfectus est numerus, significatur universis refertam fuisse virtutibus: unde & ab Angelo recte *Gratia plena* dicitur. Quod etiam tunc confirmatur cùm dicitur, *Omnia armatura fortium*: quia videlicet omnes virtutes, quibus fortes id est Sancti viri singuli, ab Angelis Dei dono muniti fuerant, ista sola universaliter in se suspensas & quasi insertas & infixas habuit. Quis autem cogitare vel æstimare sufficiat, quomodò Angelicæ cohortes ad obsequium ejus deputatæ, ei assisterent jugiter, unde & in eodem cantico: ^f *En lectulum inquit Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israël, omnes tenentes gladios & ad bella doctissimi*. Quis enim lectuli nomine convenientius, quàm ille venter designatur? In quo verus ille Salomon, Rex scilicet pacificus, cujus vultum desiderat universa terra, novem mensibus dulciter jacens requievit: & postea de eo tamquam de thalamo, sponsus processit. Hunc lectulum *sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israël*, quia non minores Angeli, sed sexaginta, id est perfectæ & infinitæ supremarum virtutum & potestatum legiones ad ejus servitium directæ, assidue illam circundant & ambiunt: quatenus & ei aliquid præcipienti sine morâ obediant, & appropinquantes fortè adversarios illico procul ab ea repellant. Hunc itaque ^g *Paradisum voluptatis à principio Deus plantavit, in quo posuit hominem quem formavit*, id est Filium suum sibi coæternum verbum, carnem factum, beatæ Virginis alvo coadunavit. Ut operaretur inquit & custo-

^b Joan. 16. 33.   ^c Joan. 12. 31.   ^d Luc. 1. 35.
- Cant. 4. 4.   ^f Cant. 3. 7.   ^g Gen. 2. 8.

custodiret illum. Quid operaretur, Isaias aperit dicens, *h Ut faciat opus suum, alienum est opus ejus ab eo: ut operetur opus suum, peregrinum est opus ejus ab eo.* Quid enim tam alienum est Deo, quàm vagire & fœmineo lacte nutriri? Quid Deo tam peregrinum, quàm mori? Opus illud prospiciens Abacuch *i Domine inquit audiui auditum tuum, & timui: consideravi opera tua, & expani.* De hoc opere, rursus dicit Dominus ipse per Isaiam: *k Obstupeſcite & admiramini, quia opus ego operor in diebus vestris, quod nemo credet, cum enarrabitur.* Hinc ipse Isaias, *l Domine inquit quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui revelatum est?* Hoc autem opus ex quo in ventre matris incarnatus est Deus, coepit operari: quia nimirum ideo homo factus est, ut hominem redimeret. Quod verò dicitur, *& custodiret eum:* expositione non indiget, quoniam & prius quàm in beata Virgine incarnaretur, & cùm in eâ clausus fuit, & postquam ex ea natus est, semper eam in omni sanctitate & munditiâ servavit.

*Qua gaudia matris habens cum virginitatis honore,
Nec primam similem visa est, nec habere sequentem.*

Nulla vero lingua dicere, nulla mens potest excogitare, quanta divini amoris dulcedine flagraret, dum Deum in utero clausum portaret. Cùm enim David qui solummodo per speculum & in ænigmate Deum contemplabatur, ex magnâ tamen devotione dicat *m Quàm magna multitudo dulcedinis tuae, Domine?* Quid sentiendum est de eâ, in quâ tanto tempore habitavit, *n plenitudo divinitatis corporaliter?* Depromebat reverâ in eâ sicut dicit quidam sapiens, universarum copia virtutum coelestem quandam & ineffabilem harmoniam: quia sine suavis modulationis spirituali cantilena, non est credendum vel unâ horâ Deum in eâ mansisse. Nemo autem miretur, quòd eam per Paradisum vel lectulum Salomonis significari posse dixerim: quia & beatus Augustinus in libro *De doctrina*

*h Esai. 28. 21. i Abac. 3. 1. k Habac. 1. 5.
l Isai. 53. 1. m Psalm. 30. 20. n Col. 2. 9.*

doctrinâ Christianâ dicit, nihil obesse, imò etiam prodesse si eadem sententia diversis modis intelligatur : tantùm ut à catholico sensu & dilectione Dei & proximi, non recedatur. Cùm ergo per lectulum Salomonis sanctam Ecclesiam figurari nullus contradicat : quia in eâ Dominus requiescit juxta illud ; *p Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum & trementem sermones meos.* Si inquam super humilem ipse requiescit : quis humilior eâ inveniri potest ? Quæ cùm ab Angelo mater Domini futura diceretur, ancillam ejus se vocavit dicens : *p Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Et in Cantico suo postpositis omnibus aliis virtutibus *q Quia respexit inquit humilitatem ancilla sue.* Cùm ergo & in animâ ejus Deus spiritualiter habitaverit propter incomparabilem humilitatem, & in carne corporaliter propter susceptam humanitatem : non video quæ ratio obsistat, ut non magis ipsa lectulus Salomonis appelletur, quàm quilibet alius sanctæ Ecclesiæ fidelis. Quod si aliquis dicere velit, sufficere posse expositionem antiquorum Patrum & novam vel insolitam superaddi non debere : Respondemus juxta illam Ruth Moabitidis sententiam, quæ paupertate oppressa loquitur ad Noëmi socrum suam : *r Si jubes, vadam in agrum & colligam spicas remanentes post terga metentium.*

*o Esai. 66. 2.   p Luc. 3. 38.   q Ibid. vers. 48.
r Ruth 2. 2.*

CAPUT NONUM.

Idem locus S. Scriptura potest exponi variis modis. Iterum de B. Virgine Mariâ, magnus illius encomiastes.

Sic ergo & nos colligimus spicas quæ metentium manus reliquerunt, imitantes illud Isaïæ : *a Et erit sicut colligens spicas in valle Raphaim.* Messores namque Sancti Patres &
a Esai. 17. 5.   Docto-

Doctores Ecclesiæ fuerunt, quibus à Domino dicitur, *b Rogate ergo Dominum messis ut mittat operarios in messem suam*: & alibi, *Ego misi vos metere: quod vos non laborastis*. Qui quoniam breves dies hominis sunt, mortē utique præventi, non totum agrum metere, id est non omnem Veteris Testamenti Scripturam exponere potuerunt, sed multas nobis spicas colligendas, id est plures sententias aliter atque aliter intelligendas reliquerunt. Quas si nos perscrutantes, velit aliquis reprehendere, videat ne non sit ejusdem bonitatis, cujus fuit Booz: qui eam coepto operi persistere exhortans, præcepit e pueris suis, ne quis ei molestus esset, imò de suis manipulis ei projicerent, & ex industriâ remanere permitterent, ut absque rubore colligeret. Sicque ipsa usque ad vesperam colligans & quæ collegerat virgâ excutens, invenit hordei tres modios. Per hoc typicè nobis insinuans, ut si quid fortè memoria dignum in Scripturâ sacrâ nos intellexisse senserimus: protinus virga id est rectitudine subtilis examinis, illud diligenter discutere studeamus: ne fortè dictis antiquorum Patrum quantulumcunque contraire inveniatur. Sed potiùs ad mensuram trium modiorum, id est fidem Sanctæ Trinitatis, operationemque trium virtutum, Fidei, Spei & Charitatis, coërceatur. Hoc quoque quòd eadem Ruth per ipsam spicarum collectionem, prædicti Booz familiaritatem adepta, & postmodum ei conjugali thoro legitime sociata, ad tantum honorem pertingere meruit, ut ex ipsis stirpe ipse Dominus Jesus Christus descenderit: mysticè nos hortatur, quod si ejus actus spiritaliter imitari studeamus, nos quoque per eos ad Domini dilectionem perducemur. Nemo ergo ut dixi reprehendi debet, si aliquam veteris Testamenti sententiam aliter exponat, quàm in antiquis inveniatur: tantùm ut nihil eis contrarium intermisceat: quia & ipsi antiqui doctores non uno eodemque modo eandem sententiam semper exposuerunt. Beatus enim Augustinus

expo-

b Matth. 9. 38. Luc. 10. 2. Joann. 4. 38. c Ruth 2. 16.

exponens illum versum , ^c *Qui emittis fontes in convallibus, inter medium montium pertransibunt aquae* : Montium nomine ibi intelligendos dicit Apostolos. Beatus autem Gregorius longè post , in Homiliâ (*Anno quintodecimo*) ejusdem versus mentionem faciens: nomine *Montium* intelligendos dicit *superbos*, *Convallium* verò *humiles*. Et cùm multa distantia sit inter superbos & Apostolos, neuter tamen horum Doctorum alteri contrarius extitit, quia per vtrumque & in vtroque Spiritus Sanctus loquitur : & licet diverso modo tamen ex vtriusque ore in proximorum mentibus ædificationem operatur. Si ergo nos quoque creationem terræ, ad recreationem humanæ naturæ referamus, minimè exinde reprehendendi sumus. Nam ipsa quoque creatio primi hominis, secundo homini, id est Christo, in multis locis convenienter potest aptari. Ille enim factus est sexta die, iste verò sextâ etate : Ille non de nihilo, sed de limo terræ factus est, iste de carne Virginis in ejus ventre à Deo formatus est. De illius costâ dormientis, ædificavit Deus mulierem : de istius latere in cruce mortui profluxit sanguis & aqua, quibus duobus ædificatur Ecclesia : quia nisi quis aqua baptismatis renatus, & sanguinis Christi perceptione ei conjunctus fuerit, nec Christi nec Ecclesiæ membrum, vel filium se appellare poterit. De Adam & Evâ omnes secundum carnem nascimur, de Christo & Ecclesiâ omnes spiritualiter nascimur. Jam verò ipsa verba quæ de Evâ Adam dixit, consideremus. ^d *Hoc nunc inquit os ex ossibus meis, & caro de carne mea* : per ossa fortes Ecclesiæ, per carnem debiles intelliguntur. Dominus itaque ostendens infirmos quosque in Ecclesia à fortibus despici non debere, cùm præmisisset per Adam, *Hoc nunc os ex ossibus meis*: subjecit, *& caro de carne mea*. Os ex ossibus Christi intelligi possunt, quibus dicitur, ^e *Nolite timere eos qui occidunt corpus*: Caro verò

^e *Psal.* 103. 10.   ^d *Gen.* 2. 23.   ^e *Matth.* 10. 25.

verò infirmiores, quibus dicitur : *f Cum persecuti vos fuerint in civitate unâ, fugite in aliam.* Offibus dicitur, *g Nolite portare sacculum neque peram neque calceamenta :* Carni dicitur, *h Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram.* Et cùm de eo Paulus dicat, *i Qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contemptâ :* Carni tamen, id est, infirmioribus compatiens, & ne subitaneo timore prefì desperarent exhortans, *k Tristis est inquit anima mea usque ad mortem :* *l Et, Pater si possibile est, transcat à me calix iste.* Ne ergo infirmi desperent, sese eis sociat dicens, *Et caro de carne meâ.* Gallinæ *m* etiam magis quàm alii avi se comparat, quæ pullis suis plus omnibus avibus compatiens, voce fit raucâ, plumis hispida. Hinc est quodd ipsam principalem & primam columnam Ecclesiæ permittit Petrum Apostolum se tertio negando cadere, ut post casum resurgens, disceret infirmis eadentibus condescendere dicens ei : *n Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Quamobrem *Relinquet inquit o homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne unâ :* quod Apostolus exponens, *p Sacramentum inquit hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Ipse enim patrem suam & matrem, id est, Synagogam, de cujus stirpe secundum carnem natus fuerat relinquens : adhæsit uxori suæ, sanctæ scilicet Ecclesiæ : Et sunt *duo in carne unâ*, sponsus & sponsa, caput & corpus, Christus & Ecclesia. Hæc autem coadunatio facta est in glorioso & nobilissimo illo thalamo, id est in beatæ Virginis utero, cujus aduentum ipse Deus serpenti maledicto comminando, pronuntiat ita dicens, *q Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius. Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo illius.*

Caput

- f Ibid. vers. 23. g Luc. 10. 4. h Luc. 22. 36. i Heb. 12. 2. k Matth. 26. 38. l Ibid. vers. 39. m Matth. 23. 37. n Luc. 22. 32. o Marc. 10. 7. p Ephes. 5. 32. q Gen. 3. 15.*

Caput enim serpentis superbia est, quia & ipse ejectus est de coelo, & hominem ejecit de Paradiso, dicente Apostolo: *q Initium omnis peccati superbia*. Hoc autem caput, id est, superbiam ipsa valde contrivit & per se & per semen suum, id est, Filium suum: per se quidem, cum dicit, *Ecce ancilla Domini*: per filium verò suum, qui cum Deus esset, *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem*. Verum de Adam & Evā ista sufficiant, nunc verò adhuc de Noë quomodo passionem Domini-
cam præsignaverit, unum exemplum ponamus & sic sermonem finiamus.

q Eccl. 10. 15. r Luc. 1. 38. f Phil. 2. 8.

CAPUT DECIMUM.

Quomodo nudus Noë passionem Christi figuraverit?

Plantavit inquit *a Noë vineam, & bibens vinum inebriatus est & nudatus in tabernaculo suo*. Per Noë in hoc loco personam Domini intelligimus, qui *Plantavit vineam*, populum scilicet Judaicum de quo in Psalmo dicitur: *b Vineam de Egypto transfulisti, ejecisti gentes & plantasti eam*. De hac & Isaias, *c Vineam suam est dilecto in cornu, in loco uberi, & expectavi ut faceret uvae & fecit labruscas*. Per vinum quod Noë bibit, intelligimus dilectionem quam Dominus ad populum Judaicum habuit. Licet enim totum mundum sanguine suo redemerit, tamen specialius pro eis se venisse testatur, dicens in Evangelio: *d Non sum missus nisi ad oves, quae perierunt domus Israel*. Hoc autem vinum tantae fortitudinis fuit, ut bibens illud inebriatus fit: quod Apostolus exponens, *e Propter nimiam inquit charitatem suam quæ dilexit nos Deus, filium suum misit*
in fi-

a Gen. 9. 21. b Psalm. 19. 9. c Esai. 5. v. 1. & 2.
d Matth. 10. 6. e Eph. 2. 4.

in similitudinem carnis peccati. Sicut enim ebrius sensu perduto non confiderat quid faciat, sic & Dominus propter nimiam vim dilectionis, fecit quod nunquam eum aliquis credidisset facturum, nec pertinere videbatur ad maiestatis ejus excellentiam ut faceret: nasci videlicet de foemina, lacte ejus ali, colaphis coedi, expui, crucifigi & mori, sed hæc omnia quasi ebrius pertulit. Ne cui autem incredibile videatur, quod Noë ebrium figuram Domini gestare diximus, consideret quod per David dicitur: *a Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino.* Dicitur etiam in amoris Cantico, *b Fortis est ut mors, dilectio.* Crapulatus ergo à vino, id est nimietate dilectionis erga nos flagrans, nudatus est in tabernaculo suo: quia in populo Judaico qui propriè tabernaculum & domus ejus esse debuit, exhonoratus & consputus, & etiam corporaliter à Pilati militibus vestimentis suis nudatus, & nudus in cruce fuit suspensus. Cham autem filius ejus minor qui patrem nudatum derisit, incredulum populum designat, id est eos qui Christum videntes nudum in cruce suspensum, iridentes eum & capita sua moventes dicebant: *c Alios salvos fecit, se salvum faciat, si hic est Christus Dei dilectus.* Per Sem verò & Japhet majores filios, Prophetæ & Apostoli designantur, qui videntes eum nudatum, vel in spiritu Prophetæ, vel in corpore Apostoli, non despexerunt sed honoraverunt eum. Ex his unus est Isaias, qui prospiciens eum nudatum dicit: *d Non est ei species, neque decor; & vidimus eum & non erat aspectus, & desideravimus eum despectum & novissimum visorum, virum dolorum & scientem infirmitatem. Et quasi absconditus vultus ejus & despectus, unde nec reputavimus eum. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit, & nos putavimus eum quasi leprosum, & percussum à*

Deo

a Psalm. 77. 65. b Cant. 8. 6. c Matth. 27. 42.

d Isai. 53. 2.

Deus & humilitatum. Cui alter consonans Paulus scilicet Apostolas, • *Nos inquit Prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam; ipsum autem vocatis Judæis atque Græcis, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam.* Sed evigilans Noë, non ipsum filium qui se deriserat, sed Chanæan filium ejus maledixit: duos autem qui se honoraverant, benedixit. Quia Christus resurgens ex mortuis & ascendens in cælum, Prophetas quidem & Apostolos, omnesque qui prædicationi eorum crediderunt, secum glorificavit: semen verò incredulum paniri præcepit, sicut in supradicto psalmo dicitur: *g Et percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis.* In posteriora quippe inimicos suos percussit, quia in posteros eorum qui se crucifixerunt, & in præsentis vitæ sententiam dispersionis & captivitatis, & in futurâ jaculum æternæ damnationis intorsit. Sed quia de Christi incarnatione & passione multa jam dicta sunt, tempusque est tam prolixi sermonis terminandî: ad Dominam nostram misericordiæ matrem, iterum oculos vertamus: & per cujus benedictum fructum salvati sumus, in ipsa finem loquendi faciamus.

CAPUT UNDECIMUM.

Author vertit sermonem suum ad Beatam Virginem, quam deprecatur ut misericordia Matrem.

Est enim re verâ mater illa de quâ dicitur: *h Et vocavit Adam nomen uxoris sue Eva, eo quod mater esset omnium viventium.* Eva quippe illa rectè dicitur mater morientium, quia per illius culpam omnes sententiam mortis incurrimus: hæc est autem mater viventium, quia per istam

c. 1 *Cor.* 1. 23. f. *Gen.* 9. 25. 10. 1. & 6. g. *Psalm.* 77. 66. h. *Gen.* 3. 20.

istam omnes vitam perditam receplmus. Sequentes enim Apostolum dicentem , *i Sicut in Adam omnes moriuntur , ita & in Christo omnes vivificabuntur : & nos de gloriosa matre ejus dicere possumus ; sicut per Evam omnes morimur , ita per Mariam omnes vivificamur. Paradisi namque porta per Evam cunctis clausa est , & per Mariam Virginem iterum patefacta est. De hac reverà à Domino dictum convenienter potest intelligi & *Faciamus ei adjutorium simile sibi*. Sicut enim cæteris corporalibus creaturis à Domino solo jussu creatis , hominem quem ad imaginem suam formavit per quem Christum significari intelligere possumus , quasi non sine consilio creare voluit dicens , *faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram* : ita & mulierem quasi per consilium creavit dicens : *Non est bonum hominem esse solum , faciamus ei adjutorium simile sibi*. Quod de Evâ quidem ad litteram nemo dubitat dictum , de sponsa verò sicut & matre Dei sanctâ Mariâ , & per eam de sanctâ Ecclesiâ non minus prædictum , convenienter potest intelligi. Licet enim per Isaiam dicatur , *Si ego qui alios parere feci , ipse non pariam , dicit Dominus. Et si ego qui aliis generationem tribuo , sterilis ero , ait Dominus Deus tuus*. Tamen ante beatam Mariam quasi sterilis fuit , qui quamvis omnia ut Deus creaverit , nullum tamen eo modo , quo postea filium peperit. Ubi verò dicente Deo *Faciamus ei adjutorium simile sibi* , Unigenito filio suo carnem nostram quasi sponsam in utero beatæ Virginis tanquam in thalamo sociavit : & sicut dixit Adam , *Erunt duo in carne una* , ita Deum & hominem in uno Christo copulavit : illico sterilitate remotâ Deus parere coepit illos filios , de quibus dicit Joannes : *Quotquot autem receperunt eum , dedit eis potestatem filios Dei fieri , qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis , neque ex**

volun-

i Corinth. 15. 22. & Gen. 2. 18. l Ibidem. m Esai. 66. 9. n Gen. 2. 18. o Ibid. v. 24. p Joan. 1. 12

voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Ecce ergo quàm competentèr de Dominâ nostrâ dictum intelligitur, q *Faciamus ei adiutorium simile sibi.* Deus enim est pater rerum creatarum, & Maria mater rerum recreatarum. Deus qui de nihilo creavit omnia, voluit ea corrupta reparare sine Mariâ. Deus omnia creavit, & Maria Deum generavit; & quia Dei filium genuit Maria, sponsa utique Dei facta est Maria. Non tamen solum Deum Maria genuit, sed post illum & per illum multos filios Dei generavit, qui ei quotidie clament devotè, *† Pater noster qui es in cœlis.* Illos filios non dedignatur bonus filius Mariæ fratres appellare dicens *† Narrabo nomen tuum fratribus meis: & † Ite, nuntiate fratribus meis.* Denique filius Mariæ, frater noster est: & consequenter etiam Maria mater nostra est. O quid Mariæ debemus! Per Mariam Deus factus est pater noster, quia per illam Dei Filius factus est frater noster. Per Mariam Deus creator noster, factus est pater noster: per Mariam Deus Judex noster, factus est frater noster. Quid jam timendum nobis est, quando judex noster est frater noster: & Judicis nostri mater, est etiam nostra mater? Si propter peccata nostra, nobis fortè iratus est judex noster: non desperemus, quia ipsius mater est etiam nostra mater. Placet ergo pia mater, pium filium reis filiis: reconciliet bona mater, iratum fratrem fratribus miseris. Scripsit de eâ quidam bonus servus ejus, ille scilicet jam suprâ sæpe memoratus Domnus Anselmus in quadam oratione ad eam factâ hoc modo. « Meminimus, inquit, & meminisse delectabile est, quomodò apparens cuidam servo suo in extremis agentis, & interrogans utrùm cognosceret: cùm ille, Minime Domina, tremens responderet: quàm dulciter ei dixisti, *Ego sum misericordie mater.* Apud quam ergo rectius & confidentius miseri calamitates suas deplora-

q *Ibid.* † *Matth.* 69. *Luc.* 9. 2. † *Psal.* 21. 23.

† *Matth.* 28. 8. u *Visio cujusdam in extremis agentis.*

plorabunt, quàm apud te: quæ metuisti mater existere ejusdem Redemptoris & Judicis nostri? Te præfiguravit urna illa aurea in quâ Deo jubente positum est manna, panis scilicet Angelorum, quem per te manducavit humana natura. Hunc ergo panem, pia Mater porrige esurientibus filiis tuis: & ut illum dignè percipere possint, sana in eis palatum interioris hominis. Quamvis enim ipse Filius tuus dicat, *⁂ Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo*: terret nos tamen multum quidam de dapiferis ejus diceps *⁂ Qui manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit*. Scimus enim reverà tanti mysterii nos prorsus fore indignos, qui in multis eum offendimus. Ideoque licet eum desideremus, tamen conscientiam intrinsecus graviter remordente, eum suscipere formidamus. Sed ad te confugientes mediatrix nostra quæ es post Deum spes sola, tibi peccata nostra confitemur; teque inter nos & Deum mediatricem & interventricem fieri exoramus. Sed quid miseri faciemus? Angustia nos premunt undique. Cum enim Dei Filium offendimus, utique etiam matrem ejus quam ipse multum diligit, pariter offendimus. Quomodo ergo Filio reconciliari petimus per matrem, qui similiter offendimus matrem? Sed quia utrumque offendimus, ad utriusque misericordiam recurramus: & alteri per alterum reconciliari exoremus. Bona ergo mater, reconcilia bono filio tuo, reos filios tuos: Bone frater, reconcilia bonæ matri tuæ, reos fratres tuos. Bonus tu, & Bona tu: dulcis tu & dulcis tu. Bone ergo Domine & bona Domina, dulcis frater & dulcis mater, obsecramus misericordiam vestram, quatenus sic præsens festum Natalis pii fratris & partus piæ matris, sic nos recolere concedatis: ut per illud festum ad æternam festam nos perducat, ubi vos videamus, videntes gaudeamus,

⁂ Joan. 6. 57. ⁂ 1 Cor. 11. 29.

mus, gaudentes collaudemus per omnia secula seculorum
Amen.

Hic liber sancte Marię de Casa Dei scriptus anno
Incarnati verbi millesimo centesimo quadragesimo nono.

Et Nunc Vicarius, conventus Ordinis Praemonstratensis.

E X P L I C I T.

ERNALDI
ABBATIS BONÆ-VALLIS

Ord. S. Benedicti

OPUSCULA DUO.

Ernardus Abbas Bonæ Vallis.

ERNALDI
ABBATIS BONÆ-VALLIS,
Ord. S. Benedicti
OPUSCULA DUO

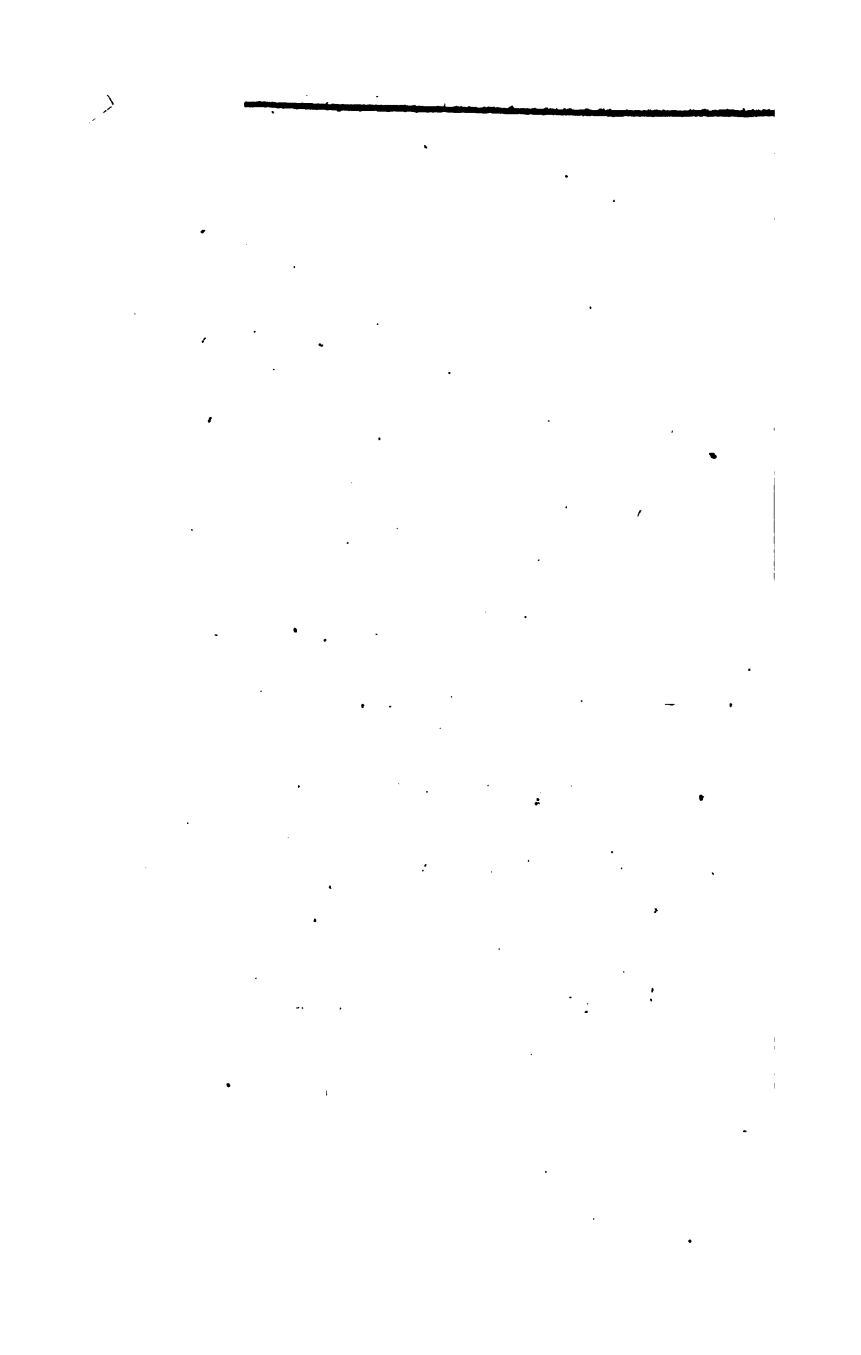
Quorum primum
Commentarius in Ps. CXXXII.
*Ecce quam bonum & quam jucundum habi-
tare fratres in unum , &c.*

Alterum
De Donis Spiritus Sancti.
*Ex MSS. Codicibus Abbatiarum Longi-
pontis & Cistercii.*

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officinâ PETRI VANDER MEERSCHE.
M. DC. XCII.

COMPENDIUM
VITÆ
ARNALDI
ABBATIS BONÆ-VALLIS,
CARNOTENSIS DIÆCESIS,
Ordinis S. Benedicti.

H Arnaldus, quem alii Arnaldum, alii Arnoldum volunt, vir non obscuræ famæ fuit, quamvis obscuræ originis, Divo Bernardo æqualis, eidemque uti & Petrus Cellensis, maximè familiaris. Institutum D. Benedicti professus, in sua (ut verisimile est) Bonavalle Carnotensis Diæcesis, ubi totum se, illis addixit studiis, quibus Christiana ac religiosa pietas, pasci ac foveri solet. Divinis ita, humanisque instructus litteris, Cænobio huic in Abbatem successu temporum & observantiæ merito præfectus est, maximo hujus monasterii quod in agro Carnutensi vix sexto ab ipsa urbe milliari conditum est, honore & commodo. In qua etiam urbe Petrus Cellensis paulò post Arnaldi obitum, munus Episcopale gessit. Hic Arnaldus est, quem S. Bernardus Claravallensis Abbas plurimum adamavit, ut Epistola ipsius 310. ad eum manu propria, in extremis scripta, fidem facit. Hic Arnaldus est, ab Arnulpho Lexoviensi Episcopo inquam laudatus, cui in hæc verba, ægotanti Arnulphus scripsit. *Cæperunt occurrere mihi, quæ de vestra dilectione jocunda provenerant. Occurrebat mihi siquidem charitatis vestre sanctum illud, dulcoque colloquium, quo prævalctis auditorum mentes rerum erudire sollertiâ, & aures jocundi sermonis suavitate mulcere. Recordabar quan-*

L tam

tam vobis scribendi gratiam bonitas divina contulerat, in qua nescio an magis sententiarum fructum, an discendi potitiam debeam admirari. Hæc enim apud vos tantâ sibi invicem paritate respondent, ut neque rerum majestas, verborum videatur coarctari angustiis: nec sermonis dignitas, aliquâ sententiarum excellentiâ prægari. Extant & aliæ ejusdem ad eundem Epistolæ, in quibus semper Arnaldus appellatur sicut etiam ab Henrico Gandavensi.

2. Tanta cùm fuerit Arnaldi nostri doctrina & pietas, ejus tamen lucubrationes, aliæ quidem latuerunt hætenus, excideruntve, aliæ aliis authoribus adscriptæ sunt, paucis auctori germano reservatis. *Arnaldus*, inquit Henricus Gandavensis, *Abbas Bonævallis vitam sancti Bernardi in quatuor libris, præter illum quem Abbas S. Theodoricus Guillelmus scripserat, explicavit: multa hinc inde tangens, quæ ipsi pertinere videbantur, ad materiam quam scribebat. Commentatus est etiam super quinque vel sex ultimis verbis Domini in cruce, multipliciter ac subtiliter inde disputans.* Verùm in hoc lapsus est Henricus, quod *Quatuor libros de vita S. Bernardi*, tribuerit Arnaldo, cui rectius Trithemius unicum assignat, & quasdam Epistolas. Ex libris enim quinque *De Bernardi vita* passim obviis, primus est Arnaldi foetus, alter Guillelmi Abbatis Sancti Theodoricus ac postea in Signiaco Monachi ordinis Cisterciensis. *Tres reliqui spectant ad Gaufridum olim Bernardi notarium seu amanuensem, ac postea IV. Clarævallis Abbatem.* Præterea in eo hallucinatur Henricus, quod *Arnoldum* ordinis Cisterciensis fuisse dicit in libro *De Scriptoribus Ecclesiasticis: quem instituti Benedictinorum fuisse constat.* Præter hæc, alia etiam opuscula Arnaldum authorem præferunt, in variis Bibliothecis, alia latuerunt hætenus, aut penitus interciderunt. Ex his omnibus Arnaldi operibus, in ultima editione operum Divi Cypriani Oxonii in Anglia anno 1682. è theatro Seldoniano procuratâ, atque ex ante-

fert: *Genitrix est obfetrix, & dilectam deponio ſolui exhibet clientelam.* Item eodem loco, *Nec præcedens delectatio aliquam expetat pœnarum uſuram.* Qui uterque locus in Arnaldi libello *De Laudibus B. Mariæ Virginis* legitur in hunc modum: *Ubi virgo & obfetrix & genitrix, ſibiſſi in illa celebritate exhibuit clientelam: Et infra, Nullam ihî uſuram pœnarum pro voluptate ultro repetebat.*

6. Illud huiusce rei loculentum quoque argumentum eſt, quod author libri iſtius Cypriano adſcripti, ubi de paſſione agit, eandem ſententiam habet, de Mariæ commendatione Joanni à Chriſto facta, atque Arnaldus in Sermone 3. *De verbis Domini in Cruce.* Illic enim ita Arnaldus loquitur: *Ecce Joannes pia hereditatis ſuſcepit teſtamentum, eligeris & in hoc proponeris omnibus. Joſeph qui eatenus miniſtraverat, te ſubrogato, cedit; nec matriſſia jura opponit: ut obſtruatur os loquentium inique impoſterum, quia matrimonium illud diſpenſationi divina, non copula carnali ſervierat. Ideoque nec Joſeph, cum Joannes eam ſuſcepit in parentem, queritur de diſjuncto connubio, quod diſpenſatorium fecerat, ſine ullo carnalis copula commercio.* Illic verò author ille in hunc modum. *Jam exigebat ratio ut conjugii removeretur opinio, nec ultra Pater Chriſti eſtimaretur, qui eatenus vicem patris & conjugis tenebat. Habebat Joſeph in hac Chriſti diſpoſitione rationabilem contradictionem, cum alteri commendaretur Maria, ſi ſe cognoviſſet carnalem maritum, &c.* utrobique author & Joſeph in paſſione ſuperſtitem fuiſſe exiſtimat, & Mariæ commendationem Johanni, prætermiſſo ſponſo, factam dicit, *ut carnalis copula removeretur opinio.* Hiſi ſi addamus teſtimonia MSS. Codicum, qui librum illum Arnaldo noſtro tribuunt, extra omnem quaſtionem erit, opus iſtud Arnaldi noſtri genuinum eſſe ſcœtum. Illud verò maximè commendat authorem, quod iſta ejus elucubratio digna ſit viſa, quæ Patrum ferè omnium Latinorum facundiſſimo, Cypriano tribueretur.

7. Tractatus *De Operibus sex dierum*, qui etiam in MSS. Codicibus Bibliothecæ olim Fulcardi montis, nunc Colbertinæ Parisiensis, *De Paradiso* inscribitur, operâ Dionysii Peronelti Ecclesiastæ urbis Antissiodorensis, sub nomine Arnaldi primùm editus. Authorem ipsum præfert in multis MSS. Codicibus, ex quibus illum exscripsit olim & transmisit ad Dominum Lucam Dacherium Dominus Bertrandus Tissier, Prior Bonifontis in Teraſcia, Cisterciensis ordinis; Archiepiscopatus Remensis. Atque etiam sub ejusdem nomine sæpius in Bibliotheca veterum Patrum, est impressus: Idémque est dicendum de libello inscripto, *De Laudibus Beatæ Mariæ Virginis*. Liber autem *Meditationum*, est tantùm editus ab Episcopo Exoniensi, anno 1682. ad calcem operum S. Cypriani.

8. Denique quod attinet *Ad librum secundum de vita S. Bernardi*, qui à nonnullis Bernardo Bonævallis apud Vesuntionenses Abbati Cisterciensis instituti, adscribitur. Jam quæstio illa soluta videtur, in notis recentioribus ad Bernardi Epistolam 310. quas Joannes Mabilonius edidit, cum Bernardi operibus, editionis Parisiensis anni 1667. apud Fredericum Leonardum, via Jacobæa sub scuto veneto. Nec obstat quòd aliqui obijciunt, scriptorem scilicet hujus libri, id ex obedientia, ut ipse ait, aggressum esse: quasi hoc arguat Cisterciensem illum fuisse & Claravallensibus subiectum imò familiare erat authoribus hujus sæculi duodecimi, ut etiam si majores essent ac Præsules, obedientiam prætenderent, si quando alicujus rogatu vitam aliquam describerent. Sic Baldricus Dolensis Archiepiscopus, vitam Hugonis Archiepiscopi Rotomagensis, scribere rogatus à Monachis Gemeticensibus: *Quis ego*, inquit, *Qui Domino Abbati vestro, vobisque fratribus nostris & Dominis, immò ipsi caritati non obediam?* Quod & innumeris aliis exemplis probari posset.

9. *Commentarius in Psalmum 132. Ecce quàm bonum*

COMPENDIUM VITÆ.

anterioribus multis editionibus correctâ, prodierunt *De verbis Domini in Cruce, de operibus Christi Cardinalibus*, hucusque & perperam D. Cypriano Carthaginensi Episcopo attributis, *De operibus sex dierum, de laudibus Beate Mariae Virginis, & meditationes variae*. Itemque inter Opera Divi Bernardi sæpius, *Liber primus de vita S. Bernardi*, alteri Bernardo Bonævallenfi apud Viennenses (ut ajunt) Abbati, à plerisque suppositus: de quibus singulis paulò amplius agendi, occasionem hic aucupari, haud erudiendo lectori incongruum fuerit.

3. Opusculum *De septem verbis Domini in Cruce* à nullo non adscribitur Arnaldo Bonævallis Abbati: quamquam nonnulli in eo fallunt, fallunturque, quòd Bonævallis apud Vesuntiones Abbatem interpretentur. Verùm quætionem omnino dirimit, subjecta apographi Cisterciani inscriptio: *Arnaudus Abbas de Bonavalle in francia, de verbis Domini*; nam franciæ nomine Bonamvallem agri Carnutenfis satis distingui ab aliis ejusdem nominis Monasteriis, quæ sive in Diocesi Viennensi, sive Pictaviensi, sive in Ruthenenfi consistunt: norunt omnes, qui res Gallicanas intelligunt. Istud opusculum, à Joanne Gagnejo Viro Docto primùm, Francisci primi Galliarum Regis à Consiliis & Elemosynis, excusum typis est cum hoc titulo, *Arnaldus Abbas Bonævallis in Diocesi Cornotensi, de verbis Domini in Cruce*.

4. Liber *de Cardinalibus Christi Operibus* inter S. Cypriani opera hætenus vulgatus, etiam Arnaldo nostro inscribitur, tum in Cisterciano & Clarævallenfi, tum in Oxoniensi apographo Collegii omnium animarum; tametsi in isto mendosè legitur *Bonavillanensis* pro *Bonævallenfis* Abbatis nomen. Ita enim inscriptio se habet in exemplari Clarævallenfi: *Domni Arnaldi Bonavallensis Abbatis liber de Cardinalibus Christi operibus*: atque in alio additur, *quem scripsit ad Adrianum Papam*, scilicet IV. hunc librum Arnaldo isti jam adjudicaverant

COMPENDIUM VITÆ.

benè multi, Robertus nempe Cocus in censura sua; Philippus Labbeus in notis ad librum Bellarmini *De Scripturis Ecclesiasticis* tomq I. verbo *Cyprianus*. Combefissius in apparatu ad Bibliothecam Concionatoriam, verbo *Arnaldus*: & Joannes Mabillon, in notis ad Epistolam 210. Bernardi Abbatis, editionis Parisiensis anni 1667. Quod tamdiu germani authoris nomen ignotum fuit, id factum ex authoris modestiâ, qui in fine prologi, nomen suum premi, his verbis postulat: *Libellum igitur quem de Cardinalibus Christi Domini nostri operibus scripsi, Paternitati vestræ suppresso nomine misi.*

5. Mirum est hoc opusculum S. Cypriano suppositum fuisse, cum sola ejus lectio contrarium persuadeat. Illud unum adferre sufficiat, quod scriptor agens de Baptismo Christi, ait, *Baptismum per quemcunque fiat, eundem esse; nec hoc privilegium meritis esse datum, sed gratiæ, & propriè sibi omnipotentiam Dei retinere hujus effectum.* Quod non facile dixisset S. Cyprianus, quippe qui omnem ab hæreticis Baptismum collatum respueret. Quid quod Scripturæ citationes vulgatæ respondent, quæ à Cypriani temporibus immensum abest: Quod author agens de unctione Crismatis, hæc scribit: *Hodie patent carceres, & damnati libertate donantur, severitate depositâ hodie judices mansuescunt.* Quod quàm alienum sit à tempore Cypriani, quo judices ferè omnes gentiles erant, nemo non videt. Adhuc in eodem sermone adfirmat, *Non solum in Regibus & Sacerdotibus unctionis honorem permansisse, sed & in omnem populum Catholicum effusam esse hujus gratiæ plenitudinem.* Cum longè post Cypriani tempora unctio Regibus, ne dicam Sacerdotibus adhibita sit. Verùm etiam si seponerimus varios Codices membraneos, qui istud Opus Ernaldo vindicant, id etiam pateret ex styli similitudine, tum ex mutuâ ejus comparatione, cum aliis ipsius operibus. Exemplo sit, quod author in libro *De Cardinalibus Operibus*, ubi de nativitate, hæc verba pro-

fert;

TRACTATUS
PIÆ MEMORIÆ DOMINI
ERNALDI
ABBATIS BONÆVALLIS

In Psalmum CXXXII.

HOMILIA I.

In Versum I. *Ecce quàm bonum & quàm
jocundum , habitare fratres in
unum.*

Ecce quàm bonum, &c. *Ecce*, vox intuentis & demonstrantis: *Quam*, ammirantis & exclamantis. Quatuor sunt proposita, quæ ita congruo ordine colliguntur, intuitio, admiratio, demonstratio, exclamatio. Intuitio, mundi cordis indicat puritatem: ammiratio, inspectæ rei magnitudinem: demonstratio, socialis animi Caritatem: exclamatio, ipsius Caritatis amplitudinem. Vide ergo qua laude extulit, quod tam abrupto principio de repente protulit: ammirando, exclamando, & amicos tanquam ipso digito ad spectaculum invitando.

Bonum est inquit, & *jocundum* quod vobis offero: utile est & delectabile, quod ostendo. Nonne ut verbis utar poetæ, *omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci?* M^o.

sunt bona & non jocunda, ut jejunia, quæ carnem affligunt: multa jucunda, sed nequaquam bona, ut carnis vitia, quæ Deum offendunt. Ille miscuit nobis vinum ad mensam sapientiæ, & proposuit bonitatem simul & jocunditatem, utilitatem & dulcedinem, in craterâ diuinæ clementiæ. Accedamus & bibamus, quia nec inhonestum est, quod bonum dicitur; nec onerosum est, quod jocundum describitur. Et quid est illud quæso, quod ita animum afficit propter jocunditatem, & affectum allicit propter commoditatem? *Habitare fratres in unum*: brevis descriptio, & quantò brevior, tantò obscurior. *Fratres* in Scripturis invenio quadrupliciter nuncupari, secundùm naturam, ut Jacob & Esau: secundùm cognationem, ut Abraham & Loth: secundùm gentem, ut totam domum Jacob: secundùm fidem, ut omnes, Christianos. Primi certant propter hæreditatem, & ab invicem separantur: secundi multò levius, in Genesi ab alterutrum dividuntur: tertii ^a *Divisi sunt ab ira vultus ejus*, & populus stultus & insipiens, prædicantur. In quarto quoque gradu multi falsi fratres, multi schismatici inveniuntur. Qui sunt ergo isti tam beati fratres, germani tam laudabiles, quos nec invidia cujusquam, ut primos dividit: nec pecunia, ut secundos secernit: nec vecordia, ut tertios à Deo secludit: nec multitudo, in hæreses & sectas disjungit. ^b *Multi sunt vocati, pauci verò electi*. Multi vocati faciunt hæreses, pauci electi manent ut fratres. Isti pauci isti electi, hi sunt fratres Jesu, qui servant ^c unitatem Spiritus contra invidiam; voluntariam paupertatem contra pecuniam; dilectionem ^d quæ fortis est ut mors, contra vecordiam; fraternam caritatem, contra Schismaticorum malitiam. Igitur præter illos paucos quos elegit Deus, conformes ^e fieri imaginis filii sui, ut sint isti ^f unum, sicut & ipsi unum sunt: in toto Orbe vix, imò nullatenus reperies, qui possit *Habitare in unum*. Nota ergo

ipsum

^a *Psal.* 54. 22. ^b *Matth.* 22. 14. ^c *Ephes.* 4. 3.

^d *Cor.* 8. 6. ^e *Rom.* 8. 29. ^f *Joan.* 17. 21.

U^t *quàm jocundum*, &c. Habetur sub nomine Arnaldi cum aliis indubiis ejusdem Operibus, in MS. Codice optimæ notæ & synchro scriptori, in Bibliotheca Longipontis ordinis Cisterciensis, Sueffionensis Diœcesis. Hunc anno 1676. deteximus cùm varias Gallicani orbis Bibliothecas veteres, excuterem: quem postea mihi transcribendum curavi ab ejusdem Coæmonacho, qui & aliam hujus operis copiam eodem anno, ad Joannem Mabillon Monachum Benedictinum, misit: tunc temporis de omnibus Arnaldi operibus in unum colligendis utque edendis, meditantem. Habet opusculum istud, ingenium Arnaldi nec imparem dictionis suavitatem, quam ubique spirat: ut sit nullus, qui lecto illo, in eandem nobiscum sententiam non veniat. Quamvis in homilia IV. & V. derelicto textu, hic author argumentum aliud ab proposito aggressus videatur. Arnaldi verò pietatem valde olet, ubi etiam à textu & argumento operis, aberrat.

10. *Opusculum de septem donis Spiritus Sancti*, sub nomine ejusdem Arnaldi extat MS. in Bibliotheca Cistercii Archimonsasterii, quem anno 1655. ad Lucam Dacherium misit transcriptum à se accuratè, Jacobus de Lannoy, Monachus hujus Cœnobii, vir juvandis litteratis natus. Notæ codex optimæ est, atque Opusculum istud ob eam quam amplectitur doctrinam, est Arnaldo Abbate, cujus nomen præfert & pietatem redolet, dignissimus. Negare tamen haud possumus, dictionem haud semper accedere ad eam elegantiam atque ornatum, quem in aliis suis tractatibus, Arnaldus præ se fert. Addo, in illo quòque citationes Scripturarum esse frequentiores, quàm in aliis Arnaldinis Opusculis: quamvis opus ex fundo suo industriæ magnæ sit, nec abhorreat à soliditate Abbatis nostri. Doctrinæ quam habet Cap. 8. *De lotione pedum*, conformis omnino est doctrinæ Arnaldi *De Operibus Christi Cardinalibus*, ut utrumque conferenti opusculum patebit. Non eodem

- semper ornatu in Opusculis suis procedebant veteres, sed remissiùs aliquando vel intensiùs, prout nata, vel argumento.

11. Franciscus tandem Titelmanus, qui Opusculum Arnaldi *De septem uerbis Domini in Græcâ* recensuit atque post Joannem Gagneum, huic quoque adscribit *Librum de Corpore & Sanguine Domini*, in prologo præmissio ad editionem suam, ubi hæc verba: *Fertur idem author, præter duos hos tractatus, nempe de verbis Domini in Cruce & de Laudibus Beatæ Mariæ Virginis, alia quoque scripsisse Opuscula de Operibus sex dierum, de- que Corpore & Sanguine Domini, quæ hætenus nobis in- visa.* Sed fortè liber ille *De Corpore & Sanguine Domini* spectat ad Guillelmum Abbatem sancti Theodorici, ejusdem olim instituti ac ejusdem temporis: qui scripsit de hoc argumento librum, quem sæpiùs in Manuscriptis Codicibus vidimus, conjunctum & collectum cum Opusculis Arnaldi Abbatis: unde hanc ob causam, nonnulli opinati sunt spectare ad Arnaldum. Vel etiam liber ille *De Corpore & Sanguine Domini*, non est aliud opus ab eo *De Cardinalibus Christi Operibus*, in quo de Eucharistia egregiè tractat.

12. Hæc latissimè de scriptis Arnaldi, cujus mentionem faciunt amplam Carolus de Vuisch Prior Beatæ Mariæ de Dunis in Flandria, *In Bibliotheca Scriptorum Ordinis Cisterciensis*, contendens multis & vanis, spectare illum ad istum ordinem. Cæsar Egassius Bullæus, sæculo 4. *Historiæ universitatis Parisiensis*, in Catalogo Illustrorum Academicorum sæculi istius. Joannes Mabillonius jam dictus, in notis ad Epistolam 310. Divi Bernardi, Citatæ editionis. Ego ipsè *In supplemento Bellarmini de Scriptoribus Ecclesiasticis*, tum in *Cypriano* ad annum 250. tum in *Arnaldo* ad annum 1160. quos videas. Philippus Labbeus, ibidem. Guillelmus Cavus *In Historia Rei Literariæ* sæculo 12. cum aliis multis.

Ecce quam bonum & quam jucundum, &c. 11

ipsum verbum *Habitare*, quod est immobiliter in unitatem consistere. Habitant autem & ipsi cum habitantibus g Cedar, sed carne, non spiritu: necessitate, non voluntate. Sicut advenæ, non indigenæ; ut peregrini, non domestici: denique ut compediti, non ut liberi. Unde & in morte, quando scilicet transeunt in libertatem gloriæ filiorum Dei, clamant & dicunt. *h Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.*

Impossibile cuiquam fortasse videbitur, quod dixi, Sanctos immobiliter in unitatem consistere: cum illud, unum vel illam unitatem, non aliud quam ipsum Deum velim accipere: quem solum verò esse unum, vel potius ipsum esse ipsam unitatem, in sequentibus comprobabo. Et dicet, quisnam mortalium immobiliter in Deum consistat, cum vel ad punctum temporis in illum ire, tam rarum, tamque difficile videatur? Adverte aliud esse quod dicitur, *In Deum*; aliud, *In Deo*. *In Deum*, motionem indicat; in Deo stabilitatem significat. Cum ergo dicimus *Habitare in unum*, vel consistere in Deum: latina quidem locutio dissonat, sed congruentia sensus ædificat: neque enim magnum est aliquoties peccare in Priscianum, si tali peccato ædificare poteris Christianum. Dicimus itaque *Habitare in unum*, ut & habitare stabilitatem assignet: & *In unum*, motionem significet. Stabilitatem ad intentionis propositum, mobilitatem ad affectionis profectum referimus. Habitant ergo in Deum sancti & stabiliter & mobiliter: mobiliter, quia à Deo mens sæpè relabitur, & iterum in illum dirigitur: stabiliter, quia intentio nunquam mutatur. Eo modo & Sphæram cæli, videbant Philosophi mobilem & immobilem: mobilem, quia perpetuo motu circa Galatiam rotatur: immobilem, quia à loco suo in alium non transfertur. Ita Sancti & mobiles, quia semper festinant ad bravium: & immobiles, quia incommutabile tenent propositum. Itaque *In Deum*

g *Psalm. 119. 5.* h *Psalm. 123. 7.*

Deum habitant Sancti, dum ad illum tendunt constanter ; habitant *In Deo* Angeli, dum manent in illo immutabiliter : isti *In Deum*, illi *In Deo*. Erit autem quando omnes & Sancti & Angeli erunt simul in ipso, & ex ipso, & per ipsum, & cum ipso. In ipso, refertur ad iustitiam : ex ipso, ad substantiam : per ipsum, ad gratiam : cum ipso, ad permanentiam. In iustitia, similitudo : in substantia, creatio : in gratia, reconciliatio : in permanentia, incommutatio accipitur. Nec te moveat, quod reconciliatio ad homines similiter & Angelos dicitur pertinere : nam sicut homines in Dei gratiam redierunt, ita & Angeli in pacem hominum transierunt, ut sint unum ovile, sicut & unus pastor. Et omnia quidem habemus ex parte, sed cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est, & erit Deus omnia in omnibus.

Unum, multifarie multisque modis. Dicitur namque unum secundum collectionem, ut grex unus, cum sit ex multis pecudibus adunatus. Secundum similitudinem, ut multorum cantantium, vox una pro similitudine concordie, in unum redacta. Secundum compositionem, ut corpus unum ex partibus diversis compositum. Secundum parvitatem, ut atomus unus, qui eò magis ad unitatem accedit, quò sectionem non recipit. Secundum simplicitatem, ut anima una, quæ licet in se diversas habebat potentias, una tamen & simplex est ejus substantia. Poterat & atomus dici unus secundum simplicitatem, sed magis propriè dicitur unus secundum parvitatem : sicut & punctum unum, instans unus. Quia licet in se non possint dividi, tamen partes eorum esse possunt quæ dividi possunt : ut plures atomi unum dividuam corpus constituunt plura puncta unam secabilem lineam faciunt : plures instantes unum interpolare tempus componunt. Hoc idem fortassis potest dici & de anima, quòd pars sit constitutiva unius dividuæ rei, id est hominis :
ideo

1. *Joan.* 10. 16. k 1 *Cor.* 13. 8.

Ecce quam bonum & quam jucundum, &c. 13
ideo non propriè unam appellari secundùm simplicitatem, quod utique verum est : Nihil enim ¹verè simplex est, præter Deum. Ipsum ergo solum & summum & principaliter, unum fateri necesse est, qui neque ex partibus compositus, neque ex diversis substantiis collectus, neque ex similibus adunatus, vel dissimilibus : neque in indivisibilem parvitatem redactus, neque in plures est potentias dissipatus : ut anima, punctum, vox, grex, & corpus. Unus igitur cùm sit solus Deus, jam probabile est, quod de solo Deo unitas prædicatur.

Et nota, quodd hæc ipsa unitas, de quâ hic agitur, longè ab illa unitate quæ pars est numeri, separatur : non enim hæc unitas in numerum potest multiplicari ; nec ex ea binarius, sive ternarius, vel quilibet alius numerus potest constitui, ut solet dici de numero, quod sit unitatum collectio. Trahit autem ethimologiam de græco, & dicitur unitas quasi onitas, id est, entitas sive essentialitas : unde & apud Græcos ὄν, id est, substantialis videlicet in se, & per se solum immutabiliter semper subsistens, Deus vocatur. Est autem quædam similitudo inter unitatem numeralem, & unitatem substantialem. Nam quemadmodum dicitur unitas, fons & origo omnium numerorum : ita quodammodo Deus fons est & origo omnium rerum : fons, propter inexhaustæ potentiæ majestatem : origo, propter creatricis substantiæ sine principio dignitatem.

Libet nunc iterum per singulas unitates, ut à prima scilicet usque ad summam unitatem perveniat, explanare. Et primò quidem ipsas species unitatis in brevi volo colligere, ut quid ex singulis recolligi debeat, compendiosè possim describere. Dicitur itaque unitas collectionis, similitudinis, compositionis, parvitat, simplicitatis. Collectio pertinet ad Monasticam Congregationem, ubi Pastor bonus collegit oves suas ab Oriente &

1 *Nihil verè simplex, præter Deum.*
M

& Occidente, ut recumbant cum ^m Abraham & Isaac & Jacob, in regno cœlorum. Similitudo spectat ad morum conformitatem: ut quemadmodum laudamus Dominum unâ voce, sic & uno corde, & concinnâ morum similitudine. Parvitas insinuat humilitatem, quæ illi semper adversatur, qui primus per superbiam deseruit unitatem. Simplicitas respondet ad intentionis puritatem, quæ mundat & preparat oculum ad Dei visionem: quia ⁿ *Beati sunt mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Qui summa & beata unitas, summa & beata charitas, una in se: tunc omnia erit in omnibus, in æternum & ultrâ, sive per omnia sæcula sæculorum, Amen.

^m *Matth.* 2. 11. ⁿ *Matth.* 5. 8.

H O M I L I A II.

In versum 2. *Sicut unguentum in capite,
quod descendit in barbam, barbam
Aaron.*

S*icut unguentum in capite..* Singula verba hujus Psalmi suo pondere librata sunt, idcirco non debet præteriri jota unum aut unus apex intactus. Sicut, nota est similitudinis quæ maximè Theologiæ familiaris est tribus de causis, tum propter ornatum, tum propter commodum, aliquando & propter necessitatem. Ornatus pertinet ad leporem scientiæ, commodum ad facilitatem intelligentiæ, necessitas ad difficultatem materiæ. Ornat enim sæpe similitudo sententiam, ut in proverbiiis: dat aliquando faciliorem intelligentiam in obscuris & abditis, ut cùm dicitur verbi gratia: quidquid enim ad hoc sequitur, similitudo præcedentium appellatur. Necessitas quoque aliquotiens cogit
dari

Ecce quam bonum & quam jucundum, &c. 159

dari. ^a similitudinem in his duntaxat quæ etiam viros acris ingenii solent exercere, & acutissimos sensus reddere impenitus: sicut cum loquuntur Sancti de mysterio Incarnationis, de partu Virginis, de proprietatibus Trinitatis. Adhibent similitudines, quibus utcumque nobis possint persuadere quod sentiunt: Quia videlicet apertâ ratione nullatenus valent insinuare quod cupiunt. Et idcirco dixi hanc speciem similitudinis, maximè Theologiæ famulari: quia nihil adeò humanæ rationi est perplexum, & ut ita dicam, involutum, quàm tractare de his, quæ etsi non contra rationem, tamen supra rationem esse probantur. Porro ornare sententias & obscura quæque per similitudines explicare, commune est nobis cum cæteris. Intuere igitur, quæ & ad quid data sit similitudo, de qua tractamus, & occurrent tria simul; ornatus scilicet, commodum, atque necessitas. Nam ut magis commendaret quod dixerat *Bonum & jucundum*, urbanè satis & eleganter singula statim propriâ similitudine decoravit: Et ait, *Bonum ut ros, jucundum sicut unguentum*. Et quoniam idiotis fortasse vel etiam capacioribus potuit esse obscurum, quod dictum est *Habitare in unum*: Subjungendum fuit aliquid simile, quod faciliorem faceret intellectum. Et quoniam magna est, imò quia indicibilis est multitudo dulcedinis tuæ ^b Domine, quam illi sentiunt quos abscondis in abscondito faciei tuæ: hæc maximè fuit causa, ut diceretur, *Sicut unguentum in capite*: ut saltem à simili daretur intelligi, quod mihi vel mei similibus, necdum ullo modo datum est experiri. Illud abscondisti timentibus, sed sicut dicunt, qui experti sunt, revelasti amantibus. Incipiam igitur & ego jam nunc saltem amare, si fortè amor iste in anima mea queat suos terminos dilatare: quoniam si creverit amicitia,

^a *Necessitas similitudinis ad explicationem mysteriorum.*

^b *Psalin. 30. 20.*

citia, crescet nimirum & illa scientia, quæ ipsi notitia est. Jam ergo ad similitudinis sacramentum placet accedere, quia assimilationis causas me gratulor invenisse.

Sicut unguentum in capite. Unguentum in capite Divinitatem intelligo in Christo homine, qui unctus est oleo • lætitiæ, unguento Majestatis & gratiæ: ita ut beata anima illa capax esset illius unctionis & gloriæ. Immensa quippe illa, suavis ac dulcis unctio: sed sine mensura totam accepit, cui tota plenitudo ^d Divinitatis corporaliter se infudit. Ut audiui corporaliter, respiravi, cum essem defunctus, incurvato & abbreviato • Helysæo, ut puerum suscitaret. Cum essem enim •^f carnalis, & non possem ea sapere quæ Dei sunt, adhæsit anima mea post filium virginis, & exorsus sum meditari, caro carnem, homo hominem, & inveni absconditum mel in favo, unguentum pretiosum in vitro mundissimo. Audiui quoniam quærentibus se, illud mel aliquotiens suam exhalat dulcedinem: illud unguentum, suum expirat odorem. Beatus cui datum est, experiri. Unum scio, quia oppidò bonum est & jucundum habitare ibi in unum: ut sicut ille favus semper fruitur suo melle, sicut illa foelix anima nunquam caret sua beatitudine: similiter si non æqualiter, interdum vel modicum à parvulis gustetur, & *Quoniam suavis est.* Hic est enim ^h panis, qui confortat cor hominis, in loco horroris hujus & nostræ solitudinis, usque dum paupercula vidua ⁱ Sarephthēna congreget omnia vasa sua in unam domum, & impleantur omnia oleo Helysæi usque ad summum, & tunc stabit oleum. Nunc autem necesse est illud non stare, sed fluere & decurrere usque ad miserum hominem, qui ^k vulneratus à latronibus jacet in via, & plurimā

in-

c *Psa.* 44. 8. d *Collos.* 2. 9. e 4 *Reg.* 4. 32. f 1 *Corinth.* 2. 14. g *Psa.* 33. 9. h 3 *Reg.* 19. 6. i 3 *Reg.* 17. 14. k *Luc.* 10. 30.

Ecce quam bonum & quam iucundum, &c. 17

indiget medicinâ. Fluit igitur hoc unguentum de vivo fonte Angelicæ regionis, & irrigat omnem latitudinem terræ tuæ, & Emanuël! ^l à Summo caelo egressio ejus, & occurſus ejus usque in vallem Jerico, ubi occurrit vulneratis & languidis, ^m Curans omnem languorem, & omnem infirmitatem. Jam ergo operæ pretium videtur, inquirere, quinam sint illi beati: ad quos descendere dignetur unguentum illud tam potens, tam efficax, tam suave.

Quod descendit in barbam, barbam Aaron. Barba res est impassibilis, toti corpori præeminens, carni adhærens, de carne incrementum accipiens, sed sub capite constituta. Tales ergo sentio illos Spiritus supercœlestes, naturâ impassibiles, corpori totius Ecclesiæ quodam dignitatis privilegio præcellentes, ipsi verbo quod caro factum est, charitate perpetuâ adhærentes: ex eadem carne augmentum & reformationem suam, quantum ad numerum præstolantes, sed super se eundem Deum hominem adorantes. Hic est enim solus, cui datum est ⁿ *Ut in nomine ejus omne genu flectatur*: Et hoc est, quod per geminationem barbæ voluit confirmare, ut diceret barbam non cujuslibet esse: sed solius Aäron, qui *Mons fortitudinis* appellatur. Ille scilicet, qui primò o lapis parvulus crevit in montem magnum & altum: verè magnum, quia implevit orbem terrarum: verè altum, quia supra omnem virtutem ac principatum. Hujus ergo solius est barba, quia huic soli subjecta est omnis Angelica creatura. Ab illo igitur, velut ab arce omnium rerum, in proximos Angelos descendit effluentiâ gratiarum. Levavi oculos meos ad istos montes Israël, ad virtutes cœlorum, montes valde excelsos & præeminentes, si fortè inde veniret auxilium mihi: Circuivi q & plateas & vicos civitatis, attendens ut aliquis de sua

l *Psal.* 18. 7. m *Matth.* 4. 23. n *Philip.* 2. 10.
o *Esth.* 10. 7. 11. 10. p *Psal.* 120. 1. q *Cant.* 3. 2.

sua plenitudine mihi aliquid largiretur. Et ecce † unusquisque tenet quod habet, ne alius coronam ejus accipiat? & non est * qui de manu eorum aliquid possit eruerе, ut dixi. Unde ergo veniet † auxilium mihi? Consului prophetiam, & responsum est mihi: *Quia non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Igitur expectans † expectavi illum unum, & intendit mihi, quia misericors est, & fecit * mihi magna qui potens est. Verè magna, nam & totum misericordiæ suæ sinum aperuit, & dedit homini carnem suam in cibum, sanguinem in potum, animam in pretium, divinitatem sicut unguentum. Incommunicabile nihil reliquit, omnia sua nostra fecit. Quia ministravit nobis ipse etiam Dominus virtutum; facti sunt & illi nobis omnes ministri à summis usque ad imos, tota curia Angelorum. † *Omnes enim sunt administratorii, in ministerium missi, propter eos qui hereditatem capiunt salutis.* Nota quod dicitur, *Omnes*: nullus excipitur, nec illi qui assistunt Dominatori universæ terræ. Et quid mirum? Nulla est creatura invisibilis, nulla virtus, nulla potestas. qui sibi officium quasi indignum aut velit aut debeat judicare; cùm ipse Dominus exercituum per se, & in sua persona dignatus sit ministrare, imò se totum inquàm exponere: aded ut dicat quidam Sanctorum, quod penè de suo periclitaverit, ut nostra salvaret. Non ergo solam barbam unguentorum copia venustavit: sed etiam usque ad vestimentum nostri Pontificis, imò usque ad ipsa extrema vestimenta, uberrima suavitas ejus descendit. Vestimenti ejus intexturam, formam, modum, qualitatēve describere; alterius quidem est negotii, & fateor, vires excedit. Solam igitur oram vestimenti ejus volo discutere, quæ & pars est ejus humilior & terræ contigua, & à capite præeminenti longè remota. Et

pro-

† *Apoc. 3. 11.*   † *Deut. 32. 39.*   † *Psal. 13. 3.*
 † *Psal. 39. 1.*   † *Luc. 1. 49.*   † *Hebr. 1. 14.*

Ecce quam bonum & quam iucundum, &c. 19

profecto hæc quânto vilior, quânto inferior? tantò utique mihi vicinior, & qui inter Euangelicos publicanos & meretrices, utinam vel extremum locum obtineam! quia etsi longè videntur à capite esse, tamen in vestimento Domini computantur. Video alios esse circa peccatus Domini, qui de intimo corde ipsius & hauriunt & propinant: alios circè brachia, qui filios unicæ matris & amplexantur & foveant: alios circa renes, qui in virginitate perpetuâ perseverant: alios circa tibias, qui totius Ecclesiæ membra sustentant. Sola ora vestimenti jacet inferiùs, tanquam vilis, tanquam indigna, & tamen nescio à qua miseratione Domini, à vestimento Domini nunquam divisa. Hæc est vita poenitentium, ô egregie Psalter Israel, Propheta Domini, fistula Spiritus Sancti! Quàm pulchrè: quàm magnificè consolatus es poenitentes! audivit & præ gaudio contremuit cor meum, commota sunt viscera mea: nam facis mentionem de amicis sponsi, de his qui recumbunt super pectus Jesu, qui ducuntur in montem ^c excelsum, seorsum. De solis peccatoribus poterat dubitari, utrum & ipsi ad regale Sacerdotium pertinerent. Ergo condescende miseris, fove lapsos, solare lugentes. *Quod descendit in oram vestimenti ejus*, unguentum quod totam Uranicam regionem infundit, unguentum quod omnes Empyricæ domus substantias fovet & regit, quod omnibus lignis Paradisi vitalem succum infundit: hoc ipsum ad filios iræ, filios gehennæ, mira res! Ad semen nequam, ad genimina viperarum descendit. Qui erant, sed non cum illo: & vivebant, sed non illi: & sapiebant, sed non ipsum: ut insensati, ut ingrati, ut alieni. Reviviscat igitur animus peccatoris, & totum esse suum applicet Creatori, suum vivere Redemptori, suum

z Humilis sensus Ernaldi, de se ipso. a Misericordia Dei in peccatores eximie descripta. b Joann. 21. 20. c Marc. 9. 2.

suum sapere Inspiratori: ita ut quod sapit, quod vivit; quod subsistit, nulli hominum subtrahat: sed totum omnibus, totum singulis attribuat; quia unum est unguentum, una dulcedo, una suavitas, Deus qui vivit & regnat per omnia sæcula sæculorum, Amen;

HOMILIA III.

In versum 3. *Quod descendit in oram vestimenti ejus: sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.*

Quod descendit in oram vestimenti sui: sicut ros Hermon, qui descendit in montem Syon. Faciendum existimo quod juxta Timæum Platonis, in omni tractatu fieri decet: ut inter initia consideretur, quid sit de quo agitur. Oritur sermo non de villis atque agris, neque de re, quæ sæcularibus & elatis animis soleat esse domestica. Agitur enim de illa invisibili unctione, quæ cum mansuetis ac simplicibus quoddam habet familiare contubernium, & mira quædam atque divina operatur, in corde contrito & humili: *a Insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc.* Insipiens quidem est, qui se ipsum non cognoscit: Stultus, qui Dei bonitatem non intelligit. Et hoc duplex malum operatur sola superbia, quæ & furatur homini cognitionem sui, & rapit ab eo intelligentiam Dei: & ita insipientium ejus non est jam numerus *b Ignorans ignorabitur: c ideo insipiens non cognoscet, d & Spiritus Sanctus auferet à se cognitiones, quæ sunt sine intellectu, idcirco stultus non intelliget.* Quid non cognoscet, & quid non intelliget. *e Quam magnificata sunt opera*

14

a Psalm. 91. 7. b Sapient. 1. 5. c Psalm. 91. 7. d Sap. 1. v. 6. e Psalm. 73. 12.

Ecce quam bonum & quam iucundum, &c. p 1

ipsa tua Domine, quibus scilicet operaris salutem in medio terræ, in medio cordis contriti & humiliati : ut requiescat Spiritus & tuus super humilem & quietum, & tremementem sermones tuos, Abscondi g eloquia tua in corde meo. h Et timor & tremor venerunt super me, sensi unctionem tuam, & quievi à prava consuetudine. Intellexi quoniam sine te i nihil possum facere, k & humiliatus sum usquequaque. Hoc totum ignorat stultus, quia elatus, tumultuosus, præsumptuosus, præsumptione Deum offendit, tumultuatione proximum lædit, elatione sese confundit. Non immerito dictum est, l *Insuperans & stultus peribunt.* O Domine non veniat mihi m pes superbiæ, pes lubricus, pes maledictus, in quo ceciderunt omnes & homines & Angeli, malè operantes iniquitatem : superbis enim tu n resistis, idcirco o expulsi sunt, nec potuerunt stare. Humilibus autem das gratiam, quæ sola hominem à nexu & compede peccati potens est liberare, ad iustitiæ viam revocare, in bono proposito confirmare, ad quietem repromissam inducere : 1mo. ne peritum eat, 2do. ne erroneus fiat, 3^{tio}. ne iterum corruat, 4to. ne fructu careat. Hæc est quarta p vigilia, in qua eripit laborantes. Nota genera gratiarum : q est enim gratia liberans, gratia justificans, gratia confirmans, gratia glorificans. Hæc est illa invisibilis, multiplex, subtilis, & efficax unctio paulò superiùs prælibata, quæ descendit ad r lapides ut faciat filios Abrahæ, suscitans s de pulvere egenum, & de stercore erigens pauperem. Et vide qualem inveniatur, unde inducat, quo promoveat, ut aliquando restitutus in gradum pristi-

f *Esa.* 66. 2. g *Psal.* 118. 111. h *Psal.* 54. 6. i *Joan.* 15. 5. k *Psal.* 118. 107. l *Psal.* 48. 11. m *Postulat humilitatem.* n *Jacob.* 4. 6. o *Psal.* 35. 13. p *Matth.* 14. 25. q *Varia Species gratiarum.* r *Matth.* 3. 9. Luc. 3. 8. s *Psal.* 112. 7. *Operationes gratiarum.*

pristinum, * *Sedat cum Principibus*, & *solum gloriæ dignus sit obtinere*: Invenit languidum, & tumidum; fœtidum, à planta pedis usque ad verticem, non erat in eo sanitas. Languor ad incontinentiam, tumor ad superbiam, fœtor ad blasphemiam pertinet. Blasphemiam, locutione: superbia, cogitatione: incontinentia, operatione perficitur. Mittit ergo potentissimus medicus unguentum efficax ad curandum, quod statim curat languorem, premit tumorem, pellit fœtorem: Et quia contraria contrariis curantur, opponit incontinentiæ honestatem, superbiæ humilitatem, blasphemiam silentii gravitatem. Omnia quæcunque voluit fecit, & in uno solo homine illos tres mortuos Evangelicos suscitavit: in domo, in porta, in monumento; corde, lingua, manu. Funiculus triplex difficile rumpitur, sed omnipotens est unctio quæ hæc operatur. Quæ ergo tanta contulit peregrino, vide etiam quanta faciat, in exitu Israël de Ægypto. Adest enim morienti, adest exeunti, adest quiescenti. Quis enim angustias mortis patienter sustineat, nisi habeat Spiritum consolantem? quis ad occursum dæmonum non expaveat, nisi habeat adjuvantem? quis ad requiem transeat, si non habeat præcedentem? Adest ergo unctis, ubique ægrotum suum fovens suaviter, ut sustineat non solum patienter, sed aliquoties etiam delectabiliter; transeat constanter, quiescat feliciter. O quanta unguenti hujus potentia, gratia, gloria! quæ tantos lenit dolores, fugat horrores, spirat odores: in abitu angustiarum, in transitu miseriæ, in sinu Abraham? Ibi sedet * pauper cum principibus qui congregati sunt cum Deo Abraham, & habet locum in folio quod est excelsum & elevatum: excelsum in Angelis qui nunquam corruerunt, elevatum in hominibus qui surrexerunt. Ibi *Descendit unguentum etiam in oram vestimenti*, non utcumque, non humiliter: sed sicut

abun-

t *Psal. 112. 8.* u *Potissimum in egressu corporis.*x i *Reg. 2. 8.*

Ecce quam bonum & quam jucundum, &c. 13

abundantissime Descendit ros Hermon in montem Syon. Hermon, dicitur lumen exaltatum. Christus est, qui & se ipsum humiliavit usque ad mortem, propter quod & Deus exaltavit illum, sed non solum. Solus humiliatus est; sed non solus est exaltatus: omnia enim trahit in se, ad se, per se; ut *Via, veritas, & vita. Via*, hic peregrinantibus propter multos errores, & vastum exilium: *Veritas*, hinc exeuntibus, quando post se relinquunt vanitatem & mendacium. *Vita*, illuc pervenientibus ad terram viventium, ubi Hermon stillat super eos & in eos suum rorem: ubi verum lumen scintillat in eos suum splendorem, & descendit etiam in oram vestimenti, sicut in montem Syon. *a* O mons Syon civitas veri David, turris excelsa, in alto sita, & super muros tuos Angelorum custodia! O civitas Sancta, quæ regem habes Christum, Senatum multitudinem Sanctorum, exercitum Choros Angelorum, legiones cœtus Martyrum, qui usque ad sanguinem victoriosissima prœlia peregerunt! O pulchra civitas, quam sol justitiæ totam irradiat, quam totam ros Hermon influit & fecundat! *b* me miserum, qui extra castra tua expulsus sum tanquam læprosus! utinam possem figere tabernaculum meum in atriis tuis, vel saltem in suburbanis tuis. In atriis tuis habitat, qui est in excessu: in suburbanis tuis, qui est in profectu. Ego miser, nec excedo, nec proficio: sed nescio per quæ phantasmata cogitationum, in dies revertor *c* ad vomitum sicut canis immundus. Non sicut *d* catelli quiedunt de micis quæ cadunt illic de mensa illa cœlesti, de mensa filiorum Dei, qui discumbunt in Cœna illa *e* super pectus Jesu. Tria mihi sola supersunt, lugere, continere, timere: propter mala præterita,

propter
y Philip. 2. 8. z Joan. 14. a Mons Sion in gloria: cujus heic offeruntur laudes. b Eterni humilis sensus, c 2 Petri 2. 21. d Matth. 15. 27. Mar. 7. 28. e Joan. 13. 25. 21. 29.

propter instantiā, propter futura. Scio enim ubi hæc tria congregata ^f fuerint in nomine Jesu, ibi est ipse in medio eorum; etsi non ut sponsus, tamen ut Dominus: necdum tanquam sponsus amorem imprimit, sed sicut Dominus terrorem incutit: in utroque tamen Jesus, in utroque Salvator; quamvis in isto dulcior, in illo asperior videatur. Erubescō tamen, quia adhuc maneo sub timore: prorsus erubescō, & tædium meum poenē nequeo sustinere. Sed ne majori tristitiā absorbeat anima mea, non modicē consolatur in eo quod scriptum est: *g Beatus homo qui semper est pavidus. Semper*, notavi illud *semper*, & abscondi illud in corde meo. Paveo, gratiā adveniente, gratiā recedente, gratia redeunte. Adveniens ingerit mihi pavorem, ne illam offendam: recedens incutit mihi tremorem, ne statim corruam: rediens immittit timorem, ne iterum illam amittam. Data lætificat, ablata cruciat, reddita ad majorem solertiam me statim provocat. Ita fiat Domine, timor tuus semper maneat in me; quia & ipse quanto diuturnior, tanto in dies fit castior, ut permaneat in sæculum sæculi. Cū autem ad purum fuerit defæcatus, & in filialem reverentiam commutatus: tū planē legam in libro experientiæ, quoniam timor tuus peccatorem & justificat & humiliat: ut sic oram vestimenti tui constituat; ut & vestimentum ad sanitatem, & ora pertineat ad humilitatem. Novi enim quia sancti & humiles corde benedicunt nomen tuum, & accipiunt partem in hæreditate tua, in regno tuo Cœlorum, ubi descendit in eas copia unctionis tuæ, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

f Matth. 18. 20. g Prov. 18. 14.

HOMILIA IV.

In versum 4. *Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, & vitam usque in seculum.*

Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, & vitam usque in seculum. Gratissima inchoatio hujus Psalmi, qui in bonitate & jocunditate operis subsequenter posuit fundamenta: sed non minus grata ejus conclusio, quæ sermonem terminat in benedictione & vita. Quam sapiens Cythareda, nobilis puer iste, in cujus harmonia, tam consono tractu respondent ultima primis. Intueri placet in hoc brevi Psalmo illam quadrigam Israël, illud novum a plaustrum David, cui imposita arca Testamenti ducebatur Jerusalem, in clangore & jubilo, & omni musico instrumento. Non est nova interpretatio, David figuratiter esse Christum: arcam testamenti Ecclesiam, quæ in clangore confessionis, & jubilo devotionis, cum omnium virtutum consonantia, tendit ad illam supernam Jerusalem matrem nostram impositam plaustro: cujus in præsentī Psalmo habes quatuor rotas, geminas scilicet in ipsa fronte Psalmi affixas, totidemque circa terminum, divinitus ordinatas. Duæ anteriores, bonitas & jocundatio? duæ sequentes, vita & benedictio. Jucunditas in dilectione Dei, bonitas in amore proximi suam sedem locavit: vita in corporis incorruptione, benedictio in animæ integritate consistit. Duo prima habemus in re, duo postrema tenemus in spe: & hæc quadriga quasi igneo curru Heliae tollimur de medio vanitatis. De hoc igneo curru æstimo dixisse Prophetam.

Rose

a 1 Reg. 6. & 7.   b David figura Christi est: Arca Testamenti, Ecclesia.

• *Rota ejus, ignis accensus.* Nonne apertè ignis appellatur dilectio, ubi dicitur: *d Aqua multe non poterunt extinguere charitatem?* Quam utique ipse auctor charitatis, dum in duo præcepta dividit, velut geminas rotas in curru suo & nostro constituit. Duas vero rotas sequentes, scilicet incorruptionem & integritatem, quare igneas appellavimus, ex subjecta similitudine demonstrabo. Cœlum illud in quo creati sunt Angeli, Empyrium appellari, id est igneum, asserit Dionysius Atheniensis, in libro *De sacro Principatu*. Igneum autem non à calore, sed à splendore: sicut è contrà gehenna dicitur ignea, non à splendore, sed ab ardore: quia & infernales Spiritus ardent, nec illuminantur; & cœlestes splendent, & non tormentantur? dum & apud inferos ignitus est ardor sine splendore, & apud superos igneus est splendor sine ardore. Eo nimirum modo ignea creditur futura, nostra etiam incorruptio corporalis & integritas spiritualis: quando & ipsam animam, splendor corporeus venustabit. Et ne forsitan cuilibet minùs exercitato, tantò videatur incongruum, quantò insolitum: quòd scilicet igneam animam vel igneam carnem nomino, ac per hoc ignitam animæ integritatem, vel corporis incorruptionem appello: noverit etiam in diffinitionibus Philosophorum animam ipsam, ignem licet invisibilem nuncupari. Ad quod probandum, duas virtuales proprietates ignis dixerunt, unam scilicet mulcebre[m], alteram verò peremptoriam asserentes, qualem cui inhaeret aut perimit aut consumit: illam verò mulcebre[m], qua substantiam sibi junctam fovet ac regit. Ac secundum hanc, non incongruè, ut reor, definierunt *f* animam esse ignem, quæ corpus suum quodam moderato calore mulcet & nutrit, & per fenestras oculorum lucem tanquam suum simile ad se trahit, & in ea gaudet, & eam diligit.

Pro-

c *Dan. 7. 9.* d *Quant. 8. 7.* e *Vox barba seu gallicismus nam gallicè dicimus tormenter, quæ tamen Ernaldo rara est.*
f *Definitio animæ, seu descriptio.*

Probato itaque tam ratione quàm authoritate, quòd rotæ illæ de quibus hîc agitur, meritò igneæ appellantur : nunc ipsam formam & partes ac compositionem singularem, libet assignare : deinde ipsum plaustrum totum conjungere, & ita de quatuor rotis, sermonem propositum terminare.

Primò de formâ. Forma rotæ ipso ejus circulo designatur, quod videlicet à rotunditate sumitur, quæ teste Hieronymo, omnium figurarum pulcherrima comprobatur. Verumtamen nisi ego fallor, hæc figura non tam pulchra est ad intuendum, quàm profunda ad intelligendum, magisque utilem animis, quàm delectabilem oculis demonstrabo. Dicit Apostolus : *Quoniam invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* In totalitate rerum visibilium oculum considerationis affigens, nullum invenio simulacrum, quòd expressius aut similius æternitatem Creatoris denuntiet, quàm in ea, quâ rotunditatis effigie decorantur : eo scilicet quòd in eis principium nullo modo possit, aut terminus denotari. Quapropter visum est mihi ; quidquid in mundo pulchrius, quidquid sublimius, quidquid lucidius invenitur : ut verbi gratia, solem, lunam, globos stellarum, & ipsam machinam infra cujus ambitum omne (ut dicitur) corpus tenetur : idcirco in eam speciem esse formatum, ut in his immensitatem intelligeret Conditoris, rationabilis creatura. Taceo illius judicæ institutionis coronas aureas, circulos, sphæras, annulos, & cætera multa in hunc modum formata : sine quibus nec templum perfici, nec tabernaculum erigi, nec altare vel mensa, vel arca portari, nec vestes imponi, nec candelabrum consummari, nec rationale super humerali potest connecti. Quæ omnia spirant sacramenta & perfectionem Ecclesiæ, nunc in parte, vel in toto, modò in membris, modò in capite ; aliquando de præsentī, aliquoties de futuro ; ple-

rum.

rumque de carne, nonnumquam de anima; sæpe de toto homine proponenda ænigmata & figuras: de quibus dicere per singula, proximum esse fastidio, & alterius fore negotii judicavi. Venio ad Sacramenta novi Testamenti, quæ tantò profundiora; quantò utique digniora intelligo: Interque omnia, illud terribile, illud divinum ac singulare Myſterium, corpus Christi. Non in alia forma consuetum est à Patribus consecrari nisi ^h rotundà, ut non solam carnem absque peccato, sed ipsum quoque verbum quod manet & in sua æternitate subsistit, semper intelligas in sua carne Patri offerri. Et hunc ego æstimo intellectum animæ Sacerdotis; multum conferre ad perfectum amoris illius, qui solet beare animos pietatis capaces. Video & aliud in circulo Sacramenti dignum memoriâ, ut quoniam Galilæus interpretatur volubilis, ille idem intelligatur fore in mensa Altaris, qui sedet super Cherubim: quorum rotæ in Ezechiele propter Galilæum qui præsidet, volubiles appellantur. Quia ergo sicut ex supradictis potest perpendi, rotunditas est perfectionis Insigne: id circo quatuor illa, rotas congruè & juxta rationem nuncupo: quia videlicet in primis duobus, hoc est in dilectione Dei & proximi, perfectio religionis innuitur: & in duobus aliis, id est in incorruptione corporis & in integritate animæ, consummatio humanæ beatitudinis possidetur. Nam & poeta, cum perfectum hominem describere conaretur, in summa subjecit, *Totus æres atque rotundus*. Jam ergo post descriptionem formæ, ad partes rotarum transeat oratio.

Partes rotarum integrales, sunt canti, radii & modioli. Volo itaque singulis rotis suos cantos, suos radios, propriosque modiolos assignare. Prima rota, dilectio Dei. Hæc rota habet cognitionem Dei quasi interiorem modiolum, ex quo videlicet, procedunt divisi ac multiplices radii meditationum, quibus per circuitum innexi sunt

h Ita Ernaldi temporibus.

sunt & infixi multiformes & innumeri canti devotionum, ubi perfectio maximè denotatur. Secunda rota dilectio proximi. Huic interior modiolus est virtus misericordiæ, unde procedunt radii compassionis & fraternæ clementiæ, quibus tot canti incumbentes exterius prominent, quot ad sustentationem proximi, quibus opera pietatis excrescent. Tertia rota, integritas animæ: & hæc compacta est ex modiolis perfectæ iustitiæ, & radiis plenæ scientiæ, & cantis consummatæ lætitiæ. Hujus rotæ partes sicut altrinsecus positæ, aut parum valent aut prorsus inutiles jacent, vel etiam noxiæ à recto dissident: sic è regione simul adjunctæ, ac velut in unius rotæ compositionem redactæ, in quantum intelligentia mea potest rimari, ad plenam & consummatam fœlicitatem, animam nostram restituunt. Sex quippe sunt offendicula, quæ omne bonum animæ aut deturpant aut puniunt. Nam & lætitia nostra vel immunda esse solet, propter vicinum fomitem concupiscentiæ: vel suspecta, propter infirmitatem alterius conscientiæ. Et iustitia nostra sæpe fit onerosa propter corpus, quod corrumpitur & aggravat animam: & indiscreta, propter innatam nobis invincibilem ignorantiam: & scientia nostra plerumque nos inflat, propter cenodoxiæ vanitatem: aut contristat, dum nostram cognoscimus infirmitatem. Cum autem fuerit Deus omnia in omnibus, jam nec scientiæ nostræ adversabitur superbia aut tristitia, nec iustitiam impedit gravitudo aut inscientia, nec lætitiæ invidebit suspicio aut concupiscentia: quando conscientia erit humilis propter iustitiam, & hilaris propter lætitiā; & iustitia facilis propter lætitiā, & discreta propter scientiam; & lætitia munda propter iustitiam, & sine querela propter scientiam. Sequitur quarta rota, quæ suprâ assignata est, esse incorporealis. Et hæc itidem sicut & cæteræ, suum habet modiolum, qui est imperturbabilis & immortalis vivacitas. Inde consurgit velut quinque partita radiorum dispositio: videlicet subtilis & per omnia spiritui consentiens, quin-

que sensuum perfecta integritas : ordinatis externis can-
tis, in habitudine formæ, in quantitate, in qualitate,
in splendore. Ubi nihil deforme, nihil superfluum, nihil
incongruum, nihil obscurum : sed per omnia reformabi-
tur i corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori
claritatis divinæ. Ita ut impleatur illa repromissio quæ
dictum est ; *k Fulgebunt iusti sicut sol in regno Patris eorum.*
Assignatâ ut propositum erat, compositione rotarum,
nunc ipsa junctura plausfri colligenda est : quæ ad minus
necessariò tria habebit, duos videlicet axes, qui quatuor
rotas conjungant ; & machinam, cui altrinsecus duo
axes inhaereant.

Igitur in anteriori parte quæ versùs cœlum dirigitur,
duas illas rotas, scilicet animæ integritatem & corporis
incorruptionem jungit illa pax Dei : quæ exsuperat
omnem sensum. Et hanc ipsam pacem non aliam intelli-
go, quàm virtutem & sapientiam Dei, Christum Je-
sum : *m Ipse est pax nostra, qui facit utraque unum,* ita
ut caro ⁿ jam non concupiscat adversùs spiritum, nec
Spiritus adversùs carnem ; quoniam ^o non levabit gens
contra gentem gladium, nec exercebuntur ultrâ ad præ-
lium, sed erit Sabbathum & feriatio sempiterna in civi-
tate, cui nomen Dominus ibidem. Et hæc universa, imò
valde majora, quàm sensus humanus modò non potest
capere, præstolamur habituri in re, quæ jam omnia
possidemus in spe : quoniam propter spem quasi jam
omnia tenemus : sicut dicit Apostolus, *p Spe salvi facti su-
mus.* Nam & primitias hujus pacis jam accepimus, quan-
do nullus in poenis adversæ potestatis, nulla molestia ejus
putredinis quam portamus, potest nos perturbare ab ea
quiete, quæ est in Christo Jesu, dum spiritus adjuvat in-
firmitatem.

In posterioribus hujus plausfri, bifariam partem rotarum

quæ
i *Phil.* 3. 21. k *Matth.* 13. 43. l *Phil.* 4. 7. m *Eph.*
2. 14. n *Gal.* 5. v. 1. o *Es.* 2. v. 4. p *Rom.* 8. 24.

Eccce quomodo bonum & quam iucundum, &c. 39

quæ sunt dilectio Dei & amor proximi, copulat axis rectæ intentionis: quoniam hæc & Deum diligere castè, id est propter se solum: & proximum purè facit amari, id est propter Deum. De medio hujus axis procedit spes, quæ ad Christum usque pertingit, & ita totum plaustrum continuat & conjungit. Super hanc sedet arca Testamenti, id est anima cujuslibet justi: & habet in se urnam auream plenam manna, dum Christum hominem plenam gratiæ & veritatis, tenet in sua memoria. Et tabulas Testamenti, in quibus accipitur præceptorum Dei scientia; & virga Aaron quæ est florida, est dulcis beatæ Mariæ recordatio, cum reverentiâ. Et ne arca ista facilè à plaustro isto possit corruere, quadro pariete necesse est illam fulciri: ut antè habeat desiderium præsentia Christi, retrò contemptum mundi, in læva fortitudinem contra adversa, in dextera consuetudinem contra prospera. Boves qui hunc currum trahunt, Angeli sunt omnes & administratorii in ministerium missi propter arcam Testamenti, ut capiat hæreditatem salutis. Hi boves sub jugo socialis concordia, quæ adjuncta est temoni virtutis divinæ, fortiter adstricti vinculis charitatis humanæ: ducunt arcam Dei in cœlestem Sion, in supernam Hierusalem, matrem nostram. Quod autem legitur, quia calcitraverunt boves & inclinata est arca, & sacerdos volens eam relevare, præsumptione occubuit: ita intellige, quia oportet tentationibus animam exerceri, & dum circuit per plateas & vicos civitatis, si fortè inveniat dilectum, fiunt ad eam immisiones per Angelos bonos, & percutiunt & vulnerant eam custodes murorum, & auferunt pallium ejus: ut sciant utrum decorem nudum virtutis apportet, utrum simulatoriè, an in veritate quærat amicum. Unde & illa aliquoties in fervore spiritus, transit etiam custodes, ne victa difficultatibus, experiatur *Quoniam fortis est ut mors dilectio,*

q *Heb.* 1. 14. r *2 Reg.* 6. 6. s *Cant.* 8. 6.

lectio, dura sicut infernus amulatio. Aliquando autem velut arca Testamenti inclinatur, humiliatur, & pondus gloriæ sustinere non valens dejicitur, sed non obruitur: incurvatur, sed non prosternitur: quoniam non in molli lecto puræ conscientiae, tanquam infirmata recipitur. Si quis aestimat se pertinere ad genus electum, regale sacerdotium, non præsumat hujus animæ fulcimentum suæ falsæ virtuti supponere: non præsumat arguere meliorem se, non contristet ullatenus animam plenam Deo, ne fortè indignatio oriatur, & præsumptio confundatur: quoniam qui tangit talem animam, quasi qui tangat pupillam oculi Dei, qui semper odit præsumptionem & superbiam, & mansuetis gratiam confert & gloriam, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

HOMILIA V.

De definitione loci, & multis locorum divisionibus, tum de loco pœnitentiæ & solitudinis. Ubi sicut in præcedenti, textu relicto, in plaustrum Davidis abreptus est: ita hîc varia quoque, neglecto textu, tractans vagatur.

Super descriptione loci, audiivi plurima inter se dissonantia & valde diversa, quæ omnia si vellem conferre, atque in unum colligere: Disputationem & contentionis occasionem magis viderer adducere, quàm inquirere veritatem. Unde quid mihi videatur, & cui magis consentiam, ex occasione hujus loci conabor disserere, si tamen utcumque valeam promulgare, quod sentio. Locum esse arbitror, omne quidquid illud est in quo

quo quomodocunque aliquid est : & cùm aliquid dicitur esse in aliquo ; illud in quo est , locus est , quod in ipso est. Quod ut lucidiùs possit clarescere , dividendum est hoc genus in suas species , quia omnis res divisione meliùs innotescit. Locus alius corporeus , alius incorporeus : alius simplex , alius compositus : & compositus , alius solidus , alius mathematicus. Incorporeus dividitur in opinabilem , intelligibilem , affectualem , accidentalem , potentialem , naturalem , personalem , intellectibilem. Item intellectibilis , alius imperfectus , alius consummatus. Consummatus , alius superior , alius inferior. Imperfectus , alius tenebrosus , alius caliginosus , alius lucidus , alius luminosus. Et in his omnibus , taceo de loco , qui apud Dialecticos sedes nuncupatur , de quo grandis sermo , multiplexque illius divisio , hic penitus omittenda. Facta igitur loci divisione , per quasdam ejus species : nunc à prima usque ad extremam libet decurrere , ut quis sit iste locus de quo hìc agitur , valeam intromare.

a Locus corporeus simplex , est capacitas simplex cujusque corporis ; ut sunt guttæ quæ per poros procedunt ex humano corpore , adeò parvæ : ut nihil minutiùs secundùm Physicos natura corporea possit habere. Corporea verò simplicia sunt , quæ in partes secari non possunt , ut unisonum , atomus , & his similia , quæ omnia individua propriè & naturaliter appellantur. *Naturaliter* ideo dico , quoniam tribus modis individuum cùm dicatur ; videlicet soliditate ut adamas , speciei subjectione ut hæc manus , parvitate ut osonium : hoc solum naturaliter & propriè videtur individuum nuncupari , quod nec ferro ut manus , nec arte ut adamas , nec alio quolibet modo recepit sectionem. Et dic ut quidam , hujusmodi corpora non esse quantitatem , sicut nec divisionem : pro eo scilicet quod secundùm Aristotelem

a *Locus corporeus simplex.*

telem, videatur omnis quantitas composita esse. Ubi dividit quantitatem in continuam & discretam, & utramque describens: aliam asserit partes habere copulatas ad communem terminum, aliam itidem partes habere, sed non ad communem terminum copulatas. Quare inferunt simplex corpus non recipere quantitatem, alioquin jam posse in partes dividi, & ita simplicitate privari. Non assentior illud corpus esse sine quantitate, sed Aristotelem æstimo, non de simplici quantitate descriptionem dedisse, sed de solâ compositâ. Omne igitur corpus recipit quantitatem, quare & locus corporis, quoniam nonnisi secundum corpus, judicatur de loco.

b Locus corporeus compositus & solidus, est vacuitas illa quæ tale quodlibet corpus continet, cui altitudo & latitudo & longitudo secundum certam dimensionem possit aptari: ut arca, & similia. Locus mathematicus est illa quæcumque capacitas, intra cujus ambitum tale corpus tenetur, quod secundum altitudinem & latitudinem, vel aliam quamlibet dimensionem, nullatenus potest describi: ut sonus; vox, strepitus, sibilus, & multa similia: quæ mathematica, id est, scientialia nuncupantur.

c Locus incorporeus, est quorumlibet incorporalium habitudo in aliquo: sive opinabiliter, ut Chimeræ in cogitatione, sive intelligibiliter, ut genus in specie: aut affectualiter, ut amor in mente: aut accidentaliter, ut justitia in homine: aut potentialiter, ut Angelus in visibili specie: aut naturaliter, ut superficies in calore; aut personaliter: ut anima in sua carne: aut intelligibiliter, ut spiritus creatus in spiritu creatore. Opinabile est, ut dicit Thimæus, quod non sine aliquo phantasmate percipit humana cogitatio. Intelligibile, quod pura & sine imagine, intuetur ratio. Affectuale, quidquid spectat ad desiderium, & est studium: cujus de-

b Corporeus compositus.   **c** Locus incorporeus.

descriptio est, vehemens applicatio ad aliquid agendum cum magna voluntate. Accidentale est, quod & adventitium potest vocari: quod scilicet teste Augustino, aliquam infert mutationem illi rei, cui accidit, & potest adesse & abesse, præter subjecti corruptionem. Potentiale est, quod solitum cursum naturæ quadam sibi ingentia potentiâ, potens est mutare. Naturale, quod soliti & antiqui cursus limitem non excedens, prout institutum est, ab initio perseverat. Personale est, quod per seipsum rationalis substantiæ individuum repræsentat. Intellectibile, est illud solum, quod omni & soli bono intellectui, præsto est ad fruendum. Huic soli intellectibilitas assignatur, nam cæteræ incorporales substantiæ intelligibiles nuncupantur.

Itaque ¶ locus intellectibilis, est cujuslibet rationalis substantiæ habitudo in Deum: & hæc habitudo vel locus, aliter in cognitione, aliter in amore: & nunquam sine perfecto amore, perfecta potest esse boni illius cognitio. Idcirco locus intelligibilis, alius imperfectus invenitur, ut in hominibus: alius consummatus, ut in superbis spiritibus. Et nota, quod sicut de loco corporali judicatur secundum corpus, ita & de loco intellectibili, secundum quantitatem cognitionis vel amoris: quod scilicet dicitur aliam habere in Deo habitudinem vel locum Michaël Archangelus, atque aliam quilibet inferior aut superior, in illis ordinibus. Et licet omnes perfecti sint sine ulla cognitione; alius tamen alio beator, alius alio in eadem cognitione inferior, non dico, imperfectior: sicut circulus alio alius minor, non tamen imperfectior. Perfecti igitur cum sint in cognitione, sequitur ut sint perfecti & in amore: quia etsi sine amore potest aliqua esse illius boni cognitio, nulla tamen esse potest sine aliquâ cognitione, ejus dilectio: & in omni pio intellectu æquipollenter hæc duo copulantur, ubi
teste

¶ *Locus intellectibilis.*

teste Gregorio, amor ipse notitia est. Sed quoniam de abyſſo illo amoris & cognitionis, tunc ſolum erit facile diſputare, cū fuerit ut repromiſſum eſt, humana ſubſtantia ad æqualitatem Angelorum tranſlata; perfectiōnem illorum magis optare ac ſperare libet, quā deſinire. Et idcirco ad eum locum intelligibilem qui imperfectus dicitur, placet accedere: quoniam is facilior eſt eſt ad diſſerendum, & forſitan utilior eſt ad riman- dum.

e Imperfectus, ut ſuprà assignatum eſt, dividitur in tenebroſum, caliginofum, lucidum, luminofum. Tenebroſus nihil habet amoris: caliginofus multum habet timoris: lucidus aliquantū permixtus eſt amore & timore: luminofus excluſo omni timore, ſolo illuſtratur amore. Primus pertinet ad ſuperbos incorrigibiles: ſecundus ad converſos & incipientes: tertius ad profectos & proficientes, qui ſolus unus recipit excedentes. Superbus in tenebris eſt, & in tenebris ꝑ ambulat, & nescit quo eat, quoniam tenebræ obcæcaverunt oculos ejus. Attamen quantulamcunque habens cognitionem Dei, locum habet intellectibilem, ſed plenum tenebris; quia lux ꝑ quidem lucet in tenebris, idcirco locus eſt intellectibilis: ſed tenebræ eam non comprehenderunt, ideo tenebratus eſt locus atque terribilis. Superbus quippe omnis, qui tanquam Pharaꝑ induravit cor ſeum: impietatis arguitur, & in Deum nefas committit. Quoniam inſolenci ſimilitudine membrum illius efficitur, qui primò quidem æqualitatem Dei ut impius affectavit, nunc autem h̄ adverſatur & extollitur ſuprà omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Et quoniam ad hujus imitationem cunctis diebus vitæ ſuæ ſuperbit impius, & ſuperbia ejus aſcendit ſemper: Deus autem ſuperbis reſiſtit, & omnem arrogantem humiliat: nimirum

e Imperfectus intelligibilis; Angelus tenebrarum. ꝑ Joā.
12. 34. ꝑ Joā. 1. 5. h̄ 2 Theſſ. 2. 4.

Ecce quam bonus & quam iucundum, &c. 37

sum inter tenebras & lucem, Chaos magnum firmatum est, nec ullo modo fas est, hinc inde quemquam transire, aut inde huc aliquem transmeare. Lux etenim cum sit Deus, & tenebræ in eo non sint ullæ: istis ita posuit tenebras latibulum suum, & lucem habitat inaccessibilem, ut meritò jam terribiliter inclametur: *Tollatur impius ne videat gloriam Dei, non enim videbit lumen in æternum.*

Heu cæcitas cordis humani, per quam factum est, utjam nulla aut prope sit nulla differentia i inter dæmones & homines filios tenebrarum! Et quod deterius est, nesciunt neque intellexerunt quòd in tenebris ambulat; imò & avertunt faciem suam ne videant in finem, obturantes aures velut aspides, ne fortè audiant & intelligant, & recogitent pariter illud divinum, & *Redite pravaricatores ad cor.* Sed nunquid semper non audient, aut semper non intelligent? Exaudient sanè & intelligent, sed infructuosè, quando juxta Prophetam sola vexatio intellectum dabit auditui. Non enim semper istas interiores tenebras tanquam phrænetici irridebunt, sed ejicientur in tenebras exteriores: ubi duplici i contritione conteret eos Dominus, quoniam dupliciter irritaverunt te Domine in vanitatibus suis. Latantur quippe cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis, mali actu, sed pessimi cogitatu. Nam etsi in multis propriæ concupiscentiæ satisfaciunt, nunquam tamen adimplere valent, quod cupiunt: propterea corrupti carne, corrupti & animâ, induantur ^m necesse est, sicut diploide, confusione suâ. Tibi soli gratias ^p ago bone Jesu, qui me reum tuum in manu forti & brachio extento, eduxisti de tenebris illius superbiae

ac

i *Nulla jam ferme differentia inter dæmones & homines malos.* k *Esai 46. 8.* l *Jerem. 17. 18.* m *Psal. 108. 29.* n *Actio gratiarum auctoris, pro deserto laboriosa pænitudinis.*

ac tumidæ obstinationis : per aquas validæ tentationis in desertum laboriosæ poenitudinis, locum afflictionis, locum timoris. Iste est locus, qui paulò antè caliginosus & multum habens timoris, est appellatus : quem nequaquam ita celeritate volo transilire, & orationem nimis stricto compendio coarctare : quoniam de isto in libro experientiæ multa legi, eique multo tempore vehementi studio totus adhæsi. In hoc loco, tribulatio & angustia invenerunt me, & circumdederunt me dolores mortis æternæ : & sicut inundantis aquæ sie rugitus meus, quoniam Dominus ebibens spiritum meum, sicut abyssus vallavit me, & tanquam pelagus operuit caput meum. Heu abyssus timoris procedens ex aliis tribus abyssis, scilicet de abyssu peccatorum, de abyssu judiciorum, de abyssu infernalium tormentorum. In abyssu peccati vermis latet, conscientiam semper depascens infatiabilis. In abyssu judiciorum Dei, sententia manet irrevocabilis. Veh misero quem tertia præstolatur abyssus, ubi ignis inextinguibilis. Itaque abyssus peccati mei invocavit abyssum judiciorum Dei, utraque abyssu demergente peccatorem, in abyssum interitus sempiterni.

In hac tam horrenda consideratione expavi, & turbata sunt omnia ossa mea, & dixi : Non p videbo prorsus, non videbo Dominum Deum in terrâ viventium. Sed q descendam ad portas inferi, & *Et in profundissimum infernum descendant omnia mea.* Ita per singulos dies habitabat in inferno anima mea, & sicut impius per singula momenta projiciebar à facie oculorum Dei : ut plerumque cogeretur infœlix anima in illam erumpere vocem, Desperavi, nequaquam ultrà jam vivam. Hoc totum faciebat, bone Jesu, vox cataractarum tuarum, vox occultarum, multiplicium, terribilium inspirationum

n Job. 3. 24. o Psal. 6. 3. *Timores mala conscientia.* p Psalm. 26. 13. q Esai. 38. 10. r Job. 17. 16.

num tuarum. In hac voce Domine commovisti terram, & conturbasti eam. Hæc vox, sicut vox aquarum multarum, sicut vox sublimis Dei, tanquam spiritus vehemens conterens naves Tharsis, sicut spiritus grandis & fortis: & verè grandis & fortis, quia subvertens montes superbiz, & conterens petras obstinationis ante Dominum. *Non in spiritu Dominus*, & post spiritum commotio: quia commota est & contremuit terra, quoniam respexit Dominus terram, & fecit eam tremere & moveri ad poenitentiam. *Non in commotione Dominus*, & post commotionem ignis, ignis videlicet igne zeli Domini devorans omnem terram: ignis succensus in furore Domini & ardens usque ad novissima inferni, ubi jacebit impius in medio tenebrarum malè sopitus. *Non in igne Dominus*. Ubi ergo Dominus? Nunquid in strepitu hujus tantæ contritionis, commotionis, conturbationis? Non: sed factus est in pace locus ejus. Nam post spiritum grandem & fortem, post commotionem, post ignem: ecce sibilus auræ tenuis, subtilis scilicet & paucis cognita inspiratio Deitatis. Quæ sicut aura tenuis, suavis, utilis, perflat & fecundat hortum conscientiz spiritualis: ut fluant, non defluant aromata purissimæ meditationis. Iste sibilus penitus incognitus est initialiter poenitentibus, nec multum consuetus aut familiaris est mediocriter proficientibus, quoniam valde affinis est sublimiter excedentibus.

Locum igitur initialis poenitentiz, meritò appellarim: nebulosum & caliginosum aut turbidum, ubi non videtur Dominus, non apparet lumen & gloria plebis Israël. Sed quid? Ignis, sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum, qui digni sunt morte: ignis inferni, sulphur peccati, spiritus procellarum divini judicii. Agitur quippe in illa infelici conscientia jam quasi præsentialiter dies illa Domini, dies judicii.

Jam

Jam apparet judex immoderatè offensus, jam ardet mundus, datur sententia, tartarus aperitur. Non excidit à cogitatione, non potest avelli à memoria dies illa, dies iræ, dies tribulationis & angustia, dies calamitatis & miseria, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. Ira prædicat & indicat offensum judicem Deum, quem nemo prævalet sustinere etiam placatum : tribulatio refertur ad tormentum accusantis conscientia : angustia ad formidolosam præstolationem terribilis illius sententia : calamitas ad damnationem quæ præparata est malignis spiritibus : miseria ad conjunctionem hominum cum ipsiis dæmonibus. Tenebras autem faciet, luminarium subtraxio : caliginem, concitati aeris turbulenta illa commotio : nebulam excitabit, totius orbis conflagratio : turbinem verò, omnium electorum confusio. Tuba pertinet ad ministerium Angelorum, clangor ad impetum & subversionem omnium impiorum : qui cum sublati fuerint, timebunt Angeli, & territi purgabuntur. Si ergo timebunt Angeli si justus vix saluabitur : ego impius in Deum, iniquus in proximum, homicida in me ipsum, ubi apparebo. * Quo ibo à spiritu judicis mei, & à facie ejus, quo fugiam ? Nemo eum potest declinare, nemo ei resistere, nemo eum fallere, nemo potest corrumpere : quoniam & ubique ipse est, & omnipotens est, & optimus est. Idcirco meditatus sum nocte cum corde meo, consului rationem, allocutus sum conscientiam, quid facto opus sit. Et dum anxietur spiritus meus, & cogitationes meæ conturbarent me : affuit Spiritus consilii, & susurravit in auribus meis : quoniam Deus noster ipse est Deus salvos faciendi, & fons patens in ablutionem peccatorum & menstruata, & petra refugium herinacis : vulneratus propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, & livore ejus sanati sumus. Ideo omnis qui credit in illum, non confundetur, sed fides ipsa

Ecce quam bonum & quam iucundum, &c. 41

ipsa reputabitur ei ad iustitiam : quoniam is in quem credimus, peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum. Intellexi consilium hoc non esse consilium Achitophel inimici David, sed consilium Chusi qui sonat silentium ; id est Spiritus Sancti, qui sine strepitu verborum, docet hominem scientiam.

Auditâ voce nuntii hujus, statim revixit spiritus meus, & quasi de gravi somno evigilans, exire cœpi de loco illius nebulæ & caliginis. Tunc dixit Dominus *y Fiat lux*, & *facta est lux* : quoniam dum habitarem in regione umbræ mortis, lux orta est mihi : *z Et factus est vespere & mansit dies primus*. Non *Manc & vespere* sed *Vespere & mane* : quia non prius quod spiritale est, sed quod animale ; deinde quod spiritale. Ante istam diem, diem benignitatis, diem consolationis, nullatenus intelligere potui, quoniam ad hoc ipsum, *a In principio mihi creavit Deus calum & terram*, animam & carnem meam : ut in his duobus operaretur opera sua, opera bona valde, & probaret mihi non argumentis, sed rebus : quoniam ipse est, *b Qui facit mirabilia magna solus*. Nam & ante hæc mirabilia ejus, *c Terra mea erat inanis & vacua* : *Inanis*, quia tota dedita vanitati per gloriam temporalem, cum nequaquam exultaret in Deum vivum, sed in vanis & ampullatis sermonibus, in argumentis & sophismatibus, & hujusmodi erat pars mea in diebus vanitatis meæ. *Vacua* quoque erat terra mea, quoniam totum exinanitum erat usque ad fundamentum in ea : nihil boni, nihil gratiæ in ea remanserat, præter id solum, quod creatura Dei non esse non poterat. *d Et tenebra erant super faciem abyssi* illius interioris, super faciem conscientiæ peccatricis, tanquam velamen super faciem Moysei : quia *e* obscuratum erat insipiens cor meum, & maculata mens & conscientia, & non potui ut viderem. Attamen *f Spiritus Dei ferebatur super aquas*, sicut pius, sicut mi-

y Gen. 1. 3. z Ibid. v. 5. a Gen. 1. v. 1. b Psalm. 135. 4. c Gen. 1. 2. d Ibidem. e Rom. 1. 21. f Gen. 1. 2,

sericors, regens aquas fluctuationis & instabilitatis meæ :
ne totus pereffluerem, ne peritum irem.

g Et vidit Deus lucem quod esset bona, lucem visita-
tionis suæ, lucem illuminationis meæ : & divisit eam
à tenebris, ut jam nulla sit participatio Christi ad Be-
lial, nulla societas lucis ad tenebras. Et hanc lucem ap-
pellavit diem, quoniam in ea qui ambulat, non offen-
dit : & illas tenebras vocavit noctem, quoniam in ea
nemo potest operari. h Et sic factus est dies unus, dies
primus : Unus, quia binarius ille, qui primus recessit ab
unitate, non pertinet ad hanc diem. Primus, quia in
ordine profectus poenitentialis, cum sex dies sint di-
vinæ operationis, per quas quis transit ad Sabbatum con-
templationis : earum prima dies ista, quæ habet vespere
timoris & mane consolationis : & hac primâ die, in-
cipit homo ingredi locum illum intellectibilem, quem
lucidum appellavi. Jam ne fortè simplicitatem meam
exponam risui eorum, qui videntur sibi aliquid esse :
& cum aliquid novum audierint, pro qualitate dicentis
aut subsannant & detorquent, aut rumore secundo fe-
runt ad astra : non quia bene aut malè sit dictum, sed
quia à tali & tali sit editum. Noverit qui ejusmodi
est, quoniam loca ista quæ gratia divinitatis ad quam
& in quam per ista tenditur, vocavi intellectibilia : idcir-
co non debent videri absurda aut insolenter posita : quo-
niam Christum Dominum invenio apud Doctores Ecclesia-
sticos, quandam beatam regionem vocari, in qua pro di-
versitate animorum diversa utique possit intelligi qualitas
mansionum. Inde est illud Augustini : Sine omni contro-
versia quædam regio est beatitudinis animi, ipse Deus. Jam
igitur miserante Christo locum hunc ingressus itinere unius
diei, festinare cupio & velle mihi adjacet ordinatè incede-
re per reliquas dies, usque ad Sabbatum : ubi solùm & ma-
ximè datur vacare, sabbatizare, & videre, quoniam
suavis est Dominus : qui vivit & regnat per omnia sæ-
cula sæculorum, Amen.

DO-

g Gen. 1. 4. h Ibid. v. 5.

DOMINI ARNALDI
ABBATIS BONÆ-VALLIS,
LIBELLUS
DE DONIS SPIRITUS SANCTI.

Proemium de materia hujus Libelli.

- 1 *De sapientia & intellectu.*
- 2 *De consilio, secundum quod Scriptura dividitur inter praeceptum & consilium.*
- 3 *Item de consilio, scilicet secundum quod opus est spiritu consilii, his qui alius debent consulere.*
- 4 *Quod spiritus consilii, Praelatos specialiter deceat.*
- 5 *Quod in tribulatione positis, pernecessarium sit opus consilii.*
- 6 *Item subtilius & alius de spiritu consilii.*
- 7 *De scientia ubi ostenditur spiritus scientiae qui in Christo requievit, ad humilitatem maxime pertinere.*
- 8 *De spiritu pietatis.*
- 9 *De spiritu timoris Domini.*
- 10 *Item de scientia, ceterisque donis.*
- 11 *Comparatio septem primorum dierum cum septem donis: imprimis de primo die cum spiritu sapientiae.*
- 12 *Comparatio secundi diei, cum spiritu intellectus.*
- 13 *Comparatio tertii diei, cum spiritu consilii.*
- 14 *Comparatio quarti diei, cum spiritu fortitudinis.*
- 15 *Comparatio diei quinti, cum spiritu scientiae, ubi scientia sicut & supra, ad humilitatem refertur.*
- 16 *Comparatio diei sexti, cum spiritu pietatis.*
- 17 *Comparatio diei septimi, cum spiritu timoris Domini.*
- 18 *Glossula Libelli.*

INCIPIT ERNALDI ABBATIS BONÆ-VALLIS.

PROLOGUS, IN LIBRUM SEQUENTEM.

Nemo cum hæc capitula viderit, expectet ut legat tractantem de sapientiâ Dei, secundum quod Scriptum est, ^a *Omnia in sapientiâ fecisti*: & iterum, ^b *Attingit à fine usque ad finem fortiter*, & disponit omnia suaviter. Aut de Intellectu, secundum quod scriptum est, ^c *Intellexisti cogitationes meas de longe*: sive de Consilio, secundum illud, ^d *Consilium Domini in æternum manet*: & ^e *Quis cognovit sensum Domini, aut consiliarius ejus fuit*? Seu etiam de Scientia, qualis est illa & *Ecce Domine tu cognovisti omnia* &c. *Mirabilis facta est scientia tua ex mo, confortata est*, & non potero ad eam. Ego enim mensuram meam cognoscens, Prophetice & Apostolicæ gratiæ viris, istiusmodi cedo tractatum: contentus de illa mensura donorum Spiritualium, tenui licet sermone tractare; quam Apostolus commendabat, quando dicebat: ^g *Alii datur per spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ*. Si quis sanè offenditur, cum legerit scientiam ad humilitatem referri, meminerit, me de illo Spiritu scientiæ agere, qui requievit in Christo. Nam ante adventum Christi, scientia literarum

^a *Psal. 103. 24.* ^b *Sapient. 8. 1.* ^c *Psal. 138. 3.*

^d *Psal. 32. 11.* ^e *Rom. 1. 34.* ^f *Psal. 138. 6.*

^g *1. Cor. 12. 8.*

rarum, scientia artium liberalium, cæterarumque in mundo erat: sola perfectæ humilitatis scientia deerat. Homo per scientiam boni & mali seductus à diabolo, & hac ipsa scientiâ inflatus, nesciebat se humiliare homini, nesciebat & Deo. Deus igitur factus homo, humiliavit se homini, usque ad lavandos pedes ejus, humiliavit se Deo Patri usque ad obedientiam mortis: docuitque hominem humiliare se Deo, humiliare se & homini & Deo, homo Deus. Homo autem, quia se non humiliavit Deo, factus est miser & mortalis: si se humiliaverit autem, fiet beatus & immortalis. Magna proinde scientia est, cum docetur homo humiliare se Deo: docetur enim miseriam & mortem evadere, quæ si non evaserit, nulla ei scientia proderit. Non est igitur absurdum, scientiam Christi ad humilitatem referri. In quo *h* *Cum omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sint absconditi*, hanc tamen à se specialiter voluit disci. Si cui videtur nihil tantâ materiâ dignum me dixisse, nec ego nego. Occasionem igitur melius dicendi dederim, cui isdem Spiritus dederit. Si cui verò placuerint quæ dicta sunt, oret (rogo) pro eo, qui dixerit. Jocundum mihi est, piissime & amabilis frater, pio desiderio tuo obsequi, & de sanctis tecum Scripturis, licet indoctus proferre. Unde & quæ vires meas excedunt, præsumpsi tibi promittere, dum delector ob amorem tui, tecum sermocinari. De Spiritu Sancti quippe donis tractare, spiritualis viri est: & de Divinis, Divinorum conscius debet eloqui. Verum quia spes nostra in Deo est, ipse qui facit magnorum fluviorum gurgites redundare, potest & in nostrum fonticulum aliquid distillare: quod sancta sitis tua non pro magno hauriat, non tamen penitus effundendum æstimet.

h *Coloss. 2. 3.*

CAPUT PRIMUM.

De sapientia & intellectu.

Sunt igitur quatuor dona Spiritus Sancti, sapientia scilicet & intellectus, consilium atque scientia; tantæ inter se vicinitatis, ut penè unum quid esse videantur. De his ergo voluisti ita tractari, ut claresceret quodlibet horum, in quo ab alio differret: placuitque in communi, ut etiam reliqua tria dona non penitus omitterentur, sed prout res posceret, loco & ordine suo, etiam ipsa infererentur.

Fuerunt igitur viri quos sapientia Dei in tantum dignata est, ut per eos immortalitas suis mortalibus, cum & ipsi mortales essent, innotesceret, præcepta ederet, præmia pollicitaretur, minas intentaret, dispositiones pronuntiaret. Talis erat Moyses, talis Job, talis deinde Salomon, Joannes Baptista, Paulus Apostolus, & horum similes quilibet. Isti itaque qui à sapientia Dei tanti æstimati sunt; ut absque homine mediatore in interius penetrale suum introduceret, familiaresque suos efficeret: spiritu sapientiæ irradiati atque glorificati sunt. Fuerunt itidem minoris quidem, sed tamen magnæ gratiæ viri, qui Spiritu Sancto adjuti, illos sapientiæ familiares sublimiter & divinè intelligere meruerunt, ipsisque quasi ducibus ac mediatoribus usi, cubiculum sapientiæ & ipsi intraverunt, familiaritatem ejus tamotfi supparem consecuti sunt. Isti ergo qui illos primos sapientiæ familiares, claro præ cæteris intellectus oculo penetrare meruerunt, spiritu intellectus ditati sunt. Verùm quia nunc talis sapientiæ viri aut omnino non sunt, aut certè valde rarescunt; cum tamen spiritum sapientiæ Ecclesiam deseruisse nullus sapiens dicat, præsertim Scripturâ dicente, *a Multitudo sapientum sanitas est Orbis terrarum*: videtur de sapientia, humaniore quodam, ut
sic

sic dicam, modo differendum. Cum igitur Scriptura dicat, * *Ecco Theſaurus, id est, Dei cultus, ipsa est sapientia*: quisquis Deum recta intentione, ac devota ſedulitate colit, hunc verè ſapere, hunc ſpiritu intelligentiæ agi credo. Quoti verò ſint qui Deum pie & ſanctè colant, & tamen à inviſibilia Dei per ea quæ facta ſunt intellecta non conſpiciant, ſempiternam quoque virtutem ejus ac divinitatem, puto non facile æſtimari poſſe. Probat hoc fervorem Dei ſimplicem tanta numerofitas, attellatur Læ illius, quæ activam nobis vitam poſt formavit, numerofa ſecunditas. Sicut ergo iſtos in ſpiritu ſapientiæ excellere manifeſtum eſt, eo ipſo quò terrena non ſapiunt, & ad fontem ſapientiæ in ſiti currunt: ita in ſpiritu intellectus eos non exminere apparet, vel quia Scripturarum opaca non penetrant, vel quia ex creaturis Creatorem non intelligunt. Cum verò alicui ex his revelaverit Dominus condentia Scripturarum, nam & Rachel licet pauciſſimos pepererit; ſpiritu ſapientiæ, ſpiritu intellectus addito, augentur atque ditelcunt. Verùm notandum in iſta diviſione, quòd ſapientiæ quavis vilior videatur, tamen utilior inveniatur: & intellectus licet dignior æſtimatur, impar tamen comprobetur. Nam & hæreticos quædam profunda Scripturarum mirè intellexiſſe atque expoſuiſſe, in Patrum literis invenimus: & Philoſophos per ea quæ facta ſunt & inviſibilia Dei intellecta conſpexiſſe, Deumque cognoviſſe, Apoſtolus attellatur. Quos tamen poſtea deformiter erraſſe, & uſque ad colendam creaturam lapſos eſſe, idem ipſe redarguit. Nam & Pſalmiſta non abſolutè ait, *Bæatus qui intelligit*: ſed addidit, *ſuper egenum & pauperem*: ut tunc ſolùm intellectum prodeſſe declararet, ſi ſe ad humilitatem inclinaret, ſi paupertatem ſuam intimam non diſſimularet, ſi Chriſti pauperibus compati atque fer-

* Alludit ut videtur verbis Eccl. cap. 1. 16. *Initium ſapientiæ, timor Domini.* b Rom. 1. 20. c *Loco citato.* d Pf. 40. 1.

servire amaret. Cumque sibi ipsi intellectum à Deo petisset, dicens, *e Da mihi intellectum*: statim subiunxit *Ut discam mandata tua*. Sed & in alio loco de intellectu agens, non eum absolute *f Bonum*, sed *omnibus facientibus eum*, bonum esse pronuntiavit. Sapientia verò de qua agimus, in tantum bona est, ut omnes sectatores suos faciat bonos, nullusque nisi per eam efficiatur bonus. Et ipsa quidem sine intellectu isto sufficit ad salutem, cum ipse intellectus nisi à sapientia dirigatur, magis elonget à salute. Quæ cum ita sint, videtur fortè contrarium, quod paulò antè dixi: quia cum spiritu sapientiæ pollentibus, spiritus intellectus additur, augentur atque ditescunt. Et tamen contrarium non est. Nam si alicui aurum habenti, summa argenti conferratur, opes ejus utique augentur & crescunt: neque etiam quia sapientiam pluri facimus, ideo intellectum, magnum esse bonum negamus. Utinam omnis homo intelligeret, ut bone ageret.

e Psalm. 118. 133. & 73. f Psalm. 110. 10.

C A P U T   S E C U N D U M.

De consilio secundum quod à Scriptura dividitur in præceptum & consilium.

Hactenus de sapientia & intellectu, exinde de consilio agamus. Est autem res pretiosa consilium, utile accipienti, salutare danti, in Prælatione positus congruum, in tribulatione constitutis necessarium. Constat autem in Scripturis, alia secundum præceptum, alia secundum consilium Dei. Secundum consilium, ut facultatibus terrenis abrenuntiemus: Secundum præceptum, ut conjugio contenti, adulterium non faciamus. Secundum consilium, ut mulierem non tan-
gentes

gentes, virgines permaneamus: Secundum præceptum, ut crapulâ non gravemur, vino non ebriemur. Secundum consilium, ut carnem non manducemus, & vinum non bibamus. Sunt autem multi in plebejis constituti, qui Deum quidem præcepta ejus faciendo fideliter colant, ad consilium tamen non assurgant. Isti ergo spiritu sapientiæ pollent, sed spiritum consilii non accipiunt. Videmus alios in spiritu intellectus eo usque profecisse, ut profunda Scripturarum non modò ipsi intelligant, sed & aliis intelligenda tradant: unde & *Divini*, quia Divina docent, jam vulgò appellantur. Consilium autem dispergendi divitias & dandi pauperibus, adedò refugere: ut ipsum spirituale donum intellectus quod meruerunt, ad carnales divitias contrahendas violenter, heu miseri! intorqueant. Legunt & exponunt: *Divitiae si affluant, nolite cor apponere*: Et eo ipso, quo hoc legunt & exponunt, ut divitiæ sibi affluant, cor apponunt. Istis ergo cum spiritus intellectus addit, spiritus consilii deest. Sunt verò qui spiritu sapientiæ & intellectus afflati, ad spiritum quoque consilii se erigentes in tantum, sed quadam timiditate atque ignaviâ, seu infirmitate animi deprimuntur. Unde bene post spiritum consilii, spiritus fortitudinis introducitur: quia reverâ magnâ fortitudine opus est, ut quis non solum usque ad convexa præceptorum, sed etiam usque ad cacumen consilii, ascendat in montem Domini.

a *Psalm. 61. 11.*

CAPUT TERTIUM.

Item de consilio, scilicet secundum quod opus est spiritui consilii, his qui aliis consulere debent.

Hactenus de spiritu consilii, secundum quod consilium accipitur, egimus: de spiritu quoque fortitudinis, paucissimave ut pro loci sui necessitate subteximus. Nunc de consilio, secundum quod datur, videamus. Sciendum est igitur, non solum ut quæ scientia sit sciamus, verum etiam ut ex his quæ scimus, necessaria tempore opportuno nobis occurrant, consilio Spiritus Sancti esse opus. Postquam ergo spiritum scientiæ, ut Deum sinceriter colamus, acceperimus: postquam spiritum intellectus ad penetranda Scripturarum mysteria meruerimus: sciat ut cum consilium à nobis quaeritur, prius ipsam quaerentis personam, qualitatem, professionem, prudenter æstimare noverimus. Ac sic demum spiritu consilii adjuti, de latitudine Scripturarum, tale consilium depromamus: quod & audienti proficiat, & nulli alii officiat. Deinde vel exemplis Scripturarum, vel rationis firmitate, vel similitudinum adaptatione, quam præsumpserimus sententiam munire oportet, donec quaerenti satisfactum sit. Oportet etiam, ut affectus nostros ad affectum illius immutemus, & sive lætus tristes, sive tristes lætos invenerit: dum nos vel læto congaudere, vel tristi compati viderit, fidele fore nostrum consilium credat, ac per hoc libentius cedat & acquiescat. Et ad hoc nisi spiritu consilii adjuvetur quis idoneus, videas aliquando virum spiritu sapientiæ & intellectus præditum, dum consilium ab eo quaeritur, obmutescere: & quadam mentis gravedine deprimi, & nihil gratum, nihil acceptabile audienti, posse proferre. Videas eundem ipsum alio tempore sanum consilium proferre, exemplis Scripturarum elucidare, rationis copiâ comprobare, simi-

DE DONIS SPIRITUS SANCTI. 55

similitudinem coaptationibus confirmare. Unde in uno eodemque homine ista diversitas? Nisi quia spiritus consilii secundum sibi nota dicentis & audientis merita, secundum sibi soli nota altitudinis suæ consilia, efficaciam suam nunc retrahit, nunc emittit. Hoc etiam spiritu consilii opus esse credo, ut ipsum consilium tam modestè, tam convenienter proferamus: ut ipse modus proferendi, consilio prolato, loco sit boni condimenti. Porro si talis sit causa de quâ consilium quaeritur, ut consilium ejus in Scripturâ divinâ non habeatur: tale oportet per spiritum consilii consilium inveniri, cui divina Scriptura contraria non inveniatur. Neque enim incredibile est, sapientiam Dei voluisse in Scripturis Sanctis, tot & tantis humanarum miserationum eventibus consilio obviare, ob hoc ut spiritui consilii locum suum reservaret. Nam dum homo homini consulit, pax & concordia hominum, ac per hoc salus & utilitas crescit. Denique cum scriptum sit, *a Magnus Dominus noster, & magna virtus ejus, & sapientia ejus non est numerus*: consequens videtur, ut omnis sapientia Dei in Scripturis quantilibet comprehensa sit. Quin potius credibile est, semper restare quid de ea possit scribi: quoniam ipsa nullo scripto potest comprehendi. Quæ si ita sint, scivit ipsa sapientia Dei, & multipliciter in Scripturis faceris, consiliis abundare, & tamen locum suum spiritui consilii reservare. Hinc est, quod videmus & aliquos literas ignorare, & bonum ac sanum consilium dare. Certè Salomon legem legerat, spiritu sapientiæ & intellectus præ filiis hominum pollebat: & tamen ut legitur, quorundam seniorum consilio cuncta faciebat: explorans nimirum vir sapiens, quid sibi responsi de adito suo, id est, de pectore senum, spiritus consilii depromeret. Hæc ergo ad hoc nobis proficiant, ne quis etiam si religiosè vivendo Deum colat, quod est sapien-

tis:

a Psalm. 146. 5.

tis : si Scripturarum obscura penetret , quod est intellectus : consilium utpote sibi non necessarium , fastidire præsumat. Sanè his qui de divinis Scripturis consilium dant , sciendum est in eisdem Scripturis , non omnibus omnia dici : sed multas sententias earum , pro personarum seu temporum varietate , oportunè intelligi. Verbi gratià , *Cum vos persecuti fuerint* , ait Dominus , *b in civitate ista , fugite in aliam* : qui hoc generale præceptum & quod nulli prætermittere liceat , esse voluerit : primum & præcipuum inter omnes Martyres , Martyrem Stephanum prævaricationis arguet , quia non fugerit , sed magnanimiter stando magnificè coronatus sit. Arguet & ipsos egregios gregis Dominici arietes Apostolos , qui in eadem persecutione , cæteris per regiones Judææ & Samariæ dispersis , in tanto turbine nequaquam cessisse fugiendo , sed manendo stetisse referuntur. Sed hoc quantæ temeritatis sit , quis non viderit ? Intelligendum est ergo hoc præceptum fugiendi , infirmis & ad Martyrii certamen imparibus (datum esse : aut certè illis illius temporis prædicatoribus , qui Judæis verbum Domini repellentibus & indignos se æternæ vitæ judicantibus , conversi sunt ad gentes. Si ergo in tempore persecutionis , aliquis levitatis aut temeritatis spiritu actus , consilium quæsierit , fugiat subeate certamen : tu verò ad proprium provocaveris , & ille non sufficiens Christum negaverit : vide ne consilio tuo illum perdideris , pro quo Christus mortuus est. Si verò verus quilibet Christi Athleta consilium quæsierit , tu autem eum dehortatus , fugam magis persuaseris : consilium tuum coronam ei de capite detrahit. Similiter si quem temerè ad abrenuntiationem sæculi provocaveris , & illud retrò respiciens , aut ex toto ad vomitum suum redierit , aut certè vita ejus & conversatio , bonorum fratrum dolor & persecutio facta fuerit : necesse est ut consilii tui te pæniteat , quod spiritus consilii non regebat. Necessarius ergo est spiritus consilii , etiam eis qui per spiritum intellectus , Scripturas sanctas

b *Matth.* 10. 23,

percu-

DE DONIS SPIRITUS SANCTI. 55

meruerunt penetrare : ut noverint ex eis prudenter con-
servis suis , unicuique secundum propriam virtutem , ci-
baria dispensare. Puto Noëmi illam de libro Ruth, c non
sine spiritu consilii nuribus suis cum se sequi vellent , re-
ditum ad suos persuasisse : ne dum eam pudore , non ju-
dicio sequerentur , secutas se esse citius pœniterent. No-
luit illis solatium perpetuum polliceri, sed reditum ad suos
magis persuadere , cum tamen infida & inconstans nurus
se perdidit. Sic sic illo spiritu consilii adjuta , & in fide
consilii nurus omnis liberata , & solatio suorum gratula-
ta est. Si hanc discretionem plerique nostri temporis
Prælati in admittendis fratribus & scirent tenere , & vel-
lent : cum paucioribus quidem , sed cum pace Dei servi-
rent. *Melior est* , inquit Sapiaientia , *d Unus timens Deum ,*
quàm mille filii impii.

Optimè sanè post spiritum sapientiæ & intellectus, spi-
ritus consilii ponitur : quia qui utrolibet horum caruerit ,
ad consilium dicendum , impar erit. Nam & qui Deum
colendo verè sapit , si Scripturarum dispensationes non
intelligat : secundum religionis suæ fervorem de cunctis
judicans , in consulendo falli potest. Nihilominus & qui
Scripturas intelligit , nisi Deum amando & colendo sa-
piat , difficile est , ut hoc alii consulendo persuadeat ,
quod ipse non amat. Restat ergo , ut qui spiritu sapien-
tiæ & intellectus caret , spiritum consilii sibi non arroget.
Spiritu autem consilii pollens , spiritu quoque fortitudi-
nis fulciatur necesse est : ut si alicui bonum consilium de-
derit , & aliqua inde adversitas oborta fuerit , non fran-
gatur : sed in Domino confidens viriliter agat , donec
bonum consilium ad effectum perducatur. Porro si in
consilio suo auditus non fuerit , nihilominus spiritu forti-
tudinis oportet regatur : ne velut Achitophel pusillani-
mis effectus , qui aliis consulebat , erga seipsum incon-
sultè agens , perdat.

CAPUT

c Ruth. 1. 15. d Eccli. 16. 3.

O 5

CAPUT QUARTUM.

Quod spiritus consilii Prælatos specialiter deceat.

Sanè quod spiritus consilii magis Prælatos deceat, Scriptura docet dicens : *a Interroga patrem tuum & annuntiabit tibi.* Quia enim per ipsa bonorum suorum insignia plurimis innotescunt, plures ab eis consilium petunt. Et in veteri quidem Testamento, multiphariam multisque modis Deus & consulebatur & respondebat; & nunc potius, populi Dei tam numerosi consilium penes Prælatos ipsius est. Quocirca necesse est, ut in Prælati maxime spiritus consilii vigeat. Quorum ad consulendum alii, non sufficit : vel in hoc spiritum consilii habeat, ut consilium à sapiente perquirat, & perquisito credet. Si autem hoc facere despexerit, illud Evangelicum refert : *b Cæcus si cæco ducatum præbeat, ambo in foveam cadunt :* & illud, *c Si autem lumen quod in te est tenebræ sint, ipsæ tenebræ quanta erunt ?* Verumtamen quia Dominus illuminat cæcos, adeat Dominum, & dicat ex totis præcordiis suis. *d Deus meus illumina tenebras meas.*

a Deut. 32. 7. b Matth. 15. 14. c Ibidem 6. 23. d Psalm. 17. 29.

CAPUT QUINTUM.

Quod in tribulatione positus, pernecessarium sit opus consilii.

In tribulatione autem positus pernecessarium est consilium, ne scilicet ipsarum tribulationum molestiis victi, inconsultum aliquid agant, unde Deum offendant :
ac

DE DONIS SPIRITUS SANCTI. 49

ac per hoc majores sibi non in presenti tantum, sed & in futuro tribulationes gignant. Est autem unicum in tribulatione positus consilium, *a Invoca me in die tribulationis, & eruat te, & honorificabit me.* Verum quia inaniter Deum voce invocat, qui eum malè vivendo irritat: tunc præcipue & vitæ corrigendæ opera danda est, juxta illud: *b Tribulatio & angustia invenerunt me, mandata tua meditatio mea est.* Difficile autem, imò impossibile est, ut quis in tribulatione positus, si Deum fideliter invocaverit, faciemque ejus sacrificio justitiæ placaverit, consolationem non mereatur Divinam. Tantum non perdat sustinentiam: *In die,* inquit, *c tribulationis meæ Deum exquisivi, manibus meis nocte contraxi, & non sum deceptus.* Sed quidam nisi citò liberati fuerint, deficient; ut illi de quibus scriptum est: *d Citò fecerunt, obliti sunt operum ejus, non sustinerunt consilium ejus.* Nequaquam attendentes, quia & beatus Jacob diu in gravi luctu fuerit, & sanctus David crebris sibi invicem succedentibus tribulationibus probatus sit. Tobias etiam adeo justus & pius, ac secundum nominis sui interpretationem *Bonus Domini*, juxta quædam exemplaria, quatuordecim annis coecitatem sustinuerit. Est autem & hoc in tribulatione positus utile, ut meminerint servis Dei in hoc duntaxat sæculo constitutis, ubicunque fuerint, tribulationem non deesse. Unde & beatus Petrus: *Scientes,* inquit, *e eandem passionem ci quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri.* Nonnulli namque positi in tribulationibus, mederi sibi putant loci mutatione: sed infidum est hujusmodi remedium, & aliquando vertitur in contrarium. Novimus enim loca, in quibus quondam pax & religio floruerat, scandalis postea & doloribus oppleta fuisse: ita ut in eis illud beati Job impleretur, *f Terra de qua oriebatur panis in loco suo,*

igna

a Psalm. 49. 15. b Psalm. 118. 43. c Psalm. 76. 3.

d Psalm. 105. 13. e 1 Pet. 5. 9. f Job. 28. 5.

igno. subversa est: Illud quoque Isaïæ, & *Omnis desiderabilia nostra versa sunt in ruinas*. Novimus & alia scandalâ prius, & infamia scandalis loca: post, respectu Dei & pacis enituisse gratiâ, & virtutum redoluisse fragrantîâ. Quibus illud Isaïæ aptari potest: *h In cubilibus in quibus prius habitabant dracones, orietur viror calami & jonci*. Ita adhuc quotidie & Libanus vertitur in Chermel, & Chermel in saltum reputatur. Non est igitur certum consilium, in tribulatione positus, mutatio locorum: quia & ad quæ fugiunt, loca gratiâ Dei destitui: & quæ fugiunt, Dei possunt respectu restitui. Certissimum autem his consilium est, in Deum sperare, Deum invocare, Deum obsequendo placare, Dei bonitatem longanimitate expectare. Si quid verò humanum ingenium adinvenire potuerit, quod iniquum non sit, & sibi in tribulatione prosit, faciat. Nam David per Chusi, consilium Achitophel dissipavit, & Apostolus à fratribus in sportam missus evasit, & dissentione inter persecutores suos missâ, tribulationem suam allevavit. Quia verò quoque audivimus, ita nunquam una tribulatio succiditur, ut alia non succrescat: spiritus fortitudinis semper est necessarius, ne deficiamus in tribulationibus.

g *Esai. 64. 11.* h *Ibid. 35. 7.*

C A P U T   S E X T U M.

Item subtilius & aliis de spiritu consilii.

Hactenus de spiritu consilii quadrimoda distinctione tractatum est. Verum quia hæc consilia & bonis & malis communia sunt, cum ad consilium pauci & hi sapientiâ & fide præstantes soleant admitti: est præter hæc unum & secretum, & cujus boni & electi tantum consilii sint, Spiritus Sancti consilium. Illa videlicet interna

terna inspiratio ejus, quæ suis consulit, diaboli insidias & peccati laqueos vitare, mala præsentis exilii æquanimitè tolerare, bona coelestis patriæ gemitibus inenarrabilibus suspirare, indefessè ad hæc piorum operum præmia festinare, pro salute concivium suorum anxiami, in recordationem vultus Domini sui, dulci amaritudine lachrymari. Hinc quidam sapiens, cùm beneficia Dei erga justum commemoraret, *In absconditis*, inquit, *et illius consiliabitur*. Hinc Dominus per Prophetam, *Nunc quare mærore consumeris? Nunquid Rex non est tibi, aut consiliarius tuus periit?* Ac si dicat, nequaquam te desperabili mærore conficere debes, cui & Christus rex est, & quæ interno Sancti Spiritus consilio destituta non es. Magna enim spes est animæ, quæ hoc consilium audire meruerit: sicut & ingens metus ei, quæ ab illius auditione obsurderit. Hinc Psalmista, *Deus*, inquit, *meus non sileas à me*. Et ut ostenderet quid periculi immineret ei, à quo Deus sileret: *Nequando*, ait, *taceas à me, et assimilabor descendantibus in lacum*. Homo quippe superbiâ exigente, interno illi Dei consilio destitutus, suo autem consilio dimissus, descendantibus in lacum assimilatur: quia in peccati voraginem lapsis, & ipse paulatim tepescendo & labendo coæquatur. Qui idèd non cadentibus, sed descendantibus in lacum, assimilari dicitur: quia ut ipse casum suum ignoret, sensim ac minutatim, donec in peccati profunda perveniat, labitur. Verùm nec tunc desperare, sed de profundis ad Dominum debet clamare, & expectans expectare, donec educat eum de lacu miseriæ: ubi & spiritus fortitudinis permaximè necessarius est, cujus ope & virtute, de lacu miseriæ, de peccati scilicet amore & consuetudine, anima emergat. Nam & ad Dominum clamare, & omni nisu debet ipsa conari, quia neutrum horum sine altero potest eam juvare. Multo autem & facilius & fructius

a *Ecclesi. 39. 10.* b *Mich. 4. 9.* c *Psalm. 17. 1.*

licius est quid, ne cadat cavere, quam post casum eloctari: *Si populus, inquit, & meus audisset me, Israel si in viis meis ambulasset, pro nihilo forset inimicos eorum tam-milissim.*

d *Psalms.* 83. 14.

CAPUT SEPTIMUM.

De scientia ubi ostenditur spiritus scientia qua in Christo requievit, ad humilitatem maxime pertinere.

Nunc de spiritu scientiæ videamus. Nomen scientiæ commune est, quia & in magnis & in minimis rebus ponitur. Sed hic de illâ scientiâ sermo est, quæ Spiritus Dei præcipuum donum est, quæ in Scripturis scientia Dei vocatur, quæ apponit dolorem, de qua dicitur: *a Recedere à malo, scientia.* Tanta est igitur scientiarum diversitas, ut scientia inflet, scientia dolorem apponat: cum inflatio superbia, dolor verò non modò humilitas, sed & profunda humilitas sit. Quantumcunque itaque sciat, & quantumcunque infletur: sciat quoddà Dei scientiâ adhuc longè est, qui aut pro peccatis suis, aut pro huius exilii prolongatione non dolet: quia qui apponit scientiam, apponit dolorem. Nescit enim qualis sit pulchritudo iustitiæ, qualia bona Domini in terrâ viventium, qui horum adhuc exors manet, & non dolet. Sed & si quis pro peccatis doleat, & tamen ab his non recedat, nec iste perfectam scientiam obtinet, quia *b Recedere à malo, scientia est.* Quocirca ille probatur scientiam Dei scire, qui & pro peccatis scit dolere, & à peccatis noverit recedere. Porro hæc scientia, & ab humilitate

a *Job.* 28. 28. b *Ibidem.*

DE DONIS SPIRITUS SANCTI. 39

litate incipit, & in humilitate perseverat. Et ideo ubi de scientia Spiritus Dei agitur, libenter scientiam humilitatis accipio: quia ille scientiarum Dominus, ille Magister unus, à se specialiter disci mandavit, dicens: *« Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Non solum autem verbo, sed & facto pariter & verbo, quanti scientiam humilitatis faceret, ostendere curavit. Humilians quippe se Deus ad pedes hominum, cum venisset ad beatum Petrum, ille verò altà quidem humilitate, licet necdum omne mysterium humilitatis edoctus, à tali ministro tale recusaret ministerium, ait: *« Quod ego facio, tu nascis modo, scies autem postea.* Nescientem dicit, quem necdum humilitatis scientiam ad plenum didicisse scivit, & de humilitate disserturus, scientiam præmittit. Quæ ne parva videatur, non eam mox effundit: sed in futurum differens, auditorum mentes ad ejus expectationem suspendit. Postquam autem lavit pedes eorum, illis jam ad nihil aliud intendentibus, sed ad solum sermonem ejus intentis, auctoritatem suam primò commendat, se magistrum, se Dominum & vocari & esse, contestans. Novit enim cordis humani cognitor, quanti superbus homo talem doctrinam faceret, si alius quàm talis magister eam proferret. Nec inconsultè prius virtutibus ac prodigiis Deum se credi fecit, & sic humilitatis scientiam docuit: quia reverà nullus scientiam promittenti & aliud non docenti crederet, nisi ipse prius Deus creditus fuisset. Summa autem doctrinæ hæc fuit, ut sicut Dominus servis, sic servi conservis pedes lavarent. Deinde intulit: *« Si hæc feceritis, beati eritis, si feceritis ea.* Quæ rogo hæc? pedes lavare: quasi verò faciliè inveniri possit, qui hoc non novèrit. O scientia abscondita à sapientibus & prudentibus, & revelata parvulis! O scientia, quam omnes videntur scire, & perpauci merentur attingere! *¶ Stultum enim Dei*
e Matth. 23. 29. d Joan. 13. 7. e Ibid. v. 17. f 1 Cor. 13. 2.

Dei sapientius est hominibus. Et quid Stultum Dei? Nisi quia g Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Unde idem Apostolus, Nos, inquit, predicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam. Nam si quis se magistrum profiteretur, cum verò tempus pollicitationis adesset, pedes lavare doceret: quis eum non irrideret, quis non eum stultum crederet? Si quis ergo: ut Apostolus ait, ^h voluerit sapiens esse, stultus fiat ut sit sapiens: humilis fiat, ut beatus sit. Si hac, inquit, i scitis, beati eritis, si feceritis ea. Scientia sæculi in verbis est eloquentiæ, scientia Christi in factis humilitatis: scientia sæculi, ut alius alium verbis concludat: scientia Christi, ut frater fratri per humilitatem serviat. Hanc igitur Domino ^k Scientiam doce me, quia mandatis tuis credidi: quam tanti facere dignatus es: ut propter ejus commendationem, Deus homini pedes lavares. Videre nunc & stupere erat, eum i Qui respicit terram & facit eam tremere, ^m sub quo curvantur qui portant orbem, ⁿ in cujus nomine omne genua flectitur celestium, terrestrium & infernarum: & genua sua flectere, & totum corpus incurvare, ad lavandos pedes hominum: ad cujus pedes lavandos ^o vix unus in mundo dignus inveniri posset homo. Alioquin hic quo p inter natos mulierum non surrexit major, indignum fatetur se calceamenta ejus portare, necdum pedes lavare. Mirentur alii eum ventis imperantem, super mare ambulantem, mortuos vivificantem: æquissimum enim est, & omnium in dicto decens ac congruum, ut Creator creaturæ suæ dominetur & imperet. Ut verò æternus ille Deus, ille magnus Dominus, ille cujus nutibus cuncta serviunt, ad serviendum mortali homini & fragili sese incuruet: hoc ab omni creatura

g Phil. 2. 8. h 1 Cor. 3. 18. i Joan. 13. 17. k Psal. 118. 66. l Psalm. 104. 32. m Job. 4. 13. n Philip. 2. 10. o Matth. 11. 11. p Idem 3. 11.

DE DONIS SPIRITUS SANCTI. 61

tura cum ingenti admiratione, cum admirabili devotione, suscipiendum est; hoc à nullâ creaturâ, sine quodam pio pavore audiendum est: sed & in lachrymas debent resolui pii servi, recogitantes tantam humilitatem Domini sui. Et hoc totum ob id solum factum est, ut homo scientiam humilitatis doceatur. His igitur considerationibus adductus sum, spiritum scientiæ qui in Christo est, ad humilitatem referre: quod uberius ostendi potuisset, si diutius in his immorari visum fuisset. Hoc autem adhuc notandum videtur, nequaquam sine causâ in pedum ablutione humilitatem expressam fuisse, quam constat actionum nostrarum gressus emundare. Videat quisque utrum velit accipere, scientiam Christi ad humilitatem præcipuè pertinere. Hoc certè nullus qui Christo credit, potest negare, humiles majorem cæteris Dei scientiam habere, attestante ipso. *¶ Quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis.* Item cum Dominus dicat, *¶ Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem?* Constat nimirum, requiem quæ est in Spiritu Sancto, superbis ignorantibus, humiles & experiri & scire. De quâ his quos scientia inflat, rectè dicitur: *¶ Ipsi verò non cognoverunt vias meas, quibus juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam.* Cæterùm si quibus adhuc durum videtur, scientiam Christi humilitati deputare: legant qualiter antiqui & sancti Patres illam Domini sententiam exponant, qua dixit Judæis, *¶ Tulistis clavem scientiæ: & sic fortasse acquiescent,*

q *Matth. 11. 25.*   r *Isai. 66. 2.*   f *Psal. 94. 11.*
t *Luc. 11. 52.*

CAPUT OCTAVUM.

De spiritu pietatis.

Atestantur & duo extrema dona quæ restant, pietas & Dei timor, quæ nonnisi umbra humilitatis sunt: sed alterum ad homines, ad Deum alterum. Nemo enim propriè ad seipsum dicitur pius, sed ad eum erga quem pio-movetur affectu: cuique indigenti, ea quæ caritatis sunt, *spie* impendit. Ponitur & pietas in Scripturis, pro omni religione: sed talis pietas non tam unum speciale est donum, quàm ex omnibus septem constat donis. Secundùm hoc pietatis genus, & Deus erga hominem pius appellatur: quia ad erigendum eum de stercore miseriæ suæ, mirâ pietate inclinatus est. Cujus rei mysterium, in arcu * qui positus est in signum fœderis inter Deum & terram, ne ultrâ diluvio dissipetur, præcessisse credo: siquidem de Christo Pater per Prophetam dicit, *b Dedi te in fœdus populi*. Cùm igitur Christus in fœdus populi detur, arcus verò in signum fœderis ponatur: nimirum constat, quia arcus Christum significat. Arcus in signum fœderis ponitur, ne diluvium ultrâ terram dissipet: Christus in ipsum fœdus datur, ne Ecclesiam credentium in eum, ira Dei cum reprobis perdat. Nam salvo eo quod Baptismus per diluvium significari traditur, & iram Dei per ipsum figurari Ecclesiasticus liber testatur dicens, *c Quomodo cataclismus aridam inebriavit*: sic ira ipsius gentes quæ eum non exquisierunt, hæreditabit. Porro de arcu ita dicitur, *d Vide arcum, & benedic qui fecit illum*: valde enim speciosus est in splendore suo. Speciositatem commendat in arcu, & utique sapientia Dei speciosior est sole: Christus *e Speciosus formâ,*
præ

a Genes. 9. 13. *b* Esai. 49. 8. *c* Eccles. 39. 28.

d Ibid. 43. 12. *e* Psalm. 44. 3.

DE DONIS SPIRITUS SANCTI. 69

præ filiis hominum. Hinc & sponsa, *Totus*, inquit, *est desiderabilis.* Et Petrus inquit, *in quem desiderant Angeli prospicere.* Ipse autem Pater, *hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui* : & Propheta de splendore ejus, *Splendor*, inquit, *ejus ut lux erit.* De hoc arcu in eodem Cantico, *Suscitans*, inquit, *suscitabis arcum tuum* : & exponens quis ille sit arcus, *Juramenta*, ait, *tribus, quæ locutus es.* Per semetipsum namque *1* juravit Dominus Abraham, quia in semine tuo, scilicet Christo, benedicerentur omnes Gentes terræ : Et in Psalmo, *Benedicentur in ipso omnes tribus terræ.* Quod si quis putaverit, prolatum testimonium neque ad Christum pertinere, neque ad Gentes, quia dicitur *Juramenta tribus quæ locutus es* : Tribus enim reverà de Judæis magis quàm de Gentibus dici solent. Meminerit illius Davidici, *Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini* : has enim tribus nemo sapiens ad carnalem magis quàm ad spiritualem Israël pertinere dicturus est. Et hoc nihilominus, in Apocalypsi quod legitur, *Iris erat in circuitu sedis*, ipsum esse credo quod in Psalmo legitur, *Dominus in circuitu populi sui.* Sedet enim in sede sua, ut doceat : circumdat sedem suam, ut protegat. Ut autem quod ad spiritum pietatis propriè pertinet, præferamus : arcus ille speciosus, à coelo usque ad terram se curuat : & Filius Dei à summo coelo egrediens, pietate mirabili usque ad susceptionem mortalitatis & mortis nostræ, sese humiliat : & non solum usque ad terras, sed etiam usque ad inferna pro nobis descendit.

f Cant. 5. 16. g 1 Pet. 1. 12. h Matth. 17. 5. 2 Pet. 1. 17. i Habac. 3. 3. k Ibid. 3. 9. l Gen. 22. 18. m Psal. 71. 17. n Habac. 3. 9. o Psal. 121. 4. p Apoc. 4. 3. q Psalms. 124. 2.

CAPUT NONUM.

De spiritus timoris Domini.

Jam verò timor Dei, nihil est aliud nisi humilitas. Verùm hîc non illa accipitur, qua nos foris proximis propter Deum, sed qua intus in conscientiâ ipsi nos humiliamus Deo. Qui rectè septimo loco, eodemque summo ponitur, quia illa humilitas alta est: cùm quis & quantum ad hominum & quantum etiam ad proprium judicium perfectus est, & tamen ad judicium Dei adhuc timet; adhuc securus non est. Talis erat Apostolus Paulus, nam quia neque alius, neque ipse quid in ipso reprehenderet, invenire potuit: fiducialiter dicebat *a* *Mihi pro minimo est ut à vobis judicer, aut ab humano dîo, sed neque me ipsum judico, nihil enim mihi conscius sum.* Quia verò sub Dei judicio, adhuc timens, securitatem sibi minimè arrogabat: *Sed non*, inquit, *in hoc justificatus sum, qui enim judicat me, Dominus est.* Est quippe & alius timor qui non est in charitate, quia perfecta charitas foras mittit timorem. Sed aliud est, dum is qui graviter offendit, timet ne pereat: aliud dum is qui placet, timet ne vel in minimo offendens, minus placeat. Iste igitur timor, veræ Dei scientiæ documentum est; quia ille verè Deum scire probatur, qui usque ad perfectum ejus timorem humiliatur. Qui enim adeo amat, ut vel in parvo offendere, magnopere timeat: de hoc tempore bene potest accipi quod scriptum est, *b* *Beatus homo qui semper est pavidus.* Ideo namque ponitur *semper*, ne unquam quoad vivit, de justitia præsumens, dum non timet neque cavet, cadat. De hoc tempore in Ecclesiastico Scriptura est: *c* *Magnus qui invenit sapientiam & scientiam, sed non est super timentem Deum.* Timorem Dei super omnia superposuit, Beatus cui donatum est habere timorem Dei.

a 1 Corinth. 4. 4. *b* Prov. 28. 14. *c* Eccl. 25. 13.

CA.

CAPUT DECIMUM,

De scientia ceterisque donis,

Igitur scientiam literarum, scientiam artium diversarum, non negamus esse scientiam. Verum sicut is qui necessaria corporis sibi suisque scit providere, dominorumque, vicinorumque suorum gratiam habere, honestè secundum hoc sæculum gerere, apud homines sapiens vocatur: & cum omnis sapientia à Domino Deo sit, ille tamen si in æternis sibi suisque prospiciendis, non sapuerit: spiritum sapientiæ accepisse dicendus non est. Ita ille qui literas, qui artes, qui ipsas etiam Divinas literas scit, quandiu se humiliare ad faciendum bonum quod scit, nescit: si spiritum scientiæ sese accepisse confidit, seipsum decepit. Neque enim talis scientiæ spiritus super Christum requirit, de quo legitur, quia *a* *Capit facere & docere*, *b* *qui enim dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est. Quid habet*, inquit Salomon, *c* *sapiens amplius à stulto, & quid pauper, nisi ut pergat illuc, ubi est vita?* Hoc solo discernens sapientem à stulto, quoddam humiliter benefaciendo, unde & pauperem eum vocat, ad vitam pergit: quo ille pergere, aut nescit aut contemnit. Hæc utinam adverterent, qui dum de conversione monentur, ad discendum malunt ire: vel post conversionem, occasione discendi, ad vomitum volunt redire: discerentque magis faciendo discere, quàm discendo non facere! Hæc de septem donis, secundum quod in membris Christi requiescunt, dicta sunt. Quomodo verò in ipso capite nostro requieverint, ipsi & si quibus ab ipso revelatum fuerit, videamus. Sapientia tamen & scientia quæ frequentius in Scripturis ponuntur, secundum quod in eo requieverunt, facile discerni possunt.

a *Act. 1. 1.* *b* *1 Joan. 2. 4.* *c* *Ecc. 6. 9.*

sunt. Sapientiam quippe habuit, quia Patris voluntati per omnia obediendum esse sapuit. Habuit & scientiam, quia nihil præsens, nihil præteritum, nihil futurum, sive in humanis, sive in diabolis, sive in Angelicis, sive in divinis rebus, eum latuit. ¶ Habeat igitur quisque *Spiritum sapientia*, ut Deum colat: *Spiritum intellectus*, ut scripturas investiget: *Spiritum consilii*, ut de iis alii consulat: *Spiritum fortitudinis*, ut seipsum ad fortia virtutum opera accingat: *Spiritum scientia*, ut quidquid fecerit, sine humilitate nihil esse sciat: *Spiritum pietatis*, quo ipsa humilitatis opera fratribus præimpendat: *Spiritum timoris Dei*, quo in his omnibus, non in suis operibus, sed in ipsius misericordia confidat.

d *Recapitulatio.*

CAPUT UNDECIMUM.

Comparatio septem primorum dierum, cum septem Spiritus Sancti donis. Imprimis de primo die, comparato cum Spiritu sapientia.

Videamus nunc, an fortè his septem intimis quotidianisque Spiritus Sancti operibus, septem primorum dierum opera, aliquâ similitudine congruant. Primo die facta est lux, & de sapientia quidam sapiens dixit. ^a *Proposui pro luce habere illam, quoniam inextinguibile est lumen illius.* Cum ergo quis ad Deum colendum illuminatur, in eo lux nova creatur: unde talibus Apostolus, *Fuistis*, inquit, ^b *aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino.* Hoc generaliter in adventu Christi per totum mundum factum est, quando Deus Dominus venit & illuxit nobis. Hoc singillatim quotidie fit in unoquoque, qui reminiscens & convertens se ad Dominum, abjicit opera

^c *tene-*

^a *Sapient. 7. 10.* ^b *Ephes. 5. 8.*

DE DONIS SPIRITUS SANCTI 67

^a tenebrarum, & ambulat ut filius lucis, in omni bonitate & iustitia & veritate. Siquidem in Genesi prius tenebræ, & postea lux à Domino facta esse describitur.

c Rom. 13. 12. Ephes. 5. 9.

CAPUT DUODECIMUM.

Compartio secunda diei, cum Spiritu intellectus.

Secundo die factum est firmamentum quod divideret aquas ab aquis, & vocatum est cælum: quod dono intellectus satis congruit; & Psalmus ait, *a Qui fecit celos in intellectu.* Per aquas namque, Scripturæ Sanctæ scientia designatur, unde Propheta prævidens in adventu Christi Scripturarum mysteria referenda, ad earum intelligentiam provocabat dicens: *b Omnes sitientes, venite ad aquas.* Sed aquæ istæ divisionem habent, quia pars earum spiritualibus, pars carnalibus congruit. Cum enim Scripturæ de munditiâ cordis, de virginitate carnis, de compunctione amoris, de meditatione spirituali, de æternitatis contemplatione differit, & de spiritualibus imitanda proponit: aquas superiores super firmamentum constituit. At cum uxorem diligere, parentibus obedire, malum proximo non facere, pecuniam ad usuram non dare, necessitatibus Sanctorum communicare: infirmis aquas sub firmamento ponit. Istiusmodi namque præcepta à spiritualibus transcendendi debent. Ipsi siquidem spirituales, quia conversatio eorum in cælis est, cælum rectè vocantur: & super firmam petram fundati, tentationis tempore non recedunt. Quia ergo ad spiritum intellectus pertinet hoc modo aquas ab aquis dividere, inter spiritualia scilicet & carnalia præcepta discer-

a Psalm. 135. 5. b Esai 55. 1.

discernere: Secundi diei opera, secundi doni operibus inveniuntur congruere. Nonnunquam una sententia ita apter utrasque aquas dividitur, ut secundum intellectualem divisionem, & ad aquas superiores ascendant, & ad interiores descendant. Upde Paulus de Genesi proponens testimonium, c *Propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adheret uxori suæ, & erunt duo in carne una*: primò secundum mysticum sensum inter aquas superiores sententiam suspendit, *Sacramentum*, inquit, d *hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia*. Ostendit enim, quia fide amoris, Ecclesia seu quælibet Christiana anima sponso illi æterno debeat adhærere: cui susceptione infirmæ ac mortalis carnis ejus, sese dignatus est unire. Ostendit etiam hoc jam tunc ab initio sæculi per hanc sententiam Propheta; Christi scilicet incarnationem, & Ecclesiæ desponsationem: hoc inquam ostendit, sed intelligentibus. Descendit ergo aqua, usque ad sub firmamentum, per intellectualem divisionem, ut & infirmi possint bibere. Nam ille superior intellectus, velut supra firmamentum collocatus, spirituales potat. Sequitur itaque, *Verumtamen & nos singuli, unusquisque uxorem suam, sicut seipsum diligit*. Sunt itaque in Scripturis, quæ solis carnalibus: sunt & quæ solis spiritualibus: sunt quæ & carnalibus & spiritualibus, si spiritualiter dividantur, congruant. Porro spiritus intellectus quem efficaciter tangit, hujus divisionis peritum facit, ut sciat in plateis aquas suas dividere.

c *Genes. 2. 24.* d *Ephes. 5. 32.*

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Comparatio tertiae diei, cum spiritu consilii.

Tertio die virentes herbas, lignaque fructifera, utrumque semen afferentia germinavit, quod ad spiritum consilii satis aptè referri potest. Bonum quippe consilium; bonum nimirum semen est. Et herba virens & lignum pomiferum, cum fructu semen afferunt: cum hi qui bona faciunt, semine boni consilii & alios ad benefaciendum trahunt. Sed & hoc quod congregatis in unum locum aquis, arida apparuisse memoratur, non inaniter factum fuisse existimatur. Primum quippe est, ut aliorum qui jam Deo uniti sunt, irrigatio sua, ipsius verò cuique ariditas appareat: & sic pro pluvia quam segregavit Deus hereditati suæ, cum certâ spe ad eum suspiciat: cujus demùm aspersione irrigatus, & ipse in bonis operibus fructificet, & aliis boni consilii semen subministret. Licet nunc videre David, ariditatem suam cognoscentem & deplorantem, ^a *Anima mea sicut terra, sine aquâ tibi:* & alibi, *Ego sicut fenum arui.* Licet videre eundem de supernâ irrigatione præsumentem, *Spiritus tuus bonus deducet me in terram:* & alibi, *Dominus prospexit de excelsis sancto suo, Dominus de cælo in terram aspexit.* Sed & boni consilii semen pollicens, *Docbo,* inquit, ^b *iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.* Et quanquam hæc testimonia generaliter in lapsu & restauratione generis humani, jam olim completa sunt: quotidie tamen in singulis electorum, compleri non cessant.

^a *Psalms* 142. 6. 101. 12. 142. 10. 101. 20.

^b *Psalms* 50. 15.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Comparatio quarta dici, cum spiritu fortitudinis.

Quarto die sydera in firmamento cœli ad illuminandam terram collocantur, & hoc ad spiritum fortitudinis pertinet: quia ad exemplum lucis peccatoribus præbendum, non incipientes tantum & teneri, sed fortes & robusti constituendi sunt. Unde Dominus, *a Accipietis virtutem Spiritus Sancti in vobis, & eritis mihi testes*: & iterum, *b Sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto*. Et certè jam spiritu sapientiæ ad colendam cùm illuminati fuerant, jam sensum illis ut Scripturas intelligerent aperverat, jam semina prædicationis, imò & miraculorum sed sub ejus magisterio sparserant: & tamen regimen Ecclesiæ ipsi Christo succedere non permittuntur, antequàm virtute Spiritus ex alto induantur. Nam & quod in firmamento cœli sunt positi, quodam modo firmitatem virtutis ab eis exigit. Congruis & huic sensui Psalmista, *c Lunam & stellas*, inquit, *quæ tu fundasti*. Nam prout mihi videtur, inter omnes virtutes, per univèrsas Scripturas fortitudo specialiter homini adimitur, & Deo adscribitur: unde David, *d Diligam te Domine fortitudo mea*: & iterum, *e Precinxisti me virtute ad bellum*: & iterum, *f In potentatibus salus dextera ejus*: iterumque, *g Dominus fortitudo plebis sue*. Multa sunt hujus testimonia, copia mensuram excedit. Cùm ergo homo & originaliter & materialiter infirmus sit, & hoc ipsum permaxima pars sit fortitudinis ejus, ut infirmitatem propriam noverit: attestante Paulo, *h Quando enim infirmor, tunc potens sum*: Si quid ali-

a *Act. 1. 8.* b *Luc. 24. 49.* c *Psal. 8. 4.* d *Psal. 17. 1.* e *Ibidem vers. 40. 197.* f *Psal. 27. 8.* g *2 Cor. 12. 10.*

aliquando vel in propriis vincendis, vel in alienis tolerandis potuerit : sibi illud nequaquam attribuat , sed fortitudinem suam ad Deum custodiat : quia sine ipso nihil possumus facere. Siquidem & de luminaribus non est dictum , sicut de herbis , ut ea terra germinaret , ut supra : neque sicut de reptilibus , ut aqua ea produceret , ut infra : sed Deum solummodò ea fecisse scriptum est , ne in fortitudine anima humana vel sibi vel ingenio suo aliquid auderet adscribere , & ita eam mereretur amittere. ^h Nam & Samson cujus vocabulum solem sonat , & qui diu in fortitudine ultra humanum modum clarebat , eum per quem erat fortis offendens , captus est. Et beatus Petrus dum de viribus suis gloriatur , infirmitatem suam experiri coactus est. Sed & illud quod in Evangelio , & civitas supra montem & lucerna super candelabrum posita , leguntur ; ita convenientissime intelligi potest : ut & omnis Ecclesia generaliter à monte montium Christo portetur , & lucerna quilibet videlicet prædicator ejus , ab eodem Christo , velut à candelabro sustentetur. Mons siquidem immobilis manere , candelabrum verò solet moveri. Et Ecclesiam Dominus quidem velut mons immobilis , nunquam desinit sustentare : Prædicator verò si offenderit , statim per Apocalypsim à Christo audit ; ^k *Age penitentiam & prima opera fac , sin autem movebo candelabrum tuum de loco suo.* Ac si dicat , Solebam te , in te movens sustentare , ne caderes : at nunc eandem sustentationis gratiam , à te , quia offendisti , subtraham : nisi me , poenitendo & corrigendo , placaveris. Sicut autem quòd montes pluraliter intelliguntur prædicatores , non obstitit ne unus singulariter mons intelligatur Christus : ita quod in Apocalypsi per septem candelabra septem Ecclesiæ significantur , non impedit ne per unum candelabrum Christus significetur , qui unum & verum sustentamentum suarum lucernarum ,
unica

^h Judic. 15. 13. ⁱ Matth. 26. 39. ^k Apoc. 2. 5.

unica & sola suorum est fortitudo Doctorum. Videtur etiam mihi, per solem & lunam, quorum alter ut diei, altera facta est ut præesset nocti, Sacerdotium & Regnum optimè præfigurari potuisse: scilicet propter illuminandos doctrinâ spirituales, quasi dies; & propter coercendos à malitia carnales, quasi noctem. Quod si ita est, quanta huic operi fortitudine opus fuerit, Sacerdotes sancti probaverunt, qui in regimine sanctæ Ecclesiæ laborantes, ad mortem usque pro iustitiâ certaverunt. Multa adhuc dici possent, quibus magis magisque luceret, qualiter fortitudo quarti diei operibus responderet.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Comparatio diei quintæ cum spiritu scientiæ, ubi scientiæ sicut & supra, ad humilitatem refertur.

Quinto die reptilia & volatilia ex aquis producta sunt, & hoc ad donum scientiæ specialiter respicit. Per aquas enim scientiam significari, & notum est, ut supra docuimus. Aquæ igitur reptilia & volatilia producant, quia & ex scientiâ quidam inflati nimis, ut reptilia remanent: quidam verò humiliati, ad cælestia velut aves, evolantes exaltantur. Veræ autem exaltationis causa, humilitas est, Domino attestante: *a Omnis qui se humiliat, exaltabitur, & è converso.* Nam ex scientiâ nonnullos humilitatem concipere, & quotidiana experientia, & jam prolata illa Salomonis docet sententia: *b Qui apponit scientiam, apponit dolorem.* Videas nunc cæte grandia in aquis maris mugitu abundantia, nunquam sese in libero aëre suspendentia, nullam cantilenæ suavitatem aliquando edentia. Videas itidem volatilia ipsa, sui parvitate, facile per alta cælorum volitantia, puritate ætheris, solis

lucē

a Matth. 23. 12. Luc. 14. 11. b Eccl. 1. 18.

DE DONIS SPIRITUS SANCTI. 79

luce & calore sese oblectantia, laudem Creatoris sui dulci modulatione garrientia. Illis compara magnos illos Magistros, famâ ipsâ doctrinæ suæ metuendos in illa frigida doctrina sua jugiter commorantes, amorem cælestium, spirituales jocunditates ignorantes, à conditoris sui laude obmutescentes: istis verò humiles Christi, merito humilitatis ipsius & beneficio Domini sui, intentâ mentis pace sæpe fruantes, à vero sole Jesu Christo nunc spiritualis scientiæ lumen, nunc dulcis amoris ardorem concupiscentes, Creatori suo laudes medullitus jubilantes.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Comparatio diei sextæ cum spiritu pietatis.

Sexto die creatæ sunt bestię, jumenta, & reptilia, vel secundum aliam translationem serpentina: creatus est & homo ad imaginem & similitudinem Dei. Hæc ad spiritum pietatis, convenienter referri possunt. Nam secundum interiorem hominem, hæc creatio ad affectus referenda est. Bestię itaque secundum divinas Scripturas, animalia sunt sylvestria, à jugo hominis libera, voluptatibus suis passim ad libitum abutentia. Unde & de Domino in deserto jejunante, scriptum est, *a Quia erat cum bestiis*: In Psalmis quoque, *b Posuisti tenebras & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestię silvæ*. Porro serpentina nocendi avida sunt, jumenta verò hominum infirmitatem, & ipsos & ipsorum onera portando, juvant: unde & jumenta dicta sunt. Per bestias ergo illa hominis infirmitas, quæ ad voluptatum carnis abusionem concupiscibiliter rapitur, per serpentina illa quæ aliis malitiosè nocere stimulant, figuratè exprimitur. Proinde quia homo infirmus est, oportet portetur, necesse est juvetur.

Quare

a Mar. 1. 13. b Psalm. 103. 20.

Quare per jumenta, domita scilicet animalia & onerifica, ille humanus, ille pius affectus designatur: quia homo homini succurrit, servit, opitulatur. ^c *Debemus*, inquit Apostolus, *nos firmiores, inbecillitates infirmorum sustinere*. Est quidem naturale homini, benignè erga hominem, maximè erga cognatos affici: sed ad impendenda cui libet proximo charitatis debita, nisi spiritu pietatis afflatus, nisi spe æternorum animatus, nullus homo sufficit. Spiritu ergo pietatis opus est, ut nos nobis alterutrum exhibeamus jumenta, fraternæ infirmitatis portando onera. Hinc est quod ^d Samaritanus ille, super quem spiritus pietatis principaliter requievit, semivivum vulperatum in jumentum suum, poluisse legitur. Nam & hoc quod homo ad similitudinem Dei factus dicitur, ab hoc sensu non abhorret: ^e *Deus enim charitas est*. Qui cum similitudinem de Samaritano & vulnerato proposuisset, *Vade*, ait, ^f *fac similiter*: Item cum discipulis pedes lavisset, *Exemplum*, inquit, *dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis*. Paulus quoque Apostolus instituere nos volens, qualiter de nobis, ipsis fratribus nostris jumenta faciamus: ^g *Alter*, inquit, *alterius onera portata*. Et de Domino propheta, ^h *Languores nostros ipse tulit, & dolores ipse portavit*: & Joannes, *Debemus*, ⁱ inquit, *pro invicem animas ponere*: Sed præmiserat, *Sicut Christus pro nobis animam suam posuit*. In eo igitur ad imaginem Dei formamur, quoddam fraternam infirmitatem per spiritum pietatis portamus.

^c Rom. 15. 1. ^d Luc. 10. 33. ^e 1 Joan. 4. 8. & 16. ^f Luc. 10. 37. ^g Joan. 13. 15. ^h Gal. 6. 2. ⁱ 1 Joan. 3. 16.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Comparatio diei septima, cum spiritu timoris Domini.

Septimo die requievit Deus ab operibus suis. Hujus diei mysterium ipse per Prophetam exponit dicens

^a *Su-*

DE DONIS SPIRITUS SANCTI. 73

^a *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem, & quietum, & transectum verba mea?* Perfectis ergo in sex diebus operibus suis, in septimo die Deus requievit: quia qui in bonis operibus perfectus, in timore Dei humiliter perfistit, in eo Spiritus Sanctus requiescit, eumque vicissim in se requiescere facit. Non quòd aliquod opus bonum, sine ejus opere perfici possit: sed aliud est: cum pugnanti adjutorium impendit, aliud cum victorem epulo reficit: ^b *Introibo*, inquit, *ad illum*, *& canabo cum illo*, *& ipse mecum*. Sed & quòd sanctificasse & benedixisse diem septimum legitur, à septimo dono alienum esse non invenitur: ^c *Dominus*, ait Psalmista, *manus fuit nostri*, *& benedixit nobis*: & post pauca, *Benedixit*, inquit, *omnibus qui timeant Dominum, pusillum cum majoribus*.

a *Esai* 66. 2. b *Apoc.* 3. 20. c *Psal.* 113. 12. & 13.

CLAUSULA LIBELLI.

En habes dilectissime, de septem magnis Spiritus Sancti donis unum parvum libellum: de eo quem super omnia diligis, conscriptum; ab eo, quem inter omnia pie diligis. Si non placet, quia non meretur, id quod offertur: placeat vel devotio offerentis. Si quid in dubium venit, eorum quæ dixi: non quid temerè affirmem, sed quid mihi visum sit, simpliciter posuisse me, crede. Nam & in Sanctorum Patrum expositionibus, & reor & arbitror & puto, non semel invenitur: Et si hoc illi qui tanti fuerunt, quanto magis ego fumus. Nonnulla tamen magis claruissent, si non longitudinem onerosam cavissem. Nam & cum de scientiâ agerem, venit in animum quærere, quid sit quod Apostolus dicit, *Scientia destruitur*: cum constet ipso affirmante, quòd in futuro.

per-

a *1 Cor.* 13. 8. *Ibid.* 5. 10.

perfectum veniat, consummata scilicet scientia perveniat. Sed propter memoratam causam superfedi. Rescribat queso dilectio tua, utrumne gratus sit tibi labor meus, verumtamen satis præsumo grata tibi fore, quæ ad te ipsum scripsi: quandoquidem & ea libenter respicis, a quæ aliis elaboravi. Mihi autem recolenti fatis placuit, quod ab uno eodemque præcipuo septem donorum, pietatis scilicet spiritu, Opusculum ipsum tunc quidem inde, non cogitans inchoavi. Rogo itaque te, rogo prædulcis & pie Amice, quatenus ipsum de quo scripsimus Spiritum, pio affectu digneris exorare pro me: quo ipsis bonis donis suis internam meam ariditatem irrigare dignetur ac fecundare, non tantum ad scribendum de se, quantum ad fruendum se. Et multiplicata sunt enim, & quotidie multiplicantur mala in terrâ: ac per hoc ejus solatio destitui, summa infelicitas est. Ipse igitur regat, ipse consoletur, ipse sustineat, ipse perducatur: sed finiatur tandem, finiatur illa dulcis cum Dilecto collocutio, nunquam autem finiatur ipsius dilectionis dulcedo, Amen.

a *Alludit ad alia opera à se conscripta.*

E X P L I C I T.

G U I L L E L M I
ABBATIS S. THEODORICI
RE M E N S I S

Ac postea Monachi Ord. Cisterc.

OPUSCULUM.

Guillelmus Abbas S. Theodorici Remensis.

GUILLELMI
ABBATIS PRIMUM SANCTI
THEODORICI REMENSIS

Ac postea Signiacensis Monachi Ordinis Cisterciensis

COMMENTARIUS
in
CANTICA CANTICORUM,

Ex MS. Codice Autographo Abbatiae Signiaci.

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officinâ PETRI VANDER MEERSCHÆ
M. DC. XCII.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

540 EAST 57TH STREET

CHICAGO, ILL. 60637

TEL. 733-4331

1970

1971

1972

1973

1974

1975

1976

1977

1978

1979

1980

1981

1982

1983

1984

1985

COMPENDIUM

V I T Æ

GUILLELMI ABBATIS

primùm S. Theodorici prope Rhemos,

tum postea

Signiacensis Monachi, Ordinis Cisterciensis.

1. uillelmus Monachus Ordinis S. Benedicti, factus primùm Prior Sancti Nicasil Remensis ad annum circiter 1112. tum ab anno 1120. ad 1137. institutus Abbas, ut omnes volunt: Sancti Theodorici in Monte Aureo, prope Remos, ejusdem Ordinis. Hic eodem anno 1137. ob amorem, singularemque in Bernardum Clare-Vallis clarissimum Abbatem, dilectionem: relicto Montis Aurei abbatiali munere, Ordinem Cisterciensem in Cœnobio Signiacensi, tunc temporis famâ celeberrimo, professus est. Extant ad Guillelmum plures Bernardi Clarevallis Abbatis Epistolæ, ex quibus intelligitur, quanta inter eos amicitie necessitudo intercederet: ita ut Bernardus sua illi Scripta corrigenda transmitteret: *Ut quid, inquit Epist. 86. libellus meus oculos ejus formidaret, cui se videndum animus quoque meos totus, si posset, expanderet?* Quanti enim eum Sanctus Bernardus foveret, aperte constat, dum ei potissima duo ex Opusculis suis, *Apologiam* nempe *De vita & mori-*

bus Religiosorum contra Gluniacenses pag. 33. tomo 4. Editionis Merlonis Horstii, *Et Tractatum De grãtia & libero arbitrio*, ibidem pag. 63. Ille vice reciproca Bernardum adeo diligebat, utnobilem Abbatiam deserens, sub ipso privatus vivere ac latere Monachus, optaverit.

2 Factus apud Signiacum Instituti Cisterciensis Monachus, eidem adhæsit cum ejusdem Ordinis cæteris omnibus, contra Petrum Abaëlardum. Quem eum audisset *Apologeticum* ad innocentie suæ manifestationem scripsisse, Guillelmus *Cantici Canticorum expositionem* imperfectam reliquit, ut adversus eum styli acumen dirigeret, quemadmodum ipse declarat *In Epistola ad Fratres de Monte Dei*, cujus in prologo Operum à se compositorum mentionem facit. Sunt præterea & alia
 „ Opuscula nostra. Libellus de Sacramento Altaris.
 „ Meditationes Novitiis ad orandum formandis spiritibus, non usquequaque inutiles. Et super Cantica Canticorum ad locum illum, *Paululum cum pertransissens cum, inveni quem diligit anima mea*. Nam contra Petrum Abaëlardum, qui prædictum Opus ne perficerem effecit, (neque enim mihi integrum fore arbitrabar, tam delicato intus vacare otio, ipso foris fines fidei nostræ, nudo ut dicitur gladio, tam crudeliter devastante). Contra ipsum ergo quod scripsi, quia de fontibus Sanctorum Patrum: melius est si ita vobis placuerit, ut suppresso nomine meo, inter Anonyma relinquantur. Abbatiam abiecit itaque florentem & nobilem Guillelmus; ut internæ quieti, remotus ab omni secularium rerum strepitu, sedulus intenderet, lectioni assidue vacaret.

3 Itaque in ea solitudine scripsit multa, quæ ob præstantiam suam, olim *Bernardo* ejus amico attributa, & inter ejus Opera impressa sunt, parem habentia suavitatis gustum, pietatis similitudinem. Horum Catalogum ipse contexuit in præfatione ad librum *De Vita Solitaria*,
 quæ

COMPENDIUM VITÆ.

1

quem Guillelmus noster, non Bernardus ipse ut olim omnes opinati sunt, scripsit *Ad fratres de Monte Dei, Gaufridum loci Priorem & alios Carthusianos*. Illa autem, *Speculum fidei. Enigma fidei. Meditationum librum 1. De contemplando Deo librum 1. De natura & dignitate amoris Divini lib. 1. De natura corporis & animæ lib. 2. Disputationem contra Petrum Abaelardum. Tres alios libros contra eundem Abaelardum*, de quibus eruditè loquitur Cæsar Egassius Bullæus sæculo 4. *Historia Universitatis Parisiensis* pag. 743. in Catalogo Illustrium Academicorum, quæ nos ratione compendii, omittimus. *De erroribus Guillelmi de Conchis lib. 1. De Sacramento Altaris, Tractatum. Expositionem in Cantico Canticorum usque adhæc verba, Num quem diligit anima mea, vidistis?* Denique prolixum utcumque *Commentarium in Epistolam ad Romanos*. Quæ omnia impressa continentur tomo 4. Bibliothecæ Patrum Ordinis Cisterciensis impressæ anno 1662. in folio apud Bonum fontem, Cœnobium ejusdem Instituti. Scripsit item *Librum unum De Vita sancti Bernardi*, qui sæpissimè cum Operibus ejusdem docti Abbatis impressus legitur.

4. Tandem in ultima editione Operum Divi Bernardi quam accuravit Johannes Mabillon tomis 2. in folio. Parisiis anno 1667. apud Fredericum Leonard, idem Mabillonius sub nomine Sancti Bernardi edidit *Commentarium in duo priora capita Cantici Canticorum*, quem meo quidem judicio, censeo esse reddendum atque adscribendum *Guillelmo* nostro, S. Theodorici Abbati. Nam primum Guillelmus ipse in Vita Clarissimi Abbatis capite 12. de hoc Commentario ita loquitur, quasi illum ex ore Sancti Bernardi excerptum, ipse dum apud Claram-
 „ vallem ægrotaret, conscripserit. (Itaque tunc disse-
 „ ruit mihi de Cantico Canticorum, quantum tempus
 „ illud infirmitatis meæ permisit, moraliter tantum,
 „ intermissis mysteriis Scripturæ illius, quia sic vole-
 „ bam, & sic petieram ab eo. Singulisque diebus quæ-
 „

COMPENDIUM VITÆ

„ tuncque super hoc audiebam , ne mihi effugerent ,
 „ scripto alligabam : in quantum mihi Deus donabat ,
 „ & memoria juvabat.) Commentarius is igitur inscri-
 bendus esset, *Guillelmi Abbatis Sancti Theodorici*, vel
Monachi Signiacensis, ab ore Sancti Bernardi illum excipien-
 tis. Præterea inventus est à Domino Carolo de Vuilch in
 MS. Codice veteri Bibliothecæ Danensis in Flandria, quo-
 cum alii duo Tractatus indubii ejusdem Guillelmi, unus
De contemplando Deo, alter *De natura & dignitate divini*
amoris habebantur : ambo tamen sub Divi Bernardi nomi-
 ne, licet perperam : unde idem de hoc Opere pariter, ut
 de aliis ad Guillelmum absque dubio spectantibus, judi-
 candum est. *Tertio*. Quamvis Guillelmus ex ore Divi Ber-
 nardi Commentarium hunc exceperit, quia tamen fallit
 sæpè memoria, ac per otium plura scribuntur, quàm
 quæ furtim ab ore excipiuntur : inde potius Guillelmo
 exceptori, quàm Bernardo dictanti, ex communi homi-
 num sensu, tribuendus esset.

§. Præter hæc impressa, extat insignis *Collectaneorum*
 Opus, ipsius Guillelmi, in Abbatia Signiacensi, ubi
 Monasticen professus est, ut dicitur, propriâ scriptum
 manu. In eo continetur *Insignis Commentarius & prolixus*
in Cantica Canticorum ex verbis S. Ambrosii ; quem, quia
 olim ab Antonio Demochare transcriptus ex aliquo MS.
 Codice est, sub nomine Antonii Democharis habes ad
 calcem tomi §. Operum Sancti Ambrosii. Commentarius
 qui sub nomine Democharis legitur, adeo mendosus, ut
 ab Autographo prorsus distet. Initio sineque caret, lo-
 cisque multis hic ita est interpolatus per adjectiones de-
 tractionesque, ut alius merito censeri à genuino debeat.
 Sed correctum & emendatum à me ad MS. exemplar
 Signiacense, seu Autographum à me transcriptum & tra-
 ditum, ediderunt anno 1686. Benedictini Galli, in no-
 villima editione Operum S. Ambrosii, ad primi volumi-
 nis finem Columna 1546. Incipit. *Osculetur me osculo oris*
sui. Non hic seditatis incentiva, sed castitatis celebrantur
myste-

COMPENDIUM VITÆ,

3

mysteria, &c. Incipit Textus, Autē vita, quā dōctrinā querenda est, &c. In eodem Guillelmi Collectaneorum Codice MS. Commentarius in Cantica Canticorum ex verbis S. Gregorii Papæ, quem hic damus. Idem ambobus MSS. in Codice titato cum Sententiis de fide ex verbis Divi Augustini, de quibus singulis tanquam suis, ipse Guillelmus in prologo libri De Vita Solitaria ad Fratres de Monte Dei, his loquitur verbis. Sententias de fide quas de beati maxime Augustini libris extraxi, si vultis transcribere, fortes nimirum & graves sunt: cum supradicto Opusculo quod Enigma fidei intitulari placuit, magis congruunt. Tum paulò antea. Excerpti enim ex libris Sancti Ambrosii, quidquid in eis disseruit super Cantica Canticorum, opus grande & inclutum. Similiter & ex beati Gregorii; sed diffusius quàm Beda fecerit: nam idem Beda ut nostis, ultimum in ceteris libris suis, hanc ipsam excerptiōem constituit.

6. Opusculum quoque *Sententiarum de fide ex Divi Augustini Operibus* à me ex Autographo transcriptum, traditumque Thomæ Blancpain Monacho Benedictino, Congregationis Sancti Mauri in Gallia: qui Collectionem hanc sub Authoris proprii nomine dandam promisit, ad calcem ultimi voluminis Operum D. Augustini, quæ multo ille successu, nova editione Parisiensi digessit. Hoc an prestitit, mihi ignotum, cum nondum ultimum hoc volumen *Augustini*, viderim. Jam ergo restabat hoc unicum haud impressum *Guillelmi Abbatis olim Sancti Theodorici Opusculum, Commentarius in Cantica Canticorum ex verbis D. Gregorii*, sed diffusior quàm Beda fecerit: non ita prolixus tamen, ut mole sua lectori stomachum moveat, seu æquæ menti tædium afferat. Vixit usque ad annum circiter 1160. Guillelmus, cujus mortis annus incertus est. Agunt de illo Henricus Gaudavenfis in libro *De Scriptoribus Ecclesiasticis* Cap. 10. Aubertus Miræus in *scholio* ad dictum caput. Carolus de Vuifsch in *Bibliotheca Scriptorum Ordinis Cisterciensis*, pag. 137. & quidem

dem multis. Bertrandus Tiffierius seu Textor, in præludiis suis ad Tomum quartum *Scriptorum Veterum* ejusdem ordinis, de quo suprâ. Guillelmus Marlot, Prior Sancti Nicasii in *Historia Metropolis Remensis*. Sæculum IV. *Historiæ Universitatis Parisiensis*, tum in *Historia* paginis 74. 162. & 199. tum in *Catalogo Illustrium Academicorum* pag. 743. cum multis aliis, Natali Alexandro sæculo XII. &c. Ego quoque in supplemento Bellarmini *De Scriptoribus Ecclesiasticis* Sæculo 12. ad ad annum 1150. pag. 426. unde hæc paulò fusiùs expressa sunt:

EXCERPTA EX LIBRIS
S. GREGORII PAPÆ
super
CANTICA CANTICORUM.

Hæc * Excerpta excerptis Dominus Guillelmus
Abbas Sancti Theodorici Remensis, postea
Monachus Signiaci.

Caput primum vers. 1.

osculetur me osculo oris sui. Potest a per os
Dei unigenitus Filius designari, quia si-
cut brachium ejus dicitur, quia per eum
cuncta Pater operatur, de quo Prophe-
ta b ait *Brachium Domini cui revelatum est :*
& de quo Joannes Euangelista c dicit,
Omnia per ipsum facta sunt : ita etia os
dicatur, per quem nobis omnia loquitur. Hinc est enim
quod per Prophetam d ait, *Os enim Domini locutum est*
hoc : ac si oris nomine patenter diceretur verbum. Sicut
nos quoque pro verbis linguam dicere solemus, ut cum
Græcam vel Latinam linguam dicimus, Latina vel Græ-
ca verba monstremus. Os ergo Domini non immerito
ipsum Filium ejus accipimus. Orat itaque sponsa ad Pa-
trem sponsi & ait, *Osculetur me osculis oris sui :* ac si di-
cat, Tangat me dulcedine præsentis unigeniti Filii Re-
demptoris

* Ita Codex MS. a Moral. lib. 27. cap. 19. b Esai
53. 1. c Joan. 1. 3. d Esai 58. 14.

GUILLELMUS ABBAS

demptoris mei. Ac si ^e apertius diceretur, Ille qui ante Incarnationem suam tot mihi praecepta facienda per Prophetarum ora mandaverat, Incarnatus ipse ad me veniens, ore suo proprio loquatur. Sancta quippe Ecclesia quot praecepta ejus praedicatione cognovit, quasi tot oscula oris ejus accepit. Unde & Matthaeus cum praecepta ab eo dari in monte describeret, ait: *f. Aperiens os suum dixit*: ac si patenter dicat, tunc os suum in praeceptis aperuit, qui prius aperuerat ora Prophetarum. De peccatrice muliere, & quae pedes Domini quos lachrymis infundebat & capillis tergebat, osculari non cessabat, Phariseo indignanti Dominus ait: *h. Osculum mihi non dedisti, hac autem ex quo intravi, non cessavi osculari pedes meos.* Osculum dilectionis est signum. Per pedes vero ipsum mysterium Incarnationis Domini intelligitur, quo Divinitas terram tetigit, quia carnem assumpsit: *i. Verbum enim caro factum est, & habitavit in nobis.* Quem autem Phariseos de falsa justitia praesumens, nisi Judaicum populum; quem peccatrix mulier sed ad vestigia Domini veniens & plorans, nisi conversam gentilitatem designat? Et infidelis ille populus Deo osculum non dedit, quia charitate amare eum noluit, cui ex timore servivit. Vocata autem gentilitas, Redemptoris sui vestigia osculari non cessat, quia in ejus continuo amore suspirat, mysterium Incarnationis ejus ex toto corde diligit. Et quia se Conditori suo obsequi per amorem parat, osculum ejus recte desiderat dicens, *Osculetur me osculis oris sui.*

Meliora sunt ubera tua vino. & Ubra sponsi sunt Predicatores sancti, ista enim sunt ubera, quae in arca peccatoris fixa, lacte nos potant: quia ipsi arcanis summæ contemplationis inherentes, subtili praedicatione nos nutriunt.

Vers.

e. Lib. 14. Moral. cap. 26. f. Matth. 5. 2. g. Hom. 33. In Evangelia. h. Luc. 7. 45. i. Joann. 1. 45. k. Lib. 30. Moral. cap. 10.

Verf. 2. *Adolescentula dilexerunt te*, 1 Scriptura sacra sæpe adolescentiam, pro novitate vitæ ponere confuevit; universæ quippe Ecclesiæ quæ unam Catholicam faciunt, adolescentulæ vocantur: non jam vetustæ per culpam, sed novellæ per gratiam: non senio steriles, sed ætate mentis ad spiritualem congruæ fecunditatem. *¶ Venienti igitur sponso dicitur, Adolescentula dilexerunt te*: id est, Sanctorum animæ gratiâ baptismatis renovatæ, quæ non in vitæ veteris usu deficiunt, sed novi hominis conversatione decorantur.

Verf. 3. *In odorem unguentorum tuorum currimus.* Hoc sponfa sponsum desiderans, ait. In Scripturâ sacrâ, unguentorum odoribus, opinio solet signari virtutum: unde & Paulus Apostolus virtutum laude fragrare se sciens ait, *¶ Christi bonus odor sumus Deo*,

Verf. 4. *Nigra sum, sed formosa.* ¶ Tanto fit quisque vilior Deo, quanto pretiosior sibi: tanto pretiosior Deo, quanto propter eum vilior sibi: *¶ Quia humilia respicit, & alta à longe cognoscit.* Iusti enim nequaquam de iustitiæ luce superbiunt, sed per humilitatis gratiam, peccatorum in se nigredinem consentunt: hinc Joannes ait, *¶ Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus.*

Verf. 5. *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodiui.* ¶ Est quiddam Fratres carissimi, quod me de vitâ Pastorum vehementer affligit, quod prædictæ sententiæ congruit: sed ne cui hoc injuriosum videatur fortassè quod assero, me quoque pariter accuso. Ad exteriora enim negotia dilapsi sumus, & aliud ex honore suscipimus, atque aliud officio actionis exhibemus: ministerium prædicationis relinquimus, & ad poenam nostram

1 *Lib. 19. Moral. cap. 8.* m *Lib. 24. Moral. cap. 4.*
 n *Hom. 33. in Evangelia.* o *2 Corinth. 2. 15.* p *Moral. Lib. 18. cap. 19.* q *Psal. 137. 6.* r *1 Joan. 1. 8.*
 s *Hom. 17. in Evangelia.*

aram ut video Episcopi vocamur: qui nomen honoris, non virtutem tenemus. Relinquant namque Deum hi qui nobis commissi sunt, & tacemus; in pravis actionibus jacent, & correctionis manum non tendimus; quotidie per multas nequitias pereunt, & eos ad infernum tendere negligenter videmus. Sed quando nos vitam corrigere valemus alienam, qui negligimus nostram? curis enim secularibus intenti, tanto insensibiliores intus efficimur; quanto ad ea quæ foris sunt, studiofiores videmur. Usu quippe curæ terrenæ ad cœleste desiderium animus obdurescit, & dum ipso suo usu durus efficitur per actionem sæculi, ad ea non valet emolliri, quæ pertinent ad charitatem Dei. Unde bene sancta Ecclesia de membris sui infirmantibus dicit: *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodini.* Vineæ quippe nostræ, actiones sunt, quas usu quotidiani laboris excolimus: sed custodes in vineis positi, nostram vineam minime custodimus: quia dum extraneis actionibus implicamur, ministerium actionis nostræ negligimus.

Verf. 6. *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie?* Pascitur Dominus, cum nostris actibus bonis delectatur: cubat verò in meridie, cum ex desideriis carnalibus ardenti corde reproborum discedens, apud electorum suorum pectora refrigerium invenit cogitationis bonæ. Ferventior quippe in meridie æstus exardescit, & umbrosum locum Dominus quærit, quem æstus igne non afficit. In illis ergo cordibus Dominus requiescit, quæ amor præsentis sæculi non incendit, quæ carnis desideria non exurunt, quæ incensa suis curiositatibus, in hujus mundi concupiscentiis non arescunt. Unde & Mariæ dicitur, *u Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.* Umbrosa igitur loca in meridie ad pascendum Dominus requirit, quia talibus mentibus pascitur, quæ per respectum gratiæ temperatæ cor-

pora-

2 Hom. 33. in Euang. post medium. u Luc. 1. 35.

poralibus desideriis non uruntur. Plus ergo Mariâ peccatrix sed poenitens pascibat intus, quàm Pharisæus Dominum pascibat foris : quia ab æstu carnalium Redemptor noster ad illius mentem fugerat, quam post vitiorum ignem, poenitentiae umbrâ temperabat.

Verf. 7. *Nisi cognoveris te O pulchra inter mulieres, egredere & abi post vestigia gregum, & pascu hâdos tuos.* Solenter electi quique à quo & ad quid creati sint, conspiciunt, & recta consideratione acceptæ imaginis, sequi vulgi multitudinem dedignantur. Unde sponsus sponsam suam alloquitur dicens : *Nisi cognoveris te o pulchra inter mulieres*, id est, nisi honorem tuum, quo ad similitudinem Dei es condita, bene vivendo cognoveris : à conspectu meâ contemplationis egredere, & imperitorum vitam imitare populorum. Nam gregum nomine imperiti populi designantur. Semetipsam namque ea quæ est inter mulieres pulchra cognoscit, quando electa quæque anima etiam inter peccatores posita, quia ad authoris sui imaginem ac similitudinem sit condita, meminit, & juxta perceptæ similitudinis ordinem incedit. Quæ si se non cognoscit, egreditur : quia à secreto sui cordis expulsa, in exterioribus concupiscentiis dissipatur. Egredia verò abit post vestigia gregum, quia sua interna deserens, ad latam videlicet viam ducitur & sequitur exempla populorum. Nec jam agnos, sed hâdos pascit, quia non innoxias cogitationes mentis, sed nutrire praves motus carnis intendit.

Verf. 7. *Donc rex in recubitu suo est, nardus mea dedit odorem suum.* 7 Ac si sancta Ecclesia in electis suis quandam fragrantiam suavitatis odorata, apertius dicat : Quousque meis obtutibus, Rex apud se in requie secreti cœlestis absconditur, electorum vita miris virtutum odoribus exercetur : ut quo adhuc eum quem appetit non videt, ardentius per desiderium fragret. Rege quippe in
suo

z *Lib. 16. Moral. cap. 22.* 7 *Lib. 35. Moral. cap. 13.*

fuo recubitu posito, nardus odorem dat: dum in beatitudine suâ quiescente Domino, Sanctorum virtus in Ecclesiâ magnæ nobis gratiam suavitatis administrat. Electorum enim virtutes proficientium, in cæterorum notitiam hominum, quasi suavitate fragrant odoris: hinc est enim quod per Paulum ⁊ dicitur, *Christi bonus odor fuitus Deo.*

Caput secundum.

Verf. 2. *Sicut Lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* ⁊ In sancta Ecclesiâ nec mali esse sine bonis, nec boni sine malis possunt: quousque namque hic vivimus, necesse est ut viam præsentis sæculi, permixti pergamus; tunc autem discernimur, cum pervenimus. Boni enim soli nusquam sunt nisi in cœlo, & mali soli nusquam sunt nisi in inferno. Hæc autem vita quæ inter cœlum & infernum posita est, sicut in medio consistit, ita utrarumque partium cives communiter recipit, quos tamen sancta Ecclesiâ & nunc indiscretè suscipit, & post in egressione discernet. Si igitur boni estis, quamdiu in hac vitâ subsistitis, æquanimiter tolerate malos: nam quisquis malos non tolerat, ipse sibi per intolerantiam suam testis est, quia bonus non est. Abel esse renuit, quem Cain malitia non exercet. Sic in naturâ aræ, grana sub paleis premuntur: sic flores, inter spinas oriuntur: & rosa quæ redolet, crescit cum spinâ quæ pungit. Duos quippe filios habuit primus homo, unus horum electus est, alter reprobus fuit. Tres filios Noë arca continuit, sed duobus in humilitate persistentibus, unus ad patris irrisionem ruit. Duos filios Abraham habuit, sed unus innocens, alius verò fratris persecutor fuit. Duos filios Isaac habuit, unus in humilitate servatus, alter verò & prius quàm nasceretur, reprobatus fuit. Duodecim filios habuit Jacob, sed unus ex his propter innocentiam venditus est, alii verò per malitiam venditores fratris fuerunt. Duodecim Apostoli sunt electi, sed unus ex his commixtus est reprobis

⁊ 2 *Corinth. 2. 15.* ⁊ *Hom. 38. in Evang. ante medium.*

probis, qui eos persequens probaret, ne improbatu remanerent. Septem sunt Diaconi ab Apostolis ordinati, sed sex in fide recta permanentibus, unus exitit author erroris. Anteaſta itaque Fratres chariſſimi tempora ad mentem reducite, & vos ad malignorum tolerantiam roborate. Si enim filii Electorum ſumus, reſtat neceſſe eſſe, ut per eorum exempla gradiamur. Bonus enim non fuit, qui malos tolerare reculavit: neque autem valde laudabile eſt bonum eſſe cum bonis, ſed bonum eſſe cum malis. Sicut enim gravioris culpæ eſt, inter bonos bonum non eſſe: ita immenſi præconii, bonum etiam inter malos exiſtere. Hinc namque eſt quod de ſeiſpo beatus Job aſſerit dicens, *b Pater fui draconum & ſocius ſtructionum.* Hinc Petrus magnis Loth laudibus extulit, quia bonum inter reprobos invenit, dicens: *c Et juſtum Loth oppreſſum à nefandorum injuſtâ converſatione eruit, aſpectu enim & auditu juſtus erat: habitans apud eos qui de die in diem animam juſti iniquis operibus cruciabant.* Qui nimirum cruciari non poſſet, niſi prava propinquorum opera & audiret & cerneret. Et tamen *aſpectu & auditu juſtus* dicitur, quia iniquorum vita non delectando juſti aures atque oculos, ſed feriendo tangebatur. Inde etiam beatus Job in terrâ gentilium inter iniquos vixiſſe deſcribitur, ut ejus meritum virtutis exprimatur: & hoc ejus laudibus proficiat, quòd bonus inter malos fuit, & juxta Sponſi præconium inter ſpinas lilium crevit. Hinc Paulus Diſcipulorum vitam & laudat & reprobat dicens: *d In medio nationis prava & perverſa, inter quos lucetis, ſicut luminaria in mundo.* Ecce Fratres chariſſimi, *e* pene omnia percurrendo cognovimus, quia bonus non fuit, quem malorum pravitatis non probavit. Nos autem conquerimur cur non omnes boni ſunt qui nobiſcum vivunt, quia mala proximorum ferre nolumus. Omnes ſanctos jam debere eſſe

b Job. 30. 29. c 2 Petr. 2. 7. d Philip. 2. 15. e Hæm. 9. In Evang. poſt medium.

esse decernimus, dum esse nolumus, quod ex proximo
 portemus. Sed hac in re patet, dum malos portare re-
 duimus, quàm multum adhuc ipsi de bono minus habea-
 mus. Neque enim perfectè bonus est, nisi qui fuerit &
 & cum malis bonus. Ut enim ita loquar, ferrum nostræ
 animæ nequaquam perducitur ad sublimitatem acuminis,
 si hoc non eraserit alienæ limæ pravitas. Sæpe etiam cum
 de vitâ proximorum querimus, mutare locum conamur,
 & secretum vitæ remotioris eligere: videlicet ignoran-
 tes quia si desit spiritus, non adjuvat locus. Loth cum in
 Sodomis sanctus extitit, in monte peccavit. Quia autem
 loca mentem non muniunt, ipse humani generis primus
 testatur parens, qui in Paradiso cecidit. Si locus salvare
 potuisset, sathan de cœlo non caderet; unde Psalmista
 & ubique in hoc mundo tentationes esse conspiciens, quæ-
 sitit locum quo fugeret, sed sine Deo invenire non potuit
 munitum. Ex quâ re & ipsum sibi locum fieri petiit,
 propter quem locum quæsit, dicens: *g Esto mihi in*
Deum protectorem & in locum munitum, ut saluum me facias.
 Tolerandi ergo ubique sunt proximi, quia Abel fieri non
 valet, quem Cain malitia non exercet. Unum verò est,
 pro quo vitari societas malorum debeat, ne si fortasse
 eorrigi non valent, ad imitationem sui & alios trahant:
 & cum ipsi à malitiâ suâ non mutantur, eos qui sibi con-
 juncti fuerint pervertant. Unde Paulus ait, *h Corrumpunt*
mores bonos colloquia prava. Et per Salomonem dicitur,
i Noli esse amicus homini iracundo, nec ambules cum homine
furioso, ne forte discas semitas ejus, & sumas scandalum
animæ tuæ. Sicut ergo perfecti viri perversos proximos
 non debent fugere, quoniam & illos sæpe trahunt ad rec-
 titudinem & ipsi ad perversitatem nunquam trahuntur:
 ita infirmi quoque societatem declinare debent malorum:
 ne mala quæ frequenter aspiciunt & corrigere non valent,

de-

f Psalm. 138. 7. g Psalm. 30. 3. h 1. Corinth. 15. 33.
i Prov. 22. 24.

delectentur imitari. Sic ergo verba proximorum audiendo, quotidie sumimus in mente, quemamodum flando atque respirando aërem trahimus corpore. Et sicut malus aër assiduo flatu tractus inficit corpus, ita perversa locutio assidue audita, infirmantium inficit animum: ut tabescat delectatione pravi operis, assiduâ iniquitate sermonis. Sic autem iusto & perfecto viro peccator cum malitiâ jungitur, sicut in fornace auro palea cum igne sociatur: ut quo ardet palea, purgetur aurum. Illi ergo veraciter boni sunt, qui in bonitate persistere etiam inter malos possunt. *Sub umbrâ illius quem desideraveram, sedi.* Obumbratio & in sacro eloquio aliquando Incarnatio Domini ponitur, vel mentis refrigerium à fervore carnalium cogitationum: unde & appellatione umbræ ex supernâ protectione hoc ipsum refrigerium cordis insinuat, unde psalmista ait: *Sub umbra alarum tuarum protegeme.* Sponsa itaque adventum sponsi præstolata, prænuntiat dicens: *Sub umbrâ illius quem desideraveram, sedi.* Hic per umbram, ex supernâ protectione refrigerium cordis exprimitur, ac si sponsa dicat: Ab æstu desideriorum carnalium sub adventus illius protectione requievi. Nam quod Dominica Incarnatio servatâ veritate historiz, obumbrationis appellatione signetur: Angelicus sermo testatur, qui ad beatam Mariam dicit, *in Virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Quia enim umbra non aliter exprimitur, nisi per lumen & corpus: virtus ei Altissimi obumbravit, quia in ejus utero lux incorporea corpus sumpsit; ex qua videlicet obumbratione, omne in se refrigerium mentis accepit.

Verf. 4. *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Menti si sponsum suum fortiter amanti, devota vitæ præsentis una solet esse consolatio, si per hoc quod ipsa ab ejus visione differtur; aliorum animæ ejus

verbo

k Lib. 33. Moral. cap. 3. l Psalm. 16. 8. m Luc. 1. n Rom. 15. l. Evangel. sub initium.

R a

verbo proficiant, & ad coelestem sponsum amoris facibus inardescant. Meritò quia differri se conspicit, triste est ei omne quod aspicit: quia illum adhuc non videt quem videre concupiscit. Sed est ut dixi, non parva consolatio: quòd cum fervens anima differtur, per eam multae colliguntur: ut tardè cum multis videat, quem sola videre citiùs volebat. Unde sponsa hic dicit, *Fulcite me malis, quia amore languco*. Quid namque sunt flores, animae bonum nisi jam opus inchoantes, & desiderio coelesti redolentes? Quid mala de floribus, nisi perfectae jam bonorum mentes, quae ad fructum perveniunt boni operis, de initio sanctae propositionis? Quae ergo amore languet, fulciri floribus quærit & stipari malis, quia si illum quem desiderat, videre adhuc non permittitur: magna ei est consolatio, si de aliorum profectibus lætetur. Anima ergo sancto amore languet, floribus malisque fulsitur: ut requiescat in bono opere proximi, quae adhuc contemplari non valet vultum Dei. Pensemus ergo qualis mens Pauli fuerat, qui dicebat quia, *o Mihi vivere Christus est & mori lucrum*. Omnipotenti Deo in quanto amore se junxerat, qui sibi vitam tantummodò & mori lucrum esse deputabat: hinc est quod iterum dicit, *p Desiderium habeo dissolvi, & esse cum Christo, multò magis melius*. Sed ecce qui dissolvi desiderat, quo amore langueat, videmus: quia interim differri se conspicit, fulciri se floribus non requirit? Quærit planè, nam sequitur, *q Permanere autem in carne necessarium propter vos*. & proficientibus discipulis dicit, *r Quae est enim nostra spes aut gaudium aut corona gloria? t Nemo vas ante Dominum nostrum Jesum Christum?*

Vulnerata charitate ego sum. Duobus t modis omnipotens Deus vulnerat, quos ad salutem reducere curat. Aliquando enim foris in carne verbera eis admovet, ut virus de-

o *Philip. 1. 21.* p *Ibidem v. 23.* q *Ibid. 24.* r *1 Thess. 2. 19.* t *Ibidem.* t *Lib. 6. Moral. cap. 14.*

delictorum curet. Aliquando etiam si flagella exterius cessare videantur, intus vulnera infligit, qui mentis nostræ duritiam suo desiderio percutit. Sed percutiendo sanat: quia terroris sui jaculo transfixos, ad sensum nos recitudoinis revocat. Corda enim nostra malè sana sunt, cum nullo Dei amore sauciantur, cum peregrinationis suæ ærumnam non sentiunt, cum erga infirmitatem proximi nec quamlibet minimo affectu languescunt. Sed vulnerantur ut sanentur, quia amoris sui spiculis mentes Deus insensibiles percutit, moxque has sensibiles per ardorem charitatis reddit. Unde hic sponsa dicit, *Vulnerata charitate ego sum*. Malè enim, sana anima atque in hujus exilii statum cœcâ securitate prostrata, nec videbat Deum, nec videre requirebat. Percussa autem charitatis ejus spiculis, vulneratur in intimis affectu pietatis, ardet desiderio contemplationis, & miro modo vivificatur ex vulnere, quæ prius mortua jacebat in salute. Æstuat, Anhelat, & jam videre desiderat quem fugiebat, ejus desiderio ardet, nulla jam quæ in mundo sunt concupiscit, præsentis vitæ longitudinem poenam reputat, exire festinat, & amoris amplexu in cœlestis sponsi visione requiescere. Mens itaque quæ jam talis est, nullam præsentis vitæ consolationem recipit, sed ad illum quem diligit, medullitùs suspirat, fervet, anxiatur. Ipsa salus sui corporis, quæ transfixa est vulnere amoris: mala autem salus est cordis, quæ dolorem hujus vulneris nescit. Cum verò anhelare jam in cœleste desiderium, & sentire vulnus amoris cœperit: fit anima salubrior ex vulnere, quæ prius ægrotabat ex salute: & percussione ad salutem reducitur, quæ ad securitatem quietis intimæ, amoris sui perturbatione revocatur. Hoc amore & desiderio arsit, quisquis ad veritatem pertingere potuit. Hinc namque David ait, *«Sativit anima mea ad Deum fortem, vivum: quando veniam & apparebo ante faciem Dei?»* Hinc nos admonet

¶ *Psal. 41. 3.*

R 3

monet dicens, *z* *Quarito faciem ejus semper*. Hinc Esaias Propheta ait, *y* *Anima mea desideravit te in nocte, sed & spiritum meo in praeordium meum de manu vigilabo ad te*. Hinc ergo sancta Ecclesia, quae ei dicit, *Vulnerata charitate ego sum*. Justum est ut ex visione medici pertingat ad salutem, qui per æstum ejus desiderii, vulnus amoris portat in pectore.

Verf. 6. *Laeva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*. Sic vobis *z* quæ suppetunt exterius, serviant, quatenus à supernæ dilectionis studio animum non inflectant: ne luctum nobis internæ peregrinationis temperent, ea quæ in exilium positæ, subsidium præbent: & quasi foelices nos in transitoriis gaudeamus, qui ab internis nos interim miseros cernimus. Hinc est quod Electorum voce hic dicit Ecclesia, *Laeva ejus sub capite meo, dextera illius amplexabitur me*. Quid namque per sinistram, nisi vita præsens: quid verò per dexteram, nisi perpetua vita signatur? Sinistram Dei, prosperitatem videlicet præsentis vitæ quasi sub capite posuit, quam intentione summi amoris premit: Dextera verò Dei eam amplectitur, quia sub æternâ ejus beatitudine totâ devotione continetur. Hinc per Salomonem dicitur, *a* *Longitudo dierum in dexterâ ejus, in sinistrâ verò illius divitiæ & gloria*. Divitiæ itaque & gloria qualiter sint habenda docuit, quæ posita in sinistrâ memoravit. Hinc Psalmista ait, *b* *Salvum me fac dexterâ tuâ*. Neque enim ait manu, sed dexterâ; ut videlicet cum dexteram diceret, quod æternam salutem quæreret, indicaret. Hinc rursus scriptum est, *c* *Dextera manus tuæ Domine confregit inimicos*. Hostes enim Dei etsi in sinistrâ proficiunt, dexterâ franguntur: quia plerumque prava vitæ præsens elevat, sed adventus æternæ beatitudinis damnat.

Verf. 8. *Ecco venit saliens in montibus, transfiliens colles*

x Psalm. 104. 4. *y* Esai. 26. 9. *z* Pastoralis parte 3. Admonitione 27. *a* Prov. 3. 16. *b* Ps. 107. 7. *c* Exod. 14. 6.

Ier. Veniendo & quippe ad redemptionem nostram, Dominus quosdam ut ita dicam saltus dedit. Vultis Fratres carissimi ipsos ejus saltus agnoscere, de coelo venit in uterum, de utero venit in præsepe, de præsepe venit in crucem, de cruce venit in sepulchrum, de sepulchro rediit in cœlum. Ecce ut vos post se currere faceret, quosdam pro nobis saltus manifestata per carnem veritas dedit. Quia *Exultavit ut gigas ad currendam viam*: ut nos ei ex corde diceremus, *Trabe me, post te curremus in odorem unguentorum tuorum*. Unde Fratres carissimi oportet ut illuc sequamur Dominum corde, ubi eum corpore credimus ascendisse.

Similis est dilectus meus caprea, binnuloque cervorum. Cervorum quippe hinnulus Dominus appellatur, juxta assumptam carnem antiquorum filius Patrum, unde Apostolus: *8 Quorum Patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula.*

Verf. 9. En ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. Redemptor *h* noster incarnatus pro nobis misericorditer, ante humanos oculos quasi post parietem stetit: quia & per humanitatem visibilis apparuit, & sese invisibilem in Divinitate servavit. Hinc enim Judæi, qui hunc ex Prophetarum sustinuerant promissione, perfidiæ suæ turbati sunt confusione; quia eum quem ad ereptionem suam venire crediderant, mortalem videbant. Miracula itaque ejus videntes, trahebantur ut crederent: sed rursus passionibus illius perpendentes, dedignabantur Dominum credere, quem carnem videbant mortalem: unde factum est ut de ejus cognitione dubitarent. Videbant enim esurientem, sitientem, comedentem, bibentem, lassessentem, dormientem; & purum hunc hominem esse existimabant. Videbant mortuos suscitantem, leprosos mundantem, cæcos

illu.

d Hom. 19, In Euang. sub finem e Psalm. 18. 6. f Cant. 3. 4. g Rom. 9. 5. h Hom. 13. in Ezechielum sub finem,

illuminantem, dæmonia ejicientem : & esse hunc ultra hominem sentiebant. Ipsa ejus miracula, in eorum corde cogitata humanitas perturbabat : unde sancta Ecclesia sub sponsi voce apertè speciem ejus videre desiderans in Divinitate, nec tamen valens : quia æternitatis illius formam quam intueri concupiverat, ab ejus oculis assumpta humanitas abscondebat. Mærens hic dicit, *i En ipse stat post parietem nostrum* : ac si apertè dicat, Ego hunc in Divinitatis suæ jam specie videre desidero, sed adhuc à visione illius per assumptæ carnis parietem excludor. Qui enim humanis oculis hoc quod de mortali naturâ assumpsit ostendit, & in seipso invisibilis permanfit : in aperto se videre quærentibus quasi post parietem stetit, quia videndum se manifestatâ majestate non præbuit. Quasi enim post parietem stetit, qui humanitatis naturam quam assumpsit, ostendit : & Divinitatis naturam humanis oculis occultavit : Unde & subditur, *k Respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos*. Quisquis enim per fenestras vel per cancellos respicit, nec totus videtur nec totus non videtur : sic nimirum Redemptor noster ante dubitantium oculos factus est. Quia miracula faciens, si nihil protulisset ut homo, plenè eis apparuisset Deus : & rursus humana patiens, si nulla fecisset ut Deus, purus putaretur homo. Sed quia & Divina fecit & humana tulit, quasi per fenestras vel per cancellos ad homines prospexit : ut Deus & appareret ex miraculis, & lateret ex passionibus, & homo cerneretur ex passionibus, si tamen esse ultra hominem ex miraculis agnosceretur.

Vers. 10. *Surgo, propterea Amica mea, columba mea, formosa mea & veni. Jam enim hyems transiit, imber abiit & recessit, flores apparuerunt in terra, tempus putationis advenit.* ¹ Hyems quippe est vita præsens, in qua nos etiam jam spes ad superna erigit, adhuc tamen mortalitatis nostræ

i Cant. 2. k Ibidem. l Lib. 27. Moral. cap. 14.

nostræ frigidus torpor adstringit, quia scriptum est : *m Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* Habet autem hæc hyemas imbres, rectorum procul dubio prædicationes, de quibus videlicet imbribus per Moysen dicitur : *n Expectetur sicut pluvia eloquium tuum, & descendant sicut ros verba mea.* Hi nimirum imbres hyemi conveniunt, æstate cessabunt : quia nunc cum carnalium oculis vita cælestis absconditur, necesse est ut sanctorum nobis prædicationibus irrogetur. Cum verò æterni Judicii æstus incanduerit, nullus verba prædicantium necessaria tunc habebit. Quia autem prædicationes sanctæ cum vitâ præsentî, id est imbres cum hyeme cessabunt : rectè o sanctæ Ecclesiæ vel animæ exeunti atque ad æterna æstiva properanti, & veri luminis diem quasi tempus vernale præstolanti, sponsi voce suadentis dicitur : *Surge propterea amica mea, columba mea, formosa mea & veni. Jam enim hyems transiit, imber abiit, & recessit.* Sive p enim sancta Ecclesia, seu una quæque electa anima, cælestis sponsi est amica per amorem, columba per spiritum, formosa per morum pulchritudinem. Quæ cum jam de corruptione carnis educitur, ei procul dubio hyems transiit, quia præsentis vitæ torpor abscedit. *Imber quoque abiit, & recessit* : quia cum ad contemplandum in suâ substantiâ omnipotentem Deum educitur : jam verborum guttæ necessariæ non erunt, ut pluvia prædicationis debeat infundi. Transiente quippe hyeme, imber recedit : quia cum vita præsens peragitur, in qua nos ignorantiae nubilo carnis corruptibilis torpor astrinxerat, omne ministerium prædicationis cessat. Clariùs quippe & ampliùs per nos tunc videbimus, hoc quod Sanctorum nunc vocibus obscuriùs & minùs audimus. Tunc apparent flores in terrâ : quia cum de æternâ beatitudine quædam suavitatis primordia prægustare

m Sapient. 9. 15. n Deuter. 32. 2. o Lib. 27. Moral. cap. citato. p Hom. 17. In Ezech. post medium.

gustare anima coeperit, quasi jam in floribus odoratur exiens. Postquam egressa fuerit, fructum uberius habebit, unde & subditur: *Tempus putationis advenit*. In putatione quippe samenta sterilia reciduntur, ut ea quæ prævalent, uberius fructum ferant. Nostræ itaque putationis tempus tunc advenit, quando infructuosam hanc nos jam corruptionem carnis deferimus: ut ad fructum animæ pervenire valeamus, qui fructus erit nobis uberissimus, visio unius Dei.

Caput tertium.

Verf. 1. *In lectulo meo per noctes quæsi quem diligit anima mea, quæsi illum & non inveni. Surgam & circuibō civitatem, per vicos & plateas quæram, quem diligit anima mea. Quæsi illum & non inveni, invenerunt me vigilantes qui custodiunt civitatem.* Sub uniuscujusque animæ specie hoc loquitur sponsa, sanctis desideriis animata, & occultis stimulis sancti amoris excitata. Sciendum est autem quod in sacro eloquio, Lectus, Cubile vel Stratum, secretum solet cordis intelligi. In lectulo igitur & per noctem Dilectus quæritur, quia nimirum invisibilis conditoris species expressa omni corporeæ visionis imagine in cubili cordis invenitur: quia intra secreta cordis cubilia, in tribulatione Spiritus desideratur. Dilectum b in lectulo quærimus, quando in præsentis vitæ aliquantulâ requie Redemptoris nostri desiderio suspiramus. Per noctem quærimus, quia etsi in illo jam mens vigilat, tamen adhuc oculus caligat, Quem tamen quærens sponsa non invenit, quia electa quæque anima jam quidem videre Deum concupiscit, jam ad eum exire desiderat, jam carere præsentis vitæ tenebris anhelat: sed quamvis amore magno desideret, adhuc tamenei non conceditur videre quem amat, ut dilatus amor ex ipsâ suâ dilatione
pro-

a Lib. 8. Moral. cap. 13. b Rom. 25. In Evangel. sub initium.

proficiat, & ardenti desiderio quasi quod negatur crescat : ut desideria dilata crescant, & crescentia quod invenerint accipiant. Sponsus ergo prius non inventus quaeritur, ut post inventus strictius teneatur : sancta enim desideria dilatione crescunt, si verò dilatione deficiunt, desideria non fuerunt. Abscondit & itaque se sponsus cum quaeritur, & differtur quaerens sponsa ne inveniat : ut tarditate suâ capacior reddita, multipliciùs quandoque inveniat quod quaerebat. Sed qui dilectum suum non invenit, restat ut surgat, civitatem circumeat, id est, sanctam electorum Ecclesiam mente & inquisitione percurrat ; per vicos eum & plateas quaerat, id est per augusta & lata gradientes aspiciat : etsi quæ invenire in eis valeat, ejus vestigia exquirat. Quia sunt nonnulli etiam vitæ secularis, qui imitandum aliquid habeant de actione virtutis. Sponsa itaque dilectum suum prius quaerens & minimè inveniens, rursus defectum inventionis ingeminat dicens : *Quaesi vi illum & non inveni.* Sed quia diu inventio non elongat, si inquisitio non desistat, adjungit : *Invenierunt me vigiles qui custodiunt civitatem.* Quos enim d. vigiles qui custodiunt civitatem, nisi sanctos Patres & Prophetas atque Doctores debemus accipere : qui student ad custodiam nostram sanctæ prædicationis voce vigilare ? Unamquamque ergo animam Redemptoris sui speciem requirentem, sancti Patres & solliciti Doctores inveniunt, qui Ecclesiæ statum custodiunt : quia bonis ejus studiis occurrunt, ut eam solo vel verbo scripto doceant. Sed cum Redemptorem suum Ecclesia quaereret, in ipsis Patribus & Doctoribus spem figere noluit, quæ dicit : & *Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea.* Quippe invenire non posset, si istos pertransire noluisset. In istis se custodibus infideles

fixe

c Lib. 5, Moral. cap. 4. d Lib. 18. Moral. cap. 27. circa medium. e Ibidem.

fixerant, qui Christum Dei Filium unumquemlibet esse illorum credebant. Voce autem ac fide Petri, vigiles inventos sancta Ecclesia transiit: quæ Prophetarum Dominum, unumquemlibet ex Prophetis credere contempsit. Ita et etiam visionis ejus mens avida, nisi Prophetarum æstimationem, nisi Patriarcharum celsitudinem, nisi Apostolorum & Doctorum cunctorumque hominum mensuram transcendit, in eum qui est super homines non veniet. Quia Redemptor noster etsi humilitate homo inter homines, Divinitate tamen super homines fuit. Transire ergo *Vigiles*, est etiam eos quos miratur anima, in ejus comparatione postponere, in ipsis spem nolle figere. Cum ergo transeuntur *Vigiles*, Dilectus invenitur: quia cum Prophetas & Apostolos & Doctores infra ipsum esse conspiciamus, illum qui naturâ Deus est, esse supra homines consideramus: si homo quidem, sed tamen extra mensuras hominum credatur.

Verſ. 6. *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrha & thuris, & universi pulveris pigmentarii?* Hic sponsæ virtus sponsi voce laudatur. Sancta itaque electorum Ecclesia cum ab hoc mundo in sanctis precibus, ardenti amore se erigit, per desertum quod deserit ascendit. Qualiter verò ascendat, adjungit: *Sicut virgula fumi, ex aromatibus.* Fumus de incenso nascitur, & per Psalmistam dicitur: *g Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Fumus excutere lachrymas solet. Itaque fumus est ex aromatibus, compunctio orationis, concepta ex virtutibus amoris: quæ tamen oratio fumi virgula dicitur: quia dum sola cœlestia postulat, erecta progreditur: ut ad terrena atque temporalia petenda, minimè reflectatur. Sancta itaque h Ecclesia sicut fumi virgula ex aromatibus ascendit, quia ex vitæ suæ virtutibus in interni quotidie incensi rectitudinem

f Lib. 27. Moral. cap. 1. post medium. g Psalm. 140. 2.
h Lib. 1. Moral. cap. 19. sub finem.

dinem proficit, nec sparsa per cogitationes diffluit, sed sese intra arcana cordis in rigoris virgâ constringit. Et notandum, quod oratio non virga, sed virgula nuncupatur, quia interdum in compunctionis ardore tantæ subtilitatis est vis amoris: ut hanc nec ipse animus possit comprehendere, quam illuminatus meruit habere. Bene autem *Myrrba & thuris*, Thus enim ex lege Domini in sacrificio incenditur, per myrrham verò mortua corpora condiuntur, ne vermibus corrumpantur. Myrrhæ ergo & thuris sacrificium offerunt, qui & carnem affligunt, ne eis corruptionis vitia dominantur: & redolentem in conspectu Domini amoris sui hostiam incendunt, seque ipsos Deo in sanctis virtutibus exhibent. Unde & illic subditur, *Et universi pulveris pigmentarii*: pulvis enim pigmentarii, virtus bene operantis. Et notandum quod virtutes bene operantium non pigmenta, sed pulvis dicuntur: cum enim quælibet bona agimus, pigmenta offerimus; cum verò ipsa etiam bona quæ agimus retractamus, & ne quid in his sinistrum sit, iudicio retractionis attendimus: quasi ex pigmentis pulverem facimus, ut orationem nostram per discretionem & amorem subtilius incendamus. Itaque idum ea quæ agimus, recogitare semper ac retractare non desinimus: myrrham quidem & thus habemus in opere, sed pulverem in cogitatione. Per compunctionis ergo lachrymas, nihil terrenum Charissimè, nihil transitorium quærere debemus: solus ipse nobis sufficiat, qui fecit omnia. Transcendamus per desiderium omnia, ut mentem colligamus in unum, non jam timore poenarum, non memoriâ vitiorum: sed amoris flammâ succensi, ardeamus in lachrymis cum odore virtutum.

Vers. 7. *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt, ex fortissimis Israël.* Sancti & etenim quique sine ullâ debilitate desiderii internam requiem contemplantur, qui-
bus

i *Ibidem, eodem loco.* k *Lib. 7. Moral. cap. 8.*

bus per Psalmistam 1 dicitur: *Viriliter agite & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.* Iusti quippe sunt fortes carnem vincere, propriis voluptatibus contrariare, delectationem vitæ præsentis extinguere, hujus mundi aspera pro æternis præmiis amare, prosperitatis blandimenta contemnere, adversitatis metum in corde superare, ad mundi pericula pro mundo toleranda an sint debiles studere, finem suum conspicerere, vita præsens quàm sit transitoria attendere, & pro eâ renuere perpeti labores exterius, cujus delectationem vincunt extrinsecus.

Verf. 8. *Omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi.* Quid ^m in divinâ Scripturâ per gladium figuretur, Paulus aperuit dicens. ⁿ *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei.* Salomon itaque dum fortes spiritualis pugnae describeret bellatores, non ait, *Omnes habentes gladios*, sed *tenentes*: quia videlicet verbum Dei non est mirabile solummodo scire, sed facere. Habent quippe sed non tenent gladium, qui divinum quidem eloquium norunt, sed secundum illud vivere negligunt. Et doctus esse jam ad bella non valet, qui spiritualem quem habet gladium, minimè excercet. Nam resistere tentationibus omnino non sufficit, qui hunc verbi Dei tenere gladium, malè vivendo postponit.

Ibidem. *Uniuscujusque ensis super femur suum, propter timores nocturnos.* Hoc de fortibus o supernæ patriæ bellatoribus dicitur. Ensis super femur ponitur: quando sanctæ prædicationis acumine, prava suggestio carnis edomatur. Ensis p supra femur est custodia vigilans, carnis illecebras premens. Nocturni verò timores, sunt insidiæ tentationis occultæ: per noctem quippe nostræ cæcitas infirmitatis exprimitur: quia quidquid adversita-

tis

1 Psalm. 30. 25. ^m Lib. 19. Moral. cap. 16. ad finem.
ⁿ Eph. 6. 17. o Pastoralis parte 3. admonitione 3. p 3 Lib.
 30. cap. 5. Moralium.

tis in nocte imminet, non videtur. Uniuscujusque ergo ensis super femur suum, propter timores nocturnos: quia videlicet sancti viri dum ea quæ non vident, metuunt: ad intentionem certam in his parati, semper assistunt. Sancti etenim viri sic de spe certi sunt, ut tamen semper sint de tentatione suspecti: quippe quibus dicitur, *¶ Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore*: ut & de spe exultatio, & de suspitione nascatur timor. Ne ergo nocturnus timor, id est, occulta & repentina tentatio subrepat: semper necesse est, ut femur nostrum superpositus custodiæ ensis premat.

Verf. 9. *Ferculum fecit sibi Rex Salomon de lignis Libani. Columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum, mediâ charitate constravit propter filias Jerusalem.* Non est: credendum Salomonem tantæ magnitudinis Regem, qui sic immensis divitiis affluebat, ut pondus auri ejus estimari non posset, & argentum in diebus ejus pretium non haberet: quod ferculum sibi ligneum sicut hic sponsa loquitur, fecit. Sed est Salomon, Rex videlicet & pacificus noster: qui sibi de lignis Libani ferculum fecit, Libani quippe ligna cedrina, valde sunt imputribilia. *Ferculum* itaque Regis nostri sancta Ecclesia est, quæ de fortibus Patribus id est de imputribilibus mentibus est constructa: quæ rectè *Ferculum* dicitur, quia ipsa fert quotidie animam ad æternum convivium Conditoris sui. Cui ferculo columnæ argenteæ factæ sunt, quia Prædicatores Ecclesiæ sanctæ, eloquii lucē resplendent. Est autem cum columnis argenteis reclinatorium aureum, quia per hoc quod à sanctis Prædicatoribus lucidè dicitur, mentes audientium fulgorem claritatis intimæ in qua reclinantur, inveniunt. Per hoc enim quod occulta apertè audiunt, in illud quod clarescit in corde, requiescunt. Columnæ ergo argenteæ, & reclinatorium aureum factum est: quia per lucem sermonis, invenitur
apud

¶ *Psalm. 2, 11. & Hom. 15, in Exech. in medio.*

apud animam claritas quietis. Ille jam quippe fulgor internus mentem irradiat, ut per intentionem ibi requiescat, ubi prædicationis gratia non quærat. De eadem quippe sanctâ Ecclesiâ scriptum est. *¶ Penna columba deargentata, & posteriora dorsi ejus in specie auri.* Quæ enim hic spiritu mansuetudinis impleta, quasi columba pennas deargentatas habet, in posterioribus dorsi speciem auri continet: quia hic Prædicatores suos sermonis luce induit, in posteriori autem sæculo fulgorem in se claritatis ostendit. Sed ad hoc quod clarum intus ostenditur, qualis sit ascensus adjungit: cum de eodem ferculo protinus subditur, *Ascensum purpureum.* Vera quippe purpura quia de sanguine tingitur, non immerito in colore sanguinis videtur. Et quia maxima multitudo fidelium in exordio nascentis Ecclesiæ per Martyrii sanguinem pervenit ad regnum: Rex noster ascensum purpureum fecit in ferculo: quia ad clarum quod intus aspicitur, per tribulationem sanguinis pervenitur. Quid ergo nos miseri atque ab omni fortitudine destituti, quid acturi sumus? Ecce in hoc ferculo columnæ esse non possumus, quia in nobis nec fortitudo operis, nec lumen emicat prædicationis. Reclinatorium aureum non habemus, quia necdum sicut oportet per intellectum spiritualem, requiem internæ claritatis aspiciamus. Ascensus purpureus non sumus, quia pro Redemptore nostro sanguinem fundere non valemus. Quid ergo de nobis agendum est? Quæ spes erit, si nullus ad regnum pervenit, nisi qui summis præditus virtutibus fuerit? Sed adest quoque nostra consolatio. Amemus in quantum possumus Deum, diligamus proximum, & simul quoque nos ad Dei ferculum pertinemus: quia illic scriptum est: *Mediâ charitate constravit.* Habe quippe charitatem, & ibi sine dubio pervenis, ubi & columna argentea erigitur, & ascensus purpureus tenetur. Nam quia hoc propter nostram

¶ Psalm. 67. v. 14.

eram infirmitatem dicitur, apertè monstratur, cùm illis protinus subdidit: *Propter filias Jerusalem*. Sermo etenim Dei qui non *Filius*, sed *Filius* dicit, quid aliud per sexum fœmineum, quàm mentium infirma signavit? Inter columnas autem argenteas, & reclinatorium aureum, & ascensum purpureum: inesse media charitas dicitur, propter filias Jerusalem: quia & qui virtutibus infirmantur, si ipsa bona quæ possunt facere cum charitate, non negligant: à Dei ferculo, alieni non sunt.

Caput Quartum.

Verf. 1. *Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra? Oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet.* Sponsus a sponsam suam pulchram narrat & pulchram replicat; quia alia ei est pulchritudo morum, in quâ nunc cernitur; atque alia pulchritudo præmiorum, in qua tunc per Conditoris sui speciem sublevatur. Cujus videlicet membra omnes electi, quia ad cuncta simpliciter incedunt. Ejus oculi columbarum vocantur, quia magnâ luce irradiant, quia & signorum miraculis coruscant. Sed quantum est hoc omne miraculum, quod videri potest? Illud de internis miraculum est mirabilius, quod videri nunc non potest, de quo illic apertè subditur: *Absque eo quod intrinsecus latet.* Magna quippe est gloria aperti operis, sed longè incomparabilis occultæ remunerationis. Pulchrum est omne hoc, quod quasi in cæli faciem Divinâ dispensatione cernitur: sed longè illud & incomparabiliter pulchrius, ad quod invisibiliter pervenitur.

Verf. 2. *Dentes tui sicut grex tonsarum, ascendendum de lavacro.* Sanctæ b Ecclesiæ dentes accipimus sanctos Prædicatores, qui prædicationibus suis peccantium duritiam conterunt: qui non immeritò detonsis ac lotis ovibus

com-

a Lib. 9. Moral. cap. 6. subfinem. b Lib. 33.

Moral. cap. 23. & Lib. 11. cap. 15.

comparantur, quia innocuam vitam sumentes in lavacro baptismatis, conversationis pristinae vellera vetusta posuerunt.

Verf. 3. *Sicut vitta coccinea labia tua sponsa, & eloquium tuum dulce.* Vitta = crines capitis astringit. Quid autem per crines, nisi defluentes animi cogitationes accipimus? Labia ergo sponsae sicut vitta sunt, quia exhortationes sanctae Ecclesiae, cunctae in auditorum mentibus diffusae cogitationes ligantur, ne remissae diffuant, ne sese per illicita spargant, ne sparsae cordis oculos deprimant: sed quasi ad unam se intentionem colligant, dum vitta eas sanctae praedicationis ligat. Quam recte & coccineam asserit, quia sanctorum praedicatio solo charitatis ardore flammescit.

Verf. 4. *Sicut turris David collum tuum, quae aedificata est cum propugnaculis suis: mille clypei pendunt ex ea, omnis armatura ferrium.* In collo = guttur, in gutture vox est. Quid ergo per collum sponsae, cui haec a sponso dicuntur, nisi sacra sanctae Ecclesiae eloquia designantur? In quo dum mille clipei dependere memorantur, per hunc perfectum numerum numerus universitatis ostenditur: quia universa nostra munitio in sacro eloquio continetur. Ibi quippe sunt praecepta Dei, ibi exempla iustorum. Si enim torpet animus à Conditoris sui desiderio, audiat quod dicitur, *a Diliges Dominum Deum tuum: ex tota mente tua, & ex tota virtute tua.* In odium fortasse labitur proximi? Audiat quod dicitur, *b Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Res alienas concupiscit? Audiat quod illie scriptum est: *g Non concupisces rem proximi tui.* De injuriâ quae proximi ore vel facto illata est, ad iram mens accenditur? Audiat quod dicitur: *h Non quaeres ultionem, nec memoraris injuria civium tuorum.* In carnis concupiscentiam malis agitata mens accenditur? Ne sequatur oculus mentem, audiat

c Lib. 2. Moral. cap. 27. post medium. d Rom. 15.

In Ezechielem circa finem e Matth. 22. 37. f Ibidem,

g. 39. g Exodi. 20. 17. h Levit. 19. 18.

audiat quod paulò superius dictum est: *i Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mactatus est eam, in corde suo.* Contra inimicum forsitan quisquam, animum suum relaxare disponit in odium? Audiat quod illic scriptum est: *k Diligite inimicos vestros, benefacite eis qui vos oderunt.* Sed is qui aliena jam non rapit, adhuc forsitan sua inordinatè retinet? Audiat quod illic dicitur: *l Vendite quæ possidetis, & date Eleemosinam.* Infirmantis animus perfrui desiderat Deo simul & sæculo? Audiat quod illic scriptum est: *m Nemo potest duobus dominis servire.* Alius non ad necessitatem stipendii, sed ad voluntatem desiderii possessa retinet? Audiat quod illic dicitur: *n Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Quidam enim relinquunt omnia, multi autem etiam possidendo renuntiant: quia sic ad usum possessa retinent, ut eis ex desiderio non succumbant. Torpere quisquam appetit; & laborem subire pro Domino etiam cum prævalet, refugit? Audiat quod illic scriptum est: *o Qui mecum non colligit, dispergit.* In collo ergo Ecclesie, id est in sacri eloquii prædicatione, quod pro sua munitione & altitudine, turri David simile dicitur, mille clypei dependent: quia quot illic præcepta sunt, tot etiam pectoris nostri munitiones. Ad servandam itaque innocentiam, etiam læsi à proximo, perdurare in humilitate festinamus? Abel ante oculos veniat, qui & occisus à fratre scribitur, & non legitur reluctatus. Mentis munditia, etiam in conjugali copulâ eligitur? Enoch, debet imitari, qui & in conjugio positus *q ambulavit cum Deo*, & non inveniebatur, quia transfudit illum Deus. Præcepta Dei festinamus præsentis nostræ utilitati præponere? Noë ante oculos veniat qui curâ domesticâ postpositâ, ex jussione omnipotentis Domini per centum

i Matth. 5. 28. k Luc. 6. 27. l Luc. 12. 33.

m Matth. 6. 24. n Luc. 14. 33. o Luc. 11. 23.

p Gen. 4. q Gen. 5. 22. r Gen. 6. 14.

tum annos ad arcæ fabricam vixit occupatus. Subire obedientie virtutem nitimur? Aspicere ^f Abraham debemus, qui relicta domo, cognatione, patria, obediuit exire in locum quem accepturus erat in hæreditatem: ² *Et exiit, nesciens quo iret.* Qui paratus extitit, ut pro æternâ hæreditate dilectum quem acceperat, occideret hæredem: & quia unicum Deo offerre non distulit, universam multitudinem gentium in semine accepit. Morum simplicitas placet? Isaac ^x ad mentem veniat, quem in omnipotentis Dei oculis vitæ suæ tranquillitas ornavit. Laboriosa fortitudo ut obtineri debeat, quaeritur? Jacob ^y ad memoriam deducatur, qui postquam scit fortiter servire homini, ad eam quoque virtutem perductus est, ut non potuisset à luctante Angelo superari. Conamur carnis illecebras vincere? Joseph ^z ad memoriam redeat, qui studuit carnis continentiam etiam cum vitæ periculo custodire: Unde factum est, ut quia membra sua bene noverat regere, regendæ quoque omni Ægypto præesset. Mansueti esse quaerimus? Moysen ^a ante oculos deducamus, qui exceptis parvulis & mulieribus, sexcenta millia armatorum virorum regens: mitis fuisse describitur, super omnes homines qui habitabant super faciem orbis terræ. Rectitudinis zelo contra vitia accendimur? Phinees ^b ante oculos deducatur, qui coeuntes gladio transfigens, castitatem populo reddidit, & iram Dei iratus placavit. De spe omnipotentis Dei præsumere in dubiis quaerimus? Josuë ^c ad memoriam revocemus, qui dum dubia certamina certâ mente adiit, ad victoriam sine dubietate pervenit. Jam mentis inimicitias ponere cupimus, in benignitate animum dilatare? Samuel ^d in cognitionem deducatur, qui de principatu dejectus à populo, cum idem populus peteret ut pro eo Domi-

^f Gen. 12. 4.   ^t Heb. 11. 8.   ^u Gen. 22. 2.   ^x Gen. 24.   ^y Gen. 29. 31. & 32.   ^z Gen. 39. 12.   ^a Num. 12.   ^b Num. 25. 7.   ^c Josue. 3. 5. 8.   ^d 1 Reg. 8.

Domino preces effunderet: respondit dicens *a Absit à me hoc peccatum in Domino, ut cessem orare pro vobis.* Cul-
pam quippe vir sanctus se perpetrare credidit, si eis quos
adversarios pertulerat usque ad ejectionem, benignita-
tem gratiæ non reddidisset in prece. Qui rursus cum ju-
bente Domino mitteretur, ut David *f* angeret in Regem:
respondit, *Quomodo vadam? Inveniet me Saul & occidet*
me. Et tamen quia iratum Deum eidem Sauli cognove-
rat, in tanto se luctu afflixerat, ut ei per se Dominus di-
ceret: *g Quousque tu Saulem luges, cum ego illum abjecerim?*
Penitemus ergo ejus animum quantus dolor charita-
tis incenderat, qui & illum flebat à quo timebat occidi.
Cavere autem volumus, quem timemus? Sollicità nobis
mente pensandum est, ne si locum fortasse reperiremus,
malum pro malo reddamus ipsi, quem fugimus. David
ergo ad memoriam redeat, qui persequentem se Regem
& invenit ut potuisset occidere: & tamen in ipsâ feriendi
potestate positus, elegit bonum quod ipse deberet face-
re. Non autem malum quod ille merebatur pati, di-
cens: *h Absit à me, ut mittam manum meam in Christum*
Domini. Et cum idem Saul post ab hostibus fuisset in-
teremptus, eum quem persecutorem dum viveret pertu-
lit, flevit occisum. Errantibus hujus mundi potentibus,
libere loqui decenimus? Joannis autoritas i ad animum
reducatur, qui Herodis nequitiam reprehendens, pro
verbi rectitudine, occidi non timuit. Et quia Christus
est veritas, ipse ideo pro Christo, quia pro veritate,
animam posuit. Carnem jam nostram pro Deo ponere in
mortem festinamus? Petrus ad mentem veniat, qui *k* in-
ter flagella gaudet, qui cæsus principibus resistit, qui
vitam suam pro vitâ despicit. Cum mortis appetitū,
disponimus adversa contemnere? Paulus ante oculos de-
duca-

a 1 Reg. 12. 23. *f* 1 Reg. 16. 2. *g* Ibid. 5. 1.

h 1 Reg. 24. 7. & 26. 11. & 23. *i* Marci. 6. 27.

k Act. 5. 41.

ducatur, qui non solum alligari, sed & mori paratus pro Christo, non facit pretiosorem animam suam, quam se. Succendi cor nostrum, igne charitatis quærimus? Joannis verba in pensamus, cujus omne quod loquitur, charitatis igne vaporatur. Quia ergo in voce sacri eloquii, cujuslibet dum quærimus, munimen virtutis invenimus: *Mille clypei pendent ex eâ, omnis armatura fortium.* Si enim pugnare contra spiritualia nequitiae volumus, in collo Ecclesiæ quæ nobis sicut David turris erecta est, id est in divino eloquio, protectionis arma requiramus; ut ex discretionis præcepti, contra vicia sumatur virtus adjutorii. Ecce enim contra æreas potestates festinamus fortes existere? In hac turri armaturam nostræ mentis invenimus, ut inde præcepta Conditoris, inde sumamus exempla præcedentium, per quæ contra adversarios nostros inexpugnabiliter armemur. Dum enim quamlibet virtutem subire appetis, & hanc illic à Patribus jam impletam vides, ibi armaturam tuam invenis, per quam contra spiritualia bella muniaris. Dependent quippe in eâ mille clypei, si quis pugnare appetit, assumat: & ex eâ virtute pectus muniat, & verborum jacula emittat. Et notandum, quia ædificata cum propugnaculis suis dicitur. Hoc quippe agunt propugnacula quod clypei, quia utraque pignantem muniunt. Sed inter utraque distat, quia clypeum pro nostro munimine ubicunque volumus, movemus: propugnaculo autem clessendi possumus, sed hoc movere non possumus. Clypeus in manu tenetur, sed propugnaculum non tenetur. Quid ergo inter propugnacula & clypeos distat, nisi quod in sacro eloquio Patrum præcedentium & miracula legimus, & virtutes bonorum operum audimus. Ibi namque cognoscimus, quod alius potuit mare dividere, alius solem figere, alius mortuum suscitare, alius paralyticum verbo exigere, alius umbrâ ægrotos curare,

alius

1. *Ab. 21. 13. m 1 Joan. 1. & seqq.*

alius per sua semicinctia infirmantium febribus obviare. Qui tamen omnes & patientiæ longanimitate mites, & zelo rectitudinis feruentes fuerunt, verbi prædicatione divites, simul & misericordiam largientes. Hi itaque quàm vera de Domino dixerunt, testantur miracula: quia talia per eum non facerent, nisi de illo vera narrarent. Et quàm pii, quàm humiles, quàm benigni extiterunt: testantur eorum operationes. Si igitur de fide sentiamur, quam ex illorum prædicatione concepimus, loquentium miracula conspiciamus; & in fide quam ab eis accepimus, confirmamur. Quid ergo illorum miracula, nisi nostra sunt propugnacula? Quia & muniri per illa possumus, attamen hæc in manu nostri arbitrii non tenemus; nam talia facere non valeamus. Clypeus verò in manu est, & defendit: quia virtus patientiæ, virtus misericordiæ, præcedente nos gratiâ & in potestate est arbitrii, & à periculo protegit adversitatis. Turris itaque nostra cum propugnaculis suis ædificata est, in qua mille elypei dependent: quia in Scripturâ sacrâ & sub miraculis Patrum à jaculis adversitatis abscondimur, & conversationis sanctæ munimina etiam in manu operis tenemus. Nolite ergo Fratres charissimi dispicere Scripta nostri Redemptoris, quæ ad nos missa sunt. Multum valde est quod per ea animus reficitur ad calorem, ne iniquitatis suæ frigore torpescat. Cum in illâ præcedentes justos fortiter egisse cognoscimus, & ipsi ad fortitudinem bonæ operationis accingimur, sanctorum exemplorum flammâ animus legentis incenditur. Videt itaque quæ fortiter ab eis facta sunt, & valde indignatur sibi, quia talia non imitatur.

Verſ. 5. *Duo ubera tua ſicut duo himuli caprea gemelli, qui paſcuntur in liliis, donec aſpiret dies & inclinentur umbra.* Debemus o Fratres chariſſimi ſemper juſtorum vitam conſpicere, ut ſubtiliter noſtram poſſimus deprehendere: quod

¶ *Ibidem, aliquanto antea. Lib. 24. Moral. cap. 6.*

quod quidem omnes Electi facere non cessant, quia meliorum vitam considerant, & deterioris usus conversationem mutant. Quæ enim sunt duo ubera sponsæ, cui loquitur sponsus? Nisi ex Judæa & gentilitate. veniens uterque populus, qui in sanctæ Ecclesiæ corpore per intentionem sapientiæ, arcano cordis est infixus. Ex quo populo hi qui electi sunt, idcirco capreæ hinnulis comparantur, quia per humilitatem quidem parvos se & peccatores intelligunt: sed eis per charitatem currentibus, si quæ obstacula de impedimento temporalitatis obviant, transeunt; & latis contemplationis saltibus ad superna conscendunt. Qui ut hæc agant, præcedentium Sanctorum exempla conspiciunt, unde & in liliis pasci referuntur. Quid enim per lilia, nisi illorum vita declaratur, qui veraciter dicunt: *Christi bonus odor sumus Deo*? Electi ergo ut assequi summa prævaleant, conspectâ odoriferâ & candidâ justorum vitâ satiantur. Jam quidem videre Deum sitiunt, jam de ejus contemplatione satiari charitatis æstibus inardescunt: sed quia in hac vitâ positi necdum valent, præcedentium interim Patrum exemplis pascuntur. Unde & aptè illic tempus de ipsorum liliorum pastu definitur, dum dicitur: *Donec adspiret dies, & inclinentur umbræ*. Tandiu quippe refici justorum exemplis indigemus, donec præsentis mortalitatis umbras æterno die adspirante transeamus. Cùm enim hujus temporalitatis umbra transactâ hac mortalitate fuerit inclinata, quia ipse diei internum lumen cernimus: nequaquam jam appetimus, ut ad amorem ejus per aliorum exempla flagremus. Nunc autem quia necdum eum intueri possumus, summopere necesse est, ut eorum qui illum perfectè secuti sunt, conspectis actionibus incitemur. Intueamur ergo quàm pulchra est agilitas sequentium, & videamus quàm turpis sit tepitudo pigrorum. Statim namque ut bene agentium gesta conspiciamus,

NOT.

nosmetipsos confusione intimâ ulciscente iudicamus. Mox verecundia mentem concutit, mox iustè sæviens reatus addicit, & vehementer hoc etiam displicet, quod adhuc fortasse turpiter libet. Qui itaque perducitur ad summam desiderant, semper necesse est ut meliorum provectibus intendant: quatenus tantò districtius in se culpas iudicent, quanto in illis aliis quod admirentur, vident.

Verf. 8. *Coronaberis de capite Amara, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum.* Venienti q sponso dicitur, quodd de cubilibus leonum coronabitur. Quid autem aliud Leonum nomine, quàm dæmonia intelliguntur? Quæ irâ contra nos atrocissimæ crudelitatis insæviunt. Cubilia verò dæmoniorum corda fuerunt iniquorum, quæ quia ad pravitatem propriam traxerunt, quasi in eorum habitatione requieverunt. Sed obstetricante manu Domini, leones de propriis cubilibus expulsi sunt: quia dum nobis Divina gratia medetur, is qui nos tenuerat, à nobis antiquus hostis ejicitur: sicut Incarnata veritas dicit, *¶ Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.* Et quia peccatores ad fidem vocati sunt, quorum quondam corda, leonum cubilia fuerunt; dum vicisse mortem, Dominus eorum confessione creditur, quasi de leonam cubilibus coronatur. Remuneratio quippe, victoriæ corona est. Toties ergo ei coronam fideles offerunt, quoties hunc vicisse mortem ex resurrectione confitentur.

Verf. 11. *Mel & lac sub linguâ tuâ.* Plerique s Justorum cum quosdam agere perversè conspiciunt, qui duris sunt increpationibus feriendi, in linguâ asperitatem sumunt: sed sub linguâ, mentis suæ benignitatem contingunt. Qui enim mentis suæ dulcedinem aperire infirmis nolunt, ied loquentes quadam eos asperitate feriunt, & tamen

q Lib. 17. Moral. cap. 20. ¶ Joan. 12. 31. :

¶ Lib. 15. Moral. cap. 5. Sub finem.

tamen inter verba aspera quasi latentes quasdam dulcedines intermittunt: hi videlicet non in linguâ, sed sub linguâ habent dulcedinem. Quia inter dura quæ proferunt, emittunt quædam blanda & dulcia, quibus contristati mens possit ex benignitate refoveri. Perversi autem & hypocritæ malum non in linguâ, sed sub linguâ habent, quia sermonibus dulcia prætendunt, & cogitationibus perversa moluntur.

Verf. 16. *Surgit aquilo & venit auster, perficit hortum meum, & fluent aromata illius.* Pro eo: quod ventus aquilo constringit in frigore, non incongrue torpor maligni spiritus designatur aquilonis nomine. Isaia quoque propheta testante, qui secessurum in lateribus aquilonis diabolum dixisse denuntiat. In lateribus enim aquilonis sedet, quia frigidas mentes hominum possidet. Per austrum verò qui nimium calidus ventus est, non immerito feruor Spiritus Sancti designatur: quo quisque dum tangitur, ab iniquitatis suæ torpore liberatur: & quo dum repletus quisque fuerit, ad amorem patriæ spiritualis ignescit. Aquilo itaque sponsi voce jubetur ut surgat, ut nimirum is qui mortalium corda in torpore restringit, adversarius spiritus fugiat. Cum autem jubente Deo frigidus spiritus recedit, calidus spiritus mentem fidelium occupat, qui hortum Dei id est sanctam Ecclesiam ut aromata ejus diffuant, perficit: quia nimirum dum sanctam Ecclesiam donorum suorum virtutibus Spiritus veritatis impleverit: ab eâ longè latèque odores boni operis spargit, ut opiniones virtutum ejus ad multorum notitiam velut aromata diffuant. Recedente etenim aquilone, id est maligno spiritu, Spiritus Sanctus mentem quasi auster replet: qui dum calefaciendo flaverit, statim de fidelium cordibus aromata virtutum flunt. Et ex his mox opinio virtutum aspergitur, ut jure jam Sancto-
rum

† *Han. 2. In Exech. sub medium. Et Lib. 27. Moral. cap. 23. & Lib. 9. cap. 6. sub medium.*

rem lingua quasi hortus perflatus dicat , *a Christi bonus odor sumus Deo.*

a 1 Corinth. 2. 15.

Caput Quintum.

Verf. 2. *Ego dormio, & cor meum vigilat.* In Scriptura *a* sacrâ figuratè positus, tribus modis somnus vel dormitio accipitur. Aliquando enim somno mors carnis, aliquando torpor negligentiae, aliquando verò exprimitur, calcatis terrenis desideriis, quies vitae. Somni namque vel dormitionis nomine mors carnis intimatur, sicut Paulus ait : *b Nolo vos ignorare fratres de dormientibus.* Et paulo post, *Ita & Deus eos qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo.* Somno rursus torpor negligentiae designatur, sicut ab eodem Paulo dicitur : *c Hora est jam nos de somno surgere ;* & rursus, *d Evigilate justi & nolite peccare.* Somno quoque calcatis carnis desideriis, quies vitae signatur : sicut hic sponsae vocè dicitur, *Ego dormio & cor meum vigilat ;* ac si diceret, dum *e* per exteriores sensus ab hujus vitae sollicitudinibus sopio, vacanti mente vivaciùs interna cognosco. Foris dormio, sed intùs cor vigilat : quia dum exteriora quasi non sentio, interiora solerter apprehendo. Sancta etenim mens, quæ se ab strepitu temporalis concupiscentiae comprimit, eo verius interna cognoscit : & tanto alacriùs ad intima vigilat, quanto se ab exteriori inquietudine occultat. Vigilanti itaque corde dormit, qui per hoc quod interiùs contemplando proficit, ab inquieto foris opere quiescit. Quisquis ea quæ mundi sunt agere appetit, quasi vigilat ; quisquis verò internam quietem quærens, hujus vitae strepitum fugit, velut obdormiscit.

Verf.

a Lib. 5. Moral. cap. 22. b 1 Thessal. 4. 12. & 13.

c Rom. 13. 11. d 1 Corinth. 15. 34. e Lib. 23.

Moral. cap. 12. post medium. f Lib. 5. Moral. cap. 22.

Verf. 4. *Dilectus meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum ejus.* Larga & est misericordia Creatoris nostri, quia sive Judaico & gentili populo, seu iustis & peccatoribus, sed post peccata conversis, æque aditus regni cælestis aperitur. Non solis qui in innocentia permanent, sed etiam peccatoribus peccata sua poenitendo damnantibus, aperiuntur cælestis regni gaudia, ut ineffabilia Myſteria patriæ cælestis agnoscant, agnoscendo ſitiant, ſitiendo curiant, currendo perveniant. Hæc interni gaudii ſecrêta cognoverat, qui dicebat: *h Sitivit anima mea ad Deum vivum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei!* Prædicator Gentium ad hunc aditum regni cælestis anhelabat cùm diceret: *i Cupio diſſolui & cum Chriſto eſſe.* Hæc exultationis occultæ ſecrêta cognoverat ſponſa, quæ hic dicit: *Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum ejus.* Dilectus etenim manum per foramen mittit, quando virtute ſua Dominus noſtrum animum per ſubtilem intellectum pulſat; Et venter in tactu ejus contremiſcit, quia infirmitas noſtra per hoc quodd cæleſtis gaudii intellectu tangitur, ipſa ſua exultatione turbatur. Et ſi menti pavor in lætitia, quia jam ſentit quodd cæli gaudio diligit: & adhuc metuit ne non percipiat, quod vix tenuiter ſentit. Quid igitur reſtat, niſi ut ſe ad perfectioris vitæ curſum dirigant omnes, qui illa gaudia patriæ cæleſtis agnoſcunt.

Verf. 5. *Manus meæ ſtillaverunt myrrham, digiti mei pleni myrrhâ probatiſſimâ.* Hoc *k* Sancta Eccleſia de ſuis operariis uſque ad mortem pro Deo certantibus, dicit. Per myrrham namque carnis noſtræ mortificatio figuratur. De Magis qui ab Oriente venerunt in Bethleem adorare Dominum, ſcribit Evangeliſta: *l Et aperti ſunt theſauri ſuis*

g Hom. 19. In Exechiel. ante medium. *h* Pſalm. 41. 2.

i Philip. 1. 23. *k* Hom. 10. In Evang. ſub finem.

l Matth. 2. 11.

IN CANTICA CANTICORUM.

42

suas obtulerunt Domino aurum, ibus & myrrham. Myrrham quoque nos ipsi offerimus, si carnis vitia per abstinentiam mortificamus, per myrrham namque ut diximus, agitur, ne mortua caro putrescat. Mortuam verò carnem putrescere, est hoc mortale corpus fluxu luxuriæ desævire: sicut de quibusdam per Prophetam dicitur, *Computruerunt jumenta in stercore suo.* Jumenta quippe in stercore suo computrescere, est carnales homines in fœtore luxuriæ vitam finire. Myrrham ergo Deo offerimus, quando hoc mortale corpus à luxuriæ putredine per condimentum continentiae custodimus.

Verf. 6. *Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est.* Mens ñ hominis Conditoris sui speciem non quærentis male dura est, quoniam in seipsa remanet frigida. At dum occultæ locutionis aspiratione tangitur, à statu suæ fortudinis infirmata, ipso quo absorbetur, desiderio liquatur: & cum ardere jam ex desiderio cæperit, ad sequendum quem diligit, liquefacta per ignem amoris currit: & tantò frigescit à studio sæculi, quantò surgit ardentior in amore Dei. Fit desiderio anxia, vilescunt in sæculo cuncta quæ placebant, nihil est extra Conditorum quod libeat: & quæ priùs delectabant animum, sunt postmodum vehementer onerosa. Nihil ejus moestitiam consolatur, quousque adhuc qui desideratur, non aspicitur. Mæret mens, lux ipsa fastidio est, talique igne in mente decoquitur rubigo culpæ: & succensus animus quasi auri more, quia per usum speciem perdidit, per incendium clarescit.

Ibidem. *Quæsi vi & non inveni illum, vocavi & non respondit mihi. Invenerunt me custodes qui circumsunt civitatem: percusserunt me, vulneraverunt me. Tulerunt mihi pallium meum custodes murorum.* Dilectum o quærens sponsa non invenit, quoniam electa quæque anima jam quidem amo-

m Joël. 1. 17. ñ Lib. 4. *Moralium* cap. 30, & Ham. 25. In *Evangelio* post initium. o Lib. 27. *Moral.* cap. 2.

amoris ejus facibus fragrat : sed etiam quasi negatur species, ut amantis desiderium crescat : Et quasi in siti aqua subtrahitur, ut ejusdem sitis æstus augeatur : & quo hanc diutius sitiens desiderat ; eo quandoque cum venerit, avidius sumat. Sed hanc querentem vigilantes inveniunt, eamque vulnerant & ejus palliâ tollunt : quia unamquamque animam Redemptoris sui speciêm jam requirentem cum solliciti Doctores inveniunt, hanc per prædicationis verbum cælestis amoris spiculis vulnerant. Et si quid ei adhuc de vetustâ conversatione tegmen ineest subtrahunt, ut quò exuta ab hujus mundi onere reddatur, eò is qui queritur, ab illâ citius inveniatur.

Verf. 11. *Caput ejus, aurum optimum.* Appellatione 9 auri, ipsa intima Divinitatis claritas designatur, cum à sponsa species sponsi describitur. Quia enim caput Christi Deus, nihil verò est in metallis auro fulgentius : Sponsi caput *Aurum* dicitur, quia ejus humanitas ex Divinitatis suæ nobis claritate principatur.

Caput sextum.

Verf. 3. *Pulchra es amica mea, suavis & decora, sicut Jerusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata.* Sancta & universalis Ecclesia sub specie dilectæ describitur, quis enim Jerusalem visio pacis interpretatur, cujus nomine patria cælestis exprimitur : sancta Ecclesia suavis & decora ut Jerusalem dicitur, cujus vita & desiderium visioni jam pacis intimæ comparatur. Ut in eo quòd authorem suum diligit, quòd ejus speciêm videre concupiscit, de quo scriptum est : *In quem desiderant Angeli præspicere* : per ipsa jam amoris sui desideria Angelis similis dicitur, quæ quantum Deo amabilis efficitur, tanto agitur ut malignis spiritibus terribilis fiat. Qualiter autem sit terribilis, subjunctâ comparatione ostenditur, id est Ut

castro-

q. *Lib. 34. Moralium cap. 13. & Rom. 8: In Exechielum*
& Petri. 1. 12.

castrorum acies ordinata. Quid est quod sancta Ecclesia hostibus suis ut *Castrorum acies* sit timenda? Non enim à magno intellectu vacat ista comparatio, & idcirco est subtiliter intuenda. Scimus & constat, quia castrorum acies tunc hostibus terribilis ostenditur, quando fuerit ita constipata atque densata, ut in nullo loco videatur interrupta. Nam si ita disponitur ut locus vacuus per quem hostis possit ingredi, dimittatur: profectò jam suis hostibus terribilis non est. Et nos ergo cum contra spiritus malignos spiritualis certaminis aciem ponimus, summopere necessarium est: ut per charitatem semper uniti atque constricti, & nunquam interrupti per discordiam inveniamur. Quia quaelibet in nobis bona opera fuerint, si charitas desit, per malum discordiæ locus aperitur in acie, unde ad feriendos nos hostis valeat intrare. Antiquus verò inveniens castitatem in nobis, si sine charitate fuerit, non timet: quia ipse nec carne premitur, ut in ejus luxurià dissoluatur. Abstinenciam non timet, quia ipse cibo non utitur, quò necessitate corporis non urgetur. Distributionem terrenarum rerum non timet, si eidem operi charitas desit, quia divitiarum subsidii nec ipse eget. Valde autem charitatem in nobis veram, id est. humilem amorem quem nobis vicissim impendimus timet, & nimis concordiam nostram invidet: quia hanc nos tenemus in terrâ, quam ipse tenere nolens, amisit in caelo. Bene ergo dicitur, *Terribilis ut castrorum acies ordinata*: quia electorum multitudinem eò maligni spiritus pertimescunt, quò eos per charitatis concordiam unitos contra se & conglobatos aspiciunt. Quanta autem sit concordie virtus ostenditur, cum sine illâ virtutes reliquæ, virtutes non esse monstrantur. Magna enim est virtus abstinentiæ: sed si quis sic ab alimentis absteat, ut ceteros in cibo disjiciat, & alimenta eadem quæ Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione, in fidelibus etiam damnet: quid huic virtus abstinentiæ factus est, nisi laqueus culpæ? Unde Psalmista, quoque nul-

nam esse abstinentiam sine concordia designans, ait :
*" Laudate cum in tympano, & choro. In tympano enim cur-
 vum siccum resonat, in choro autem voces concorditer
 cantant. Quid ergo per Tympanum nisi abstinentia, &
 quid per Chorum nisi charitatis concordia designatur?
 Qui itaque sic abstinentiam tenet, ut concordiam dese-
 rat: laudat quidem in Tympano, sed non laudat in Cho-
 ro. Et sunt nonnulli, qui dum sapere plusquam necesse
 est student, à proximorum pace resiliunt, dum eos
 velut hebetes stultosque contemnunt: unde per se Veritas
 admonet dicens, u Habete in vobis sal, & pacem habete
 inter vos. Quisquis habere sal sapientiae studet, curet ne-
 cesse est, quatenus à pace concordiae nunquam recedat.
 Quòd verò de his duabus virtutibus diximus, hoc de cæ-
 teris omnibus sentiendum est. Unde Paulus terribiliter
 admonet dicens, x Pacem sectamini cum omnibus & sancti-
 moniam, sine qua nemo videbit Deum. Quia autem nihil
 sine concordia Deo placeat, ipsa per se Veritas demon-
 strat, dicens: y Si offers munus tuum ad altare, & ibi re-
 cordatus fueris quia frater tuus deliquit adversum te: relin-
 que ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari
 fratri tuo, & tunc veniens offers munus tuum. Ecce à dis-
 cordantibus non vult accipere sacrificium, holocaustum
 suscipere recusat. Hinc ergo pendite quantum sit ma-
 lum discordiae? propter quod & illud abjicitur, per
 quod culpa laxatur. Rectè ergo sancta Ecclesia terribilis
 dicitur. ut *Castrorum acies ordinata*, quia electi qui castra
 spiritualis exercitus sunt, quoniam bellum contra potes-
 tates aëreas susceperunt, semper in charitate sunt con-
 juncti: & hæc eadem eorum charitas malignis spiri-
 tibus, id est antiquis suis hostibus pœnam incutit timoris.*

Verf. 6. *Sicut cortex mali punici, gena tua absque oculis tuis.* Genæ z quippe sunt sanctæ Ecclesiæ spirituales

pa-

t *Psalm.* 150. 4. u *Marc.* 9. 50. x *Hebraeor.* 12. 14.

y *Matth.* 5. 23. z *Hom.* 10. In *Ezechi.* in medio.

patres, qui pro eo quod charitatem pleni sunt, carnem abstinentia domant, corda audientium predicationis lumine illustrant, signa faciunt, virtutes operantur, miraculis coruscant. Per hoc quod eorum bona nobis foris innotescunt, non immerito in facie sanctæ Ecclesiæ venerabiles apparent. Cum enim videmus multos mira agere, ventura prophetare, mundum perfectè relinquare, cælestibus desideris ardere, *Sicut coram malis punici*, sanctæ Ecclesiæ genæ habentur. Sed quid est illud omne quod miramur, in illius rei comparatione de qua scriptum est : *a Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligenti bus se* ; Bene ergo cum miraretur genus Ecclesiæ, tunc subdidit, *Absque oculis tuis* : ac si apertè diceretur, ea quidem quæ in se non latent magna sunt : sed illa valde inestimabilia, quæ latent.

Verf. 9. *Quæ est illa quæ progreditur, quasi aurora confurgens* ? Apertè b sancta Ecclesia quam sponsus hic admiratur, auroræ comparata describitur : quæ peccati tenebras deferens ad lucem jam erupit æternitatis, quæ per cognitionem fidei à peccatorum suorum tenebris in clarâ luce justitiæ permutatur. Quia enim aurora à tenebris in lucem vertitur, non immerito auroræ nomine, omnis electorum Ecclesia designatur. Ipsa namque domus ab infidelitatis nocte ad lucem fidei ducitur, velut auroræ more in diem post tenebras splendore supernæ claritatis aperitur. Sancta itaque Ecclesia cælestis vitæ præmia appetens, aurora vocata est : quia dum peccatorum tenebras deserit, justitiæ luce fulgescit. *Quasi aurora confurgit*, quia pravitatis pristinae tenebras deserit, & sese in novi luminis fulgorem convertit. Habemus tamen subtilius aliquid, quod considerata qualitate auroræ persequimur. Aurora namque noctem quidem interfuisse nuntiat,

T

nec

a Corinth. 2. 9. b Lib. 4. Moral. cap. 24. in medio, & Lib. 29. cap. 2.

nec tamen diei claritatem ostendit: sed dum illam pel-
lit, hanc suscipit, lucem tenebris permixtam tenet.
Quid itaque in hac vitâ, omnes qui veritatem sequimur,
nisi aurora sumus? Quia & quædam jam quæ lucis sunt,
agimus; & tamen quibusdam adhuc tenebrarum reliquiis
non caremus, Per Prophetam quippe Deo dicitur, *c Nox
iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Rursumque
scriptum est *d In multis offendimus omnes.* Paulus quo-
que ait, *e Video aliam legem in membris meis repugnantem
legi mentis meæ, & captivum me ducentem sub lege peccati,
quæ est in membris meis.* Ubi ergo lex peccati cum lege
mentis contendit, profectò adhuc aurora est; quia lux
quæ jam emicuit, necdum prætereuntes tenebras funditus
pressit. Adhuc aurora est; quia dum lex carnis legem
mentis, & lex mentis legem carnis percutit, inter se vi-
cissim lux & umbra confligit: unde rursum Paulus cum
diceret, *f Nox præcessit*: nequaquam subdidit, *Dies
venit*; sed, *Dies autem appropinquavit.* Qui enim post
discessum noctis non jam venisse, sed appropinquasse
diem insinuat: esse se procul dubio ante solem post te-
nebras adhuc in aurorâ demonstrat. Tunc autem plenè
sancta Electorum Ecclesia dies erit, quando interni lumi-
nis perfectò fervore claruerit. Tunc plenè dies erit, quan-
do nullam malorum suorum tentantem memoriam tole-
rans, omnes à se tenebrarum etiam reliquias absconderit.
Nunc autem adhuc tentationum molestias sustinens,
quia per intentionem cordis ad aliud festinat Ecclesia,
ad locum suum progreditur consurgens quasi aurora.
Quis est enim locus auroræ, nisi perfecta charitas visionis
æternæ? Ad quem cum perducta venerit, jam de trans-
actæ noctis tenebris nihil habebit. Quem locum si men-
te non cerneret, in hujus vitæ tenebris remaneret. Sed
dum quotidie augeri locum suum jam conspicit, & ple-
nè

c Psalm. 142. 2. d Jacob. 3. 2. e Rom. 7. 23.

f Rom. 13. 11.

nè sibi clarescere solem quærit, locum suum aurora considerat, quando sancta anima ad contemplandam conditoris sui speciem flagrat. Ad locum suum pertingere aurora satagebat, cum David diceret : *g Sitivit anima mea ad Deum vivum, quando veniam & apparebo antefaciem Dei?* Ad hunc locum quem cognoverat, pervenire aurora festinabat : cum desiderium habere se diceret *h Dissolus & cum Christo esse* : Et rursus *i Mihi vivere Christus est & mori lucrum*. Et rursus, *k Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis*. De hac aurorâ beatus Job loquitur dicens. *l Sit nox illa solitaria nec laude digna, expectet lucem & non videat, nec ortum surgentis auroræ.* *m* In illa igitur luce quæ in districti judicis adventu monstratur, corpus damnati hostis ortum surgentis auroræ non videt : quia cum districtus Judex ad retributionem venerit, iniquus quisque suorum caligine meritorum pressus, quantâ claritate sancta Ecclesia in intimum lumen cordis surgat, ignorat. Tunc namque Electorum mens in altum rapitur, ut Divinitatis radiis illustretur ; & quò ejus respectu perfunditur, eo ultra se gratiâ corruscante sublevatur. Tunc sancta Ecclesia plena aurora fit, cum mortalitatis atque ignorantie suæ tenebras funditus amittit. In judicio ergo adhuc aurora est, sed in regno dies : quia etsi jam cum restauratione corporum videre lumen in judicio inchoat, ejus tamen visum in regno plenius consummat. Ortus itaque auroræ est exordium clarescentis Ecclesiæ, quem videre nequeunt reprobi, quia à conspectu districti judicis malorum suorum pondere ad tenebras pressi pertrahuntur : unde rectè quoque per Prophetam dicitur : *n Tollatur impius, ne videat gloriam Dei.*

g Psalm. 41. 2. h Philip. 1. 23. & 24. i 2 Corinth. 5. 5. k Ibidem v. 1. l Job cap. 3. 7. m Lib. 4. Moral. cap. 4. in medio. n Isai 16. 10.

Caput Septimum.

Verf. 4. *Nasus tuus, sicut turris libani.* Quæ * rogo laus est Fratres carissimi, ut sponsæ nasus sponsi voce turri comparetur? Sed quia rem, quam oculis non cernimus, plerumque odore prævidemus, per nasum quoque semper odores fœtoresque discernimus: quid per nasum Ecclesiæ, nisi Sanctorum & Prælatorum provida discretio designatur? Turris verò speculationis in altum ponitur, ut hostis veniens à longe videatur. Rectè ergo nasus Ecclesiæ, turri quæ est in libano, similis dicitur: quia Sanctorum provida discretio dum sollicitè circumquaque conspicit, in altum posita; priusquam veniat culpa, apprehendit: eamque quò vigilantius prænotat, eo fortius declinat. Rectè nasus Ecclesiæ, turri quæ est in libano similis dicitur: quia discreta Sanctorum providentia ita in alto sita est, ut tentationum certamina & priusquam veniant, & contra ea dum venerint, munita subsistat. Quæ enim futura prævidentur, cum præsentia fuerint, minoris virtutis sunt: quia dum contra ictum quisque paratior redditur, hostis qui se inopinatum credidit, eo ipso quo prævisus est, enervatur. Rectè nasus Ecclesiæ, turri quæ est in libano similis dicitur: quia videlicet Præpositorum discretio & munita semper debet esse ex circumspectione, & in altitudine vitæ consistere, id est in valle infirmi operis non jacere. Sicut enim turris in monte idcirco ad speculandum ponitur, ut hostes qui veniunt, longius videantur: sic Prædicatoris vita semper in alto debet fixa permanere, ut more narium discernat fœtores vitiorum odoresque virtutum, incensus malignorum spirituum longè prospiciat, & commissas sibi animas per suam prudentiam cautas reddat. Esse ergo

* *Pastoralis 3. parte admon. 33. Lib. 31. Moral. cap. 17. post medium. Item bon. 11. In Ezechielem post initium.*

¶ speculatoris vita & alta debet semper & circumspecta. Neque hoc speculatori sufficit ut altè vivat, nisi & altè loquendo ad alta auditores suos pertrahat: eorumque mentes ad amorem cælestis patriæ loquendo succendat. Ne enim terrenarum rerum amori succumbat, alta sit: ne occulti hostis jaculis feriat, ex omni latere sit circumspecta.

Verf. 12. *Mente surgamus ad vineas, videamus si vinea floruit, si flores fructus parturiunt.* Florent ^b quippe vineæ, cum mentes fidelium bona opera proponunt: sed fructus non parturiunt, si ab eo quod proposuerunt, aliquibus vici erroribus infirmantur. Non ergo intueendum est si vineæ floreat, sed si flores ad partum fructuum convalescant: quia mirum non est si quis bonum inchoet, sed valde mirabile est, si intentione rectâ in bono opere perduret. Unde fit plerumque, ut si in bono opere recta intentio non tenetur, etiam ipsum hoc opus bonum quod creditur, amittatur. Pensandum namque nobis est, qualiter vinea in primo flore læditur. Si florentem vineam per inæqualitatem aëris immoderatum frigus attigerit, protinus ab omni humore viriditatis arefacit. Et sunt ^c nonnulli qui post perversa itinera, sanctas vias sectari appetunt: sed priusquàm in eis ut diximus, desideria bona roborentur, quædam illos præsentis sæculi prosperitas accipit. Quæ eos rebus exterioribus implicat, & eorum mentem dum calorem intimi amoris retrahit, quasi ex frigore extinguit: & quidquid in eis de virtutum flore apparere videbatur, interficit. In terrenis quippe actibus valde frigescit animus, si necdum fuerit per intima dona solidatus. Unde necesse est ut loca majora vel exteriora opera quæ sint humanis necessitatibus profutura, illi suscipiant excercenda: qui hæc dijudicare atque sub semetipsis premere ex intima

^a Hom. 11. In Ezechielem, paulò ante prædicta.

^b Lib. 12. Moral cap. 24. ^c Ibidem, paulò antea.

timâ virtute noverint. Nam cùm infirmus quisque, vel ad locum regiminis vel ad exteriora agenda retrahitur: quo quasi extra se ducitur, eradicatur. Quia & arbor quæ radices in altum prius non mittit, citius ventorum impetu sternitur, si se ad altum verticis extollit: eoque citius ad ima corruit, quo altius in aëre sine radicibus excrevit. Nonnunquam verò florentem vineam non frigus, sed æstus arefacit, cùmque immoderato calore tangitur, discusso flore botrus tabescit. Et plerumque contingit ut hi qui ad bona opera rectâ intentione non veniunt, cùm placere se hominibus vident, ad exercenda hæc eadem opera, vehementius accendantur: humanis placitura oculis agere anxie studeant, & quasi in sancto studio ferveant. Quid itaque istos, nisi in flore æstus contigit, quos humanæ laudis appetitio, à fructu alienos fecit? sed sciendum est quod hæc semper eis eveniunt, qui Deum puro ac simplici studio non sequuntur.

Caput Octavum.

Verf. 5. *Quæ est ista quæ ascendit de deserto, delitiis affluens?* Nimirum a sancta Ecclesia nisi verborum Dei delitiis afflueret, de deserto vitæ præsentis ascendere ad superiora non posset. Delitiis ergo affluit & ascendit, quia dum mysticis intelligentiis pascitur, ad superna quotidie contemplanda sublimatur. Delitiis affluere, est in amore Omnipotentis Scripturæ sacræ delitiis fatiari, in cuius nimirum verbis tot delicias invenimus, quot ad profectum nostrum intelligentiæ diversitates accipimus. Ut modò nuda nos pascat historia, modò sub textu litteræ velata medullitis nos reficiat moralis allegoria, modò ad altiora suspendat contemplatio, in præsentis vitæ tenebris jam de lumine æternitatis intermicans. Et sciendum quòd quisquis delitiis affluit, in

qua-

quadam sui parte resolvitur, atque à laboris studio quasi ex lassitudine relaxatur: quia nimirum anima cum interiorius delitiis abundare cæperit, terrenis jam operibus incubare minimè consentit. Sed amore Conditoris capta est, & suâ captivitate jam libera, ad contemplandam ejus claritatem deficiendo suspirat, & quasi lassescendo convalescit: quia dum sordida onera portare jam non valet, ad illum per quietem properat, quem intus amat. Hinc etiam Psalmista ait, *b Et nox illuminatio mea in delitiis meis*: quia dum per intellectum mysticum studiosa mens reficitur, jam in eâ vitæ præsentis obscuritas fulgore diei subsequæntis illuminatur. Ut etiam in hujus corruptionis caligine, in intellectum illius vis futuri luminis erumpat: & verborum delitiis pasta prægustando discat, quid de pabulo veritatis esuriant.

Quæ est ista quæ ascendit, dealbata? Quid est sancta Ecclesia cælestem vitam naturaliter non habet, sed superveniente Spiritu, pulchritudine donorum componitur: non alba, sed dealbata, sponsi voce memoratur. Unde etiam cum hæretici in Ecclesiâ superbientes increparentur, fideles quique veraciter humiles, tincturæ mundissimæ nominati sunt. Cum à beato Job dicitur, *d nec tincturæ mundissimæ componuntur*: Tincturæ mundissimæ vocantur, hi qui veraciter sunt humiles & veraciter sancti, qui sciunt quidem quia ex semetipsis virtutum speciem non habent, sed hanc ex dono gratiæ supervenientis tenent; tincti enim non essent, si sanctitatem naturaliter habuissent. Sed mundissimæ tincturæ sunt, quia humiliter custodiunt supervenientem in se virtutum gratiam, quam acceperunt. Tincturæ mundissimæ rectè nominantur, hi qui prius per prava opera fædi fuerant, superveniente tamen Spiritu, nitore gratiæ vestiuntur; Ut longè aliud appareant esse, quàm erant.

Unde

b Psalm. 138. 11. c Lib. 18. Moral. cap. 27. in fine.

d Job. 28. 19.

Unde etiam baptisma, id est tinctio dicitur, ipsa nostra in aquam descensio. Tingimur quippe, & qui prius indecori eramus deformitate vitiorum, accepta fide reddimur pulchri gratia & ornamento virtutum.

Verf. 6. *Pone me ut signaculum super cor tuum.* Solet Scriptura sacra pro fide appellare signaculum, nam filius junior qui consumpta substantia ad patrem rediit, in munere annulum accepit. Gentilis enim populus qui immortalitate perditâ ad Deum poenitendo revertitur, per fidei signaculum munitur. Idcirco autem signaculum rebus ponitur, ne qua diripientium præsumptione temerentur. Sponsus ergo qui hic Ecclesiæ loquitur, in cor signaculum ponit, quando fidei ejus mysterium in custodiâ nostræ cogitationis imprimitur: ut ille infidelis servus nimirum noster adversarius, cum signata fide corda considerat, tentando ea irumpere non præsumat.

Ibidem *Fortis est ut mors, dilectio.* Fortitudo & charitatis vera sanctæ Ecclesiæ voce laudatur, & virtuti mortis dilectio comparatur: quia videlicet sicut mors corpus interimit, sic ab amore rerum corporalium & à dilectione mundi mentem quam semel ceperit, æternæ vitæ charitas funditus occidit. Nam quem perfecte absorbuerit, ad terrena foris desideria velut insensibilem reddit, & tantò huic violentius in auctoritatem erigit, quantò & insensibilem contra terrores reddit. Quisquis enim in solo æternitatis desiderio figitur, nec prosperitate attollitur, nec adversitate quassatur: dum nihil habet in mundo quod appetat, nihil est de mundo quod pertimescat. An non Paulus igne hujus dilectionis ardebat, qui dicebat: *h Certus sum enim quia neque mors, neque vita neque Angeli neque Principatus; neque instantia, neque futura; neque fortitudo, neque altitudo, neque profun-*

c Lib. 29. Moral. cap. 4. f Lib. 10. Moralium cap. 12. in fine. g aliquantò antea. h Rom. 8. 38.

fundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.

Verf. 8. *Soror nostra parvula est, & ubera non habet.* Sicut i uniuscujusque hominis, sic sanctæ Ecclesiæ ætas describitur. Parvula quippe tunc erat, cùm à nativitate recens, verbum prædicare non poterat: quia nimirum priusquam proficeret per incrementa virtutis, infirmis quibuscum auditoribus præbere non potuit ubera prædicationis. Adulta verò Ecclesia dicitur, quando verbo Dei copulata, Spiritu Sancto repleta, per prædicationis mysterium in filiorum conceptione foetatur, & quos exhortando parit, convertendo parit.

Verf. 13. *Quæ habitas in hortis, amici auscultant, suum audire vocem tuam.* Ecclesia & quippe cui hæc sponsi colloquio dicuntur, in hortis habitat, quæ ad viriditatem intimam exulta, plantaria virtutum servat. In hortis est sancta Ecclesia, in hortis unaquæque anima habitat, quæ jam viriditate spei & bonorum operum fertilitate repleta est. Sicca quippe species hujus sæculi, quia omnia quæ hic amantur, cum festinatione marcescunt. Et Petrus Apostolus nos festinare admonet dicens, *In hereditatem incorruptibilem & incontaminatam & immarcescibilem.* Quæ ergo jam in hortis habitat, oportet ut sponsum suum vocem suam audire faciat: id est in tantum bonum prædicationis emittat, in quâ ille delectetur quem desiderat. Quam videlicet vocem sponsus audire desiderat, quia ad prædicationem ejus per electorum suorum animas anhelat. Quia *Amici auscultant*, videlicet omnes electi, qui ut ad cælestem patriam reviviscant, verbum vitæ ab eâ, verbum prædicationis illius audire desiderant. Quisquis igitur in sanctâ Ecclesiâ videndo spiritualia proficit, oportet ut hæc loquendo, etiam aliis propinet. Videt quippe ut annuntiet;

qui

i Lib. 19. Moral. cap. 9. k Pastoralis parte 3. admon. 36. l i Petri. 2. 4.

qui in se proficit, etiam prædicando de profectu proximi curam gerit. Unde & alibi scriptum est : *Qui audit, dicat; Veni.* Cui enim jam vox vocantis Dei efficitur in corde, necesse est ut proximo per prædicationis officium erumpat in voce; & idcirco alium vocet, quia jam ipse vocatus est.

Verf. 14. *Fuge dilecto mi, fuge.* Fugit a nos, diximus, quoties menti nostræ id quod reminisci volumus, non occurrit: fugit nos, dicimus, quando id quod volumus, memoriâ non tenemus. Sancta ergo Ecclesia postquam mortem ac resurrectionem Domini ascensionemque descripsit, clamat ei prophetico plena spiritu; *fuge dilecto mi, fuge.* Ac si diceret, Tu qui ex carne comprehensibilis factus es, ex Divinitate tuâ intelligentiam nostri sensus excede, & in teipso nobis incomprehensibilis permane. Unde rectè per Psalmistam dicitur: *Caligo sub pedibus ejus, & ascendit super Cherubim & volavit, volavit super pennas ventorum, & posuit tenebras latibulum suum.* Caligo est namque ei sub pedibus, quia non eâ claritate ab interioribus cernitur, quâ in superioribus dominatur. *Ascendit enim super Cherubim & volavit:* Cherubim quippe plenitudo scientiæ dicitur. Proinde super plenitudinem scientiæ ascendisse perhibetur & volasse, quia majestatis ejus celsitudinem scientia nulla comprehendit. *Volavit igitur,* quia longè in altum ab intellectu nostro se rapuit; *Volavit super pennas ventorum,* quia scientiam transcendit animarum. *Et posuit tenebras latibulum suum,* quia dum caligine mentis nostræ obscuramur, per ignorantiam nostram nobis absconditur, ne à nobis modò in æternâ & intimâ claritate videatur. Majestatis suæ potentiam mortalibus abscondit, nec à nobis in hac vitâ Regni ejus gloriâ quanta intrinsecus habetur, agnoscitur: & sicut est illa cælestis Regni gloria

m Apoc. 22. 17. n Lib. 17. *Moralium* cap. 15.

o Ibidem aliquantò antea. Psalm. 17.

gloria non videtur. unde ¶ Fratres carissimi oportet ut illuc sequamur Dominum corde, ubi eum corpore ascendisse credimus. Desideria terrena fugiamus, nihil jam nos delectet in infimis qui Patrem habemus in cælis. Et hoc nobis est magnopere perpendendum, quia is qui placidus ascendit, terribilis redibit: & quicquid nobis cum mansuetudine præcepit, hoc à nobis cum districtione exigit. Nemo ergo indulta pænitiæ tempora parvipendat, nemo curam sui dum valet agere, negligat: quia Redemptor noster tantò tunc in iudicium districtior veniet, quantò nobis ante iudicium magnam patientiam prærogavit. Hæc itaque nobiscum Fratres agite, hæc in mente sedulâ cogitatione versate: quamvis adhuc rivum perturbationibus animus fluctuet, jam tamen spei nostræ anchoram in æternâ patriâ figite, intentionem mentis in verâ luce solidate. Ecce ad cælum ascendisse credimus Dominum, hoc ergo servemus in meditatione quod credimus: etsi adhuc hic tenemur infirmitate corporis, sequamur tamen eum passibus amoris. Non autem deserit desiderium nostrum ipse qui dedit, Jesus Christus Dominus noster, qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia sæcula sæculorum Amen.

EXPLICIT.

GUALTHERI de CASTELLIONE

**Tornacensium Canoniorum
Præpositi**

OPUSCULUM.

Gualtherus de Castellione Torn. Canon. Præpos.

GUALTHERI de CASTELLIONE

**Tornacensium Canoniorum
Præpositi**

**LIBELLI TRES
CONTRA JUDÆOS**

in Dialogi formam conscripti

*Ex MS. Codice Abbatiae S. Evodii
de Branâ.*

LUGDUNI BATAVORUM,

Ex Officinâ PETRI VANDER MEËRSCHÉ,

M. DC. XCH.

COMPENDIUM
VITÆ
DOMINI
GUALTHERI
DE CASTELLIONE
Tornacensium Canonorum
PRÆPOSITI.

ualtherus *de Castellione* dictus ex Insulis
urbe oriundus, unde ejus istud legitur
distichon

Insula me genuit, rapuit Castello nomen :

Perstrepuit modulis, Gallia tota meis,

„ Scripsit *Gesta Alexandri Magni* ele-
„ ganti metro, qui liber Scholis Grammaticorum tantæ
„ dignitatis est hodie, ut pro ipso veterum Poëtarum
„ lectio negligatur. Hæc Henricus Gandavensis, in libro
De scriptoribus Ecclesiasticis cap. 20. pag. 165. *Bibliotheca*
Ecclesiastica Auberti Miræi. Clarebat hic Gualtherus an-
no circiter 1160. qui ad annum 1200. vixit atque ultra
etiam. Extant autem *Libri decem Alexandreidos*, sive
de Gestiis Alexandri Magni à Gualthero Castellionensi
Carminè heroïco nec (pro sæculo) infelici, ad Guillel-
mum Rhemensem Archiepiscopum *Albarum manuum*
dictum, conscripti: qui olim Argentorati anno 1531. In-
golfstadii & Lugduni 1558. typis editi. Habentur MSS:
in Regia Galliarum Bibliotheca Codd. 5644. 5645. Quo

rum Prologus oratione solata incipit; *Merito erat usitati*, &c. Liber autem primus; *Primus Aristotelis imbutus nec-
tare sacro* &c. Idemque sæpius in aliis Bibliothecis Vic-
torina, Colbertina, Sangermanensi Codd. 536. & 537.
optimæ notæ. Sicut autem Gualtherus carmine veluit,
ita Richmis quoque, metrorum lege neglectâ, incu-
buit: quos tunc temporis adprobaret nullus. Eiusdem igitur
varia hujus Speciei Opuscula in Regia Galliarum Bibliotheca
Cod. 5333. Nempe Gualtheri de Insula Opusculum Rith-
micum de statibus mundi incipiens, *Missus sum in vineam*
&c. fol. 36. Eiusdem similia Opuscula super statibus Ec-
clesiasticarum Personarum, *Multiformis hominum fraus*
&c. fol. 36. Contra Ecclesiasticos Prælatos, *Fallax est*
&c. 37. Contra Ecclesiasticos juxta visionem Apocalyp-
sis, *Atauro torrida* &c. 37. Quod Papa sit Summus, &
Imperator sub ipso. *Totus hujus temporis ordo* &c. 40. Con-
tra statum Ecclesiæ depravatum, *Heliconis rivulo* &c. 41.
De adventu Antichristi, *Dum contempler* &c. 41. Domino
Papæ, *Tanto viro locuturi* &c. 42. Scholaribus bonis in
reditu suo à curia Romana, *Membra cohercant* &c. 43.
Rithmica paraphrasis in Psalmum miserere, *Dum Gual-
therus agrotaret* &c. fol. 44. Quibus non modicam bilem
in Ecclesiasticos sui temporis, evomere legitur.

Floruit ille annum circa 1160. ac notissimus fuisse le-
gitur Henrico II. Anglorum Regi, quem, in gratiam
S. Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi in Gallia exulis,
accedere haud voluit, à multis etiam Clarissimis hujus
 sæculi viris exoratus. Ita ejusdem meminit Joannes Sares-
beriensis Epist. 134. ad Joannem Gaufridum de S. Edmun-
do, innuens à se rogatum Gualtherum, ut Regem An-
glie pro Thoma Cantuariensi adiret: *Sollicitaveram an-
tea super hoc virum optimum, & suis meritis mihi reverendum*
*M. Gualtherum de Insula, & per ipsum, alios Patres, quo-
rum fides mihi videbatur esse sincerior. Et in fine, Audio*
M. Gualtherum juramento arctari, ut neque litteras neque
nuntios recipiat. exulantium, Idem Epistola 139. Porum
M.

COMPENDIUM VITÆ

M. Gualtherum de Insula misit in Angliam cum literis à colloquio Chinenensi, ut Insulanos super facta appellatione prænominaret, & portas transitus faceret diligentius observari, & Clerum ab obediendo suspenderet: cum tamen facta sit appellatio, & Archiepiscopus facile possit inveniri. Nec dubito, quin prædicto Gualthero machinatio ista displiceat, cum omnibus quæ proferuntur adversus Ecclesiam Dei, quoniam Dominum timet.

Scriptit denique Gualtherus Tractatum contra Judæos, Libellis tribus distinctum, quem hic damus. Tractatus iste compositus est in formâ Dialogi inter Gualtherum Tornacensem, & Balduinum Valentianensem, Sancti Evodii Branensis Canonicum, unde nihil mirum quod inter MSS. Codices ejusdem Abbatiz inventus sit, ipse forsitan Autographus, mixtus inter varios Tractatus contra Judæos diversorum authorum; Petri nimirum Blesensis, Guiberti Abbatis de Novigento, Gilberti Abbatis Westmonasteriensis in Angliâ, & Petri Alfonsi. Ac primâ quidem fronte utriusque Gualtheri Tornacensis & Balduini Valentianensis opus apparet, sed proprium Gualtheri tamen, cuivis vel modicum legenti; cum ibi Magistri munus & docentis primus Gualtherus habeat, secundus Balduinus interrogantis tantum atque discipuli. De duobus Gualtheris Tornacensibus ex oppido Insulano oriundis post Henricum Gandavensem, agit Labbeus in Bibliotheca Chronologicâ Scriptorum Ecclesiasticorum ad finem sæculi xii. his verbis: *Waltheros duos memorat Henricus Gandavensis insulis oppido Flandriæ oriundos, unum Magalonensem Episcopum, cui tribuit expositionem Psalterii, quod si verum est, obiisse dicendus est anno circiter 1128. Alterum de Castellione cognominatum, qui Alexandri Magni gesta metro scripsit ad Guillelmum Card. Archiepiscopum Rhemensem, qui anno demum 1201. obiit. Hujus author Operis amborum ultimus est, nam in Prologo ait se Insulis oriundum, & Libello 3. agit de oppido Castellionis, ubi sæpius commorabatur, & unde cognomen ei*

adhæsit. Convenit operi annus circiter 1190. cum Libello 3. citet ad se datam epistolam quamdam à Petro Cantore Parisiensi, quem Chronicon Longipontis vult mortuum anno 1197. die 22. Septembris. Obiit hic Gualtherus anno 1201. juxta Labbeum loco citato, & alios cum secutos. Hæc de Authore hujus Dialogi, cujus cum laude meminit Cæsar Egassius du Boulaïs sæculo 4. *Historia Universitatis Parisiensis* in Catalogo Illustrum Academicorum hujus sæculi, pag. 740. & 74. Ubi egregiè animadvertit, dum utrumque Gualtherum Insulanum non confundit: imò cautè distinguit, alterum nempe Magalonensem factum circa annum 1110. Episcopum, & hunc ultimum qui anno 1201. mortuus esse legitur. Ego ipse in Supplemento Bellarmini *De Scriptoribus Ecclesiasticis* ad annum 1190. pag. 467. & in Indice Alphabetico, verbo *Gualtherus de Castellione*, ubi cautè à quatuor aut quinque aliis ejusdem nominis & temporis, distinguitur. Rithmos autem hic tacuimus, quòd hi minùs hujus sæculi genio placeant. Qui voluerit, ipsam Galliarum Regis Bibliothecam, Cod. MS. citato accedere potest: ubi facillimè transcribenda conceduntur.

I N C I P I T

TRACTATUS SIVE DIALOGUS
MAGISTRI GUALTHERI
TORNACENSIS
CONTRA JUDÆOS.

P R O L O G U S.

um triplicem primæ perditionis causam fuisse constiterit, avaritiam scilicet *avaritiæ* & gulam: ab his tribus tota posteriorum series, utpote corrupto semine, peccandi sumpsit exordium. Ita ut ab eis tanquam efficientibus causis, totius humanæ fragilitatis occasio, velut originaliter propagata prodierit: ac more limphæ semper ad declivia tendentis, permixti ei libere arbitrii fræno, ad hoc nostræ captivitatis calamitas devenit, ut homo ad cuius imaginem factus sit, non recordans; idolorum culturæ se subderet, & quod factum fuerant & non eum qui fecerat, adoraret. Quocirca Divium arbiter proborum merita ponderans, atque reproborum culpas examinans; inundante aquarum diluvio, quod perdendum erat perdidit: servatoque boni chirurgi tenore mortuam carnem, ne pars sincera traheretur recidit, & quod vivum erat reservavit. Labente autem multo temporum curriculo, quamplurimi pristinæ iniquitatis adipem sapientes inveteratâ jam malitiâ apostasiæ periculum incurrerunt: pauci verò in cultu unius Dei permanserunt. Ex quibus Patriarchæ & Patriarcharum filii radix sancta, populus elec-

8 GUALTHERUS DE CASTELLIONE

electus prodierunt, quibus data est lex ad tempus; donec veniret Sanctus Sanctorum, qui utraque unum faciens, & protoplastis delictum absolveret, & Regni caelestis introitum credentibus aperiret. Cujus misericordiae participes Ecclesia, sponsum ad generales nuptias venturum expectat: Synagoga verò adhuc velamen ante oculos habens, ut Britones aeternum, primum ipsius prestolatur adventum. Unde prociacem Judaeorum duritiam & pervicacem eorum obstinationem vehementer admireor, qui nescio quo Dei occulto iudicio, in veteri suâ perfidiâ adeo pertinaces sunt: ut si quis infidelitatem ab eis quâdam quasi furcâ repelleret: iram tamen usque incurreret, ac si eorum inseparabilem accidens infidelitas alibi sedem non inveniret. O igitur mira dispensatio Conditoris! O districta ultio iudicis, qui sic tabernaculum reppulit; sic Israël primogenitum suum exclusit: qui sic quos aedificaverat destruxit, sic quos plantaverat evellit. Qui nimirum novae gratiae veritati non solum non adquiescunt, verumetiam quasi planetae retrogradi, firmamento fidei nostrae obviare conantur, & Christicolis objectâ ex Pentateuco autoritate controversantur. Super quo eorum imperitiâ consulentes, Ego *Gualtherus Tortiacensis dioceseos, oppido quod Insula dicitur oriundus, & Baldulphus Valentianensis, Ecclesiae Branensis Canonici* libellum in Judaeos sub Dialogo scripsimus, in quo scilicet ex Prophetarum libris, compilatis quibusdam floribus, diversa defensionum genera texuimus, quibus linguam falsiloquam restrainamus. Cum enim nihil aliud fere Prophetarum oracula, quam adventum Christi, passionem, resurrectionem categorizent: quia tamen aliqui minus liquide & ænigmatice quodammodo loquuntur: ex eis quaedam apertissima vaticinia collegimus, quibus etsi velit illa subjugalis azina, contrahere non possit. *Bald.* Sed priusquam litteræ vacemus, ea in quibus à nobis dissonat, per capita distinguamus. *Gals.* Placet quod dieis, & illud quidem prius ponendum censeo,

ses, quod ipsi Messiam nondum venisse; & cum venerit, non de Virgine, sed de corrupta nasciturum allevessant. *B.* Ita est inquam, ipsum quoque non Deum, sed purum hominem fore confirmant; nec passurum nec resurrecturum astruunt. Præterea mihi me cum quodam eorum, quem pro se constituerant adversum me responsalem & advocatum, nudius tertius disceptasse: & ad hoc eum coegisse ut duos fore Messias, unum jam venisse, alterum venturum esse fatefetur. *G. Papæ?* Quod novum irisionis genus? Simile est hoc ei quod asseritur, peccatum scilicet transgressoris Adæ posteris suis nihil mali intulisse, præter moriendi occasionem: & quod nulli ob hunc reatum ad inferos descenderint, præcipue de Judaismo ubi damnandi. *B.* Hoc & adjuuge prædictis, quod se solos populum Dei gloriantur esse, vocacionem Gentium excludentes. *G.* Immo & reprobacionem eorum, & si quæ meâ suggesteris parvitati, styli officio designabo. *B.* Et ego in quibusdâ personam Judæorum gerens, quæ opponi posse video, objiciam. *G.* Sapienter inquam locutus es, sed nunc quid instat agamus, & prius Isaïæ revolvamus oracula, qui cæteris evidentiâ Christi prædicavit adventum.

Incipit Dialogi Libellus primus.

Isaïas in exordio libri sui & Judæorum obcecacionem, & Gentium illuminationem patenter insinuat, ait enim: *a Filios nutriti & exaltavi, ipsi autem spreverunt me.* Sed quia hoc tam de Gentibus quàm de Judæis intelligi potest, audi quod sequitur: *b Cognovit bos possessorem suum & asinus præsepe domini sui, Israel autem non me cognovit & populus meus non intellexit.* *B.* In his quæ objicere possunt non video, procede ergo. *G.* Holocausta quoque eorum quia

a Isaïas cap. 1. versu, 2. *b* Ibid. v. 3.

quia non placita sunt Deo, ipse ostendit ubi dicitur :
** Quod mihi multitudinem victimarum vestrarum dicit Dominus? plenus sum. Et quibusdam interpolitis quæ ad ritum sacrificiorum pertinent, subiungit : † Ne afferatis ultra sacrificium frustra, Inconsum abominatio est mihi, neomensiam & sabbatum & alias festivitates non feram. Iniqui sunt cætus vestri, calendæ vestras & sollemnitates vestras odit anima mea. Facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens. Cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos à vobis : & cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam. B. In his omnibus ut video nihil aliud, quàm eorum repulsa intelligi potest. G. Et paulo post, reprobationem eorum evidenter insinuat, ubi ait : * Projecisti Domine populum tuum, domum Jacob. Et post pauca ad conversionem Gentium se transfert dicens, † Elevabitur Dominus solus in die illa, & idola penitus conterentur. B. Quomodo per hæc Messiam venisse arguas non video, cum nos quoque & Crucifixos & imagines Sanctorum quæ ipsi idola dicunt, habeamus. G. Nullus Balduine jam superest locus huiusmodi oppositioni ; si sequentia diligenter intendas, ait enim idem de eodem : ‡ In die illa projiciet homo idola argenti sui & simulacra auri sui quæ fecerat, ut adoraret talpas & vesper-tiliones. Non enim in toto orbe terrarum Gens est adeo expertis rationis, quæ se non incurvet sub iugo unius Creatoris : nulla est quæ idola Deos esse confirmet, nulla est quæ talpas & vesper-tiliones adoret. B. Ita est inquam. G. Quid igitur habent, ut præ aliis de unius Dei culturâ gloriantur? Imò habent, ut infelices dicantur. Scripsit enim Isaias in persona Domini loquentis, h *Popule meus qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt. B. Quælo te si in totâ Veteris Instrumenti pagina reperis, quod eo ut in Deitate Trinitatem recipiant arguere possit, edisseras. G. Multa equidem, sed prius de cæteris utpote de facilibus*
expe-*

... c *Ibid.* v. 11. d *Ibid.* v. 13. e *Cap.* 2. v. 6.

f *Ibid.* v. 17. g *Ibid.* v. 20. h *Cap.* 3. v. 12.

CONTRA JUDEOS.

expediti, in fine hujus Operis, quasi de terrenis ad cælestia gradientes, de Trinitate Unitatis prolixius differe-
mus: nunc autem propositum exequamur. Sequitur.
‡ *Ecce cor populi hujus, & aures ejus aggravæ, & oculo ejus claudæ: ne forte videant oculis, & auribus suis audiant, & corde suo intelligant, & convertantur & sanem cor.* Aggravatum est quippe cor eorum, & oculi cordis clausi, cum Christum nondum venisse, & quod de corruptâ nasciturus sit, mentiuntur, Isaiâ & dicente: *Ecce Virgo concipiet in utero & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Ema-nuel.* Aliter se habere in Hebræo dicunt. Ubi enim nos *Virgo* legimus, ibi dicunt se habere hanc dictionem *Alma*, cui æquipollet latinè Puella: ut *Alma* significet in sexu atatem, non pudoris integritatem. Prædictum itaque sic versiculum legunt, *Hinna balma haara vatiele-zebeir*: ac si Latinè diceretur, *Ecce puella concipiet, O Mira miseratorum versutia!* Cum bona quæ habent, non solum non credunt: sed ne credant, legendo perversunt. Quam persionem ex facili potes advertere, si præcedentia velis intelligere. Ait enim, † *Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum supra.* Et post pusillum: m *Et propter hoc dabis Dominus ipse vobis signum, Ecce virgo concipiet & pariet filium.* O Legis prævaricatores, O duræ cervicis rebelles, O increduli! Quod signum vobis ostendit, si puella concipit? Quod prodigium demonstraret, si adolescentula parturiret, quod fieri quotidie videmus? Verè repulsa es Judæa prævaricatrix, à Domino. Sequitur enim, ‡ *Expectabo Dominum qui abscondit faciem suam à domo Jacob.* Ab eo enim quem Deus non diligit, faciem suam abscondit. Quid autem de Gentium illuminatione & Christi nativitate ac Divinitate senserit, audivimus. Ait, ¶ *Gentium populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem* mag-

i Cap. 6. v. 10. k Cap. 7. v. 14. l Ibid. v. 11.

m Ibid. v. 14. n Cap. 8. v. 17. o Cap. 9. v. 2.

*magnam: habitantibus in regione umbrae mortis, laxata est eis. Unde hoc contingat tanquam exponens, subiungit: ¶ Parvulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis, & vocabitur nomen ejus admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Quid tibi videtur Balduine, eritne Deus Messias cum venerit? B. Imò & Deus est, & jam venit, & eum secundò venturum expectamus. G. Ita est inquam, & qui hoc non credunt, merito dispergentur. Unde sequitur, q *Disperdet Dominus ab Israel caput & caudam, Qui verò Christum plenum Spiritu sancto fuisse negant, audiant quid sequitur, & Egre dietur virga de radice Jesse & flos de radice ejus ascendet, & requiescet super eum Spiritus Domini &c. Itemque ¶ In die illa erit radix Jesse. Qui stat in signum populorum, ipsum Gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum ejus gloriosum. Cujus enim sepulchrum adeo famosum, cujus pyramis adeo gloriosa, ut nostri Redemptoris sepultura? B. Nullius inquam. G. Sequitur. ¶ Emitte agnam Domine dominatorem terrae de petra deserti, ad montem filiae Sion. B. Quis est hic Agnus, qui de petra deserti promittitur emittendus? G. Quis alius Agni nomine censetur, quàm Agnus noster immaculatus, qui pro nobis mortem sublit, qui in Ægyptum à matre delatus, ad montem filiae Sion crucifigendus ascendit? de quo & subditur, ¶ In die illa inclinabitur homo ad factorem suum, & oculi ejus ad sanctum Israel respicient: & non inclinabitur ad altaria, quae fecerunt manus ejus. Iterum, ¶ Et ecce Dominus ascendet super nubem levem & ingreditur Ægyptum, & commovebuntur simina Ægypti à facie ejus. Iterum ait, ¶ Ecce ego mittam in fundamentum Sion lapideum, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum: qui crediderit, non festinet. Et post pauca: ¶ Et delabitur sedus vestrum**

cum

p *Ibid.* v. 6. q *Ibid.* v. 14. r *Cap.* 11. v. 1.
 s *Ibid.* v. 10. t *Cap.* 16. v. 1. u *Cap.* 17. v. 7.
 x *Cap.* 19. v. 1. y *Cap.* 28. v. 16. z *Ibid.* v. 18.

cum morte, & pænam vestrum cum inferna non stabit: &
 subjicit, a Ut faciat opus alienum, opus ejus. B. Hæc
 orationia aliquantulum obscure sonant, & tamen ut reor
 obijcienda sunt eis. G. Vera inquam reris. Sed audi quod
 sequitur: b In die illa cantabitur canticum istud in terrâ Ju-
 da, Urbs fortitudinis nostra Sion saluator, ponetur in eâ mu-
 rus & antemurale. Aperite portas, & ingruat Gens justa
 custodiens veritatem, & vetus error abiit. B. Ecce nunc pa-
 lam loquitur G. Attende sequentia. Ait, c Deus ipse
 veniet, & saluabit nos: tunc aperientur oculi cæcorum, &
 aures surdorum patebunt. Hæc enim jam facta & quotidie
 fieri videmus. Cum enim Ecclesia de Gentibus, verita-
 tem Evangelii oculo cordis intuita, Apostolicæ præ-
 dicationi auditum credendo præbuerit: quæ prius cæ-
 ca erat, quid aliud quàm visum auditumque recepit?
 Quamvis prædicta quoque ad miracula Salvatoris refer-
 ri possint: veniens enim in carne Redemptor noster,
 surdis auditum & cæcis visum reddidit, & quod majus
 est, mortuos suscitavit. B. Nihil verius. G. Nunc er-
 rorem eorum quo dicitur, transgressionem protoplasma-
 tis nulli poenam intulisse infernalem, persequentes refel-
 lamus. Esaias enim d ait, Ego dixi in dimidio dierum meo-
 rum, vadam ad portas inferi. B. Heu miseri, quàm bo-
 num nobis esset, si vestræ opinioni veritas assentiret: si
 nemo nostrum ad inferos declinaret. G. Sequitur, e De-
 di spiritum meum super eum. Judicium Gentibus præferet,
 non clamabit neque accipiet personam, neque audietur foris
 vox ejus. Et post pauca, f In veritate educet judicium. Non
 erit tristis neque turbulentus, donec ponat in terrâ judicium: &
 legem ejus, insula expectabunt. Et iterum, g Serviasti te &
 dedi te in fedus populi, in lucem Gentium, ut aperires oculos
 cæcorum, & educeres de conclusione vitium, de domo car-
 ceris

a Ibid. v. 24. b Cap. 16. v. 2. c Cap. 35. v. 5.

d Cap. 38. v. 10. e Cap. 42. v. 2. f Ibid. v. 3.

g Ibid. v. 6.

ceru sedentem in tenebris. B. Hæc omnia fere superius exposita sunt. G. Procedamus ergo. h Quæ prima fuerunt, ecce venerunt: nova quoque ego adjicio, antequam oriantur, audita vobis faciam. Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremis terræ. Et post pusillum, i Ducam cæcos in viam quam nescierant, in semitas quas ignoraverunt, ambulare eos faciam. Et exponens subdit, k Quis cæcus, nisi servus meus: & surdus, nisi ad quem nuntios misi? Rursusque post pauca l Ecce ego faciam nova. Et quæ nova facturus sit, quibusdam interpositis exponendo subjunxit: m Rorate cali desuper & nubes pluant justum, aperiantur terra & germinet saluatorem. Tunc enim terra nostram genuit, tunc fructum suum dedit, cum caro factum Verbum Patris, uterum Virginis obumbratione Sancti Spiritus impregnavit. Verum quid de eo amplius dicat audiamus. n Iste asperget Gentes multas. Super ipsum continebunt Reges os suum, quia quibus non est annuntiatum, de eo videbunt. Et quibusdam interpositis de passione Salvatoris evidenter adjungit, o Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit, & nos putavimus eum quasi leprosum & percussum à Deo & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum, & livore ejus sanati sumus. Omnes nos quasi oves erravimus, & unusquisque in viam suam declinavit, & Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum. Sicut ovis ad occisionem ducitur, & sicut agnus cotam tendente se obmutescet, & non aperiet os suum. Multos enim legimus Prophetas subiisse martyrrium, multos fuisse Reges in Israël interfectos; nulli tamen eorum attribui potest, quod dolores nostros portaverit, & quod propter scelera nostra attritus fuerit, nisi soli Regi Regum Deo

h Ibid. v. 9. i Ibid. v. 16. k Item. v. 19.

l Cap. 43. v. 19. m Cap. 45. v. 8. n Cap. 52. v. 15.

o Cap. 53. v. 4.

Déo & homini: de quo subditur, *p De angustia & Judicio sublatum est, generationem ejus quis enarrabit? Ac si diceret, Nemo. Iterum q Justificabit ipse justum servos meos multos, & iniquitates eorum ipse portabit: ideo dispersit in morte animam suam, & cum sceleratis reputatus est. Et ipse peccatum multorum tulit, & pro transgressoribus oravit ut non perirent. B. Hæc omnia aded plena mihi videntur, quod expositione non indigent. Galt. Quid planius eo quod ait, t Locum pedum meorum glorificabo. Iterum, f Et Juges lac Gentium, & mamillas Regum lactabis. Et Iterum de passione Christi, i Quis est iste qui venit de Edem tinctus vestibus de Bosra? Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis sue. At ille quasi interrogatus respondet, u Ego qui loquor justitiam & propugnator sum ad salvandum. Et subjicitur quasi vox interrogantis, Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari? Et subjicit causam, Torcular calcavi solus, & de Gentibus non est vir mecum; calcavi eos in furore meo & conculcavi eos in ira mea. Et aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea, & omnia indumenta mea inquinavi. Et quid super hoc facturum sit, ostendit dicens, x Dies ultionis in corde meo, annus retributionis mee venit. Item de vocatione Gentium, y Quæsierunt me qui antè non interrogabant, invenerunt qui non quæsierunt me. Rursumque, Ad Gentem quæ non invocavit nomen meum, expandi manus meas totâ die, ad populum incredulum. Item de eadem, z Et ponam in eis signum, & mittam ex eis qui salvati fuerint ad Gentes in mari, in Africâ, in Lydiâ: tendentes sagittam in Italiam & Græciam, ad insulas longè, ad eos qui non audierunt de me & non viderunt gloriam meam. Et annuntiabunt gloriam meam Gentibus, & adducens omnes fratres*

p Ibid. v. 8. q Ibid. v. 12. r Cap. 60. v. 13.

f Ibid. v. 16. t Cap. 63. v. 1. u Ibid. v. 1. 3.

x Ibid. v. 4. y Cap. 65. v. 1. z Cap. 66. v. 19.

fratres nostros de cunctis gentibus Domino. Hæc de Isaia pro posse nostro summatim expressimus, nunc ad Jeremiam Ilyi vestigium convertamus. Jeremias qui antequàm formaretur in utero ac de vulva exiret, sanctificatus est : Passionem Domini Salvatoris, vocationem quoque Gentum, & reprobationem Judaismi evidenter insinuat, ait enim. Tu ergo noli orare pro populo hoc, non assumes pro eis laudem & orationem, & non obstitas mihi, quia non exaudiam te. Et alibi; b Milvus in cælo cognovit tempus suum, turtur & irundo & ciconia custodierunt tempus adventus sui: populus autem non cognovit iudicium Domini. Quomodo dicitis sapientes nos sumus, & lex Domini nobiscum est? Verè mendacium operatus est stylus mendax scribarum. Et post pauca, c Derelinquam populum meum, & recedam ab eis. B. Hæc omnia nuda sunt, & quod his obijci possit, non habeo. G. Sed quid apertiùs eo quod subiungitur? d Ecce ego inquit cibabo populum istum absinthio, & potum dabo eis aquam fellis, & dispergam eos in Gentibus quas non noverunt ipsi & Patres eorum: & mittam post eos gladium, donec consumantur, dicit Dominus exercituum. Et ampliùs, e Inducam super eos mala, de quibus exire non poterunt; & clamabunt ad me & non exaudiam. Iterum idem de eodem, f Tu ergo noli orare pro populo hoc; & ne assumes pro eo laudem & orationem, quia non exaudiam in tempore afflictionis eorum. B. Suntne aliqua in his omnibus, quæ expositore indigeant? G. Nequaquam. B. Verùm ad id quod de ortu novæ gratiæ dixerit, festinemus. G. Nihil hoc ipso carius amplector. Ait ergo, g Ecce dies veniunt dicit Dominus, & feriam domui Israel & domui Juda fœdus novum, non secundum pactum quod pepigi cum Patribus vestris in die quâ apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terrâ Aegypti; pactum quod irritum fecerunt, sed ego domi-

natus

a Jeremias. Cap. 7. v. 16. b Cap. 8. v. 7. c Cap. 9. v. 2. d Ibid. v. 15. e Cap. 11. v. 11. f Ibid. v. 14. g Cap. 31. v. 31.

natus sum eorum, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israël, post dies illos dicit Dominus. Dabo legem in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam; & ego ero eis in Deum & ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit ultra vir proximum suum, & vir fratrem suum, dicens, Cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me à minimo usque ad maximum, dicit Dominus. Et alibi, ^h Ecce dies veniunt & dicit Dominus, & suscitabo verbum bonum quod locutus sum ad Domum Juda. In diebus illis & in tempore illo germinare faciam David germen justitiæ, & faciet iudicium & justitiam in terrâ, & hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Non interibit de David vir qui sedeat super thronum domus Israël, & de Sacerdotibus & de Levitis non interibit vir à facie meâ, qui offerat holocausta & incendat sacrificium & cadat victimas cunctis diebus. Item de eodem. ⁱ Si irritum fieri potest pactum meum cum nocte, ut non sit dies & nox in tempore suo; & pactum meum irritum esse poterit cum David servo meo, ut non sit ex eo filius qui regnet in throno ejus, & ministri Sacerdotes mei. B. Per hæc & similia probari posse videtur, aut de nobis hoc dictum fuisse: aut ipsos quod falsum est, etiam nunc & Regem & Levitas & Sacerdotes offerentes holocausta & cedentes victimas, habere? & Ita est inquam, aliter enim Prophetam mentitus fuisse videretur. Non inquam, Imò ipsi mendaces sunt & pseudodeicolæ de quibus sequitur, & Ecce ego juravi in nomine meo magno dicit Dominus, quis nequaquam ultra nomen meum vocabitur ex ore omnis Judæi. Et post pauca, ^l Ecce quos edificavi destruo, & quos plantavi ego evello. Rursusque, ^m Grex perditus factus est populus meus, pastores eorum seduxerunt eos. Et post pusillum, ⁿ Omnes qui invenerunt, comederunt eos; & hostes eorum dixerunt, Non peccavimus pro eo quod peccaverunt Domino; decori justitiæ & expectationi patrum eorum Domino. Quid

X.

autem

h Cap. 33. v. 14. i Ibid. v. 19. k Cap. 44. v. 26.

l Cap. 45. v. 4. m Cap. 50. v. 6. n Ibid. v. 7.

autem in Threnis Jeremias de Passione Salvatoris, reprobatione quoque Synagogæ patenter innuerit, si placet eloquamur. *B.* Ita tamen ut ea quæ ex eis compilaverimus, oculo intelligentiæ subiecta clarescant. *G.* Imò & quædam figuratè dicta scribere necessarium arbitror, ut unde grana fideles, inde sibi paleam tollant infideles. Quid est enim aliud sub personâ destructæ Jerusalem passionem Christi attendere, quàm sub paleâ granum invenire? Ait ergo, *o vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte si est dolor similis sicut dolor meus!* Item, *p Torcular calcavit Dominus virgini filia Juda.* Et de abjectione Judæorum *q Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ.* Rursus in personâ Domini, *r Factus sum in derisum populo meo.* Item de Synagogâ, *Periit finis meus & spes mea à Domino.* Ait etiam, *Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis.* Sequiturque aperta eorum reprobatio, ubi dicitur: *t Denigrata est super carbones facies eorum.* Et post pauca, *u Non addet ultra ut inhabitet in eis, facies Domini divisit eos, non addet ut respiciat eos.* Hoc siquidem satis nudè dictum est, sed multo liquidius est quod subjungitur: *v Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris.* De quo etiam Baruch Jeremiæ notarius tanquam hunc magistri sui verficulum exponens ait: *x Hic est Deus noster & non aestimabitur aliis ad illum. Hic adinvenit omnem viam disciplinæ & dedit illam Jacob puero suo; & Israel dilecto suo. Post hoc visus est in terris & cum hominibus conversatus est.* Hæc de Jeremia pro modulo nostro diximus. Nunc ad Ezechielem y calamum vertamus, pauca tamen in Ezechiele quæ ænigmatibus involuta non sunt, invenimus: quæ ideo prætermisimus, quia per hæc ad litteram Judæos posse redar-

o Threni cap. i. v. 12. p Ibid. v. 15. q Cap. 2. v. 7.

r Cap. 3. v. 14. Ibid. v. 18. & 30. s Cap. 4. v. 8.

t Ibid. v. 16. u Ibid. v. 20. x Baruch. cap. 3. v. 36.

y Ezechiel.

redargui desperamus. Verùm quæ nudè sonant, profequamur. Ait, *z* *Ecces ego ad te, & ipse ego faciam in medio tui iudicia in oculis Gentium, & faciam in te quæ non feci, & quibus similia ultra non faciam.* B. Quæritur igitur ab eis quæ sunt hæc, quibus similia ultra non faciet, vel fecit? G. Placet. Sequitur hoc quoque post pauca, *z* *Conturbatio super conturbationem veniet, & auditus super auditum: & querant de Prophecia visionem, & lex peribit à sacerdotibus & consilium à senioribus.* Iterum, *b* *Et relinquam ex eis viros paucos à gladio & fame & pestilentia, ut narrent omnia secula eorum in Gentibus, ad quas ingredientur.* Et post pauca, abjectionem eorum, & Gentium vocationem evidenter insinuat ubi dicit: *c* *Et scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliavi lignum sublime, & exaltiavi lignum humile: & siccavi lignum viride & frondere lignum aridum feci, dicit Dominus.* B. Quæso te, unde per hæc eos esse abjectos & Gentes exaltatas affirmes, edissere? G. Quid per lignum sublime & humiliatum, viride priùs & modò arefactum, nisi Synagogæ repulsam intelligis? Quæ enim priùs sublimis & viridis fuit, nunc in infidelitate prostratà prorsus emarcuit: Et Gens quæ priùs arida fuit, nunc in fide Christi exaltata virescit, de quâ etiam subiungitur, *d* *Et ponam gloriam meam in Gentibus.* Quæ autem in Ezechiele sequuntur, adedò obscura sunt: ut nec ipsi quidem ea ad litteram intelligant, nedum ad figuram. Hæc autem fidelibus mysticè intellecta dulce sapiunt, & manna spirituale propinant. Unde à quodam sapiente cælesti nectare delibuta esse dictum est, palato fidei dulce sapit mel Dei. B. Ita est inquam, sed nunc si placet Danielis oracula revoluamus. G. Placet, quis enim & adventum & passionem Salvatoris eo liquidius expressit? Ait enim *e* *Aspiciebam ego in visione noctis, & ecce cum nubibus*

z Cap. 5. v. 8. *a* Cap. 7. v. 26. *b* Cap. 12. v. 16.

c Cap. 17. v. 24. *d* Cap. 39. v. 21. *e* Daniel. cap. 7. v. 13.

bitus celi quasi Filius hominis veniebat, & usque ad antiquum dierum pervenit, & in conspectu ejus obtulerunt eam, & dedit ei potestatem & regnum: & omnes populi, Tribus & Lingua servient ei. Potestas ejus potestas aeterna quae non auferetur, & regnum ejus quod non corrumpetur. Et Iterum, & Regnum autem & potestas & magnitudo detur Regni, quod est subtus omne calum dabitur populo sanctorum Altissimi: cujus regnum regnum sempiternum est, & omnes Reges servient ei & obediant. Et quibuldam interpositis addit, & Septuaginta inquit hebdomades abbreviata sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consummetur praevaricatio, & finem accipiat peccatum & deleatur iniquitas, & adducatur justitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia, & ungatur Sanctus Sanctorum. Per hæc Balduino aut de Messia non esse prædicta, aut ipsum cum venerit Deum fore, necessario Moyiscolas recipere oportet. B. Quonam, inquam, modo? Cum enim Deum esse sanctum constet, si Messias Sanctus Sanctorum sit, aut ipse Deus erit, aut aliquem Deo sanctiorem esse constabit. Gal. Verisimiliter ut arbitror argumentaris, attende quod sequitur. h Et post hebdomades septuaginta duas occidetur Christus, & non erit ejus populus, qui cum negaturus est. Sequentia verò si quis perscrutatur interioris, cælestis plena saporis inveniet. Sed quia sanctum dare canibus non debemus, hucusque Danielem legisse sufficiat, & ad retractanda libri duodecim i Prophetarum vaticinia, præparemur. Et quia primus Osee legendus occurrit, quid de reprobatione Judæorum ac spoliatione inferni dixerit, audiamus. k Quia, inquit, oblita es legem Dei tui, obliviscar filiorum tuorum, & ego secundum multitudinem eorum, sicut peccaverunt mihi, gloriam eorum in ignominiam commutabo. Peccata populi mei comedent. Et alibi, l Venite revertamur ad Dominum, quia ipse capit & salvabit nos, percutiet &

cura-

f Ibid. v. 27. g Cap. 9. v. 24. h Ibid. v. 26.

i Prophetæ. 12. k Osee. cap. 4. v. 7. l Cap. 6. v. 2.

excepit nos. Vivificabit nos post dies, in die tertia suscitabit nos. Et post pusillum, de passione Salvatoris evidentiora subiungit: m Ero mors tua o mors, morsus tuus ero, Inferno. Momordit enim infernum, cum eorum quos tenebat partem ab eo extorsit, partem reliquit. Joël etiam ait, u Ulutate ministri altaris, ingredimini; cubato in sacco Ministri Dei mei, quoniam intoruit de domo Dei vestri sacrificium & libatio. Iterum, o Sol et luna obtenebrati sunt & stella retraxerunt splendorem suum. Item, p Dominus de Sion rugiet, & de Jerusalem dabit vocem suam, ac movebuntur caeli ac terra, ac fons de domo Domini egredietur, ac irrigabit torrentem spinarum. Amos q quoque pastor ovium, verum pastorem moriturum prævidit, de quo ipse ait: r Super tribus sceleribus Israel, ac super quatuor non conversam cum, pro eo quod vendidit argento iustum, ac pauperem pro calceamentis. Rursus de adventu Domini, t Postquam hæc fecero tibi, præparare in occursum Dei tui. Sequitur de abiectione Synagogæ, i Cecidit, non adjiciet ut resurgat virgo Israel. u Va desiderantibus diem Domini; ad quid eam vobis? Quod tam de secundo adventu, quam de primo intelligi potest. Væ enim Synagogæ in primo adventu, quia quem desideraverat, non cognovit: unde Væ illi in secundo erit, de quo & subditur: x Odi ac projecisti festivitates vestras, ac non capiam odorem cæturum vestrorum. Et post pauca, y Venit finis super populum meum Israel. z Ac erit iniquitas in die illâ dicit Dominus. Occidet sol in meridie, et tenebrescere faciam terram in diebus luminis, et convertam festivitates vestras in luctum, & cantica vestra in planctum. Ubi enim sol justitiæ mortem subiit, sol materialis lucis suæ radios suos abscondit. Hæc Amos de Christo præcurrit. Abdias quoque invocationem Gentium

m Cap. 13. v. 14. n Joël. cap. 1. v. 13. o Cap. 2. v. 10. p Cap. 3. v. 16. Ibid. v. 18. q Amos. r Cap. 2. v. 6. s Cap. 4. v. 12. t Cap. 5. v. 1. u Ibid. v. 18. x Ibid. v. 21. y Cap. 8. v. 2. z Ibid. v. 9.

ſum evidenter aperuit. *b* Quomodo (inquit Dominus) *bibiſti ſuper montem ſanctum meum, bibent omnes Gentes jugiter, et in monte Sion erit ſalvatio, et erit ſanctus. B.* Quomodo iſta in ordine proſequimur, ſic ordine ſingula exponere deberemus. *G.* Longum eſſet ac difficile, ſi cuncta vellemus ad plenum enucleare. Prolixitas enim operis plerumque, faſtidium generat auribus audientis: Unde quid myſticè ſentiat vox prophetantis, relinquendum eſt diligentia lectoris. De Jonâ autem ideo prætermiſimus, quia niſi ad litteram ſonat, quod Judæis opponamus. Michæas *d* vero ait *Ecce egredietur Dominus de loco ſancto ſuo, et deſcendet et calcabit ſuper excuſa terræ. Item, ¶ Tunc clamabunt ad Dominum, et non exaudiet eos, abſcendet faciem ſuam ab eis. Itera, § In noviffimo dierum erit mons præparatus domus Domini in vertice montium, et ſublimis ſuper omnes colles, & fluent ad eum populi, et properabunt Gentes multe et dicent: Venite aſcendamus ad montem Domini et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias ſuas, et ambulabimus in ſemitis ejus, quia de Sion exhibit lex et verbum Domini de Jeruſalem. Quæ eſt lex iſta, quam exituram Propheta prædixit, niſi illa gratiæ præcepta quæ diſcipuliſ in montē reſidens aperuit. Sequitur, *b* In virgâ percutient maxillam judicis Iſrael; et tu Bethleem Ephrata parvulus es in millibus Juda: ex te mihi egredietur qui ſit dominator in Iſrael, et egreſſus ejus ab initio, à diebus æternitatis. Quid ad hoc Cariffime Judæos reſpondere poſſe putas? Nunquid de ſuo Meſſiâ dicta fore arbitrantur? *B.* Nequaquam poſſunt, cū enim purum hominem ipſum eſſe fateantur, quomodo egreſſus ejus ab initio, & à diebus æternitatis? *G.* Optime inquam reſpondiſti. Sequitur, *In die illâ longè fiet lex. Nahum quoque dixit, ¶ Ecce ſuper montes pedes evangelizantis ac annun-**

tiā.
b *Abdias Verſ. 16. d* *Michæas. Cap. 1. v. 3.*
¶ Cap. 3. v. 4. g *Cap. 4. v. 1. h* *Cap. 1. v. 1.*
i *Nahum. cap. 1. v. 15.*

quantis pacem. Abacuc verò luctator fortissimus & Aspici-
te inquit in Gentibus, & videte & admiramini & obstupefci-
te, quia opus factum est in diebus nostris, quod nemo credet
cum enarrabitur. Item de adventu Salvatoris, l Appare-
bit in finem & non mentietur, si moram fecerit, expecta cum,
quia veniens veniet, et non tardabit. De quo etiam accipi
potest quod sequitur, m Spoliabunt te omnes qui reliqui fue-
rint de populis, propter sanguinem hominis, & iniquitatem ter-
ra, & civitatis & omnium habitantium in ea. Illud autem
quod sequitur, cum maximâ devotione fidelibus ample-
xandum est, pro eo quod Redemptionis nostræ mysteria
declarat, ait enim. n Splendor ejus ut lux erit, cornua in
magnibus ejus. Ibi abscondita est fortitudo ejus, ante faciem ejus
ibit mors. Hactenus verba Habacue. Sophonias quoque
ait, o Adorabunt omnes viri de loco suo, omnes insulae Gen-
tium. Rursus de reprobatione Judæorum, p Sacerdotes
ejus polluerunt sanctum, injuste egerunt contra legem: & ali-
bi, q Quapropter expecta me dicit Dominus in die resurrectionis
meæ in futurum, quia judicium meum est, ut congregem Gen-
tes & colligam regna. De quo etiam Aggæus ait, r Adhuc
unum modicum & ego movebo cælum & terram, & mare & ari-
dam, & veniet desideratus cunctis Gentibus, & replebo do-
num istâ gloriâ. Mecum est argentum ac mecum est aurum,
dicit Dominus exercituum. Major erit gloria domus istius novis-
sima, quàm primæ. Zacharias quoque, s Lauda inquit &
latare filia Sion, quia ecce ego venio ac habitabo in medio tui
ait Dominus. Et applicabuntur Gentes multa ad Dominam
in die illâ, et erunt mihi in populum, et habitabo in medio tui.
Item idem super eodem, t Et venient populi multi et Gen-
tes robustæ, ad quarendum Dominum exercituum in Jerusalem,
et prædicandam faciem Domini. Et post pauca Christum
in

k Habacuc cap. 1. v. 5. l Cap. 2. v. 3. m Ibidem v. 8.
n Cap. 3. v. 4. o Sophonias cap. 2. v. 11. p Cap. 3. v. 4.
q Ibid. v. 8. r Aggæus cap. 2. v. 8. s Zacharias cap. 2.
v. 10. t Cap. 8. v. 22.

in carne venientem intuitus ait, *a Exulta satis filia Sion, subila filia Jerusalem, ecce Rex tuus venit tibi iustus et Salvator, ipse pauper et ascendens super azimam et super pullum filium asinae.* Et statim subinfert, *z Loquatur pacem Gentibus* & potestas ejus à mari usque ad mare, & à fluminibus usque ad terminos terrae. Et conversus ad eum dicit, *y Tu quoque in sanguine testamenti tui, omisisti vinetos tuos de lacu, in quo non erat aqua.* In quo nimirum Propheta fideles innuit quos de lacu inferorum in sanguine suo Christus eduxit. Sequitur, *z Et Deus noster super eos videbitur, et eribit ut fulgur, jaculum ejus.* Et post hæc venditum à discipulo Salvatorem figurat dicens, *a Et tuli inquit virgam meam, quæ vocatur Decus, & abscidi eam ut irritum facerem fœdus meum, quod percussi cum omnibus populis: et irritum deductum est in die illâ, et cognoverunt sic pauperes gregis qui custodiunt mihi, quia verbum Domini est: et dixi ad eos. Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam: si non, quiescite.* Et appenderunt mercedem meam, xxx. argenteos. Et dixit Dominus ad me, *projice illud ad statuarium, de quorum pretio appretiatum sum ab eis.* Et tuli xxx. argenteos, et projeci in templo ad statuarium. Iterum de Passione & Spiritus Sancti adventu, *b Effundam super domum David et super habitatores Jerusalem spiritum gratiæ et precum, et aspicient ad me quem confixerunt. Et plangent cum plancu, quasi super unigenitum.* Iterum ad idem confirmandum, *c Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicet, his plagatus sum in medio eorum qui diligebant me.* Sequitur, *d Percutite pastorem, & dispergentur oves, et convertam matrem meam ad parvulos.* Et alibi, *e Egredietur Dominus et preliabitur contra illas Gentes, et stabunt pedes ejus in die illa super montes olivarum.* Vocationem quoque Gentium manifestè subjungit, *f Et omnes, inquit, qui reliqui fue-*
runt

a Cap. 9. v. 9. *x* Ibid. v. 10. *y* Ibid. v. 11. *z* Ibid. v. 14. *a* Cap. 11. v. 10. *b* Cap. 12. v. 10. *c* Cap. 13. v. 6. *d* Ibid. v. 7. *e* Cap. 14. v. 3. *f* Ibid. v. 16.

rint de universis Gentibus quæ venerunt contra Jerusalem. ascendunt ab anno in annum, ut adorent Dominum exercituum. Addit & quiddam quod jam completum esse cognovimus, ait enim: g *In die illâ erit quod super frenum equi est, sanctum Domino.* Intelligisne quid dicat? B. Intellico. Legitur enim Constantinum Helenæ filium clavos quibus Dominus cruci affixus fuerat, in superiori parte freni, illâ scilicet quæ super caput est equi, consilio matris addidisse: ut sic Sancto Domini munitus, in belli discrimina pergeret ab hoste securus. G. Ita est inquam, nunc ad propositum redeamus. Malachias & Gentium fidem & Judaismi obcecationem uno concludit versiculo, in personâ Domini dicens, h *Non est voluntas mihi in vobis dicit Dominus exercituum, et munus de manu vestrâ non suscipiam.* Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum nomen meum in Gentibus. Et iterum subdit, k *Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, et nomen meum horribile in Gentibus.* Item in persona Domini loquentis, l *Sacerdotes si nolueritis audire, et si nolueritis ponere super cor, ut detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum: mittam in vos egestatem, et maledicam benedictionibus vestris.* Et quibusdam interpositis adjungit, m *Vos autem recessistis de via et scandalizastis plurimos in lege, dicit Dominus. Irritum fecistis pactum meum, propter quod et ego dedi vos contemptibiles, et humiles in omnibus populis.* Ait etiam n *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, et præparabit viam tuam ante te, et statim veniet ad templum sanctum tuum Dominator, quem vos queritis: et Angelus testamenti, quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus.* Hæc autem omnia complecta esse nemo fidelium ambigit, cum eo quod sequitur. Et oritur, inquit, o vobis timentibus

no-

g Ibid. v. 10. h Malachias. Cap. 1. v. 10. k Ibid. v. 14. l Cap. 2. v. 2. m Ibidem v. 8. n Cap. 3. v. 1. q Cap. 4. v. 2.

nomen meum, sol iustitia, et sanitas in pennis ejus. Hæc de libro XII. Prophetarum sumpta pauca expressimus, prout ea Judæis obviare posse cognovimus. Nunc autem paulisper paulationi operam demus, antequam Moysis penthateucum replicemus. Igitur intervallo brevi recreationi vacantes, eum cui nihil impossibile est suppliciter imploremus: quatenus ei ita placere studeamus, ut ad ipsum qui via veritas & vita est, pervenire mercamur, Dominum nostrum Jesum Christum, cujus imperium sine fine permanet in sæcula sæculorum Amen.

Libellus secundus.

Ab heri & nudius tertius otio Balduine vacavimus, unde vereor ne vires ingenii quas invisibiliter nobis divina gratia propinat, torpor longæ quietis excutiat: intermissio enim laboris, plerumque causa est hebetationis. Cùm igitur argutos & subtiles viros obtundat otium, quid mirum si nobis quietis mollities obtundat ingenium. Amplius assiduitas laboris, custos solet esse virtutis. Mentis enim humanæ labilitas plerumque temperatur, dum sollicitudine operis corpus afficitur. Contingit itaque ut unde visibilis homo noster atteritur, inde invisibilis homo quiescens virtutibus augmentetur. Revertamur igitur ad laborem styli, ut addatur gratia nostræ menti. Et prout illud quidem Evangelicum libri Geneseos, Judæis objiciendum censeo, quod de assertionem Trinitatis scribit Moyses: cùm de operibus sex dierum loqueretur, his verbis utens: *Terra inquit quæ erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi, & Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Secundò querendum est ab eis, quare secunda dies & ejus opera benedictione caruerint, cùm in aliis dicat Moyses; *Et vidit Deus quod esset bonum,* in secundâ verò, non? Tertiò eis objice hanc quæstionem cur Deus dixerit, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Verùm de his

p *Objicienda Judæis ex libro Genes. q Cap. I, v. 2.*
r *Ibid. v. 11. s Ibid. v. 26.*

his omnibus quæ modò prælibando transcurrimus, in tractatu de Trinitate latius differemus, nunc autem sequentia breviter attingamus. Attendite o Judæi, quid est quodd post expulsiōem protoplasti de Paradiso, Moyses designat, ubi ait: *Et collocavit ante paradysum voluptatis Cherubim, & flamineum gladium atque versatilem, ad custodiendum viam ligni vitæ.* Quid tibi videtur? Nonne per transgressionem primi patris obstrusus fuit aditus Paradisi? Sicut enim mortem transgressor in posteros propagavit, ita omnibus vitæ januam clausit. Unde necesse est ut vel adhuc limen paradisi fateantur obstruētum, vel illud per Passiōem Redemptoris vobiscum prædicent fuisse reſeratum. *B.* Quia de Redemptione nostrâ mentionem fecisti, unum mihi modò memoriæ occurrīt, quod ipsi nobis frequenter objiciunt: Dicite inquit ō Christicolæ ubinam invenistis, quodd per muliorem vita debeat reparari, regnumque diaboli destrui? *G.* Id quidem manifestè reperiēs, si quæ præmissa sunt, diligenter attendas. Ait enim Dominus ad serpentem, *u Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semē tuum & semē illius, & ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo illius.* Quæ omnia si quis perſcrutetur intentiūs, & per mulierem finem accepisse peccatum, & per eam callidi serpentis, id est, diaboli caput noverit esse contritum. Colligendum præterea ex consequentibus quiddam est, quod maximè Judæorum superbiam retundit, & concedentibus aliquod mysterium innuit. Abrahæ namque antequàm circumcideretur, Dominum benedixisse ter legimus, sicut scriptum est: *α Egreſſere de terra tua & de cognatione tua & de domo patris tui, faciamque te in Gentem magnam & magnificabo nomen tuum. Benedicam benedicentibus tibi & maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur universæ cognationes terræ. γ Dixit etiam Deus ad Abraham postquàm divisus est ab eo Loth, Leva oculos tuos & vide, à lo-*

60

t Cap. v. 24. u Ibidem v, 15. x Cap. 12. v. 1.
y Cap. 13. v. 14.

co in quo nunc es ad Aquilonem & Meridiem, ad Orientem & ad Occidentem. Omnem terram quam conspicias dabo tibi & semini tuo in sempiternum, faciamque semen tuum sicut pulverem terræ. Si quis hominum poterit numerare pulverem terræ, semen quoque tuum numerare poterit. Et Alibi: * His transactis factus est sermo Domini ad Abraham, per visionem dicens: Noli timere Abram, ego protector tuus sum & merces tua magna nimis. Dixitque Abram, Domine Deus quid dabis mihi? Ego vadam absque liberis, & filius procuratoris domus meæ, iste Damascenus Elieser. Mihi autem non dedisti semen, & ecce vernaculus meus, hæres meus erit. Statimque factus est sermo Domini ad eum dicens: Non eris hic hæres tuus, sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis hæredem. Adduxitque eum foras & ait, suspice cælum & numera stellas si potes; & dixit ei, Sic erit semen tuum. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Liqueat igitur quia ante circoncisionem Dominus Abraham benedixit, & non solum Judæos quod ipsi autumant, verum & Ecclesiam de Gentibus in semine ejus qui est Christus, benedicendam esse promisit. Si enim se duntaxat sub hac benedictione comprehendi voluerint, quomodo sicut pulverem terræ semen Abraham, & sicut stellas coeli Deus innumerabilem fecit? Nunquam enim à die repromissionis usque ad tempora Judaicæ dispersionis, quæ sub Tito & Vespaciano facta esse describitur: tam numerosus Israël fuit, quin sub certo numero comprehendi potuerit, quod eorum quoque testimonio poteris approbare. Regnante enim David Rege fortissimo, copiosissimus Israël fuit & plurimus, cujus tamen per Joab principem exercitus sui, certus ad Regem relatus est numerus. Quia scriptum est. 2 Dixit David ad Joab principem exercitus sui, perambula omnes Tribus Israel à Dan usque ad Bersabee, et numera populum ut sciam numerum ejus. Et post pauca addit, * Et innumerata universa terræ, affuerunt

post

* Cap. 15. v. 1. 2. 2 Reg. 24. v. 2. a Ibid. v. 2.

post novem menses et xx. dies in Jerusalem. Dedit ergo Joab numerum descriptionis populi Regi, et inventa sunt de Israel octingenta millia virorum sortium qui educerent gladium, et de Juda quingenta millia pugnatorum. Non solum autem Abraham, sed & Isaac dictæ sunt repromissiones à Domino dicente, *b* Ne descendas in Ægyptum, sed quiesce in terra quam dixerò tibi, tibi enim et semini tuo dabo universas regiones has, Et benedicentur in semine tuo omnes Gentes terræ. Sed ne fortè Ismaëlitas nos aut Esau filios & non Israel esse, arbitrari debeant: placet & ipsa promissionis verba quæ ad Israel facta est, retractare. Quia cum vidisset Jacob scalam & Angelos ascendentes & descendentes per eam, vidit Dominum dicentem sibi: *c* Ego sum Dominus Abraham patris tui, terram in quâ dormis tibi dabo et semini tuo post te, eritque germen tuum sicut pulvis terræ. Dilataberis ad Orientem et Occidentem, Septentrionem et Meridiem, et benedicentur in te et in semine tuo, cunctæ Tribus terræ. Dicant igitur infideles, an illa benedictio impleta sit & in quo, an adhuc restet implenda? Sed ut verum fateamur, & partim jam impleta est, & quotidie impletur, cum quotidie credentium numerus augeatur. Restat autem generalis implenda benedictio, quia cum plenitudo Gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus fiet, ut sit Deus omnia in omnibus. Sed de istis hæcenus. Nunc autem ad finem Geneseos transferamur, ubi juxta ordinem nativitatibus unicuique filiorum benedicens Jacob, conversusque ad Judam prophetizat dicens: *d* Juda, te laudabunt fratres tui, manus tua in cervicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filii patris tui. Catulus leonis Juda, ad prædæ filii mi ascendisti: *e* Requiescens acubuiisti ut leo et quasi leona, quis suscitabit eum? Non auferetur sceptrum de Juda et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio Gentium. *f* Legens ad vineam pullum suum, Et ad

b Gen. cap. 26. v. 2. *c* Cap. 28. v. 13. *d* Cap. 39. v. 8.
e v. 10. *f* v. 11.

vitem & filii mī asinam suam. g Lavabit in vino stolam suam, & sanguine novae pallium suum. Pulchriores sunt oculis ejus vino, & dentes ejus lacte conditiores. Ex quibus necesse est ut vel ipsi sceptrum regni ducemque in Juda, quod minimē possunt, ostendant: vel eum qui mittendus erat, ultronei venisse concedant. Ut quid igitur ô Judæi de observatione Sabbathi gloriamini, quod à principio videtis infractum? Ait enim sic beatus Hieronimus in libro Hebraicarum quaestionum. Actabimus inquit Judæos qui de octo Sabbathi gloriantur, quod jam tum in principio dissolutum sit Sabbathum: cum Deus operaretur in Sabbatho, complens opera sua in eo, & benedicens ipsi diei, quia in ipso universa compleverit. Exodus quoque qui Hebraicè Veellezemoth dicitur, ad confringendum Synagogæ cornu multa Christicolis ministrat argumenta. Cum enim præcipuè de legali mandatorum observatione gloriantur, quærendum est ab eis an ista observent, quæ à Moysè dicente jubentur: h Peregrino molestus non eris. Sex annis seminabis terram tuam & congregabis fruges ejus, anno autem septimo dimittas eam & requiescere facies, ut comedant pauperes populi tui. B. Forfitan respondebunt se non habere agros aut hujusmodi, uti adimpleant quæ jubentur. G. Nunquid non novisti quosdam, verbi gratia, Isaac & fratrem ejus: qui cum habeant agros aut vineas, tamen hujusmodi non observant. B. Novi. G. Quærendum præterea quid portenderit illa Domini comminatio loquentis ad Moysen postquam adorassent vitulum aureum, & dicentis; i Populus dura cervicis es, semel ascendam in medio tui, & delebo te. Sed quid est, dicite ô Judæi, quod sequitur: k Loquebatur autem Dominus facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad proximum suum. Et post pauca Moyses ad eum, l Si inveni, inquit, gratum in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam. Si enim loquebatur facie ad

fa-

g Vers. 12. h Cap. 23. v. 9. i Cap. 33. v. 5. k Ibid. v. 11. l Ibid. v. 13.

faciem, quare petit *Ostende mihi faciem tuam?* Numquid dicet, Loquebatur facie ad faciem Dominus, id est Angelus? Minimè potestis, quia ibi scriptum est *Adonai*, quod interpretatur, *Dominus Deus*. Quæ sunt etiam signa quæ se facturum Dominus pollicetur, loquens ad Moysen dicens: *m Ego inibo pactum, cunctis videntibus signa faciam, quæ nusquam visa sunt super terram*. In levitico *n* autem qui hebraicè *Vaicra* dicitur, omnia tam in mari quàm in fluminibus quæ non habent pennulas & squammas, abominabilia & polluta esse monstrantur. Et de muliere menstruata scriptum est, *o Mulier quæ redeunte mense patitur fluxum sanguinis, septem diebus separabitur. Omnis qui tetigerit eam, immundus erit usque ad vespertim, & in quo dormierit vel sederit diebus separationis suæ, polluetur. Qui tetigerit lectum ejus, lavabit vestimenta sua; & ipse lotus aquâ, immundus erit usque ad vespertim. Omne vas super quod sederit illa quisquis attigerit, lavabit vestimenta sua, & lotus aquâ, pollutus erit usque ad vespertim*. Quæ omnia vel mysticè intelligenda, vel se horum omnium esse transgressores, fateantur. necesse est. *p Veste quoque quæ ex duobus texta est, non indueris*. Hactenus de Levitico. De libro autem Numeri, *q* qui & *Vajedaber* hebraicè, hoc primò ponimus quod supradictis concordat, in personâ Domini loquentis de Moyse ad Aäron & Mariam sororem ejus: *r Ore, inquit, ad os loquar ei: & palam, & non per ænigmata & figuras Dominum videt*. Si ergo non per ænigmata & figuras, quomodò jam constat: *s Non videbit me homo & viuet?* Ostendant & fimbrias per angulos palliorum, de quibus locutus est Dominus ad Moysen dicens: *t Loquere filiis Israel & dicas ad eos, ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas, quas cum induerint, recordabuntur omnium mandatorum*

m Cap. 34. v. 10. *n* Leviticus. *o* Cap. 15. v. 19.

p Cap. 19. v. 19. *q* Numerus. *r* Cap. 12. v. 8.

s Exod. 33. 20. *t* Cap. 15. v. 38.

tum Domini: nec sequantur cogitationes suas, & oculos per
 res varias fornicantes. Prophetia quoque Balaam non est
 digna prætermitti. Ait enim, *a* *Videbo eum, sed non mo-
 do: intuebor eum, sed non propè. Oricitur stella ex Jacob &
 consurgens virga de Israël.* Et post pauca subjungit, *z* *Hen
 quis victurus est, quando ista faciet Deus?* Nec silentio præ-
 tereundum est, quod filie Saphaad de tribu Joseph dixe-
 rant Moyfi: *y* *Pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in
 seditione quæ concitata est contra Dominum sub Core, sed in
 peccato suo mortuus est.* Dicant igitur Judæi cum superius
 justus fuisse describatur, in quo peccato mortuus est, ni-
 si in peccato originali? Hinc autem Deuteronomium,
z *Qued ipsi Elie Hadebaerim vocant consulamus, ex quo
 præcipue se habere dicunt, quod Salvatorem nostrum
 Jesum lege coacti, meritò interimere debuerint. Au-
 thoritatem igitur ex qua hoc contrahunt, in medium
 proferamus, ut unde triumphasse videntur, inde victi
 fuisse comprobentur. Sunt autem duo capitula quibus in-
 nituntur, quorum hœc est primum. *a* *Si surrexerit in me-
 dio tui Prophetes, aut qui Deum omnium vidisse se dicunt, &
 prædixerit signum atque portentum, & evenerit quod locutus
 est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deum aliorum, & ser-
 viamus eis: Non audies verba Prophetæ illius aut formatoris.*
 Et paulo post, *b* *Propheta autem ille, aut filius formatorum,
 interficietur.* Hoc est primum, ecce secundum capitu-
 lum. *c* *Prophetam de Gentibus tuis & de fratribus tuis sicut me
 suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies, et petisti à
 Domino Deo tuo in Hierosolymis, quando concio congregata est atque
 dixisti: Ultra non audiam vocem Domini mei, & signum hunc
 maximum amplius non videbo ne meminer.* Et ait Dominus mi-
 hi, *bene omnia sunt locuti, Prophetam significabo vobis de medio
 fratrum suorum similes tui, & petam verba mea in ore ejus,*
*loque-**

u. Cap. 24. v. 17. x Ibid. v. 23. y Cap. 27. v. 3.

z Deuteronomium. a Cap. 13. v. 1. b Ibid. v. 9.

c Cap. 18. v. 15.

loquiturque ad eos omnia quæ præcepere ei. Qui enim verba
ejus quæ loquitur in nomine meo audire volueris, ego autem
existam. Propheta autem qui arrogantia depravatus voluerit
loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi ut diceret, aut
ex nomine aliorum Domini: interficiatur. *¶* Quod si tacita
cogitatione responderis, quomodo possum intelligere verbum,
quod non est locutus Dominus, hoc habebis signum. Quod in
nomine Domini Propheta ille prædixit, et non evenit, hoc
Dominus non est locutus: sed per timorem animi sui Propha-
ta confusus est, et dicens non timebis eum. Quam igitur oc-
casionem suam perdendi Messiam, in his omnibus inven-
erunt? Quippe qui nec Deos sequi hortabatur alienos; neque
inventus est dolus in ore ejus, cujus opera testimonium
perhibebant de eo; ut si verbis ipsis non crederent, operi-
bus saltem credere deberent. Incircuncisi ergo corde,
nunquid de vobis dictum est quod sequitur, *¶ Circumcidis
te igitur propitijs cordis tui, et cervicem vestram me in-
ducetis.* Sed ne fortè quidam, quod prædictum est ad aliud
transferant, quasi iterando subjungit: *¶ Funiculus in sinu
hirs facies per quatuor angulas pallii tui, quo operiris.* Et
quasi hoc ad summam protrahens ait, *¶ Custodies te ab omni
re mala:* ac si dicatur, Vis ut brevi epilogo quæ tibi fa-
cienda sunt colligam? Audi, *¶ Custodies te ab omni re ma-
la.* Sequitur, *¶ Et habebis totam terram castra ad quem egrediaris
ad requisita natura, genus pacillum in battes: cumque so-
deris, sudas per circuitum, et egressa hunc operies, quo vole-
natur es.* *¶* Forſitan quia in terrâ non suâ sunt, idcirco
hæc non esse observanda respondebunt. *¶* Quia extor-
res & peregrini sunt, ideo hæc & alia se posse trans-
gredi autumabant? Inde est quod à nobis debita cum usu-
ris exigunt, cum in præcedentibus dictum sit: *¶ Non fana-
rebitis fratrem tuo, sed alieno.* Et in hoc volumine dicatur;
*¶ Et vos ergo amate peregrinos, quia et ipsi fuistis adven-
tantes in*

d Ibid. v. 11. e Cap. 10. v. 36. f Cap. 22. v. 12. g Cap.
23. v. 9. h Ibid. v. 12. i Ibid. v. 19. k Cap. 10. v. 19.

in terra Egypti. Quonam modo hæc solvunt? Cum enim omnes preputium habentes secundum eos peregrini sint & alieni, quomodo amare dicuntur, à quibus fornus & rapinas violenter extorquent? Præterimus modò quod ipsi res quaslibet furto sublatas quia vili pretio comparantur à furibus, emunt. Sed quid plura? A fructibus eorum, cognoscetis eos. Sequitur quoque illud gloriosum Dominicæ passionis argumentum, quod quia fidem non adhibent, penitus ignorant: *! Erit, inquit, vita tua quasi pendens ante te, timebis nocte & die, & non credes vitæ tuæ.* Quid hoc Euangelio clarius? Quid hac prophetiâ dulcius? Salvator noster via veritas & vita, quæ erat lux hominum ante oculos Judæorum, in ligno crucis pependit: & tamen infelix Synagoga vitæ suæ pendenti non credidit. Moyses quoque in benedictionibus filiorum Israel, talia proponit ænigmata, quæ Salvatoris ortum Gentiumque vocationem promittere videntur. Ait enim, *m Dominus de Sina venit, & de Scir ortus est nobis, apparuit de monte Pharan, & cum eo sanctorum millia. In dextera ejus ignea lex, dilexit populus, omnes sancti in manu ejus sunt.* Hactenus de Pentatheuco Moyû quæstiones erutas, quibus Judæorum versutia vel nequitia refellatur, vitandi causâ fastidii legisse sufficiat. Idcirco autem librum Jesu nave, quem Judæi Josue Jchofua vocant, & Saphetim id est judicum, prætermisimus: quia in eis pauca quæ Judæorum cornu frangant, juxta litteram esse conspeximus. De cœtero si placet, Malachim id est Regum ⁿ diligenter volumina perscrutemur: si fortè in serie rei gestæ panem subcinericium quo pastus est Helias, invenire possimus. Nunc ergo primùm inquiramus quid sibi velit ille versus in cantico animæ dicentis: *o Dominus judicabit fines, & dabit imperium Regi suo, & sublimabit cornu Christi sui?* Nondum erat Rex

in

l Cap. 28. v. 66. m Cap. 33. v. 2. n Libri. Regum.
o 1 Reg. 2. v. 10.

in Israel, quid est ergo, *Dabit imperium Regi suo?* B. De illo nimirum Rege loquitur, qui cum esset in accubitu suo, *p Nardus sponsa dedit odorem suum.* G. Benedictus sermo oris, Fratrum carissime, quia bene respondisti. Ipse enim est Rex & Sacerdos secundum ordinem Melchisedech de quo etiam subditur: *q Suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnum ejus. Ipse edificabit domum nomini meo, & stabiliam thronum regni ejus usque in sempiternum. Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium.* Non enim hoc de Salomone potest accipi, si enim thronus ejus usque in sempiternum juxta litteram stabiliendus erat: ostendant quæso nunc aliquem de domo David in throno Regni sedentem? Præterea dicant obsecro quid est, quod post verba Nathan prophetæ, ingressus David coram Domino ait: *† Quis ego sum Domine Deus, quia adduxisti me hucusque? Sed & hoc parum visum est in conspectu tuo Domine Deus meus, nisi loquereris de domo servi tui in longinquum? Ista enim est lex Adam.* Quid est quæso, *Ista lex Adam?* Est autem hic sensus. Ideo de domo servi tui in longinquum loqueris, quia de semine ejus filium tuum Incarnari constituis. Quare? *Ista enim est lex Adam*, ut sicut omnes in Adam moriuntur: Ita & omnes in Christo vivificentur. Non enim ipse loquebatur, sed Spiritus Sanctus super eum, ut sequens declarat historia dicens: *† Dixit David filius Isai. Dixit vir cui constitutum est de Christo Dei Jacob, egregius psalta Israel; † Spiritus Domini locutus est per me, & sermo ejus per linguam meam.* Videsne quomodo tribus verbis totam complexus est Trinitatem? *Spiritus Domini de Christo Dei Jacob.* B. Verè locus iste sanctus est, & bonum est nos hic esse. G. Est & aliud super quo ardebimus Judæos, qui nobis imagines Sanctorum obijciunt dicentes, idololatrias Christianos. Si enim in his redarguen-

Y 3

di su-

p Cant. I. v. II. q 2 Reg. 7. v. 12. r Ibid. v. 18.

† 2 Reg. 23. v. 1. ‡ Ibid. v. 2.

di sumus, quare Moyses u serpentem æneum in deserto, & Salomon z in ædificatione Templi xii. bonis cœterisque ejusmodi fecisse inveniuntur? In lege quippe prohibitam erat, y *Non facies tibi sculptilē, neque omnem similitudinem quæ est in celo desuper & in terrâ deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terrâ.* Quid est ergo quod prohibet Dominus per servum, *Non facies sculptilē*: & postea præcipit ei, ut faciat serpentem ex ære? Non ergo O miseri prohibemur sculptilia facere, sed facere & adorare: unde statim subiunxit, z *Non adorabis ea, neque coles.* Posset autem fortassis quispiam in Regum voluminibus & alia hujusmodi invenire, quibus Judaicam valeret perfidiam improbare: sed quia liber Psalmorum in quo præcipue nostri propositi intentio invalescit: Salomonis quique codices non sunt explanandi. Cum prolixitas operis mater soleat esse fastidii, Malachim breviter transcurrisse sufficiat. Nunc autem Psalmistam, quid de restauratione humani generis prædixerit, audiamus. Ait autem in secundo psalmo, a *Astiterunt Reges terræ & Principes convenerunt in unum, adversus Dominum & adversus Christum ejus.* Item b *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.* B. Quid est quæso, *Hodie genui te?* G. A tot & tantæ memoriæ viris exposita sunt Psalmistæ oracula, quod nostrâ explanatione non indigent. Verum quod ab ipsis accepimus, non erit incompetens enarrare. Quid est ergo aliud, *Hodie genui te*, quàm æternaliter vel ab æterno. VII. c *Exurge Domine Deus in præcepto quod mandasti, Synagoga populorum circumdabit te. Et propter hoc in altum regredere.* Et IXo. d *Convertantur peccatores in infernum, omnes Gentes quæ obliviscuntur Deum.* Si per internum, lacum vel antrum sepulchri ut ipsi mentiuntur, vellet intelligi: quare peccatores in infernum convertendos

u Num. 21. v. 8. x 3 Reg. 7. v. 25. y Exod. 20. v. 4. z Ibid. v. 5. a Psal. 2. v. 2. b Ibid. v. 7. c Psal. 7. v. 8. d Ibid. v. 18.

dos optaret? Cùm illuc tendat universa caro. Et iterum;
 • *Constituit Dominus legislatorum super eos.* f XV. *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem;* super quo in actibus Apostolorum latius disputatum est. In XVIII. g *Et ipso tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* In XXI. h *Dederunt manus meas & pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea.* In XLVI. i *Ascendit Deus in jubilatione, & Dominus in voce tubæ.* In XLVIII. k *Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos.* In eodem, *Veruntamen Deus redimet animam suam de manu inferni, cùm acceperit me.* In LIV. l *Veniat mors super illos, & descendant in infernum viventes.* In LX. *Dies super dies Regis adjicies, annos ejus usque in diem generationis & generationis.* Quod si de alio, quàm de Christo Jesu, Rege Deo, intelligere præsumant: quomodò constat quod sequitur? m *Permanet in æternum in conspectu Dei, misericordiam & veritatem ejus quis requirit?* In LXVII. n *Ascendisti in altum, cepisti captivitatem.* In LXVIII. o *Non erubescant, qui expectant te Domine.* Dicens quot expectationes, p *Expectans expectavi Dominum:* q *Expecta Dominum, viriliter age:* r *Expectabam cum qui saluum me fecit:* s *Expectabo Dominum Salvatorem meum.* Putasne durabo, putasne videbo? t *Expecta, reexpecta; expecta, reexpecta.* In eodem, u *Dederunt in escam meam fol, & in siti mea potaverunt me aceto.* x *Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurvus.* In LXXI. y *Descendet sicut pluvia in vellus. Reges Tharsis & Insula munera offerent. Ex usuriis & iniquitate redimet animas eorum. Et vivet & dabitur ei de auro Arabiæ.*

Sed

e *Ibid.* v. 21. f 15. v. 10. g *Psalmo*, 18. v. 6.

h 21. v. 17. i 46. v. 6. k 48. v. 15. & 16. l 54. v. 16. m 60. v. 7. n *Ibid.* v. 8. o 67. v. 19. p 68. v. 8. q *Psal.* 39. v. 1. r *Psal.* 26. v. 14. s *Psal.* 54. v. 9. t *Mich.* 7. v. 7. u *Isaia.* 28. v. 10. x *Psal.* 68. v. 22. y 71. *W.* 6. 10. 13. 14.

Sed ne ipsi de suo Messia dictum fore arbitrentur, cum eum purum hominem dicant futurum, neminemque præter Deum adorandum esse, quod verum est, affirmant: subiunxit & ait *z Et adorabunt de ipso semper. Et iterum a Ante solem permanet nomen ejus.* Videsne quanta totius hujus psalmi series, coelestis rose balsami sit referata? In LXXIX. *b Excita potentiam & veni, ut salvos facias nos; Deus virtutum converte nos, & ostende faciem tuam, & salvi erimus?* Ac si aperte dicat, Si vis nos salvos fieri, ostende faciem tuam, id est figuram substantiæ tuæ per assumptionem carnis ostende visibilem, & salvi erimus. In eodem secundo, *Ostende faciem tuam & salvi erimus.* In quâ ternâ repetitione nihil aliud significandum est quàm id, *c Qui videt me, videt & Patrem; & qui Patrem & Filium, ab utraque procedentem Paracletum videt.* B. Fidelis sermo- & omni acceptione dignus. G. In LXXXVIII. *d Benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion.* O generatio perversa, & infideles filii! Hodie vos legiser vester Moyses cornuto feriet syllogismo, utram enim partem elegeritis, sequetur vos confusio. Cum enim dicat Moyses in persona Domini, *e Non videbit me homo: & Psalmista, f Videbitur Deus Deorum in Sion;* alterum eorum mentiri necesse est. Immo vos mendaces, quia ex patre diabolo estis, & pater vester mendax est. Ponite miseri, ponite lignum in Marath ut dulcorentur aquæ, & videbitis Deum Deorum in Sion. In LXXXIV. *g Veritas de terrâ orta est, & justitia de cælo prospexit.* In LXXXVI. *h Nunquid Sion dicet, homo & homo natus est in ea, & ipse fundavit eam Altissimus.* In LXXXVIII. *i Ipse invocavit me, Pater meus es tu; & omnes fere versus istius psalmi, Christi Dei redolent Incarnationem & cœtera ejus Myste-*

z v. 15. a v. 17. b 79. v. 3. & 4. c Joannis 14. v. 9. d Psal. 83. v. 8. e Exodi. 33. v. 20. f Psal. 83. v. 8. g 84. v. 12. h 86. v. 5. i 88. v. 27.

Myſteria. In eodem, *k* *Quis eſt homo qui vivet & non videbit mortem, eruet animam ſuam de manu inferi?* Nunquid hoc loco dicent Inferi nomine, lacum telluris vel antrum ſignificari? Sed nunquid anima telluris ſpecu coarctari dicetur, cū ipſa ſit ſpiritus? In CVIII. *l* quoque, id eſt, *Deus laudem meam ne tacueris*: quærendum eſt ab eis, cui ſcilicet maledictiones irroget. Sequitur CIX, *m* *Dixit Dominus Domino meo*: ſuper quo ſatis in Euangelio cum adverſariis veritatis, Veritas diſputavit. Non ſolū autem iſte, ſed & omnes ejuſdem Pſalmi verſiculi cæleſtis pluviæ ſtillicidiis irrigati ſunt: *n* *Tecum principium in die virtutis tue* &c. Item *Tu es Sacerdos in æternum* non ſecundū ordinem Sacerdotum carnaliter immolantium, ſed *o ſecundū ordinem Melchizedec*, qui in myſterium vivifici corporis & ſanguinis tui, Abrahæ fideli tuo panem & vinū legitur obtuliſſe. In CX. *p* *Redemptionem miſit Dominus populo ſuo, mandavit in æternum teſtamentum ſuum*. In CXI. *q* *Exortum eſt in tenebris lumen reſtis*. In CXVII. *r* *Lapidem quem repronaverunt adificantes, hiſ factus eſt in caput anguli*. Unum porro in ſequentibus eſt, unde mihi vellem rationem redderetis: cū enim lege naturali fungeretur, legis etiam ſcriptæ arctaretur mandatis, quare tam ſollicitus aliam ſibi legem conſtituit dicens: *(Legem pone mihi Domine, viam juſtificationum tuarum)* Quod idcirco egregium Pſalteriſm Iſrael dixiſſe crediderim, quia ex operibus legis juxta Apoſtolum neminem juſtificari poſſe videret: ideoque legem ſibi poni in qua præveniente gratiā juſtificaretur, ſtudioſus oraret. Hæc de Pſalmis ſuccinctè perſtrinximus, in quibus quædam exponere nova ſed non incredibilia, Spiritu Sancto docente notavimus. Si quis autem incredibile reputet, quod per os peccatoris Spiritus Sanctus loquitur: illud ſecum mente per-

k v. 49. *l* 108. v. 1. *m* 109. v. 1. *n* *Ibid.* v. 3.

o v. 4. *p* 110. v. 9. *q* 111. v. 4. *r* 117. v. 22.

ſ *Pſalm.* 118. v. 33.

te pertractet, quia Poëta & Cumana vates & Caiphas prophetaverunt. Sed hæc hæcenus. Nunc autem Malloch id est parabolas Salomonis consequenter attingamus, ubi & infernum esse quod quidam abnuunt Judæorum, & neminem tunc temporis ab originali peccato absolutum esse, monstrabimus. Imprimis quoque verba Sapientiz quæ Christus est, ponere congruum esse duximus: ut quo in illum sensu ea censeant exponenda, ab eis saltem inquiramus. Ait ergo. *u Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quisquam faceret à principio! Ab æterno ordinata sum.* Et multis ad id pertinentibus interpositis subjunxit, *x Et delitia meæ esse cum filiis hominum.* Si ergo delitiæ Christi Domini esse cum filiis hominum: usquequo gravi corde in ipsum filii hominum, non filii Dei, Moysecolæ, utquid diligitis vanitatem sectantes carvalia legis? *y Et queritis mendacium:* abnegantes eum quem lex & Prophetæ venturum prædixerunt? Iterum, *z Infernus & perditio coram Domino, quanto magis corda filiorum hominum?* Item de eodem, *a Semita vitæ super eruditum, ut declinet de inferno in die novissimo.* Iterum, *b Infernus & perditio non replentur.* Item in eodem, *c Tria sunt insatiabilia & quantum quod nunquam dicit, sufficit: infernus & os vulvæ, & terra quæ non satietur aqua. Ignis verò nunquam dicit sufficit.* Liquet ergo ex præmissis, quia infernus locus est poenarum, ad quem declinabant quotquot sub lege avitâ decedebant. Quotquot enim nascebantur, originaliter peccato tenebantur, unde in eodem scriptum est. *d Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato?* Est & aliud in eodem volumine evidens de Filio Dei contra Judæos testimonium, quod sequenti libro reservamus. De libro quoque sapientiz qui dicitur Salomonis, testimonium Dominicæ passio-

z Parabola. u Cap. 8. v. 22. x Ibid. v. 31.

y Psalm. 4. v. 3. z Par. cap. 15. v. 11. a Ibid. v. 14.

b Cap. 27. v. 20. c Cap. 30. v. 16. d Cap. 20. v. 9.

passionis excerptimus, cui vel Appella Judæus obviare non possit. *e* Dixerunt enim; Circoveniamus virum justum, quoniam inutilis est nobis & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplina nostra, promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat. Factus est nobis in translationem cogitationum nostrarum. Gravis est etiam nobis ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutata sunt viæ ejus. Tanquam mugaces aestimati sumus ab illo, & odstinet se à viis nostris tanquam ab immanditiis, & profert novissima justorum & gloriatur patrum Deum se habere. Videmus ergo si sermones illius veri sunt, & tentemus quæ ventura sunt illi, & sciemus quæ erunt novissima illius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manu contrariorum. Contumelia & tormento interrogamus illum, ut sciamus reverentiam illius & probemus patientiam ejus: morte turpissimâ condemnemus illum, erit enim respectus ex sermonibus illius. Hæc cogitaverunt & erraverunt, excoecavit enim illos malitia illorum & nescierunt sacramentum Dei. B. Hæc prorsus omnia nudè sonant Dominicam Passionem & eorum obcæcationem, unde mirum est cum litterales sint, id est litteralem & non spiritalem quærant intelligentiam: quare huic literæ consonare contemnant. G. Quin in Ecclesiastico *f* qui & Jesu filii sirach sapientiæ Liber inscribitur, manifestè reperies unde rebellis Synagogæ colla subijciās. Dicunt enim peccatorum confessionem esse inutilem & Sacerdotibus causā lucri fuisse inventam. Sed dicit Scriptura, *g* *Ne confundaris confiteri homini peccata tua.* Habes etiam in eodem de maledicto paternæ perditionis evidens argumentum. Scriptum quippe est: *h* *Veh. vobis viri impii qui dereliquistis, legem Domini altissimi, etsi nati fueritis, in maledictione nascemini: etsi mortui fueritis, in maledictione*

erit

e Cap. 2. v. 12. & seqq. *f* Ecclesiasticus. *g* Cap. 4. v. 31. *h* Cap. 41. v. 11.

erit pars vestra. Quod si hoc de transgressione scriptæ legis dictum fuisse responderint : quomodo ejus derelictores sub maledictione nascuntur ? Nunquid antequàm nascatur quis, legis transgressor accusari debebit ? Absit à nobis id opinari, qui in illum credimus de quo subditur : *In sermone*, inquit, *ejus siluit ventus, cogitatione sub* *i placabit abyssum, & plantavit illum Dominus Jesus.* Quem quia non credunt, meritò quoque de illis, Paralipomenon liber scribit dicens : *k Transibunt autem multi dies, in Israel absque Deo vero, & absque Sacerdote, doctore, & absque lege.* Super quo longa posset disputatio protendi, si nostri suppeteret vigor ingenij. Sed quia nostri propositi erat, ostendere ex diversis Scripturarum locis, infernum esse locum pœnarum, ad quem non solum nunc Infideles : verùm antè Redemptoris Incarnationem vergebant etiam Fideles, ex verbis quoque Job rei dubiæ fidem faciamus. Dixit enim, *! Dimitte ergo me paululum ut plangam dolorem meum, antequàm vadam & non revertar ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine, terram miseriæ & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitans.* Certus profectò erat vir Dei, quia statim ex quo terrenæ fœcis mole solveretur, ad terram miseriæ & tenebrarum originali ducente commisso descenderet. Unde post pauca supposuit : *m In profundissimum infernum descendant omnia mea.* Ac si patenter his verbis uteretur, non solum in infernum quem ipsi speluncam sepulchri vocant, sed *in infernum profundissimum* : nec solum cum corpore, sed omnia mea, id est totus cum corpore & anima descendam : aut ibi originali tantùm tenendus, aut aliquo actuali delicto puniendus. Unde quasi ambigendo subjungit, *n Putasne saltem ibi requies eris mihi ?* Quasi diceret, Putasne, ibi in me ali-
quod

i Cap. 43. v. 25. *k* Lib. 2. paralip Cap. 15. v. 3.

l Job. Cap. 10. v. 20. *m* Cap. 17. v. 16. *n* Ibid.

v. 16.

quod actuale inveniat flamma gehennalis quod puniat ? Aut ibi tantum causâ originali teneat, & ita requiescere debeam ? Non enim credendum est sanctos Patres, adventus Dominici præcessores, alia in inferno pertulisse tormenta, quam tenebras. Quod & beatus Augustinus de infantulis unius diei asserit, qui morte præventi, gratiam baptismi non sunt assecuti. Mitissima Namque erit illorum poena, qui originali peccato nullum super addiderunt. Multa quidem & alia Dominicæ Nativitatis, Passionis ac Resurrectionis testimonia, de veteris Testamenti voluminibus poterit diligens lector excerpere : sed quia propositum nobis est Trinitatem, quæ Deus est, inter veteres Synagogæ cæremonias investigare, hujus secundi Libelli terminemus opusculum, & ad materiæ tantæ impensas cordis præparemus affectum. *B.* Ita hoc fiat, ut quemadmodum Plato in Timæo dicit: Divinum prius, invocemus auxilium, sine quo nihil omnino est validum, nihil frugi, nihil perfectum. *G.* Bonum consilium tuum vir Dei, & bene & bonum quod locutus es, & quamvis non sit speciosa laus in ore peccatoris : quia tamen de Trinitate sumus dicturi, in exordio, id est in capite tertii libri crumpamus in laudem Trini Dei, ut ita impleatur iterum quod dicitur, ° *In capite libri scriptum est de ms.*

Libellus tertius.

Quàm bonus Israel Deus, quàm bona sunt opera tua antiqua quæ ostendisti Patribus nostris, educens eos de terrâ servitutis : sed quàm bona sunt, imò quàm optima sunt opera tua novissima ; quæ operatus es in medio terræ : eruens nos de carcere mortis, non in virgâ Moyfi, sed in brachio tuo extento : ut quantò major erat hæc Redemptio priore, tantò major esset minister

Re-

Redemptionis. Ibi enim Deus per hominem, non hominem sed corpus hominis à servitute liberavit; hic Deus corpus & animam id est totum hominem, à perpetuo vinculo mortis eripuit. Ibi per lignum & aquam, hic per lignum, aquam, & sanguinem: Ibi servus conservum. hic Dominus servum: ibi servus in ducem erigitur, hic dux & Dominus in servum humiliatur. O mira dignatio, & digna miratio! Justus condemnatur, ut injustus salvetur: Dominus plectitur & servus absolvitur, misereatur servo qui non parcat Filio. O mitis crudelitas, O crudelis misericordia! Carionem incarcerat, qui minus carum decarcerat, imò fere aequaliter carum. Quæ enim charitas istâ charitate amplior? Licet enim veritas dicat, *Majoram charitatem nemo habet, et animam suam ponat quis pro amicis suis*: est tamen major charitas, ut animam suam ponat quis pro inimicis suis. Nos autem cum inimici essemus Deo, pro nobis animam suam posuit. Quantis igitur misericordiae visceribus nos dilexit, qui ut nos diligeret, animam suam odio habuit? O igitur summum bonum, unum principium, Pater, Fili & Spiritus Sancte; unus diligens eum qui ab ipso est, & unus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio: & tamen unum, diligens, dilectus, dilectio. Non tres essentia, sed tres personæ, quos etsi diversificat personalis proprietas, unit tamen ejusdem essentia aequalitas: unus ingenuus, unus genitus, unus procedens: una deitas, una beatitudo, una æternitas: ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Da nobis quæsumus invenire quod quærimus, assequi quod investigamus, da luce repertâ in te conspicuos animi oculos configere. Da fontem lustrare boni, aperi thesauros sapientiæ tuæ, reple vasa cordium nostrorum, quæ etsi bonis operibus vacua, vino tamen & oleo fidei suæ repleta sunt. Firmas calami nostri vestigium, ut quod de Trinitate quæ Deus est, ante revelatæ temporis gratiæ Patres sensere sanctissimi

fini, ita proferamus in lucem; ut non incidamus in errorem. Ita superbientis Synagoga jacula recondamus, ut tamen hæresim caveamus, per eum qui natus de Virgine hæreticam interemit pravitatem, Amen. Est quidam apud nos Castellione Judæus quem omnium vicinarum urbium seu oppidorum Hebræi Magistrum antonomastice appellant. Dùm ergo nudiustertius cum eo disceptaturus me signo crucis armassem, ad conventum malignantium fidenter descendi, multaque cum eis de legalium mandatorum observatione contuli. Magna autem jam longis conflictationibus dici parte consumpta, tandem de suo Mellia sermo habitus est. Super quo diu disputantes, ad ultimum de conditione primi hominis mentionem fecimus: unde statim occasione sumpta materiam disputationis ad Trinitatem transtuli, & ab hoc puncto incoepi, *Facimus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Quis inquam loquitur & ad quem? Deus inquit ad Angelos, consilio eorum volens hominem facere. Quo audito in risum prorumpens, antequàm secundam inferrem questionem, cachinnando subjeci: Dic queso ad imaginem, Creatoris, an Angelorum factus est homo? Creatoris, inquit. Quid est ergo (dixi) quod sequitur, *Ad imaginem nostram?* Cùm enim ad imaginem Dei solius factus sit homo, etsi ad Angelos dixisset *Facimus*: singularitatem tamen considerans suæ personæ, dixisse debuerat, *Ad imaginem meam*, non *nostram*: *Noster* enim pronomen non unius, sed plurium personarum designativum est: unde primæ personæ intrinsicè est, extrinsicè verò tertiæ. B. Queso te ut super hunc locum diutius inamoremur, & quid super hoc judicandum sit, paucis absolvamus. G. Nequaquam possumus nisi prout Spiritus Sanctus dabit eloqui vobis, super his expediri. Præterea vereor si tantum onus aggressus fuero, operis ne pondere pressus succumbam liberi, & frustra tentata relinquam. Verùm

quia scriptum est, *c Aperi os tuum & ego implebo illud*: Licet de propriis viribus diffidamus, eorum tamen vestigia qui super hoc scripsere sequentes, prædictum versiculum paucis absolvemus, *d Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*. Loquitur Pater ad Filium, dicens *Faciamus hominem* & dicit ergo *faciamus ad Filium*, quia per ipsum omnia facta sunt. Pater enim operatus est omnia per Filium, & Filius est cooperator omnium, quia quando *e* præparabat montes, aderam, cum eo cuncta componens. *Faciamus*, ait ad Filium: sed nunquid & ad Spiritum Sanctum? Verè & ad Spiritum Sanctum. Si enim ad Filium tantum loqueretur, *f Faciamus hominem ad imaginem nostram*: ad imaginem tantum Patris & Filii, factus esset homo. Sed constat quia ad imaginem Trinitatis factus est homo, ergo ad Filium suum & ad Spiritum Sanctum locutus est Pater, *g Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*. In quo illud profectò notandum est quod *& Faciamus* pluraliter dixit, & *Nostram*: utrumque enim pluraliter dictum est, *Faciamus & Nostram*, & nisi ex relativis accipi non oportet. Non enim ut ait Augustinus, ut facerent Dii vel ad imaginem Deorum: sed ut facerent Pater & Filius & Spiritus Sanctus. Præterea si ad Angelos dixisset *Faciamus*, probabile quidem esse videretur, ad imaginem quoque Angelorum hominem factum fuisse: & non solum Deum creatorem, sed etiam Angelos factores hominis & quasi concreatores extitisse. Exempli gratia, Tu cum sis Sacerdos & satis litteratus, si ad Laicum quendam prorsusque expertem litterarum & quasi brutum animal, loquereris dicens; *Eamus frater, celebremus Missam, cantemus Vesperas, vel aliquid simile*: in quo te solum & non illum valere constaret, nonne illum cui hæc diceres, coadjutorem tuum, tuique mi-

*c Psalm. 80. v. 11. d Gen. 1. v. 6. e Prov. 8. 27.
f Ibidem g Ibidem.*

ministerii seu officii participem posse fieri significares? *B.* Profectò ita esset, sed nunc ad sequentia transeamus, grandis enim nobis restat via. Nec tamen illud silentio prætermittendum est, quod superius eis obijciendum esse censuisti. *G.* Quid est quæstio illud? *B.* Quare secundæ diei opera benedictione caruerunt? *G.* Cum quemdam nudius tertius satis magnæ autoritatis * Theologum super quæstione hac consulere, solutionem mihi rescripsit, qua et si quæstioni satisfacit, quærenti tamen non suffecit. Exemplum verò Epistolæ quam mihi direxit, hoc est. Magistro Gualtero amico suo, Magister Petrus salutem & dilectionis sinceritatem. Cum de proprio ministrare non valeam, quod esurienti palato sufficiat, pro me Spiritus Sanctus respondet, qui hujus scrupulosæ quæstionis solutionem Patribus insinuavit Orthodoxis. Ex quorum traditione accepi, quoniam secunda dies à binario denominatur, binarius autem infamis est numerus. Cum enim divisionem recipiat, schismatis discordiam signat. Deus autem amator est pacis & unitatis, in ejus rei mysterium, opus secundæ diei benedictione frustratur. Vel quod probabilius, inquit, & dies secunda & tertia communem habent aquas materiam. In secundo enim die divisit Deus aquas superiores ab inferioribus interponendo firmamentum, tertiâ verò congregavit aquas quæ erant sub firmamento, ut per alveos & canales subterraneos diffuerent. Ut ergo communis erat materia, ita communis debuit esse benedictio: unde secundæ diei benedictio in tertium reservata est, quasi à communi accipienda. Vale. Sed quia illi qui ita senserunt & bene exposuerunt, & ipsi homines fuerunt: & nos cum homines simus, licet non illos æquiparantes, venemur tamen in hujus quæstionis saltu diutiùs: ut quemadmodum de Jonatha legitur, ^h Mel si invenerimus

* *Responsio M. Petri Cantoris Parisiensis.* h 1 Reg.

mus, summitate saltem virgæ attingamus. Binarius ergo quemadmodum jam prætaxatum est, sectionem recipit divisionis, & est quasi quædam meta dividens unitatem & unitatem. Sed quid execrabilius, quid maledictione dignius, quàm ita Trinitatem ab unitate dividere, ut vel tres credantur Dii in Trinitate, vel una tantùm in Deitate persona? Nonne Arrius de familia binarii fuit, qui sic Trinitatem ab unitate divisit, ut tres esse personas in Trinitate adstrueret, & non unitatem substantiæ in illâ Trinitate reciperet? Sed nunquid etiam Sabellius cum binario benedictione caruit, qui sic unitatem essentiæ in Deitate credidit, quod personarum Trinitatem ab unitate divisit? Caruit igitur benedictione binarius, eo quòd unitatem excedat, & ab eâ dividat Trinitatem. Sic ergo credendæ sunt tres in Trinitate personæ, ut eorum trium id est Patris & Filii & Spiritus Sancti, una credatur essentia esse in Deitate. Quicunque autem huic diversum vel ab hac fide divisum crediderit, & in ovile ovium id est in sanctam Ecclesiam per ostium qui Christus est non intraverit: ille fur est & latro, dignusque ut cum binario anathemate feriat. Hæc est enim fides Catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit. Hic est triplex funiculus, qui difficilè soluitur. Hic est numerus, de quo Poetam somniasse crediderim, qui dicebat:

Trina tibi hæc primum triplici diversa colore,

Licia circundo, ter quo hæc altaria circum

Effigiem duco.

Et quasi exponens unitatem, ternarii, quare ista ter fieri jusserit, adjungit dicens,

Numero Deus impari gaudeat.

Et Iterum,

Nec tribus nodis ternos amara colores.

B. Verè etenim Dominus est in loco isto, & ego nesciebam. Verè hic est fanus mellis quem te venari proponebas, quem in saltu litteræ per Jonatham id est columbæ donum,

donum, videlicet per donum Spiritus sancti inuenisti; quem etsi non ad plenum hausisti, summitatem tamen virgæ, id est summo tenus ore quodammodo degustasti. ¶ Videamus præterea de Trinitate quæ Deus est, quomodo senex fidelis qui prima credendi via est, senesit Abraham, beati seminis serus pater. Qui cum sederet ad ostium tabernaculi, apparuit ei Dominus in valle Mambre, in ipso fervore diei. Cumque eleuasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum. Quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi, & adoravit in terram & dixit: *¶ Domine si inveni gratiam in oculis tuis ne transeat seruum tuum, sed afferam pauxillum aqua, & lauentur pedes vestri, & requiescite sub arbore. Ponam buccellam panis & confortate cor vestrum, postea transibitis, idcirco enim declinastis ad seruum vestrum. Qui dixerunt, Fac ut locutus es. Festinavit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei; Accelera, tria sata similia commiscens & fac subcineritios panes. Ipse vero ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerriuum & optimum, deditque puero qui festinavit & coxit illum. Tulit quoque butyrum & lac, & vitulum quem coxerat, & posuit coram eis: ipse vero stabat iuxta eos, sub arbore. Cumque comedisent, dixerunt ad eum; Ubi est Sara uxor tua? Ille respondit, Ecce in tabernaculo est. Qui dixit, Revertens veniam ad te vitam comite, & habebit filium Sara uxor tua. Vides igitur Carissime quomodo Abraham aliquando pluraliter ad tres, aliquando unus ad Abraham, aliquando tres. Et non mirum, quia hi tres unum sunt. Sed quia beatus Augustinus super hoc capitulum in Libro De Trinitate diutius immoratur, disputationi ejus aliquid super addere non audemus. Hoc tantum de illo dixisse sufficiat, ex præcedentibus debere intelligi quod Trinitas in personis & una sit essentia Trinitatis. Quod & in sequentibus inuuit, loquens ad Moysen Dominus & dicens: *¶ Ego sum qui*
*sum,**

¶ Genes. 8. v. 3. ¶ Exodi. 3. v. 14.

sum. Sic dices filiis Israël, Qui est, misit me ad vos. Ecce ego, pronomen substantiam significans præmittitur, & iter repetitur verbum substantivum, *sum qui sum*, & qui est; quibus verbis nihil aliud quàm unitatem essentiae & Trinitatem personarum figurari credendum est. Quod profectò confirmant consequentia sancti Evangelii secundum Moysen, ad quem locutus est iterum Dominus dicens. *1 Hac dices filiis Israël, Dominus Deus Patrum vestrorum, Deus Abraham & Deus Isaac & Deus Jacob, misit me ad vos.* Attende diligenter, *Dominus Deus Patrum vestrorum*, Ecce unitas essentiae designatur: *Deus Abraham, Deus Isaac & Deus Jacob*, ecce Trinitas personarum. *Deus Abraham*, Deus Pater qui in multis Scripturæ locis Dei Patris figuram gerit; *Deus Isaac* Deus Filius, in tipum cuius ad immolandum ductus est: *Deus Jacob* Deus Spiritus Sanctus, in cuius mysterium unxit lapidem, juxta illud Isaia, *m Spiritus Domini super me, ed quod unxerit me.* Est ergo sensus, *Deus Abraham & Deus Isaac & Deus Jacob*, id est Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus. Alioquin quare istorum trium Deus tantum & tam frequenter diceretur, & non etiam Deus Moyse & Deus Samuelis & Deus David: nisi ut Trinus ostenderetur, & ut quaternitas in Trinitate non admitteretur. Consistamus hic paululum contra servos inutiles, contra fidei immicos. Adeste ergo O Judæi, & cantare pares & respondere parati. Si Trinitatis mysterium sanctos Nativitatis Dominicæ præcursores penitus latuisset, quare cum tantâ veneratione ternarium Scripturâ vetus amplecteretur? Jubet enim Dominus Abraham, *Sume*, inquit, *vaccam triennem, & capram trimam & arietem annorum trium.* Audit Esaias Seraphim clamantes alter ad alterum, *o Sanctus Sanctus Sanctus Dominus Deus Sabaoth.* Ait etiam, *p. Dominus iudex noster,*
Dominus

1 Ibid. v. 16. m Cap. 61. v. 1. n Gen. 15. v. 9.

o Cap. 6. v. 3. p Cap. 33. v. 22.

Dominus legislator noster, Dominus Rex noster. Nota ordinem verborum. Hinc simile dicit Psalmista, q *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus.* Benedicat nos Deus Pater, Dominus Judex noster, sed modò iudicium omne dedit Filio. Benedicat nos Deus noster, legislator noster, qui nos redemit, qui nobis legem gratiæ dedit: Benedicat nos Deus Spiritus Sanctus, Rex noster. Audi & Jeremiam dicentem, *Templum Domini, templum Domini, templum Domini est.* Item, *Ego Ego sum, Ego vidi, dicit Dominus: & ben, ben, ben.* Et in Ezechiele, *Hæu, hæu, hæu Dominus: Deus.* Sed quid plura? Si adhuc infideles credere non vultis Trinitatem, consulite Eliam, quare expandit se atque mensus est super puerum tribus vicibus, & quare hydrias aquæ super holocaustum & super ligna ter iussit effundi. Scriptum quippe est, *Implete quatuor hydrias aqua, & effundite super holocaustum & super ligna:* Rursusque dixit, *Etiā secundo hoc facite:* qui cum fecissent & secundo ait, *etiam tertio id ipsum facite:* fecerunt & tertio, & currebant aquæ circa altare, & fossa aquæductus repleta est. Videtis quomodò in trinâ effusione, consummavit holocaustum suum vir Dei? Præterea liber Machabæorum secundus ad idem nos invitat, qui de Heliodoro & satellitibus ejus sic scribit. *Apparuit illi quidam equus, terribilem habens sessorem, optimis operimentis adornatus, isque Heliodoro cum impetu priores calces elisit: qui autem ei sedebat, videbatur arma habere aurea. Alii etiam apparuerunt duo juvenes virtute decori, optimi gloriâ, speciosique amictu.* Sed quid dicam de beato Job, quem vos quia incircconcisum dicitis, forsan non recipietis? In libro quidem ejus scriptum est, *Ecce hæc omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos, ut revocet animas eorum à corruptione, & illuminet lucē viventium.*

q Psal. 66, v. 6. r Cap. 7, v. 4. & 11. s Cap. 32, v. 17. t Cap. 11, v. 13. u 3 Regum. 18, v. 34. x 2 machabæorum Cap. 3, v. 25. y Job. Cap. 33, v. 29.

tium. Semen Canaan & non Juda, quid ad hoc respon-
debitis? Sufficiuntne vobis testimonia hæc? Non equi-
dem. Quomodo enim paries ædificabitur, ubi funda-
mentum deficit? Si enim quæ sursum sunt saperetis, non
quæ super terram: Isaïæ saltem oraculo crederetis, qui
Filium Dei tam apertè loquentem introducit, ut nemo
Gentilis etiam, nedum Judæus quicquam contra hîscere
audeat. In eo quippe scriptum est, & Audi me Jacob &
Israel, quem ego voco: Ego ipse, ego primus & ego novissi-
mus. Manus quoque mea fundavit terram, & dextera mea
mensa est cælos. Ego vocabo eos, & stabunt simul. Congre-
gamini omnes vos & audite, quis de eis annuntiabit hæc?
Dominus dilexit eum, faciet voluntatem suam in Babyione,
& brachium suum in Caidæis. Ego, Ego locutus sum &
vocaui eum, adduxi eum & directæ est via ejus. Accedite ad
me, & audite hoc: non à principio in abscondito locutus sum,
ex tempore antequam fierent, ibi eram: & nunc Dominus
Deus misit me, & Spiritus ejus. Quis est porro iste tam
imperiôsæ autoritatis, qui sic loquitur? Constat enim
quia Deus est & non homo qui dicit: Ego ipse, ego primus
& ego novissimus, & ex tempore antequam fierent, ibi eram.
Sed nunquid Deus pater est qui loquitur, aut Deus Spiri-
tus Sanctus qui dicit, Ego primus & ego novissimus.
Deus procul dubio est: & Antequam fierent, ibi eram.
Sed quis dicit, & Nunc Dominus Deus misit me & spiritus
ejus? Cùm Pater nunquam missus legatur, Pater pro-
fectò non est, sed Filius ejus est. B. Quia de filio Dei
fecistis mentionem, quiddam mihi jam pridem accidit,
quod te latere non volo. Cùm enim perendie cum quo-
dam de filiis Belial, de eorum superstitione contenderem,
quæsitiv à me Ismaelita, Ubinam inquit frater, qui Fi-
lium Dei credis, invenisti quòd Deus habuerit filium?
nisi fortè homines filios Dei adoptivè appellare velis?
Hujus quæstionis necessitate coacti, compellimur mit-
tere

tere in dexteram navigii rete, & Scripturarum aquas rationis fuscina rimari: si fortè piscando in eis, incidemus in Filium Dei. G. Beatus venter qui te portavit & ubera quæ suxisti, quia petitio tua non est digna repulsâ: sed quemadmodum consuluisti, fiat voluntas tua. Videamus ergo quid de Filio Dei ille Salomon Rex sapientissimus dixerit, quem etsi constat fuisse idololatram: certum tamen est quia de eo nihil dixerit hæreticum. Hic autem in Coëlet id est proverbiorum libro, de Filio Dei sic loquitur: b *Stultissimus sum virorum & sapientia hominum non est mecum, non didici sapientiam & novi sanctorum scientiam. Quis ascendit in cælum &que descendit; quis continuit spiritus in manibus suis; Quis colligavit aquas quasi in vestimento? Quis suscitavit omnes terminos terra? Quod nomen ejus est, & quod nomen Filii ejus, si nasti? Animadverto itaque sermones istos, & auribus percipe verba Regis hujus, ut videas & scias de quo loquitur hic, utrum de aliquo Dei secundum adoptionem, filio; an de substantiali & coæterno sibi unigenito, cujus nomen tam affectuosè quærit & inuestigat? B. De illo quidem & illius nomine quærit cujus c *Nomen admirabile est in universâ terra, d & cujus nomen super omne nomen. G. Ita profectò est ut arbitraris, non solum enim hic, verum in libro Sapientiæ de coæquali Deo Patri Filio idem scribit his verbis: e *Videamus, inquit, Judæi si sermones illius veri sunt, & tentemus quæ ventura sunt illi, & sciemus quæ erunt novissima illius. Si enim est verus Filius Dei, suscipiet illum & liberabit illum de manu contrariorum, & Ecce nunc palam loquitur & proverbium nullum dicit. Verum enim filium Dei dixit, ad differentiam eorum, qui non naturâ sed nuncupatione Filii Dei vocantur: de quibus Psalmista dicit, g *Ego dixi Dii estis & filii Excelsi omnes: de quo manifestius in Evangelio veritas dicit:****

Omnes

b Cap. 30. v. 2. c Psalm. 8. v. 10. d Philip. 2. v. 9.
e Sap. 2. v. 17. f Joan. 16. 19. g Psalm. 82. v. 6.

h Omnis qui fecerit voluntatem Patris mei qui in caelis est, ille meus frater & mater & soror est. Si ergo fratres Christi, & filii sunt Dei. Habemus itaque duo congrua de Filio Dei in Salomone testimonia, quæ si filii perditionis non sufficiunt, ad Danielelem revertendum est, apud quem Nabuccodonozor in fornace Filium Dei intuens ait : i Ecce ego video veros solutos quatuor ; ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis est, & species quarti similis est Filio Dei. Audi Israël, audi idololatram, audi alienigenam, acquiesce Gentili qui credere respuit Salomoni. Quis est iste Filius Dei ? Porro iste est Filius Dei ? qui longo post tempore, mirabiliter filius hominis fieri dignatus est. Mirabiliter dicamus, an miserabiliter ? sed ut verius fateamur, & mirabiliter dicamus & miserabiliter : quia o quam admirabile commercium ! Creator generis humani animatum corpus sumens, de Virgine nasci dignatus est. Miserabiliter in nobis, quia k Verè langores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipso portavit : Item mirabiliter in se, quia Mirabile mysterium declaratur, Deus homo factus est : Et quia, l Exinanivit semetipsum, formam servi accipiens. Miserabiliter autem in nobis, quia m verus Samaritanus iter faciens, venit secus vulneratum, & videns eum, misericordiâ motus est. n Hoc est igitur mirabile in oculis nostris, hoc est illud novum quod Dominus se creavisse super terram asserit, per Jeremiam prophetam dicentem : o Revertere virgo Israël, revertere ad civitates istas, usquequo delitijs dissolveris filia vaga ? Quia creavit Dominus novum super terram, fœmina circumdabit virum. Et notandum quod magis propriè dixit, Circumdabit ; quàm si dixisset, Generabit. Generatio enim propriè dicitur, quando viri recepto semine mulier imprægnatur. Verùm quia illa Salvatoris generatio

h Matth. 12. v. 50. i Cap. 3. v. 92. k Isaia 53. v. 4

l Philip. 2. v. 7. m Luca. 19. v. 33. n Psalm. 117.

23. o Cap. 31. v. 22.

neratio de purâ carne Virginis absque aliquâ virilis feminis præjacente materiâ provenit, *Circumdabit* pulchrè dictum est, & non *Generabit*: sanè tamen utrumque dici potest. Habemus itaque quod quærebamus, manifesta videlicet de Filio Dei testimonia. Nunc autem ad tertiam in Trinitate personam Spiritum sanctum, calammum transferamus, quem quidam ventum esse vel sibilum auræ mentiuntur. Super quo beatus Hieronimus in Hebraicis quæstionibus ita scribit: *p Et spiritus Dei forebatur super aquas*, pro eo quod in codicibus nostris scriptum est *ferbatur*, in Hebræo habetur, marahaephet, quod nos appellare possumus, *incubabat* five confovebat, in similitudinem volucris ova calore animantis. Ex quo intelligimus non de spiritu mundi dici, ut nonnulli arbitrantur: sed de Spiritu Sancto, qui & ipse vivificator omnium à principio dicitur. Dicant ergo falsitatis assertores, qui Spiritum Sanctum ventum volunt accipi, quomodò constat quod *q Verbo Domini celi firmati sunt, & spiritu oris ejus, omnis virtus eorum?* Nuper enim accidit, quod tibi relaturus sum. Nudius tertius ut mihi moris est, cùm vacuus essem, die solemni Dominicâ descendendi in domum cujusdam Hebræi, quasi aliquid novi auditurus. Interrogatus igitur à me quid esset Spiritus Sanctus, ventum esse respondit: Quid est ergo, inquam, quod dicit David, *r Cor mundum crea in me Deus & Spiritum rectum innova in visceribus meis. Ne projicias me à facie tuâ & Spiritum Sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi letitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.* Præterea liber, inquam, beati Job, non videtur velle Spiritum Sanctum aliud esse, quàm ipsum Deum. In eo enim Heli filius Barachel, de Spiritu Domini scribit ita dicens: *s Spiritus Dei fecit me, & spiraculum omnipotentis vivificavit me.* Dic igitur, similiter dixi, quis est iste

p Gen. 1. v. 2. *q* Psal. 32. 36. *r* Psalm. 50. v. 12.
s Cap. 33. v. 4.

iste quo innovari David desiderat, pro quo ne sibi auferatur interpellat, per quem se confirmari concupiscit? Sed quis est iste Spiritus Dei, à quo se factum Heliu fuisse testatur? Nonne hic est Spiritus de quo ait Psalta egregius Israël, *⁊ Emitte spiritum tuum ⁊ creabuntur, ⁊ renovabis faciem terræ*? His & aliis autoritatibus ad hoc adversarium veritatis impuli, ut Spiritum sanctum Deum esse, & eundem Spiritum ventum esse fateretur. Tum ego, Spiritus Sanctus, inquam, te iudice ventus est, & Deus Spiritus Sanctus est: ergo & Deus ventus est. B. Profecto verè & syllogisticè argumentatus es, nunc autem de Spiritu Sancto prosequamur, ut cujus instinctu hoc Opus incepimus, eo consummante peragamus. G. Fiat ut postulasti, autoritates etiam Prophetarum de Spiritu Sancto quos eodem inspirante proferunt, in unum colligamus. Ait ergo Salomon in libro sapientiæ, *⁊ Spiritus Sanctus disciplina effugiat fictum, ⁊ auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu*. In eodem, *⁊ Spiritus Domini repievit orbem terrarum, ⁊ hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis*. In Isaia quoque scriptum est, *⁊ Gaudium ouagrorum pascua gregum, donec effundatur super nos Spiritus ab Excelso*. Item *⁊ Effundam Spiritum meum super seminem tuum*. In eodem, *⁊ Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me* Michæas quoque ait, *⁊ Ego sum repletus virtute Spiritus Dei*. In Zacharia etiam invenitur, *⁊ Non in exercitu, neque in robore, sed in Spiritu meo, dicit Dominus Deus*. Sed quid irem per singula? Si linguis hominum loquerer & Angelorum, non tamen hunc de quo agimus Spiritum explicare possem. Facturi igitur finem, modumque cursui imponentes, brævium postulamus, non autem argentumve, seu etiam secularis auræ laudisque favorem mundanæ. Verùm ab illo remunerari

petimus

⁊ *Psalm. 103. v. 30.* u *Cap. 1. v. 5.* x *Ibid. v. 7.*
 y *Cap. 32. v. 14.* z *Cap. 44. v. 3.* a *Cap. 61. v. 1.*
 b *Cap. 3. v. 8.* c *Cap. 4. v. 6.*

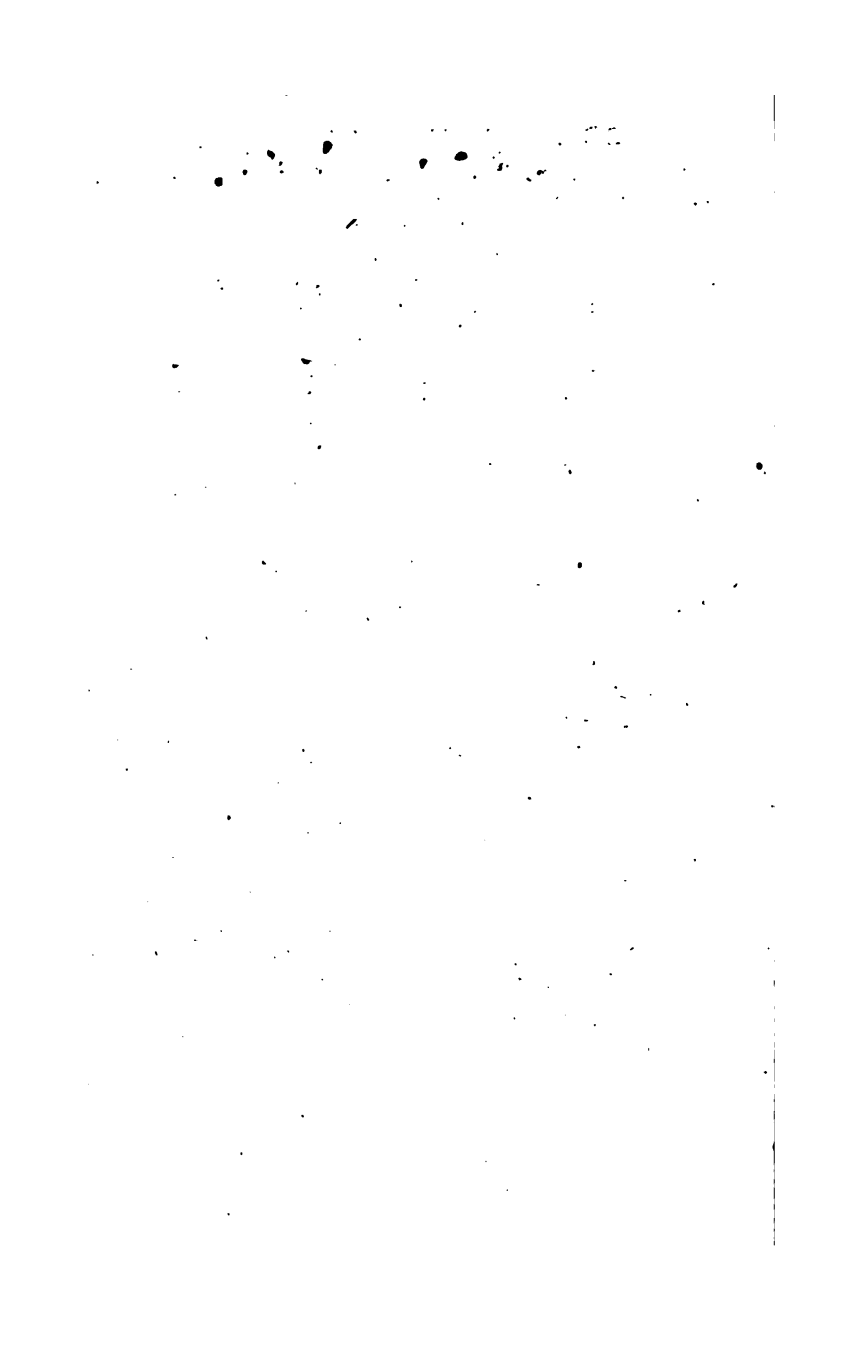
CÓNTRA JUDÆOS.

§§

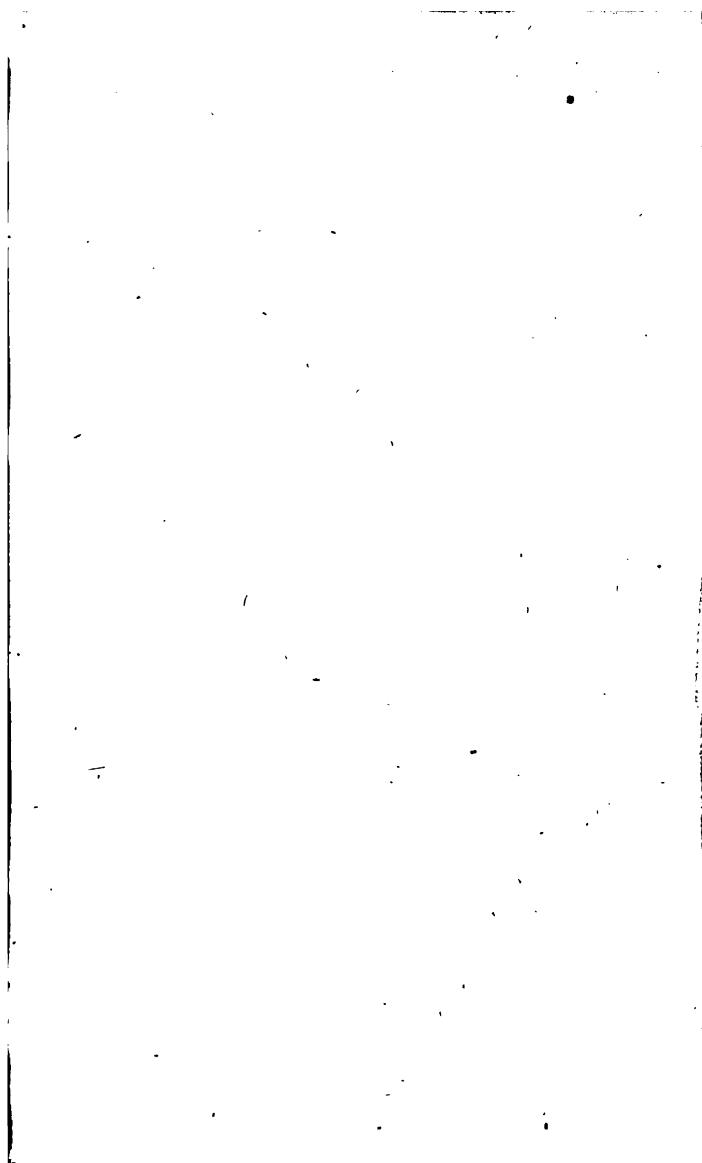
petimus, cui servire regnare est, de quo & à quò diximus, quidquid benediximus. De cætéro ab illis qui hoc Opus lecturi sunt, si quis tamen hoc captus amore leget, de omiſſis vel non sanè dictis, veniam postulamus: ut & de benedictis Deo grates persolvat, eumque pro nobis imploret: quatenus viam universæ carnis ingressuri, præsto habeamus defensore nostrum misericordem & pium Dominum Jesum Christum, cui est honor & gloria cum Patre & Spiritu Sancto per omnia sæcula sæculorum, Amen.

EXPLICIT.

13

